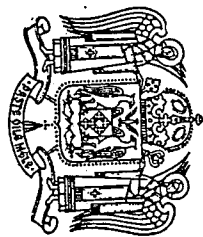

1316

CATEHETICA PENTRU SEMINARII

Preot Profesor N. PETRESCU

C A T H E T I C A

Manual
pentru
Seminariile
teologice

TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA FERICITULUI PĂRINTE
† I U S T I N
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
BUCUREȘTI — 1978

C U V Î N T I N A I N T E

MANUALUL A FOST ELABORAT ÎN CON-
FORMITATE CU PROGRAMUL ȘCOLAR
APROBAT DE SFINTUL SÎNOD

Referent : Preot Prof. Dr. D. CALUGAR

Acest manual de Catehetică, pentru Seminarile teologice din cuprinsul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, a izvorât din gândul Patriarhului Justinian, plin de grijă și pentru perfecționarea planului de învățământ, și a programei analitice a școlilor bisericești, în vederea unei cât mai bune pregătiri teoretice și practice a absolvenților acestor școli.

În Seminarile teologice vechi, *pînă la reorganizarea Bisericii Ortodoxe Române*, în conformitate cu *Statutul* din 1949, nu figura în planul de învățământ, ca disciplină de studiu aparte, Catehetica. Neexistînd obiectul, nu existau nici manuale de Catehetică.

Manualul acesta, ca și celelalte manuale de teologie practică oglindește, în special, gândul Patriarhului Justinian de a se dezvolta și aprofunda latura practică a Teologiei în școlile bisericești, de a apropia și a lega studiile divine de viața creștinilor, ca, prin aceasta, ei, «viață să aibă și din beșug să aibă» (Ioan X, 10), continuîndu-se și actualizîndu-se însuși Apostolatul social al Domnului Hristos, al Sfinților Apostoli și al Sfinților Părinți între creștini. Altfel spus, gândul Patriarhului Justinian de a se elabora astfel de manuale, a ținut la înfăptuirea Apostolatului social, ortodox, tradițional, prin care Prea Fericirea Sa și-a înscris numele în Cartea de aur a Istoriei Bisericii Ortodoxe Române.

Încredințîndu-mi-se alcătuirea manualului de Catehetică, pentru Seminarile teologice, de către Patriarhul Justinian, pe temeiul nr. 4035/1976, al Cancelariei Sfîntului Sinod, am socotit că mi s-a încredințat o îndatorire cinstitoare, pentru activitatea mea de profesor, cu o muncă didactică de 43 de ani, și m-am ostenit să răspund acestei cinstiri, alcătuind acest manual. Alcătuindu-l, am și nădejde că, prin aceasta, voi conlucra și eu, împreună cu alți ostenitori ai Bisericii Ortodoxe Române, la împlinirea gândului măreț, ortodox și tradițional, al Patriarhului Justinian și în același timp, voi

face și pe viitorii preoți să se dăruiască slujbei de înfăptuire a Apostolatului social, a Ecumenismului creștin și a păstrării dreptei credințe.

Manualul este alcătuit după noua programă analitică a Catehetei, intrată în vigoare în anul școlar 1976—1977, anul reorganizării Seminarilor teologice. Această programă prevede trei ore, săptămânal, în loc de două ore, cum se prevedea până acum.

Materia acestui manual de Catehetică este grupată în trei mari unități didactice, care, la rîndul lor, împreunate, alcătuiesc un tot unitar, în așa fel, încît, elevii seminariști, studenții teologi și preoții chiar, care vor studia manualul, își vor însuși un mănunchi de cunoștințe, care privesc, în mare, toate lucrurile Catehetei. Acest manual poate fi un îndrumar util, atît pentru însușirea bazelor teoretice, cît și pentru deprinderea procedurilor practice în activitatea de slujitor și catehet al Bisericii Ortodoxe. Este știut că în pedagogie se obțin rezultatele didactice dorite, numai dacă pedagogul mînuiește sigur istoria pedagogiei și practica pedagogică. Adevărul acesta se reflectă și în activitatea marilor dascăli ai Sfintei noastre Biserici, prezenți, cu extensiunea cuvenită, adecvată, în acest manual de Catehetică.

Partea întâi a manualului cuprinde obiectul și istoria Catehetei din Biserica creștină universală. Aici sînt tratate școlile catehetice, răsăritene și apusene, din perioada patristică, se arată scopul instructiv-educativ al Catehetei, se dau îndrumări pentru alegerea materiei catehezelor și se arată destinatarii catehezelor: *credincioșii Bisericii*. Tot aici am stăruit asupra învățăturilor divine cu privire la persoana catehetului însuși, care trebuie să posede cît mai multe calități, spre a se putea numi și dascăl ales al Bisericii, și vrednic liturghisitor al ei.

Partea a doua a manualului redă, propriu-zis, miezul pedagogiei teologice. Aici sînt înfățișate principiile pedagogice, metodele, formele și procedeele diriguitoare, pentru alcătuirea unei cateheze. Sînt adunate și prezentate aici învăță-

turile pedagogiei laice, în general, dar sînt precizate și învățăturile pedagogice creștine, în special, subliniind principiile, metodele și procedeele desfășurării lecțiilor, forme proprii învățămîntului *hristocentric și ecleciocentric* din școlile bisericești.

Partea a treia a manualului cuprinde latura practică a învățămîntului catehetic. Aici este tratat un mare număr de teme religioase-morale, cu multiple aplicații la viața creștinilor, ca fii ai Bisericii. Temele tratate, ca exemple de cateheze pentru elevi, sînt culese din toate cele patru secții ale Teologiei: *biblică, istorică, sistematică și practică*.

Unele dintre lecțiile de cateheză le-am prezentat ca planuri dezvoltate, altele ca schițe de plan mai restrînse, dar complete, iar altele le-am tratat, în întregime, observînd riguros desfășurarea lor, după cele șapte momente logico-psihologice ale unei lecții în școlile bisericești. Așa au fost expuse complet lecțiile despre «Rugăciunea Domnească», de exemplu, cea mai folosită rugăciune, în toată Dogmatica, Morala și Cultul creștin. Tot așa au fost tratate și lecțiile cuprinse în Decalog. Bineînțeles că profesorii de seminarii nu vor obliga pe elevi să memoreze mecanic aceste lecții, în întregime tratate aici — de altfel nici celelalte lecții ale manualului nu trebuie memorate mecanic — dar le vor da ca exemple vii, pentru tratarea nenumăratelor teme, care sînt în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție și le vor folosi în biserici, chiar în forma în care sînt alcătuite.

Cu privire la faptul că am tratat întîi «Rugăciunea Domnească» și după aceea, «Decalogul», menționez că am avut în vedere importanța mai mare a rugăciunii «Tatăl nostru», față de Decalog. Nu m-am condus după criteriul cronologic, ci după criteriul superiorității unui pasaj scripturistic față de altul.

Mai menționez că «Fericirile» nu sînt așezate lîngă «Rugăciunea Domnească», deși ambele capitole fac parte din Predica de pe munte, pentru că am dorit ca fiecare capitol să-și păstreze locul lui, după forma în care sînt redată lecțiile: lecțiile din rugăciunea «Tatăl nostru» și cele din «Decalog» sînt prezentate în întregime, iar lecțiile din «Fericiri» sînt prezentate ca «schițe de plan».

Am purces la aceste trei forme de lucru — planuri, lecții complete, schițe — pentru că în activitatea didactică pastorală, viitorii preoți tot așa lucrează și vor lucra, după împrejurări : uneori, avînd absolută nevoie să-și scrie lecțiile în întregime, mai ales ca începători în pastorație, alteori, după o vechime apreciabilă în munca de catehizare, pot să-și facă un plan dezvoltat, iar uneori, după o intensă activitate rodnică, își vor face numai schița de plan, pentru tema tratată. Într-o formă sau alta însă, catehetul și profesorul trebuie să-și scrie tema.

Făcînd o privire sintetică asupra cuprinsului arătat aici al manualului, se pot distinge trei unități, întocmai ca cele trei unități ale unei lecții în sine: *partea întâia* este, propriu-zis, *introducerea, partea a doua, tratarea, iar partea a treia, aplicarea*.

Odată cu acestea, exprim cele mai respectuoase simțăminte de mulțumire și recunoștință fiască Prea Fericitul Părinte Iustin, Patriarhul erudit, distinsă personalitate didactică, teologică ortodoxă, pentru că mi-a dat puțința să îmbunătățesc acest manual și a aprobat tipărirea lui, împlinindu-mi un gînd mai vechi.

Tot aici, mulțumesc călduros și Părintelui Profesor Dr. Dumitru Călugăr, titularul catedrei de Catehetică de la Institutul Teologic universitar din Sibiu, responsabilul coordonator al manualului de Catehetică. Prezentîndu-i-se manualul, în manuscris și citindu-l cu mîgălă mi-a dat unele sugestii competente, de care am ținut seama.

Nădăjduiesc că acest manual va îndeplini un dublu scop : de a pregăti pe viitorii preoți, pentru a-și îndeplini cu cinste demnitatea de cateheți ai Bisericii Ortodoxe Române și, în același timp, de a stimula pe profesorii tineri, care predau Catehética în Seminarile teologice, să se gîndească și ei la alcătuirea, pe îndelete, a unor astfel de manuale, alți de necesare pentru elevi și preoți.

AUTORUL

OBIECTUL ȘI ISTORIA CATEHETICII. CATEHETUL

PARTEA ÎNTÎIA

Notiuni introductive

1. CE ESTE CATEHETICA; LEGĂTURA DINTRE CATEHETICĂ ȘI CELELALTE RAMURI ALE TEOLOGIEI; FOLOSUL STUDIERII CATEHETICII; ÎMPĂRȚIREA CATEHETICII

a. **Catehetica** este o ramură viguroasă a Secției practice a Teologiei, care arată dascălului creștin regulile după care să învețe pe credincioși dogmele, morala și cultul religiei creștine. Cartea care cuprinde aceste reguli se numește *manual catehetic*. Cel care predă învățătura Domnului Hristos în Biserica creștină se numește *catehet*, iar *lecția* propriu-zisă, predată după manualele catehetice, se numește *cateheză*. Lucrarea catehetului se numește *catehizare*. Această familie de cuvinte: *catehetică, catehet, catehizare, cateheză* și *catehumen*, despre care vom vorbi mai jos, derivă de la verbul grecesc $\kappa α τ η χ ε ι ν$, care înseamnă: a face să răsunе la urechi, a instrui sau a învăța pe cineva cu voce tare. Verbul acesta grecesc este corespunzător verbului latinesc «declamare». Ambele verbe exprimă ideea de a vesti ceva prin viu grai, cu voce tare, de pe catedră sau de pe tribună, către cei de jos, care ascultă. În limbajul bisericesc, cuvântul «catehiza» exprimă ideea pe care o exprimă verbul grecesc $\delta ι δ α σ κ ε ι ν$ = a învăța pe altul, a instrui.

Cei care ascultă catehezele, rostite cu glas tare de pe catedră sau amvon, se numesc *catehumeni*. În Biserica primară, se numeau catehumeni aceia care erau pregătiți prin lecții speciale, numite cateheze, pentru a primi Taina Sfântului Botez, pentru a intra deci în Biserica creștină. De aceea, obștea creștină se împărțea în două: *catehumenii* și *credincioșii*, grupări de care ne aduc aminte și azi cele două părți ale Sfintei Liturghii: *Liturghia catehumenilor* și *Liturghia credincioșilor*.

Verbul acesta grecesc, $\kappa α τ η χ ε ι ν$, este folosit în Noul Testament cu înțelesul de «a auzi, a înștiința pe cineva despre ceva,

16 June 1964
m. rube m

a învăța pe cineva despre ceva, a învăța pe cineva despre legea lui Dumnezeu, a învăța pe cei începători în credința creștină, a primi cuvânt de învățătură» (cf. Fapte XXI, 21-24; XXVIII, 25-26; Rom. II, 18; Galat. VI, 6).

In înțelesul de astăzi, cuvântul «catehiza» înseamnă a împărtăși cuiva învățătura elementară a religiei creștine.

b. Legătura dintre Catehetică și celelalte ramuri ale Teologiei. Ca și celelalte discipline ale Teologiei, Catehetica este un obiect de studiu, care întărește legătura dintre Dumnezeu și credincioși și are ca centru al preocupărilor sale predarea învățurii, cât mai clar, mai precis și mai rezumat, despre Hristos și Biserica creștină. Și Catehetica deci are ca principiu didactic *principiul hristocentric și ecleziocentric*. Catehetica, fiind o disciplină teologică practică, își culege roadele din toate cele patru Secții ale Teologiei: *Secția biblică, Secția istorică, Secția sistematică și Secția practică*. Aceste roade le împărtășește credincioșilor într-o formă cât mai lesne de înțeles. Secția sistematică a Teologiei, în special Dogmatica, este domeniul cel mai cercetat de ~~Catehetică~~. De asemenea, Catehetica folosește mult îndrumările misionare și Morala creștină. Temele Catehetei sînt, într-o mare măsură, teme comune Dogmaticii creștine. Nu trebuie să se confunde însă aceste discipline teologice, fiindcă între ele sînt și deosebiri esențiale:

1) *Dogmatica* se adresează, în general, credincioșilor, care au un fond intelectual, fie religios, fie laic, mai bogat, pe cînd Catehetica se adresează celor cu cunoștințe religioase, mai modeste.

De aceea, Dogmatica prezintă temele în toată *extinderea lor*, arătînd adevărurile religiei revelate, cu toate argumentările posibile, dar prezintă totodată și obiecțiunile și contra-obiecțiunile în legătură cu aceste teme. Teologia dogmatică are în primul rînd un caracter teoretic, pe cînd Catehetica are un caracter practic, prin excelență, adică să învețe pe credinciosul din sinul Bisericii sau pe cel ce vrea să devină membru al

Bisericii, adevărurile elementare de credință, fără caracter de dispute teologice sau păreri controversate.

2) Aceste două obiecte ale Teologiei, Dogmatica și Catehetica, deosebindu-se din punct de vedere al caracterului lor, se deosebesc și din punct de vedere *al limbii folosite*. Teologia dogmatică și Teologia fundamentală, în general, folosesc și un vocabular abstract, neologisme, propoziții și fraze mai în-cărcate, chiar perioade stilistice, corespunzătoare unui fond intelectual de nivel mai înalt, pe cînd Catehetica trebuie să folosească mijloace stilistice cât mai ușor de înțeles, ca să nu obosească mintea catehumenilor.

Catehetul trebuie să folosească cuvinte cunoscute și folosite de toți ascultătorii, propoziții scurte, care să aducă în minte imagini intuitive, proprii și utile pentru înțelegerea adevărurilor. Și din acest punct de vedere, catehetul trebuie să aibă în permanență în fața ochilor minții sale stilul Evangheliei Domnului Hristos.

Catehetica se aseamănă cu Omiletica, pentru că și una și alta sînt discipline care fac parte din Secția practică a Teologiei; și una și alta au aproape aceeași materie de tratat; și una și alta au scopul de a învăța pe auditori, pe cale orală, de regulă, în obștească adunare, adică în public.

Între Catehetică și Omiletică există, totuși, deosebiri bine definite: Catehetica are ca țintă principală *luminarea minții* prin însușirea adevărurilor religioase-morale, pe cînd Omiletica are ca țintă finală înduplecarea voinței spre acțiune, prin învățarea acestor adevăruri și prin *mîncarea inimii*; alegerea și tratarea temelor omiletice sînt acțiuni mai libere, pe cînd fixarea și tratarea temelor catehetice sînt circumscrise și aproape fixe; materia Catehetei este expusă mai sintetic, pe cînd materia Omileticii este expusă mai analitic.

Și în ceea ce privește metoda folosită, aceste obiecte se deosebesc: Catehetica folosește *forma erolenatică, sau socratică, sau dialogică*, adică împărtășește cunoștințele sub formă de întrebări și răspunsuri. Cuvîntul «eroteric» provine de la verbul grecesc «ἐρωτάω», care înseamnă «a întreba», «a ruga».

Omiletica folosește *forma acroamatică*, adică predicatorul folosește o vorbire neîntreruptă, continuă, fără întrebări și răspunsuri. Dacă predicatorul folosește și întrebări în vorbire, acestea au numai un caracter retoric, artistic și tot el dă răspunsurile, fără să verifice pe loc dacă ascultătorii au înțeles sau nu adevărurile predicate. Și cuvântul «*acroamatic*» sau monologic este original tot din limba greacă : «*ἀκροάματι*» și înseamnă «a asculta, a fi auditor sau școlar, a se supune».

c. **Folosul studierii Catehetei.** S-a văzut din cele de mai sus că «a catehiza» înseamnă a împărtăși învățăturile religiei creștine. Prima condiție pe care trebuie s-o îndeplinească deci catehetul este cunoașterea dogmelor, cunoașterea moralei și cultului creștin, mai pe scurt, *cunoașterea religiei creștine în săși*. Aceasta este desigur condiția fundamentală pentru un catehet, pentru ca să știe ce cunoștințe să transmită catehumenilor. Catehetul însă trebuie să știe, pe lângă ce să transmită, și cum să transmită aceste cunoștințe ascultătorilor săi. Cum să transmită cunoștințele, catehetul va învăța din Catehetică. Disciplina aceasta practică-teologică este un îndreptar indispensabil pentru catehet, pentru că ea îi arată principiile didactice, metodele și procedeele după care să-și alcătuiască lecțiile de religie, îl învață ce materie să aleagă pentru ca s-o împărtășească credincioșilor, îl învață să cunoască psihologia catehumenilor, individualitatea lor, realități care îl obligă să-și adapteze învățămîntul, împrejurărilor în care se găsește.

Catehetica îl învață pe catehet *limbajul* propriu în catehizare, pentru ca să-și ajungă scopul, adică să cultive inteligența și memoria catehumenilor. Toate aceste reguli și principii trebuie să fie bine însușite de catehet, spre a-și desfășura învățămîntul religios ca un dascăl luminat, cunoscător atît al *materiei de predat*, cît și al *formei în care predă*. Prin aceasta, se înlătură nesiguranța, improvizarea și ignoranța în catehizare și catehetul se ridică la o treaptă didactică superioară catalitativ și își atinge scopul.

Catehetica îl obligă pe catehet la o muncă de auto-îndrumare și auto-perfecționare în activitatea sa și la cercetarea ex-

perienței cateheților mari, dar această muncă este absolut necesară și deosebit de utilă.

d. **Împărțirea Catehetei.** Ca orice disciplină de studii religioase, Catehetica își are *obiectul său*, adică materia sa de tratat, și *subiectul învățămîntului* prin care înțelegem pe catehumeni. De asemenea, ea își are *metoda* sa proprie de învățămînt.

Și împărțirea Catehetei o vom face deci tot după aceste trei criterii mari, sau trei mari unități metodice, fără însă să fie socotită unica împărțire, în afară de care nu mai poate fi concepută alta. Este știut că în Pedagogie, mai mult ca în orice domeniu de preocupare, se luptă pentru înlăturarea «șabloanelor» și pentru realizarea unui învățămînt bazat pe un duh cît mai creator posibil.

Catehetica se poate împărți deci în *trei mari capitole*, care vor cuprinde, la rîndul lor, mai multe secțiuni :

Capitolul I, despre obiectul și subiectul învățămîntului catehetic, care cuprinde trei secțiuni : *secțiunea I* — despre principii și regulile pentru alegerea materiei catehetice ; *secțiunea II-a* — despre principii și regulile pentru expunerea materiei catehetice ; *secțiunea III-a* — despre împărțirea în clase a catehumenilor.

Capitolul al II-lea — despre modul de împărțire a materiei catehetice, cu următoarele secțiuni : *secțiunea I* — principiile și regulile privind limba catehetică ; *secțiunea II-a*, despre metoda învățămîntului catehetic ; *secțiunea III-a*, despre cultivarea inteligenței catehumenilor ; *secțiunea IV-a*, despre cultivarea memoriei ; *secțiunea V-a*, despre cultivarea voinței catehumenilor ; *secțiunea VI-a*, despre explicarea Evangheliilor, despre istoria sîntă a Vechiului și Noului Testament, despre viața și faptele Sfinților Apostoli ; *secțiunea VII-a*, despre catehizare.

Capitolul al III-lea, despre însușirile spirituale și fizice ale catehetului : *secțiunea I*, enumerarea însușirilor spirituale și fizice ; *secțiunea II-a*, despre mijloacele necesare dobîndirii acestor însușiri.

Cum se vede din cele de mai sus, Catehetica cuprinde un mare număr de teme de tratat, care necesită cel puțin doi ani școlari, pentru epuizarea lor.

Programa analitică a Seminarilor teologice însă prevede studiul Catehetei numai într-un singur an și de aceea, nu se pot trata toate temele catehete în toată extinderea lor. Deci, acest manual de Catehetică va cuprinde, în cele ce urmează, numai temele prevăzute în programa analitică a Sfințului Sinod, adică o parte teoretică și alta practică.

2. ISTORIA CATEHETICII. MINTUITORUL ȘI SFINȚII APOSTOLI, MODELE DE ÎNVĂȚĂTORI

Istoria Catehetei, adică istoria învățămîntului religios-creștin, începe odată cu învățătura Domnului Hristos. El este Cel dintîi Învățător și Modelul sublim, de imitat. Mintuitorul este numit de preferință «învățător»: *Rabbi, ῥαββί*.

Însuși Domnul Hristos primește și își atribuie acest titlu, zicînd: «Voi Mă numiți pe Mine: Învățătorul și Domnul și bine ziceți, căci sînt» (In. XIII, 13,14, cf. Mt. XXIII, 8-10 etc.). Creștinismul, spre deosebire de păgînism, este o religie-învățătură și trebuia, de aceea, să aibă neapărat un învățător religios. Politeismul grec și roman era o religie fără dogme, pe cînd creștinismul este o religie dogmatică, are o doctrină, deci are o teologie. Politeismul nu propunea adevăruri de credință, nu releva și nu dezbătea chestiuni metafizice. Politeismul nu era deci o doctrină, cît un cult a cărui justificare era de ordin practic sau se pierdea, teoretic, în legendă, mit, superstiție. O asemenea religie nu are o mărturisire de credință, nu are catehism și de aceea, nu necesita un învățămînt propriu și public. Învățătorul religiei creștine a fost Însuși Domnul Hristos. Care a venit în lume ca să mîntuiască pe oameni, adică să-i libereze din robia păcatului și să-i apropie din nou de Dumnezeu. Pentru atingerea acestui scop, El a îndeplinit cele trei serviri: profetică, adică didactică sau învățătoarească, arhie-

rească și împăărătească. Ca profet, Domnul Hristos a învățat pe oameni tot ceea ce trebuia să știe ei și să facă, spre a se mîntui.

Învățătura Sa nu privește lucrurile trecătoare, ci pe cele veșnice: *Dumnezeu, suflet, nemurire, viață veșnică* etc. Ea este deci învățătura religioasă și morală cu caracter dumnezeiesc, pentru că Iisus Hristos n-a fost numai Om, ci și Dumnezeu. Scopul practic, văzut, al învățăturii Domnului, ca și al învățăturii Apostolilor, era intrarea în creștinism, prin Taina Botezului. Botezul era precedat de învățătura catehetică, atît de firesc legată de Botez, încît Mintuitorul le-a cuprins pe amîndouă într-o singură poruncă:

«*Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfințului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă*» (Matei XXVIII, 19-20).

Numărul ascultătorilor Săi a fost mic la început, numai cei 12 Apostoli. După aceea «mulțimea îl imbulzea ca să asculte cuvîntul lui Dumnezeu» (Luca V, 1 etc.).

Domnul Hristos învăța poporul necontenit, în tot timpul și în tot locul, uimind mulțimea (cf. Matei VII, 28), pentru că niciodată n-a vorbit cineva ca El (cf. Ioan VII, 46).

M o d u l d e a î n v ă ț ă t a l Domnului Hristos era, ca și înfățișarea Sa, simplu, părintesc, plin de demnitate, de iubire, măreț și «cu putere», adică învățătura Sa era unită cu minuni (cf. Matei VII, 29). Propozițiile folosite de El erau scurte ușor de ținut minte și însoțite de tablouri, luate din viața de toate zilele, și de parabole.

Sfinții Apostoli au continuat răspîndirea învățăturii Domnului Hristos, supunîndu-se poruncii primite de la El: «Drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile...». Odată cu porunca de a învăța, primită de la Domnul Hristos, Apostolii au fost întăriți prin puterea Duhului Sfinț și au cutreierat cele trei continente (Asia, Europa și Africa), predicînd învățătura creștină și întemeind Biserici creștine. Îndată ce întemeiau Biserici, Apostolii așezau acolo și un proestos, ca episcop, căruia

și porunceau să vegheze pentru păstrarea nealterată a purității învățării Domnului Hristos și să învețe neîntrerupt cuvântul Evangheliei. Parte din învățăturile Domnului Hristos și ale Apostolilor s-au adunat în cele 27 de Cărți canonice ale Noului Testament. Sfântul Apostol Pavel ne dă mărturie despre o triadă de învățători ai doctrinei și ai vieții creștine din epoca apostolică: *Apostolii, Profetii Noului Testament și didascalii* (I Cor. XII, 28). Aceste trei feluri de slujitori ai Domnului aveau, în fond, o chemare comună și anume, de a predica Evanghelia lui Hristos, dar în ceea ce privește forma și modul de a învăța, fiecare din cele trei categorii de slujitori aveau darul chemării Sale speciale: *apostolul* era misiionarul prin excelență; *profetul* era organul inspirat, care prezice, descoperă voia lui Dumnezeu, ceartă și sfătuiește; iar *didascădul*, cum îl arată și numele, era învățătorul propriu-zis al obștii creștine; el era cel care instruia mai îndeaproape în cele ale credinței și moralei creștine, purtător al cunoștinței și al înțelepciunii. Prin rolul său, didascădul a fost un teolog, în chip elementar desigur, dar funcțiunea lui, permanentă, a supraviețuit celorlalte două funcțiuni, prin necesitatea ei. Iată, deci, cum teologia creștină își are o istorie neîntreruptă, din care catehetul de azi are de învățat atât substanța doctrinei, cât și forma de transmitere.

3. CATEHUMENATUL. CATEHIZAREA ÎN PRIMELE VEACURI

Se știe că în Biserica primară a existat pentru cei încă nebotezați, un învățământ creștin special, care se numea *catehumenat*. Catehumenatul era pregătirea pe care o primeau, înainte de botez, cei care doreau să îmbrățișeze creștinismul. Foarte sumară la început, ea s-a organizat și a precedat încă de timpuriu botezul, ca un stagiu preliminar de învățură creștină. *Învățătura celor doisprezece Apostoli* (sec. al II-lea), presupune o asemenea pregătire înainte de botez, iar Clement Romanul, părinte apostolic, episcop al Romei (la sfârșitul secolului I și începutul secolului al II-lea), vorbește despre vii-

torii credincioși în Epistola sa către Corinteni. Catehumenatul, propriu-zis, era deci, o ramificare a învățămîntului creștin originar, pentru a instrui pe cei ce voiau să intre în religia creștină. Catehumenatul apare după epoca apostolică. Despre *învățămintul catehetic organizat* face mențiune înfi Sfântul Iustin Martirul și Filozoful (100—165) într-una din lucrările sale, *Apologia I*, cap. LXI și LXV.

«*Toți cîți au fost convinși*» — se spune în capitolul LXI, paragraful 2 — «*și cred că cele învățate și spuse de noi sînt adevărate și iăgduiesc că pot să trăiască așa (cum au fost învățați de noi) sînt învățați (instruiți) cum să se roage și să ceară de la Dumnezeu iertarea păcatelor săvîrșite mai înainte, chiar și noi înșine (cateheții) postind și rugîndu-ne împreună cu ei. După aceea, ei sînt conduși de noi acolo unde este apă și acolo sînt botezați în felul în care am fost și noi botezați*».

Numele de «catehumen», adică ascultător al învățămîntului elementar creștin, organizat pentru a fi primit în sinul Bisericii creștine, îl găsim pentru prima dată tot în secolul al II-lea, la *Tertulian* (160—240), în mai multe lucrări ale sale: *De praescriptione haereticorum* (Despre pierderea dreptului ereticilor de a interpreta adevărurile de credință pe baza Sfinței Scripturi); *De corona militis* (Despre coroana unui soldat creștin); *Adversus Marcionem* (Împotriva lui Marcion).

Catehumenatul a fost o necesitate a Bisericii creștine. El iniția pe păgîni în învățătura religioasă și morala creștinismului, care era atât de deosebită de a lor. Interesul de a recruta oameni convinși, cum spune Sfântul Iustin, aleși, care să reziste în persecuții și la erezii, ca și în fața ispitelor vieții, îndemna Biserica să organizeze cu deosebită grijă pregătirea candidaților la Botez. Catehumenatul era un mijloc de pregătire, dar în același timp era și un mijloc de încercare și de întărire a moralului celor care aveau să fie credincioșii Bisericii.

De regulă, erau primiți în rîndul catehumenilor oamenii liberi, cu o ocupație onorabilă în viață, cu o viață morală. Sclavii erau primiți cu voia stăpînilor, iar soții erau primiți numai dacă trăiau împreună. Admiterea în catehumenat o aprecia și o aproba episcopul. Candidatul era prezentat epis-

copului sau unui preot, de către un credincios sau de mai mulți, era cercetat asupra vieții și a dorinței lui de a deveni creștin. Dacă nu era nici un impediment, i se făcea semnul crucii pe frunte și era primit în rândul catehumenilor. Catehumenii erau încredințați unui *catehet* (κατηχητής), de obicei preot, sau chiar unui *creștin laic* capabil să-i învețe (doctor audientium). Acesta îi învăța treptat adevărurile de credință și de morală, în adunări ținute în unele locuri, poate în școlile creștine, iar pentru cei mai înaintați, în biserici.

În secolele al II-lea și al III-lea, catehumenii se împărțeau în două categorii: *începătorii*, numiți de regulă *catehumeni* (κατηχομενοί), *auditori* sau cei care vin sau se apropie și cei mai înaintați numiți *aleși*, *luminați*, capabili pentru primirea Botezului. La începutul secolului al IV-lea, se constată în Orient *trei categorii de catehumeni*. Sinodul de la Neocezarea (314—325) îi numește: *auditori*, *îngenunchetori* și *luminati*.

Catehumenii din categoria întâia nu puteau să asiste la cultul creștin; ei erau instruiți în afară de adunările publice. Îngenunchetorii erau primiți în biserici, dar se rugau și primeau binecuvântarea episcopului sau preotului, în genunchi. Luminatii erau cei pregătiți pentru a primi în curând Botezul.

Învățământul catehetic dura mai mult în clasa auditorilor. El consta în citiri, omilii, explicări, sfaturi și se făcea treptat. Se vorbea auditorilor despre adevărurile religioase mai simple, li se făceau cunoscute preceptele morale creștine. Îngenunchetorii și luminatii asistau la prima parte (didactică) a Liturghiei, numită de aceea *Liturghia catehumenilor*, care cuprindea citirile, omilia, rugăciunile, cântările pe care începeau să le deprindă și ei. În acest stadiu, catehumenii învățau adevăruri mai înalte, li se explica Simbolul Credinței și-l învățau (*tradio symboli*). Înainte de botez, se învăța, de regulă, și Rugăciunea Domnească.

Astfel pregătiți, cei luminatii erau înscrși pentru Botez, pe treceau 30—40 de zile în post, rugăciune, abținere, își mărturiseau păcatele și primeau apoi Botezul. Durata catehume-

natului varia. Sinodul de la Elvira (Spania 306) vorbește de doi, trei ani, dar această durată se putea scuta după aprecierea episcopului, sau prelungi, după dorința catehumenului. Unii amnau Botezul pînă aproape de moarte, pentru a muri curățiți de toate păcatele, a evita rigorile impuse disciplinei după Botez, sau chiar din respect față de Sfânta Taină. Cei botezați, de nevoie, în caz de boală, înainte de termen (botezul clinicilor), erau admiși cu greutate în cler și excluși de la episcopat. Catehumenii se deosebeau de credincioși (fideles), dar nu erau socotiți păgîni. Cei care mureau martiri, primind *botezul singelui*, erau socotiți sfinți, ca și creștinii. Pentru abateri grave, catehumenii erau supuși penitenței, iar în caz de recidivă, îndepărtați din catehumenat. Viața lor era supragheată de diaconi și diaconese.

Catehumenatul a fost o instituție de mare importanță pentru Biserică, asigurînd alegerea și pregătirea viitorilor creștini în condițiuni care făceau posibilă cunoașterea lor. Practicarea lui făcea creștinismul mai atrăgător, mai interesant și-i dădea o mare autoritate în fața păgînilor.

Catehumenatul deci în înțelesul strict al cuvîntului, de a *transmite o sumă de adevăruri creștine, doctrinare și morale, în mod organizat, celor ce voiau să intre în rândul credincioșilor creștini*, s-a practicat din secolul al II-lea. Nu se poate considera însă bine organizat învățământul catehetic în Biserica creștină, decît în secolul al III-lea, și mai ales în secolul al IV-lea.

Învățământul originar al Bisericii creștine este evanghelistizarea adică *predica misionară* a Apostolilor, care era o chemare la pocăință a popoarelor, adică la o transformare a sufletelor și la curățirea lor de rătăcirile păgîne, pentru a primi apoi Botezul creștin. La început deci, erau primiți în creștinism, relativ ușor, cei ce doreau să intre aici. De altfel, nici nu se putea face o catehizare propriu-zisă la atîta mulțime care vrea să se boteze, mulțime de ordinul a trei mii, a două mii de inși (cf. Faptele II, III). Cartea Faptele Apostolilor, cea dintîi carte de istorie a Bisericii creștine, ne dă mărturie des-

pre condițiile simple în care erau primiți catehumenii la Botez. Sfântul Apostol Petru, fiind întrebat de mulțimea impresionată, alcătuită «din toate neamurile de sub cer» (Fapte II, 5), ce are de făcut, după ce ascultase predica sa misionară, răspunde: «Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre și veți primi Duhul Sfânt» (Fapte II, 38). Acest răspuns presupune credința ascultătorilor în cele predicate de Apostol, în ziua Cincizecimii: Mesianitatea lui Iisus Hristos, împlinirea profețiilor în El, moartea, învierea și înălțarea Lui de-a dreapta Tatălui etc. (Fapte II, 22—36).

Desigur că pregătirea didactică pentru primirea în creștinism trebuie să fi fost mai îndelungată, atunci când era vorba nu de o masă de oameni de trei mii, ca la Cincizecime, sau de două mii de oameni (Fapte IV, 4), care au fost botezați numai în câteva zile. Când era vorba de grupuri mult mai mici sau de câte un ins, care voia să intre în Biserică, se va fi făcut o catehizare mai amănunțită.

Se înțelege că și Cărțile Noului Testament sînt opere prin excelență cu învățătură creștină doctrinară, morală și culturală, cu caracter catehetic (cf. I Cor. XI, 23; XIV, 19; Galat. VI, 6 etc.), dar ele sînt opere de *evangelizare*, *predici misionare*, în perioada apostolică. Ele sînt învățături divine catehetice, izvorul tuturor catehezelor de mai târziu, dar catehizarea ca termen propriu, ca practică și ca activitate organizată, apare în secolul al II-lea, când apostolii nu mai erau, când creștinismul se răspîndise în toată lumea, când predica misionară era mai restrînsă, când persecuțiile făceau ca Biserica să-și impună o riguroasă selecție între candidații la botez, și cînd au apărut ereziile și schisme, care alterau doctrina și disciplina Bisericii.

Catehumenatul propriu-zis a apărut în Biserică deci dintr-o necesitate, de a se da mai multă atenție celor ce voiau să îmbrățișeze creștinismul. Catehumenatul a fost instituit de Biserica creștină, ca treaptă preliminară și mijloc special de pre-

gătire doctrinară și morală a candidaților la botez, atunci cînd situația internă și externă a creștinismului a impus-o. Și aici se vede înțelepciunea Bisericii creștine, de a folosi mijloacele cele mai proprii, pentru păstrarea și consolidarea învățăturii divine curate, în toate etapele istoriei creștinismului.

Inceputurile catehumenatului creștin propriu-zis, cum am spus, le găsim în *secolul al II-lea*, iar dezvoltarea și buna lui organizare au loc în *secolul al III-lea* și mai ales în *secolul al IV-lea*, cum vom vedea mai departe, cînd vom vorbi despre Școlile catehetice.

Înainte de aceasta trebuie să știm *conținutul predicii apostolice*, adică al *predicii misionare* sau *evangelizării*, care a avut loc înainte de catehumenat, în *secolul I*.

Predica apostolică se numește *kérygma* sau *kirygma*, cuvînt grecesc, cu două feluri de pronunțări după cele două sisteme: erasmian și reuchlian.

Acest substantiv grecesc înseamnă: proclamație sau înștiinare importantă, făcută de un crainic (vestitor); făgăduința unei răsplăți anunțată de un crainic. Cum se vede, cuvîntul *kirygma* (κίρυγμα) exprimă noțiunea de evanghelie, alături de conținutul cit și în sfera ei, fiindcă Evanghelia este vestea cea bună, adusă lumii de Mîntuitorul și predicată de apostoli, prin care se anunță fericirea pămîntească și cerească, drept răsplată a primirii ei.

Predica apostolică este alcătuită din *învățătura Mîntuitorului*, scrisă sau nescrisă, dar auzită de apostoli. Sînt dese mărturii în Noul Testament în care se arată că apostolii au predicat ceea ce au văzut și au auzit și în care se dau porunci pentru păstrarea nealterată a învățăturii divine (cf. I Cor. XV, 3; II, 2; I Tim. VI, 3; II Tim. II, 15—16 etc.).

Schema acestei predici din secolul I este aceasta: moartea, învierea și înălțarea Domnului Hristos (cf. Fapte II); misiunea Sa, vestită de Sfîntul Ioan Botezătorul, ungerea Lui de către Dumnezeu-Tatăl, umblarea Lui pe pămînt «făcînd bine și vindecînd pe cei asupriți de diavolul» (Fapte X, 38), arătările Sale după înviere (Fapte X, 40; XIII, 31), trimiterea Sfin-

tului Duh (Fapte II, 33; V, 32); vorbirea despre timpurile mesianice împlinite, pe baza profețiilor Vechiului Testament (Fapte II, 23, 25); vorbirea despre timpurile mesianice viitoare și chemarea la pocăință a iudeilor și a păgînilor (Fapte II, 38), pentru ca să grăbească venirea întru slavă a Domnului Hristos (Fapte III, 20—21).

Cateheza în secolul al II-lea. Veacul al II-lea al creștinismului este *veacul apologetic*, adică veacul în care se produce o bogată literatură de apărare sau justificare a creștinismului în fața anunilor învinuiri aduse de păgîni, și de apărare împotriva persecuțiilor dezlănțuite de statul roman contra creștinilor. Acum se dezvoltă un învățămînt creștin mai aprofundat și mai sistematic impus nu de nevoi interne, ci de împrejurările externe. Apologeticele cuprind în general două părți: *una de combatere și alta de apărare*. Ele combat acuzațiile de *ateism, ospețe imorale, incesturi, comploturi împotriva statului, onolatria* (adorarea unui cap de măgar). Apologetele combat, de asemenea, unele idei *filozofice păgîne considerate greșite*, cultele politeiste și imoralitatea păgînă. Ele apără: monoteismul, învierea morților și ideile adevărate ale filozofiei laice.

Apologetii creștini: Iustin Martirul, Tațiian, Atenagora, Teofil, Irineu, Meliton de Sardes etc., sînt filozofi și creștini alesi, care fac mărturisiri de credință și apologetii către împărații romani, către senat, către magistrați, către neamuri (greci sau romani), către particulari. Apologeticele cuprind un învățămînt catehetic de un nivel mai înalt, mai teologic, prezentat după regulile pedagogiei superioare, dar nu se poate spune că în acest secol învățămîntul catehetic era generalizat și organizat în tot imperiul roman, în școli, prin cursuri și profesori. Învățăturile apologetice erau prezentate sub formă de *scriitori, tratate sau dialoguri*. Forma de scriitori este moștenită din perioada Apostolilor și a Părinților Apostolici, dar tratatul și dialogul sînt apariții noi, sub influența formelor literare clasice.

Prima școală catehetică organizată, din secolul al II-lea, este înființată la Roma de Sfîntul Iustin Martirul. Aceasta a fost o școală de răspîndire a doctrinei creștine, și aici, Sfîntul Iustin Martirul are, printre alții, ca elev, pe apologetul Tațiian Asirianul. Activitatea filozofică și catehetică din Roma a Sfîntului Iustin îl pune în conflict cu filozoful cîntic Creșcens, și din acest conflict i se trage moartea (165—166). Mai mult decît aceste generalități, nu cunoaștem despre această școală catehetică.

4. ȘCOLI CATEHETICE

În epoca apostolică, învățămîntul creștin era harismatic. Harismaticii erau creștini care se distingueau prin darurile lor naturale, dar mai ales prin darurile Duhului Sfînt, și care erau investiiți cu slujba cuvîntului divin, după felul darului lor. Ei erau deci învățătorii calificați ai cuvîntului lui Dumnezeu în veacul apostolic. Sfîntul Apostol Pavel distinge trei harisme principale, arătîndu-le pe nume și în ordinea importanței lor: *apostolii, profeții și didascalii* (I Cor. XII, 28). Ei erau cei care inițiau pe alții în doctrina și în viața creștină. Ei sînt o *triadă* de competențe și de autorități în materie de predică și de învățătură. Învățătura se făcea, la început, după primirea Botezului, în sînul comunității. Pe lîngă harismaticii credincioși mai erau învățați și de clerici.

Totuși, de timpuriu, spre sfîrsitul secolului I, învățătura creștină începe să fie predată *înainte* de botez. *Didachia* sau învățătura celor doisprezece Apostoli, probabil primul catehism creștin, dă mărturie despre această practică a Bisericii.

Din secolul al II-lea, Biserica creștină desfășoară o activitate deosebită pentru învățămîntul creștin. Chiar unii dascăli laici, credincioși cu mai multă cultură, învață pe alții, în particular, în cercuri restrînse. Creștinii cu învățătură, în secolul al II-lea, sînt Apologetii, care sînt învățători creștini, cum am spus mai înainte. Pe lîngă învățătura în particular și în cercuri mai restrînse, apar *școli catehetice creștine*, puține, alți în *Răsărit*, cît și în *Apus*.

a. ȘCOLILE CATEHETICE DIN RĂSĂRIT

1) Școala catehetică din Ierusalim. Este numită și Școala teologică tradiționalistă. Pot fi considerați ca aparținând acestei școli: *Metodiu de Olimp*, *Epifaniu* și *Chiril al Ierusalimului*. Opera catehetică a Sfântului Chiril al Ierusalimului, cel mai de seamă reprezentant al acestei școli, o vom prezenta ceva mai departe, la capitolul *Literatura catehetică după epoca apologetică*.

2) Școala catehetică din Alexandria. Prima școală creștină publică este cea din *Alexandria*, cunoscută spre sfârșitul secolului al II-lea, în plină înflorire. Istoricul Eusebiu scrie că ea exista de mult.

Alexandria, prin așezarea, mărimea și importanța sa, prin mișcarea de idei și de popoare pe aici, era unul dintre cele dintii și cele mai căutate centre culturale ale lumii vechi. Păgânii, iudeii, ereticii gnostici aveau acolo școli însemnate. Acolo trăise Filon, creatorul unei filozofii religioase și al unei atmosfere în care au trăit și de care au fost influențați și teologii alexandrini; acolo se învăța neo-platonismul, în secolul al III-lea.

Creștinismul trebuie să se fi înrădăcinat aici din epoca apostolică. După tradiție, Biserica alexandrină a fost înființată de Evanghelistul Marcu. Fericitul Ieronim crede că de la el a fost un șir neîntrerupt de învățători creștini (*ecclesiastici doctores*).

Existența unei școli și teologii însemnate, în a doua jumătate a secolului al II-lea, presupune existența unui învățământ religios, cu mult înainte de această perioadă. Apologetul Atenagora este socotit primul profesor al Școlii alexandrine. Din a doua jumătate a secolului al II-lea și până spre sfârșitul secolului al IV-lea, se cunoaște șirul conducătorilor școlii: *Pantēn*, *Clement Alexandrinul*, *Origen*, *Iraclas*, *Alexandru*, *Dionisie*, *Pieriu*, *Teognost*, *Petru*, *Macarie*, *Didin cel Orb* și *Rodon*, ultimul.

Spre deosebire de școala lui Iustin Martirul și a altor profesori particulari, la care învățau un număr mic de auditori, fără o influență însemnată asupra Bisericii, Școala din Alexandria este o instituție bine întemeiată, cu un șir de conducători iluștri, cu auditori numeroși, cu un program de cursuri cu mare faimă și influență asupra teologiei creștine. Datorită prestigiului ei, ridicat de *Clement Alexandrinul* și mai ales de *Origen*, Școala catehetică din Alexandria se putea măsura cu orice școală filozofică.

Se pare că această școală a luat ființă din inițiativă particulară, nu ca instituție a Bisericii. Origen a luat conducerea ei, în timpul persecuției lui Septimiu Sever, la cererea unor păgâni și creștini, dornici de a învăța aprofundat doctrina creștină. După îndepărtarea lui Origen din Alexandria, în urma condamnării lui de către episcopul Dimitrie și numirea altui conducător, se vede că școala a intrat sub autoritatea episcopului și a rămas probabil așa.

Școala nu era întreținută de Biserică. Origen, pentru a putea trăi, vindea manuscrise ale operelor scriitorilor profani, pe care le poseda. Din secolul al IV-lea, școala a primit poate ajutor de la stat. Cel puțin până la un timp, ea nu avea local propriu.

Învățământul predat în Școala catehetică alexandrină era urmat nu numai de creștini, ci și de catehumeni și chiar de unii păgâni dornici să cunoască religia creștină și poate s-o îmbrățișeze.

Se poate spune că învățământul creștin s-a înfiripat și dezvoltat ca o necesitate teologică și culturală a creștinismului, în concurență și prin analogie cu învățământul păgîn, iudaic sau chiar eretic.

Nu posedăm toate datele în legătură cu desfășurarea cursurilor în această școală. Ce se preda și cum se preda aici, putem însă să deducem din scrierile lui Clement Alexandrinul și ale lui Origen și mai ales din *Cuvîntul de mulțumire către Origen* al lui Grigore Taumaturgul, care l-a avut profesor în Căzarea Palestinei. Origen predase probabil la Alexandria ceea

ce aflăm că predă la Cezareea, un *întreg ciclu științific*: logică, dialectică, fizică, (așa cum o făceau cei vechi în legătură cu matematica și cu astronomia). Aceste discipline servau ca pregătire pentru ciclul următor: *morală și teologia*. Învățământul se predă deci în două cicluri.

Baza învățământului creștin era Sfânta Scriptură. *Interpretarea Sfintei Scripturi* ridică prestigiul lui Origen. Aici, profesorul discută însă și idelle metafizice ale filozofilor și ale poetilor vechi, cu excepția celor care nu admiteau existența lui Dumnezeu și Providența. Cursurile lui Origen erau deci splendide sinteze ale întregii culturi a antichității, concentrate în jurul Sfintei Scripturi. Și învățământul creștin de mai târziu s-a întemeiat tot pe exegeza școlilor catehetice creștine. La Alexandria predomina *metoda de predare alegorică*, iar la Antiohia, *cea istorico-gramatică sau literală*.

De aici, cele două curente: *mistic* în Alexandria și *raționalist* în Antiohia, care au fost hotărâtoare pentru evoluția teologiei creștine în epoca marilor controverse hristologice. Școala catehetică alexandrină are o mare importanță în viața Bisericii vechi. Ea a dat Bisericii un învățământ teologic, o exegeză științifică, o dogmatică. Totodată, această școală a adus un mare renume învățământului creștin, în epoca respectivă, care se lăuda cu cultura ei vechi și disprețuia creștinismul ca pe o religie de oameni simpli și ignoranți, cum făcuse Cels. Origen a extins faima creștinismului până la curțile imperiale.

3) **Școala catehetică din Cezareea Palestinei.** Intemeietorul și conducătorul acestei școli catehetice este *Origen*, care vine în Cezareea Palestinei, la 231—232, după îndepărtarea lui din Alexandria, de către episcopul Dimitrie. Aici, Origen a continuat învățământul din Alexandria și a terminat operele începute la Alexandria.

La Cezareea, Origen a avut discipoli iluștri, între care se numără cei doi frați din Neocezareea Pontului: *Teodor*, devenit episcopul Grigore Taumaturgul († 270) și *Atenador*. Unul

din elevii lui Origen la școala din Cezareea a fost și *Firmilian*, episcopul Cezareei Capadociei. Nu știm dacă Origen a avut la Cezareea urmași imediați, ca la Alexandria, dar a creat ca și acolo, o atmosferă teologică și didactică în care au lucrat alții. La începutul secolului al IV-lea, este cunoscut ca profesor la Cezareea Palestinei, *Pamfil* (†310), un distins preot din Berit (Fenicia), care făcuse studii la Alexandria, și a avut printre elevii săi și apoi colaborator pe *Eusebiu*, marele istoric bisericesc. Profesorul Pamfil a înzestrat învățământul creștin cu o bibliotecă însemnată.

Cezareea Palestinei este renumită prin școala catehetică de aici și prin cel mai învățat episcop al său, Eusebiu, unul dintre cei mai învățați creștini vechi, de la care cunoaștem atâtea fapte din istoria învățământului și a creștinismului, în general, în primele secole, de la care mai ales îl cunoaștem pe Origen și Școala alexandrină.

4) **Școala catehetică din Antiohia.** În Antiohia Siriei s-a format o școală creștină, cunoscută din secolul al III-lea prin cei care au predat învățământul acolo. După mărturia lui Eusebiu, aflăm că un preot *Malchion* era conducătorul unei școli retorice *eline* în Antiohia, în secolul al III-lea și era un om învățat și în ale teologiei. Nu se știe în ce consta învățământul lui Malchion, dacă predă și învățătura creștină sau dacă a avut un rol în începuturile școlii creștine din Antiohia.

Începătorul cunoscut al Școlii catehetice din Antiohia este *Lucian* zis de Samosata (era de acolo), localitate în sud-estul Asiei Mici, pe fluviul Eufrat, în provincia Capadocia, zis și de Antiohia. El studiasse la Edesa Siriei, unde conducea o școală creștină un anume *Macarie*. Lucian s-a stabilit la Antiohia, spre sfîrșitul secolului al II-lea, a fost hirotonit acolo preot și a condus o școală. Această școală a fost continuată de alții și a luat un mare avînt în secolul al IV-lea, prin studiile ei de exegeză biblică. Istoricul Eusebiu are cuvinte de mare laudă pentru Lucian. Lucian este renumit prin opera sa de *revizuire*

a *traducerii Septuagintei*, în care se pare că a introdus corecturi după textul ebraic și după traducerea lui Teodoțion, sau după locuri paralele. Se pare, de asemenea, că el a căutat să corecteze cuvinte pe care nu le socotea potrivite.

Ca și în Cezareea Palestinei și la Alexandria, Lucian explica la Antiohia, Sfânta Scriptură, dar mai mult în scop exegetic, decât teologic-apologetic. Interpretarea lui era istorico-gramaticală sau literală.

Alături de Lucian este amintit un alt preot antiohian, *Dorothei*, care se ocupa cu mult zel de studiul Sfintei Scripturi și cunoștea limba ebraică, în care citea cu ușurință Vechiul Testament. El cunoștea, de asemenea, bine, știința elină și era apreciat chiar de împărat. Eusebiu spunea că l-a auzit și el explicând Sfânta Scriptură, cu mare îndemânare.

Nu se știe dacă Școala antiohiană a avut un șir de profesori, neîntrerupt, ca Școala alexandrină. În cea de a doua jumătate a secolului al IV-lea, este cunoscut un conducător însemnat, *Diodor de Tars*, fiu al unei distinse familii din Antiohia, luptător împotriva păgînilor, cu cuvîntul și cu scrisul, care a avut ca discipoli pe: *Sfîntul Ioan Gură de Aur*, *Teodor de Mopsuestia* și *Teodoret al Cirului* (în Siria, la nord-est de Antiohia). Istoricul *Socrates* spune despre *Diodor* că în interpretarea Sfintei Scripturi se îndeletnicea numai cu partea literală, neglijînd complet sensul spiritual. În ceea ce privește studiul filozofiei, Școala antiohiană înclina spre aristotelism, pe cînd cea alexandrină înclina mai mult spre platonism, neoplatonism și eclecticism. Școala antiohiană n-a avut realismul și elanul mistic al Școlii alexandrine, dar a dat teologiei creștine pe cei mai de seamă exegeți, între care și pe Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Influența nestoriană, abătută peste această școală, i-a adus decăderea ei, pentru că cei mai mulți învățați ai acestei școli, cu excepția Sfîntului Ioan Gură de Aur, au căzut în erori hristologice.

5) Școala catehetică din Edesa Siriei. Am amintit mai sus de această școală, la care a învățat și Lucian de Samosata, solicitînd primul conducător al școlii din Antiohia. Aici, în Edesa, strălucia o școală catehetică, înființată pe la sfîrșitul veacului al II-lea de *Protogene*. Între ceilalți cateheți de seamă ai acestei școli, este trecut marele cuvîntător și innolog bisericesc *Sfîntul Efreem Sirul*. Datorită lui, școala din Edesa a aprofundat studiile Sfintei Scripturi. În interpretarea Sfintei Cărți, s-a ales calea medie între alegorismul Școlii catehetice din Alexandria și cealaltă extremă, istorico-gramaticală-literală, a Școlii catehetice din Antiohia.

b. ȘCOALA CATEHETICĂ APUSEANĂ — AFRICANĂ

Biserica creștină a avut grija permanentă de a instrui și a educa în tot timpul și în tot locul, nu numai în Răsărit. Astfel și în Apus existau unele centre în care se desfășura activitatea marilor pedagogi creștini, fără să aibă însă o succesiune regulată de conducători, cum s-a văzut, în parte, la școlile catehetice din Răsărit, și fără să aibă un loc bine fixat. Exemplul Sfîntului Iustin, care mergea din oraș în oraș, apărînd credința și învățînd filozofia creștină, a fost urmat și de ceilalți dascăli creștini și de cele mai multe ori, locuința sa era școala unde își învăța discipolii.

Sfîntul Iustin a deschis totuși o școală creștină în Roma, de care am amintit mai înainte.

În afară de Roma, în Apus au fost și alte mari centre de învățătură creștină: *Cartagina*, centru de activitate dascălească, prin scrieri și cuvînt, a lui *Tertulian*, și reședință episcopală a *Sfîntului Ciprian*; *Hipo*, reședință episcopală a *Feritului Augustin*; *Mediolanum* (Milanul), reședința *Sfîntului Ambrozie*. Prin operele lor scrise și prin cuvîntările rostite în centrele arătate, învățătorii creștini, pomeniți mai sus, au fost adevărați creatori de școli creștine, care au avut o mare înfrîurire asupra dezvoltării teologiei de mai târziu.

c. ȘCOLI CATEHETICE MÎNĂȘTIREȘTI

Scolile mînăștiresți iau ființă în secolul al IV-lea, cînd Biserica, scăpată de persecuții, poate să-și organizeze monahismul creștin, ca instituție de cultură și educație creștină.

Sfințul Vasile cel Mare organizează monahismul, ca să fie, cum zice el, o filozofie creștină și să aducă monahilor mîntuire, iar oamenilor folos.

Paul din Teba († 341), *Antonie cel Mare* († 356) și *Pahomie* sînt inițiatorii, în Răsărit, ai școlilor mînăștiresți.

Scolile mînăștiresți erau școli pentru tineri, aveau internate, dar erau frecventate în același timp și de elevi externi. Aceste școli deci aveau elevi interni și externi. Tinerii interni se împărțeau iarăși în două categorii : uni, hotărîți să îmbrace rasa monahală, toată viața ; alții primeau numai instrucția și educația religioasă și, după un oarecare timp, reveneau în mijlocul societății. Cunoaștem acestea, între altele, dintr-o scrisoare a Sfințului Vasile cel Mare, adresată unei bătrîne văduve, căreia-i încredințează fiul, după ce fusese instruit și educat în internatul mînăștirii din Pont, spunîndu-i : «După ce v-am ținut fiul și i-am uns penele sufletului său cu unsoare dumnezeiască, vi-l înapoiez venerabilității voastre».

Școlile mînăștiresți erau școli creștine, în care copiii erau crescuți în educația și învățătura Domnului. Sfințul Ioan Gură de Aur îndeamnă pe părinți să nu-și retragă copiii de la școală, înainte de a-și fi terminat complet pregătirea, pentru că atunci vor înțelege «cît de prețioasă este filozofia creștină, cînd, ca binefăcători, purtători de grijă și liberatori ai obștii, vor fi socotiți, cînd, ca îngeri pe pămînt și mergînd între oameni, toate privirile se vor îndrepta cu respect către ei».

Și în *Biserica Ortodoxă Română* au existat școli mitropolitane și episcopale cu același rol pe care îl aveau școlile creștine din veacurile IV—VI, corespunzînd nevoilor vremii. Un document din veacul al XVII-lea ne spune că domnitorul Țării Românești, *Antonie Vodă din Popești*, încredințează în grija mitropolitului școala din Cîmpulung, (Muscel) «ca să fie ispravnic și purtător de grijă, care va fi avînd și ajutor din

mila Domniei mele... să nu rămînă această școală părăsită de dascăli și fără de bună învățătură a locuitorilor țării».*

În *Apus*, întemeietorul școlilor mînăștiresți este *Benedict de Nursia* (Italia), întemeietorul Ordinului călugăresc al *Benedictinilor*, în anul 529 (Mînăștirea de pe Monte-Casino-Calabria). De aici se înmulțește numărul școlilor mînăștiresți în tot Apusul Europei. În cursul istoriei, s-au distins școlile mînăștiresți din *Bretania* (Anglia de azi), care au dat Bisericii mulți oameni învățați : *Beda Venerabilul*, *Alcuin*, ajuns *Consilier al Împăratului Carol cel Mare*, în crearea școlilor din Europa centrală, *Scot Erigen*, filozof profund al evului mediu, *Scot, Occam și Bacon*. Școlile bisericesti din Răsărit au avut o mare influență asupra învățămîntului din *Apus*.

Școlile teologice din Răsărit au apus cu timpul și de aceea, grija pentru instruirea și educația religioasă a rămas în seama Bisericii, care ne-a păstrat principiile ei de catehizare.

5. LITERATURA CATEHETICĂ

Cel dintîi izvor, pentru întregul învățămînt creștin, este *Sfînta Scriptură*, în special *Noul Testament*. Domnul Hristos însuși a fost Primul și Cel mai Mare Învățător al religiei creștine. În viața Sa pămîntească, în tot timpul și în tot locul, El a învățat mulțimile fie în public, fie în particular. Convorbirea cu *Samariteanca* (Ioan IV), convorbirea cu *Nicodim* (Ioan III) sînt lecții divine de religie creștină, în care ascultătorii primesc învățătura despre : spiritualitatea lui Dumnezeu, despre cultul divin spiritual creștin, despre mesianismul prezis de profeți, despre necesitatea Botezului, pentru a intra în împărăția lui Dumnezeu, despre materia și forma acestei Sfinte Taîne, despre efectul său, care îl face pe om să ajungă la crearea sa din nou, din punct de vedere spiritual, la palingeneză (*πάλιν γένεσις*), cum este denumirea consacrată a nașterii din nou etc.

Cartea Faptele Apostolilor și toate cele 21 de *Epistole* ale *Noului Testament*, de asemenea, sînt pline de lecții de cate-

* D. I. Bejan, Documente cîmpulungene, pag. 4—5 ; citat de prof. I. Lupșea, *Istoria Bisericii Române*, ed. 1941, pag. 94.

hizare, scrise ocazional, după necesitățile Bisericii, tocmai pentru ca să se împlinească voia lui Dumnezeu «Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vie» (I Tim. II, 4). Tocmai aceasta este misiunea Apostolilor și a urmașilor lor : de a învăța pe oameni «drept învățînd cuvîntul adevărului» (II Tim. II, 15).

După epoca apostolică a urmat o bogată literatură de învățătură creștină, care, extinsă pînă în veacul al VIII-lea, constituie *Sfînta Tradiție*, cel de al doilea izvor al Revelației divine. Toată această literatură ne oferă un vast material, care ne orientează asupra *materiei învățămîntului religios, asupra metodei de a învăța*, fie în mod direct, fie în mod indirect. Unele opere, cum vom vedea, sînt chiar cateheze, alcătuite și prezentate așa cum au fost ele ținute în fața catehumenilor.

Vom prezenta pe scurt literatura catehetică, pe perioade distincte, din *Răsărit* și din *Apus* :

a. ÎN RĂSĂRIT

1) **Literatura catehetică în epoca Părinților Apostolici.** Sub numele de părinți apostolici, sînt cuprinși scriitorii bisericești, care fac legătura imediată între cărțile Noului Testament și literatura apologetică pe la jumătatea secolului al II-lea. Părinții Apostolici au cunoscut pe Sfinții Apostoli sau au fost ucenici apropiați ai lor, și de aceea, scrierile lor au o mare asemănare cu scrierile canonice ale Noului Testament și în-deosebi cu Epistolele Apostolilor, atît în ceea ce privește cuprinsul, cît și forma.

Din scrierile Părinților Apostolici fac parte : *Învățătura celor doisprezece Apostoli* (Didahia), *Epistola Sfîntului Barnaba*, *Epistola către Corinteni a Sfîntului Clement al Romei*, *Epistolele Sfîntului Ignățiu al Antiohiei*, *Epistola Sfîntului Policarp al Smirnei*, *Epistola cu martiriul Sfîntului Policarp*, *Păstorul lui Herma* și *Epistola către Diognet*. Din cauza caracterului lor practic, acestor scrieri li s-a dat numele generic de literatură creștină, care transmite mai departe învățătura.

Sfinților Apostoli, primită de la Domnul Hristos. Didahia, de exemplu, socotită primul catehism creștin, dă pe scurt, într-o formă simplă și înțeleasă, cele mai de seamă reguli de viață creștină, extrase din Evangheliile, așa cum se propovăduiau primilor creștini, rezumînd viața curată și viața păcătoasă în două formule : *calea vieții și calea morții*. Urmează apoi învățătura despre săvîrșirea Botezului, a Sfintei Euharistii, se descriu îndatoririle slujitorilor bisericești și cîntecul care li se cuvine din partea credincioșilor. Această carte a putut să servească drept manual de instrucție religioasă pentru cei care se pregăteau să primească botezul.

În general, cărțile Părinților Apostolici conțin următoarele învățături, care revin mereu, pentru întărirea comunităților creștine : combaterea vieții păgînești, a formalismului iudaic, îndemnuri la păzirea poruncilor Legii Noi, supunere și ascultare față de mai-marii Bisericii, rînduiri de Sfinții Apostoli, păstrarea păcii, armoniei și unității în sinul obștii creștine etc.

Așezămintele sau *Constituțiile apostolice* — operă a cărei apariție este socotită între secolele al III-lea și al V-lea, alcătuită din opt cărți — conține un rezumat al întregii învățături dogmatice, morale și culturale creștine, cuprinzînd învățături speciale, care trebuie să fie date catehumenilor : învățătura ce trebuie dată catehumenilor, (cartea a VII-a, capitolele XXXIX) ; despre curăția inimii catehumenilor (cap. XL) ; despre rugăciunea neofitului (cap. XLV) etc. În cartea a VIII-a a acestei opere se cuprinde aproape tot ritualul nostru de azi, cu denumirea de *Liturghia catehumenilor*.

2) **Literatura catehetică din epoca apologetică-polemică.**

a) *Apologeții greci.* Este literatura despre care am vorbit mai înainte, care prezintă învățătura creștină, apologetică, filozofică, spre a dovedi că și religia creștină își are filozofia ei, în disputa ideologică cu filozofia păgînă, cu care se găsea în luptă. Este învățătura convingătoare și pentru păgînii culti, dintre care mulți, cunoscînd-o, îmbrățișează creștinismul. Cei mai distinși scriitori apologeți sînt : *Quadratus* sau *Codratius*,

care înmânează împăratului Adrian o apologie (123—124), fiindcă izbucnise o persecuție împotriva creștinilor; *Aristide*, filozof din Atena, care înmânează o Apologie împăratului Antonin Piu, către anul 139; *Ariston de Pella* (în Decapoli transiordanic), care a scris un dialog mare între iudeo-creștinul Iason și un iudeu alexandrin, Papius; *Sfințitul Iustin Martirul și Filozoful*, despre care am vorbit pe scurt mai înainte. El scrie: Apologia I, Apologia a II-a și Dialogul cu iudeul Trifon. Tot apologetii sînt: *Miltade*, din Asia Mică, probabil ucenic al Sfințului Iustin; *Apolinarie*, episcop de Hierapolis, oraș din Frigia (Asia Mică), contemporan cu Marcu Aureliu, căruia i-a adresat o apologie (*Despre credință*); *Meliton de Sardes*, în Lidia (Asia Mică), socotit între «marile lumini apuse ale Asiei», scriitor fecund și variat, dar ale cărui opere s-au pierdut; *Tațiian Asirianul*; *Teofil al Antiohiei*, episcop al acestui oraș, în timpul lui Marcu Aureliu; *Atenagora Atenianul*, «filozof creștin», se pare că a frecventat școala catehetică din Alexandria, contemporan tot cu Marcu Aureliu.

Apologetii enumerați mai sus își scriu operele lor în limba greacă.

b) *Apologetii latini*. Literatura latină creștină își are originea în Africa proconsulară. Primele scrieri de limbă latină creștine sînt acelea ale lui *Tertulian*, cel mai mare scriitor al Bisericii Apusene din primele trei secole. Operele lui se împart în: apologetice, polemico-dogmatice și practico-disciplinare. Adăugăm la cele spuse despre opera sa catehetică, precizarea că este cel dintîi scriitor creștin care ținește rugăciunea Domnească, Tatăl nostru, în lucrarea «*De oratione*», model de lecții de catehizare, foarte bogate în cuprins.

Minuciu Felix este un alt apologet de seamă al Bisericii Apusene. «Avocat de seamă la Roma» el se convertește la creștinism și se pare că a atins «piscul vieții sale» pe la anii 222—225 sub împăratul Alexandru Sever. Opera sa «*Octavius*» este o apologie densă, plină de probleme și idei, în care autorul folosește o limbă de o rară precizie, limpezime și eleganță.

3) Literatura catehetică după epoca apologetică.

a) O lucrare catehetică de mare valoare este *Pedagogul* (Educatorul pe calea mîntuirii), întocmită de *Clement Alexandrinul* (secolul II—III), mare erudit creștin, cu o cultură literară, filozofică, teologică strălucită și cu o elocință excelentă. Lucrarea este alcătuită pentru catehumenii din Alexandria, unde se cuibăriseră unele deprinderi păgubitoare de suflete, strecurate de păgîni, cu toate că neofiii renunțaseră la păgînism.

Neofiii cunoșteau preceptele creștine, dar nu le practica, erau tulburați de gînduri și patimi, pentru care motiv se impunea o disciplină severă și o viață curată. Partea aceasta educativă o împlinește «*Pedagogul*» lui Clement. «*Pedagogul* — spune Clement Alexandrinul — se ocupă de acțiune și nu de știință. Scopul său nu este de a instrui sufletul, ci de a-l face mai bun; el vrea să fie un educator al unei vieți nu pentru a ști, ci al unei vieți de virtute... Astfel Logosul, voind să termine, etapă după etapă, mîntuirea noastră, urmează metoda cea bună; el convertește la început (πρὸς ἐκκλῆσιαν ἀναγόμενους) și în fine instruește (ἐκτρέφει ἐν ἀρετῇ καὶ ἐν δόξῃ)».

Încheierea acestei opere este un imn adresat Mîntuitorului, ca Pedagog. În acest imn, trebuie să vedem un model de cîntare de laudă, obișnuit în Școala alexandrină.

b) Spicuum din literatura catehetică a Școlii apusene-africane și ne oprim puțin asupra lucrării: *De dominica oratione* (Despre Rugăciunea Domnească) a Sfințului Ciprian, episcopul Cartaginei (secolul al III-lea).

În lucrarea sa, Sfințul Ciprian explică rugăciunea «Tatăl nostru» și arată cum trebuie să fie rostită o rugăciune. Rugăciunea trebuie să fie unită cu milostenia, și în timpul rostiturii ei trebuie să îndepărtăm orice gînd rău, să veghem să nu se furișeze diavolul în sufletul nostru. Este o lucrare catehetică, rostită prin mai multe cuvîntări.

c) *Catehezele Sfințului Chiril al Ierusalimului*. Opera principală a Sfințului Chiril o formează *Catehezele*.

Ele sînt în număr de 24, rînduite astfel: *Procateheza*, 18 cateheze către cei care au să se lumineze, adică cei care vor primi Taina Sfîntului Botez și 5 cateheze mistagogice, adresate celor de curînd botezați.

Procateheza este un prolog al catehezelor, în care se dau învățături celor care voiesc să intre în creștinism. Stagiul de catehumenat al candidatului la încreștinare are două faze, după această introducere în Cateheze: 1. *perioada de catehumenat* propriu-zis, în care cuvintele dumnezeiești «răsunau în afară de el», adică învățăturile creștine nu pătrundeau în sufletul candidatului, la încreștinare, perioadă care se sfîrșește cu o verificare făcută la biserica; 2. *pregătirea* pentru a fi luminat sau botezat, faza a doua. De aici două denumiri: *κατηχομενοι* și *φωτισμενοι*.

După ce aceștia din urmă, cei care sînt spre luminare, erau exorcizați și primeau Taina Botezului, intrau în rîndurile creștinilor (παισροι) sau nou luminați (νοφωτιστοι) și acum, puteau lua parte la toate Sfintele Taine ale Bisericii.

Cateheza I, către cei care au să se lumineze. Lucrarea se desfășoară în jurul textului din Isaia I, 16 etc.: «Spălați-vă! Curățiți-vă! Ștergeți răutățile din sufletele voastre dinaintea ochilor Mei».

Cateheza a II-a, către cei care au să se lumineze. *Despre pocîință*, despre iertarea păcatelor și despre cel potrivit. Citire din Iezechiel: «dreptatea dreptului peste el va fi și fărădelegea celui fără de lege peste el va fi. Dacă cel fără de lege se va întoarce de la toate fărădelegile lui... va trăi neprișnit, nu va muri» (Iezechiel XVIII, 20).

Cateheza a III-a, către cei care au să se lumineze. Continuă lecția de pregătire pentru Botez, tratînd despre însăși această taină. Citire din Epistola către Romani: «Sau nu știți că oricîți ne-am botezat în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui? Ne-am îngropat prin botez împreună cu El întru moarte...» (Romani VI, 3—4); dacă cineva nu primește Botezul, nu se mîntuiește.

Cateheza a IV-a, către cei care au să se lumineze. Despre cele zece dogme și despre marile învățături morale derivate de aici; citire din Epistola către Coloseni II, 8: «Ve-deți să nu vă fure cineva cu filozofia, și cu înșelăciunea deșartă, după predania oamenilor, după stihile lumii...».

Dogmele tratate în această cateheză sînt punctele principale de credință, rezumate în *Simbolul Credinței*, la care se mai adaugă și alte învățături unite cu elan, și anume: *Despre Dumnezeu; despre HRISTOS; despre nașterea Domnului din Fecioară; despre Cruce; despre îngroparea Domnului; despre Învierea Domnului; despre înălțare; despre judecata viitoare; despre Sfîntul Duh; despre suflet; despre trupul omului și rînduirea armonioasă a mădularilor sale; despre mîncăruri și abținerea de la anumite mîncăruri; despre îmbrăcăminte; despre învierea morților; despre baia Botezului; despre dumnezeieștile Scripturi*.

Cateheza a V-a. Începînd de la această cateheză, pînă la cateheza a XVIII-a, Sfîntul Chiril explică ideile dogmatice, pe articole, cuprinse în Crez, fără să urmeze cu strictețe ordinea în care sînt expuse aici.

În cateheza a V-a explică virtutea credinței, pornind de la citatul din Epistola către Evrei XI, 1-2: «Credința este o încreștinare a celor nădăjduite, dovedirea celor care nu se văd...».

Cateheza a VI-a explică primul articol din Simbolul Credinței: «Cred întru Unul Dumnezeu...».

Cateheza a VII-a conține învățătura despre Tatăl și atributele Sale, pornind de la cuvintele din Efeseni III, 14-15: «Pentru aceasta îmi plec genunchii înaintea Tatălui, din care se numește tot numele părintesc, în cer și pe pămînt...».

Cateheza a VIII-a explică atributul «Atotputernicul» al Tatălui, avînd ca text biblic citatul din Ieremia XXXII, 18-19: «Dumnezeule, mare și puternic, Doamne mare în sfat și puternic în lucruri, atotputernicul, Domnul Cel cu nume mare...».

Cateheza a IX-a explică cuvintele: «Făcătorul Cerului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele», avînd ca text biblic citatul din Iov XXXIII, 4.

Cateheza a X-a explică primele cuvinte din articolul al II-lea al Simbolului de Credință : «Și întru Unul Domn Iisus», pornind de la textul din Epistola I Corinteni VIII, 5-6.

Cateheza a XI-a este explicarea ultimei părți din articolul al II-lea al Crezului, a căruia tratare a fost începută în Catehexa a X-a. Aici explică, dogmatic și moral, cuvintele : «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Carele din Tatăl S-a născut, Dumnezeu adevărat, mai înainte de toți vecii, prin Care toate s-au făcut». Această cateheză are ca text biblic cuvintele din Epistola către Evrei I, 1-2: «În multe rînduri și în multe chipuri a grăit Dumnezeu odinioară părinților prin profeți...».

Se observă o topică deosebită în articolul al doilea, redat de Sfîntul Chiril, față de topica articolului al doilea al Crezului, rostit de noi, azi. Sfîntul Chiril zice : «Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut, Dumnezeu adevărat, mai înainte de toți vecii».

În Crezul rostit azi, spunem «...Care din Tatăl S-a născut, mai înainte de toți vecii...». Sfîntul Chiril face această schimbare de cuvinte, punînd mai întîi cuvintele : «Dumnezeu adevărat» și apoi cuvintele «mai înainte de toți vecii», pentru a sublinia cit mai apăsător, și în primul rînd, egalitatea și consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl, pentru că aceste atribute erau mai mult și mai vehement atacate de criticii timpului Său, decât coeternitatea Fiului cu Tatăl. Tăgăduirea atributelor de «egalitate» și «consubstanțialitate» cu Tatăl era erezia capitală, de la care derivau toate celelalteerezii. Sfîntul Părinte își varsă tot focul miniei sale sfînte împotriva ereziilor față de dogmele cuprinse în acest articol, prin trei imprecacții necruțătoare : «Să amuțească limba care hulește pe Hristos» etc.

Cateheza a XII-a tîlcuiește articolul al III-lea din Simbolul Credinței, citînd textele din Isaia VII, 10-13, combătînd pe erefici și pe iudei.

Cateheza a XIII-a tratează despre răstignirea și înmormîntarea Domnului Hristos, slăvind Sfînta Cruce, a cărei închinare o impune tuturor creștinilor.

Cateheza a XIV-a, ținută în ziua de Paști, explică articolele V și VI, din Crez, despre înviere și înălțare.

Cateheza a XV-a tratează articolul al VII-lea, despre venirea întru slavă, a Domnului Hristos, ca să judece viii și morții și despre împărăția Sa cerească, fără de sfîrșit.

Cateheza a XVI-a explică articolul VIII din Crez, arătînd că este numai unul Duhul Sfînt, precum este numai un Tatăl și un Fiul. Se combate erezia lui Simon Magul (Fapte VIII) și a lui Manes, gnostic din secolul al III-lea.

Sfîntul Chiril prezintă ca imagine simbolică a Sfîntului Duh, *apa*, deoarece prin apă există toate : apa produce plante și animale ; ea pică din cer sub aceeași formă, dar produce efecte diferite. Se arată efectele Sfîntului Duh asupra noastră : ne luminează mintea ca să luminăm și noi pe alții, ne întărește, ne apără de rele, ne vindecă, ne curățește, ne mîngîie. El a insuflat curajul martirilor, episcopilor, preoților, diaconilor, monahilor, feciadelor tuturor timpurilor. Îngerii sînt numai slujitorii Lui. Sfîntul Duh, prin profeți, a prevestit venirea lui Hristos.

Cateheza a XVII-a completează explicarea despre Sfîntul Duh.

Cateheza a XVIII-a tratează despre Biserică (art. IX din Crez).

Sfîntul Chiril îndeamnă apoi pe catehumeni să învețe Simbolul Credinței. El îi învață că Biserica se numește *sobornicească*, pentru că este înținsă peste tot pămîntul ; că ea se numește *Biserică*, pentru că într-un singur trup împreunează laolaltă pe toți credincioșii. Ea este Maica noastră a tuturor și Mireasa Domnului nostru Iisus Hristos.

Cele 18 cateheze au fost ținute de Sfîntul Chiril înainte de Paști.

Catehumenii se botezau în ziua de Paști ; dar Sfîntul Părinte le mai ține încă cinci cateheze în săptămîna luminată, numite *cateheze mistagogice* (*κατηχητικὴς ποικυλογίας*), pentru că ele tratau cele mai mari mistere sau taine creștine : *Botezul, Mirungerea, Sfînta Euharistie* cu *Liturghia credincio-*

șilor. Înainte de Botez, catehumenii nu puteau cunoaște misterele creștine și pentru ca să nu le batjocorească, împreună cu păgânii, nu li se descopereau.

Cateheza I mistagogică (XIX) tratează despre Botez, explicându-se ritualul său simbolic.

Cateheza a II-a mistagogică (XX) continuă cateheza I, despre Botez, arătând că neofitii, în semn de lepădare a omului cel vechi, leapădă de pe ei și cămașa, rămânând goi, fără să se rușineze, goliciune prin care se închipuiește nevinovăția lui Adam și a lui Iisus Hristos cel răstignit.

Cateheza a III-a mistagogică (XXI) tratează despre ungerea cu Sfântul Mir, pe care Sfântul Chiril îl numește „Χρίσμα”. Preocuparea, în Sfânta Euharistie, după chemarea Duhului Sfânt, (Epicleză) nu mai este o piine simplă și comună tuturor, ci este Trupul lui Iisus, tot așa și uleiul, după chemarea Duhului Sfânt, nu mai este ulei simplu, ci dar al lui Iisus Hristos, deoarece el, prin prezența lui Iisus, are puterea de a face ca Sfântul Duh să locuiască în noi și să ne întărească.

Cateheza a IV-a mistagogică (XXII), despre Sfânta Euharistie, Trupul și Sângele Domnului.

Cateheza a V-a mistagogică (XXIII) este o cateheză culturală cuprinzând: explicarea momentelor celor mai însemnate din Sfânta Liturghie și simbolismul lor, temă necesară și utilă de tratat și azi în bisericile noastre.

Catehezele Sfântului Chiril sînt opere importante pentru fondul lor doctrinar-creștin, dar și pentru principiile, metodele și procedeele didacticii creștine, pe care le conțin. Ele expun întreaga învățătură ortodoxă în formele care vor dăinui totdeauna în Biserica Ortodoxă.

Explicarea dată de el Simbolului Credinței este clară, precisă și constituie modele de cateheze creștine.

Perioada aceasta, a II-a a literaturii patristice, din care face parte și Sfântul Chiril se întinde de la anul 313, data Edictului de la Milan, pînă la 461, data morții papii Leon I, și

este numită epoca de aur a literaturii patristice, pentru că a ridicat literatura creștină la rangul de literatură clasică, demnă de imitat în toate epocile, neegalată pînă atunci și neîntrecută după aceea. Literatura aceasta cuprinde multe opere catehetice, care aparțin mai tuturor Părinților Bisericii din aceste epoci: Sfântul Atanasie, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigore de Nazianz, Sfântul Grigore de Nyssa, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Chiril al Alexandriei, Sfântul Ilarie, Sfântul Ambrozio, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin. Toți acești lăuceferi ai creștinismului au lucrări de pedagogie și catehetică, pe lângă celelalte opere de Apologetică, Polemică și Dogmatică, Exegeză biblică, Istoria Bisericii și Istoria vieții creștine și de Teologie practică.

d) *Marele Cuvînt Catehetic al Sfîntului Grigore de Nyssa* (Δόγος κατηχητικὸς πρὸς νεόφυτον) este cea mai importantă și mai sistematică operă dogmatică a sa. Este scrisă, probabil, pe la anul 385 și cuprinde 40 de capitole, afară de introducere. Ea este adresată dascălilor creștini, însărcinați cu instruirea catehumenilor. Este operă dogmatică propriu-zisă, «o punte dogmatică între tratatul dogmatic al lui Origen „Περὶ ἀρχῶν” (Despre principii) și acela al Sfîntului Ioan Damaschin, *Dogmatica*, care are titlul mai lung: *Expunerea exactă a Credinței Ortodoxe* (Ἐκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως). Ea are însă o mare valoare catehetică pentru materia pe care o tratează și pentru indicațiile metodologice pe care le dă cateheților. Ea este mai mult un manual pentru cateheți, decît pentru catehumeni. *Prologul cuvîntării*, de exemplu, vorbește despre rolul pe care îl are învățămîntul catehetic și în același timp despre diferite metode de argumentare. Metoda catehetică nu este ceva fix, ci este în funcție de categoriile de catehumeni — indicație pe care am văzut că o dă și Fericitul Augustin — recrutați dintre iudei, greci, ori eretici, partizani ai lui Marcion, Valentin ori Vasilide. *Natura bolii catehumenului determină forma tratamentului ce i se aplică*. Cum se vede opera aceasta este o lucrare de pedagogie creștină.

Cuprinsul lucrării are trei părți: 1) *Prima* (capitolul 1-4) tratează despre Dumnezeu și Sfânta Treime; 2) *A doua* (cap. 5—32), despre păcat, despre întrupare și mântuirea prin Hristos; 3) *A treia* (cap. 33—37), despre Botez și Euharistie. Capitoarele 38—40 vorbesc despre roadele credinței. În cursul expunerii, autorul combate pe arieni, apolinariști, manihiei, iudei și păgâni. Tratatul Sfântului Grigore este substanțial, dens, plin de tot ceea ce cugetarea elenică a creat mai solid și mai rezistent, uneori original, dar adesea sub influența platonică, meorigenistă, atanasiană, sau chiar sub influența Sfântului Metodiu de Olimp. Este știut că sînt mult mai multe opere cu material catehetic în perioada patristică și post patristică, dar nu se pot expune toate, nici măcar sumar, în niște lecții limitate ca număr și ca extindere.

Cateheți, în sensul strict al cuvîntului, pe lângă Sfântul Chiril al Ierusalimului, ale cărui Cateheze au fost prezentate mai sus, mai sînt: *Sfîntul Niceta de Remesiana și Fericiul Augustin*, despre ale căror lucrări catehetice vom aminti pe scurt.

b. În apus

1) **Sfîntul Niceta de Remesiana.** Pe drumul ce ducea de la Sirmium (Belgrad) la Bizanț (Constantinopol) între Naisus (Nis) și Sardica (Sofia) și anume în locul în care se află azi satul Bela-Palanca, în Iugoslavia, era în vechimea creștină un oraș cu numele de Remesiana.

Aici a fost episcop, între anii 366—420, Sfîntul Niceta. Este lucru aproape sigur că el sau reprezentanții lui au făcut misiune și în nordul Dunării, la strămoșii noștri daco-romani, păstorind deci pe ambele maluri ale Dunării. Sfîntul Niceta a fost un *catehet* de înaltă clasă și un *misionar* cu mult suflu divin în fața lui.

Opera lui, prin excelență catehetică, este intitulată: *Catechismus sive instructionis libelli sex = Catehismul, sau șase cărțile de învățătură*, scrisă pentru candidații la Botez (com-petentes).

Dintre aceste șase cărți, numai două s-au păstrat în întregime: a treia și a cincea. Catehismul a fost publicat între anii 374—381 după Hristos. Această operă, cea mai însemnată a Sfîntului Niceta, cu o mare valoare didactic-misionară, s-a păstrat numai datorită lui Gennadius (Ghenadie de Marsilia), scriitor compatriot cu Isidor de Sevilla (560—636), care o prezintă sub titlul de mai sus. Cuprinsul lucrării este următorul:

a) *Libellus primus* (cartea întâia) cu subtitlul: *Qualiter se debeant habere* (competentes) = ce trebuie să țină minte candidații la Botez?

b) *Libellus secundus* (cartea a doua), cu subtitlul: *De gentilibus erroribus* = despre rătăcirile păgînismului, carte din care s-au păstrat numai două fragmente mici. Aici se arată că numai prin rostirea Simbolului de Credință se pot înlătura aceste rătăciri, săvîrșite prin înfrîurarea diavolului și se poate ajunge la adevărata credință în Iisus Hristos și la primirea Botezului.

c) *Libellus tertius* (cartea a treia), cu titlul pus de Gennadius: *De fide unicae maiestatis* = despre credința într-o singură dumnezeire. Această carte cuprinde două părți distincte: 1) «*De ratione fidei*» (despre studiul asupra credinței), în șapte capitole și 2) «*De Spiritus Sancti potentia*» (despre puterea Sfîntului Duh), în 22 de capitole.

În această a treia carte a Catehismului se combate mai întîi erezia lui Arie, apoi se arată, cu argumente din Sfînta Scriptură, consubstanțialitatea Fiului cu Tatăl și dumnezeirea Duhului Sfînt, *Care de la Tatăl purcede*.

d) *Libellus quartus* (cartea a patra), căreia Gennadius i-a pus titlul *Adversus genethliologiam* = împotriva discuției despre nașterea unei persoane. Aici se combate *ocultismul*, adică pretinsa știință, că se poate cunoaște ceea ce este necunoscut în natură și în sufletul omului, prin simțurile noastre super-fizice sau prin al șaselea simț. Se combate deci credința răătă-cită, propagată de *astrologie* sau *horoscop*. (Astrologia este o credință falsă despre influența exerciată de astre asupra lumii și în special asupra omului, sau pretinsa știință despre

determinismul material și psihologic. Astrologii au făcut combinații între influența constelațiilor sub care se naște cineva și influența lumii zodiacale sub care se naște cineva și au ajuns la *horoscop*, știință, zic ei, despre cum se poate citi ca într-o carte deschisă tot trecutul și viitorul acelei persoane. Horoscop este o superstiție combătută de Biserică, cum se vede din această operă teologică, precum și de știința autentică).

e) *Libellus quintus* (cartea a cincea), cu titlul *De symbolo* (Despre Simbolul Credinței), pus de Gennadius, este partea cea mai importantă din întreg catehismul Sfântului Niceta. Autorul s-a inspirat aici din Catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului. În cele 14 capitole, care alcătuiesc cartea a cincea, Sfântul Niceta dezvoltă rînd pe rînd toate articolele Simbolului de Credință, susținînd cu tărie adevărurile fundamentale ale creștiniei creștine și îndemnînd pe *competentes*, (candidații la Botez), să-și clădească curățenia sufletului prin nezdruccinată lor credință în Simbol și prin trăirea cu Hristos: «Fratres, sive vigilemus sive dormiamus, simul cum Christo vivamus» = iubiți frați, fie că sîntem în stare de veghere, fie în somn, să trăim totodată cu credință în Hristos Domnul.

f) *Libellus sextus* (cartea a șasea), căreia Gennadius i-a dat titlul de *De agni paschalis victima* = Despre jertfa mielului pascal, este pierdută în întregime. Această lucrare, foarte importantă, așază pe Sfântul Niceta alături de cei mai de seamă cateheți ai timpului și ai creștinismului: Sfântul Chiril al Ierusalimului, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Ambrozie și Feriicul Augustin. Din această lucrare de propovăduire a creștiniei creștine, Sfântul Niceta, atît prin polemica sa contra arianismului și a macedonismului, cît mai ales prin povățuirea caldă, adresată celor care năzuiau să se boteze, apare nu ca un teolog înclinat spre speculații teoretice, complicate, ci mai vîrtos ca un catehet cu suflet avîntat, care avea darul excepțional de a limpezi temele teoretice, subtile, religioase, greu de înțeles pentru cugetele neîndestulător pregătite ale celor atrași spre religia ortodoxă. Pentru acest dar excepțional al

Sfîntului Niceta, scriitorul Cassiodorus de mai tîrziu (490—583) a scris: «Si quis vero de Patre et Filio et Spiritu Sancto aliquid summationum praeoptat attingere, nec se mavult longa lectione fatigare, legat Nicetate episcopi librum quem de fide conscripsit» = iar dacă cineva dorește să atingă ceva, pe scurt, despre Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt și vrea să nu se obosească cu o lectură întinsă, să citească cartea episcopului Niceta, pe care a scris-o despre credință.

2) **Feriicul Augustin (354—430).** Feriicul Augustin este o figură gigantică a literaturii creștine «om vestit în toată lumea pentru credința lui divină și umană, care a scris cît nu se poate afla». «Cine s-ar putea slăvi că are toate ale lui, sau cine ar putea citi cu atîta rivnă, cu cită a scris el?» zice Gennadie de Marsilia.

Într-o prea mică măsură vom însemna ceva despre cateheza lui, foarte extinsă, în multe opere ale sale de Teologie practică. Între aceste scrieri ale lui se află și una intitulată *De catechisandis rudibus* = despre trebuința de a catehiza pe cei simpli, adică cei care n-au primit încă învățătura elementară creștină, scrisă cam pe la anul 400, adresată diaconului cartaginez Deogratias. Acest diacon, ocupîndu-se cu catehizarea în Biserica din Cartagina, îi adresează o rugăminte Feriicului Augustin, episcop de Hippo-Regius, tot în Africa de Nord, ca să-i dea un îndrumar catehetic, după care să învețe pe începători. El îi trimite un plan-lucrare, după care să facă cunoscut elementele învățăturii creștine, celor ce sînt începători, îi arată necesitatea de a preda toate numai pe baza Sfintei Scripturi și spune că Scriptura Vechiului Testament să se predea în cea mai deplină concordanță cu Scriptura Nouului Testament. În capitolele I—III dovedește că Iisus Hristos a venit pe pămînt din dragostea lui Dumnezeu față de neamul omenesc (cf. Rom. V, 10; XIII, 10; VIII, 32; Ioan III, 16) și de aici, îndatorirea creștinilor de a iubi pe Dumnezeu (Matei XXII). Cei ce doresc să devină creștini, să fie întrebați de ce doresc ei încreștinarea. După ce catehetul a parcurs Istoria

Sfință, de la creațiune pînă în prezent, să treacă la învățătura însăși. Într-un fel să se trateze învățătura pentru cel cult și în alt fel pentru cel incult; într-un fel pentru cel versat cu gramatica, și într-alt fel să se predea celui versat cu oratoria (gramatica și oratoria erau studii de bază la romani).

În capitolele următoare, Fericiul Augustin arată catehetului că nu trebuie să creeze vreun dezgust ascultătorilor, și în acest scop, să înlăture orice cauze care ar duce la această stare neplăcută. Mai departe, spune el, după ce s-a adaptat materia în legătură cu starea intelectuală a catehumenilor, să se predea Istoria creației lumii, îndeosebi crearea omului, învățătura despre Biserică, în care se află și buni și răi, Istoria poporului Israel, și extinderea Bisericii creștine. La acesta, în fine, trebuie să se adauge îndemnuri practice.

Fericiul Augustin spune într-un loc următoarele cuvinte conclusive : «Căci toate ce aflăm însemnate în Sfînta Scriptură despre Iisus Hristos, nu s-au scris spre alt scop, decît ca să se arate necesitatea venirii Lui și ca să se arate, în iconă, Biserica creștină viitoare ; acesta este poporul israelitean în și prin toate popoarele, care sînt trupul Lui, la care se numără și toți sfinții care au viețuit înainte de Iisus, și care au crezut într-însul, ca și noi. Să credem virtuos și sigur că toate cele ce sînt trecătoare în fața oamenilor, înaintea Celui Preaînalt ce sînt netrecătoare și întregi, căci El voind, fără greutate și într-un moment, potrivit dreptății Sale eterne, poate restatornici tot și poate face și aceasta, că oamenii, pentru toate faptele trupurilor lor, vor da cîndva răspuns cuvenit înaintea Judecătorului și ca răsplătă vor primi eternitatea cerească, ori pedeapsa cea trupească».

În această lucrare, Fericiul Augustin prezintă o primă teorie a catehezei și două modele de cateheze, așa cum Sfîntul Ioan Gură de Aur a dat în lucrările : *Despre slava deșartă* și *Cum trebuie părinții să crească pe copii*; este propriu-zis primul manual de catehizare al Bisericii creștine, în veacul al IV-lea, și a rămas pînă azi cercetat de cei mai aleși cateheti ai Bisericii apusene. Principiul învățămîntului istoric, cu me-

toda narativă, formează firul didactic al acestei lucrări, așa cum am spus mai sus. La această lucrare catehetică se pot adăuga și alte lucrări cu caracter catehetic ale Fericiului Augustin : *De fide et operibus*, *De utilitate credendi*, *De symbolo ad catechumenes* etc.

*

Literatura catehetică în Biserica Ortodoxă Română. Biserica Ortodoxă Română s-a ocupat îndeaproape de instruirea și educarea religioasă a credincioșilor și, în momentul de față, învățămîntul religios și-a dobîndit locul său firesc, sub conducerea directă a Bisericii. În această situație, Sfîntul Sinod a dispus alcătuirea de manuale pentru învățămîntul religios în școlile bisericești.

6. SCOPUL CATEHIZĂRII INSTRUCȚIA RELIGIOASĂ ȘI EDUCAȚIA CREȘTINĂ

Orice disciplină care se studiază în școlile laice sau bisericești are ca scop, de a instrui și a educa pe ascultător. Și Catehica urmărește scopul de a *instrui* și a *educa* religios-moral pe creștini, sau pe cei ce voiesc să îmbrățișeze religia creștină. A instrui, în Catehica, înseamnă a transmite ascultătorilor o sumă de cunoștințe despre adevărurile fundamentale ale religiei creștine, adică despre dogme, despre adevărurile morale și despre elementele cultului divin.

Aceasta înseamnă, în fond, a da celui ce este catehizat, cunoștințe religioase ortodoxe, a-l face să le stăpînească bine, pentru a nu se abate de la dreapta credință și pentru a cultiva toate cele trei laturi sufletești : *mintea*, *inima* și *voinea* (cf. Ioan XVII, 3 ; Luca X, 27).

De aceea, scopul Catehicii este, în același timp : cultivarea minții, împodobirea inimii cu sentimente de iubire și înțărirea voinței, pentru înfăptuirea virtuții în viața de toate zilele.

În felul acesta, Catehica ținește la formarea de caractere creștine, prin transmiterea de cunoștințe religioase, în mod sistematic.

Sfântul Chiril al Ierusalimului anunță scopul măreț al catehezelor sale, transformarea totală sufletească a ascultătorilor săi, chiar la început, în Procateheză, capitolul XVII, zicând: «Datoria mea este de a spune, a ta de a te apuca de lucru, iar a lui Dumnezeu de a desăvîrși. Să ne întărim mintea, să ne încordăm sufletul, să ne pregătim inima! Pentru suflet alergăm; lucrurile veșnice le nădăjduim».

Despre cultivarea inteligenței și a memoriei catehumenilor, despre cultivarea simțămîntelor religioase și despre cultivarea voinței, vom vorbi pe scurt în cele ce urmează.

a. Cultivarea inteligenței și a memoriei. A cultiva inteligența și memoria înseamnă a învăța pe ascultătorii de orice vîrstă cunoștințe clare și adevărate despre obiectul religiei creștine ca aceasta să poată să fie păstrată în memorie.

Una din îndatoririle principale ale catehetului, care învață pe alții religia creștină, este realizarea unui învățămînt intuitiv, adică al primirii cunoștințelor transmise din toate punctele de vedere, alît de propunător, cît și de ascultător, alît cu mijloacele interne de închipuire, cît și cu simțurile externe. Verbul latinesc «intueor-eri-itus sum», de la care derivă cuvîntul «intuiție», înseamnă «a privi cu băgare de seamă, cu atenție, a examina, a studia». *Intuiția* este mijlocul de a atrage atenția asupra adevărurilor religioase, cum și mijlocul prin care se pot însuși cu ușurință și în mod durabil aceste adevăruri.

Mijlocul prin care se poate realiza un învățămînt intuitiv sînt multe. Însîrăm cîteva: *tablouri religioase și icoane, scheme pe tablă, exemple din istorie, comparații, parabole (asemănări, contraste), explicații de cuvinte, proverbe și dictioane etc.* Cînd și cum să folosească aceste mijloace didactice, îl învață pe catehet studiul personal al Pedagogiei, practica pedagogică și mai ales starea în care se găsesc auditorii săi din punct de vedere intelectual, în general, și din punct de vedere religios, în special.

Învățăturile fundamentale ale religiei creștine, cu care catehetul are să cultive mintea și memoria ascultătorilor, sînt

rezumate în *Simbolul Credinței*. Explicarea Simbolului Credinței a fost și este materia principală a catehetului creștin. Explicarea acestor adevăruri însă necesită studiu aprofundat al Sfintei Scripturi și Sfintei Tradiții, cele două izvoare ale Revelației divine. Prima condiție pentru însușirea temeinică a cunoștințelor religioase este, desigur, expunerea clară și accesibilă, prin mijloacele arătate mai sus; dar altă condiție tot așa de importantă pentru însușirea și păstrarea lor este *repetiția lor*. Repetiția se spune că este *mama studiilor* (repetitio mater studiorum) și de aceea, catehetul trebuie să o folosească din plin în predarea lecțiilor de religie, în mai multe feluri: să dea de repetat acasă cele învățate, să repete el, la începutul lecției, cele învățate anterior, să repete și la sfîrșitul lecției cele învățate, să repete și în cursul lecției, pe unități metodice ale lecției, cele predate. Cîcero spunea: «Memoria thesaurus est mentis», înțelegînd importanța cultivării memoriei în învățămînt.

b. Cultivarea inimii. Precum unei plante îi trebuie, între alte condiții, și căldură, pentru ca să crească și să dea roadele așteptate, tot așa și învățăturile divine, plantate în mintea și în memoria ascultătorilor, au nevoie de căldura inimii omenеști, care să se întărească și să reverse roadele așteptate: *virtuțile teologice și virtuțile morale*. De aceea, catehetul trebuie să dezvolte în sufletul ascultătorilor, cu toată puterea și stăruința sa, sentimentul de iubire profundă față de adevărurile religioase, transmise, spre a le face viabile. Iubind adevărurile religiei creștine, creștinul iubește pe însuși Dumnezeu și pe Fiul Său, Iisus Hristos, le păstrează, le predică și le apără, cum le-au apărât mucenicii creștini și ro-mânii, în tot cursul Istoriei bisericești, cu tot zelul și abnegația, jertfindu-și chiar viața, zicînd ca și Sfîntul Pavel: «Căci sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea

întru Hristos Iisus, Domnul nostru» (Rom. VIII, 38—39). Dragostea (ἀγάπη) clădește și întărește edificiul măreț al cunoștințelor în mintea și memoria creștinului. Volumul cunoștințelor din minte și memorie, fără sentimentul de iubire, cu toate înțelesurile ei, face pe om îngîmfat, «nepăsător și rece». «Cunoștința însă semește, iar iubirea zidește» (I Cor. VIII, 1) le spune Sfîntul Apostol Pavel corintenilor, disprețuitori de aproapele mai neînstruit în cele despre Dumnezeu și în cele despre idoli.

Pentru cultivarea inimii cu sentimentul de iubire față de adevărurile religioase, predate, catehetul trebuie să folosească mai multe mijloace :

1) El însuși trebuie să fie mișcat sufletește în timpul predării lecției de religie, arătînd iubire profundă față de ceea ce spune, vorbind cu căldură, cu simț creștin, acestea dovedite prin ton, mimică și mai ales prin viața sa particulară ;

2) Valoarea și efectul adevărilor despre care vorbește să fie întărite prin exemple din Sfînta Scriptură și din Sfînta Tradiție, despre figurile ilustre care și-au înșușit aceste adevăruri de credință și au ținut la ele mai mult decît la propria lor viață : Apostolii, Apologetii, Sfînții Părinți și Mucenicii ;

3) Satisfacția și fericirea personală a celor ce iubesc aceste adevăruri creștine absolute, rezultă din grăirea răspunsurilor la toate întrebările pe care și le pune mintea iscoditoare, răs-punsuri date de învățămîntul catehetic.

c. **Cultivarea voinței.** Instruirea minții și memoriei ascultătorilor de către catehet este un mijloc — și anume cel mai sigur — pentru atingerea scopului principal al lecțiilor religioase.

Scopul învățămîntului religios predat în școlile bisericesti și în biserică este *formarea de caractere creștine*. Mai explicît, formarea unui caracter creștin înseamnă întipărirea în suflet a deprinderii de a săvîrși binele în mod constant, nu din teamă sau din constrîngere, ci numai din iubire față de virtute. Cuvîntul grecesc „*Χαρακτήρ*” de la care derivă neologismul «caracter», înseamnă : întipărire, însemnare, instrument de

sculptat. Așa de profund este întipărită iubirea de virtute în sufletul unui om virtuos, încît deprinderea de a împlini totdeauna legea morală devine o a doua natură. Nimeni și nimic nu mai poate abate pe un virtuos de la calea împlinirii bine-lui. Sfînții Bisericii creștine sînt pilde vii de caractere și virtuți creștine.

Se înțelege că cunoașterea adevărilor religioase și morale este un mijloc principal pentru îndrumarea spre virtute, dar pentru practicarea ei mai este nevoie de o sforțare personală, pentru a înlătura ispitele interne și externe, adică este nevoie de un act de voință, pe lîngă actul cunoașterii. Învățătura creștină ne arată lîmpe de îndatorirea de a împlini, iar nu numai de a cunoaște voia lui Dumnezeu, a-L recunoaște ca Ființă Supremă și a-L mărturisi, pentru a ne numi virtuți și a dobîndi mîntuirea. Însuși Domnul Hristos spune : «Nu ori-cine îmi zice : Doamne, Doamne, va intra în Împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu. Celui din Ceruri» (Matei VII, 21). În zadar deci, cunoaștem toată teologia, dacă lucrăm «fărădelegea» fiindcă nu ne putem apropia de Dumnezeu, Care este Binele Suprem. Teologia, unită cu Teofilia, cu Teodulia, cu filantropia, cu credința și cu faptele bune, constituie valorile care ne duc la mîntuire.

Cunoscînd scopul ultim la care țintește învățămîntul religios, formarea de caractere creștine în vederea mîntuirii, catehetul este dator să facă educația voinței ascultătorilor în mod permanent, odată cu instruirea minții și a memoriei și mișcarea inimii. Mijloacele de educație ale catehetului trebuie îmbinate cu eforturile de autoeducație ale ascultătorilor. Enumerăm cîteva : exemplul personal, pilde de putere de voință din Sfînta Scriptură și din Sfînta Tradiție, pilde de perseverență, de promptitudine în luarea de hotărîri. Multe exemple determinante pentru promptitudinea în hotărîre ne oferă Sfînta Scriptură. De exemplu în pilda cu Zahau Vameșul (Luca XIX) : «Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia. Iată jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și dacă am năpăș-

tuit pe cineva, întorc împătrit» (Zaheu n-a zis: voi da-o, voi întoarce); în pilda cu Fiul risipitor (Luca XV): «*Și sculându-se, a venit la tatăl său...*»; în cuvintele Domnului pe Cruce: «*Astăzi vei fi cu Mine în rai*». Alte mijloace pentru determinarea voinței spre virtute sînt: pildele istorice creștine despre respectarea cu consecvență a hotărîrii adoptate, pilde despre lupte cu greutățile și biruirea lor cu ajutorul lui Dumnezeu (cf. I Cor. X, 13).

Scopul catehizării este deci *instruirea religioasă*, care trebuie să ducă la formarea de caractere creștine, la transformarea sufletească. Și opera *Constituțiile Apostolice*, ca și cele ale Sfîntului Chiril al Ierusalimului, precizează scopul catehizării, care se atinge prin efortul celui credincios și ajutorul lui Dumnezeu. Cel ce trimite Harul Său. În cartea a opta, capitele șase, șapte, din Constituțiile Apostolice, se arată pe larg instruirea catehumenilor și scopul acestor instruiri. În capitolul al VI-lea, episcopul se roagă pentru catehumeni așa: «Dumnezeule atotfăcătorule, nenăscut și neapropiat... Care prin Hristos pe Ucenici i-ai așezat dascăli, ca să învețe *pietatea* — însuși și acum caută spre robii Tăi, catehizați în Evanghelia Hristosului Tău și «dă-le inimă nouă și duh drept înnoiește în cele dinlăuntrul ale lor» (Ps. L, 12) ca să *Te cunoască pe Tine și să facă voia Ta* «cu inimă plină și cu suflet voios» (II Macabei I, 3).

7. MATERIA CATEHEZEI. CRITERIILE ALEGERII EI

- a. Prin **materia catehezei** înțelegem suma sau totalul temelor pe care trebuie să le trateze Catehetica în fața ascultătorilor, fie în Școlile teologice, fie în biserici. Materia Cateheticii este propriu-zis programa analitică a Cateheticii.
- b. Prin **criteriile alegerii** acestei materii înțelegem principiile după care să ne conducem, în alegerea temelor catehetice sau materia catehezei, potrivit scopului ultim al Cateheticii: *instruirea religioasă și educația creștină*, elemente care constituie un tot indivizibil.

La vorbirea despre materia catehezei și criteriile alegerii ei, se mai adaugă și opera de bună rînduire a temelor alese, pentru a fi tratate, ținîndu-se seama, și aici, de anumite principii didactice. Atît alegerea materiei Cateheticii, cît și ordinea în care se tratează constituie o operă de mare însemnătate pentru atingerea scopului urmărit și pretinde profunde cunoștințe de psihologie și pedagogie creștină, pe lângă cele de teologie.

c. **Izvoarele** din care se alege materia catehezei sînt următoarele:

1) *Sfînta Scriptură*, adică Vechiul și în special Noul Testament. Sfînta Scriptură cuprinde cuvîntul lui Dumnezeu, pentru că autorii tuturor cărților care o compun, au scris sub inspirația Sfîntului Duh (II Tim. III, 16).

Fiindcă Sfînta Scriptură cuprinde adevărurile dogmatice fundamentale și însăși istoria mîntuirii noastre, preotul profesor de religia creștină este dator să însușe ascultătorilor săi, fie în Școlile teologice, fie în biserică, respectul deosebit față de Cartea Cărilor.

Aceasta o poate face cu succes, dovedind că Sfînta Scriptură are trei însușiri fundamentale, prin care merită numele de Carte a Cărilor:

- a) *Unitatea ei*, în ceea ce privește cuprinsul;
- b) *Universalitatea ei*, tipărindu-se în peste 1500 de limbi și dialecte de pe fața pămîntului;
- c) *Efectul pozitiv* pe care l-a avut asupra omenirii, în tot cursul istoriei, fiind foarte mult timp izvorul principal de creație în arhitectură, pictură, sculptură, muzică, literatură și morală.

2) *Sfînta Tradiție* este al II-lea izvor din care se scoate materia cateheticii. Aici se găsesc învățături care, pe de o parte explică adevărurile înscrise în Sfînta Scriptură, iar pe de altă parte completează pe cele de aici. Multe învățături dogmatice se găsesc numai în Sfînta Tradiție, fără să contrazică cele scrise

în Sfinta Scriptură : cinstirea sfințelor icoane, a sfințelor moaște, întrebuințarea pîinii dospite la Sfinta împărtășanie etc.

3) *Rățiunea* este încă un izvor din care se scot învăță-turi catehetice, fiindcă chiar dacă avem adevărurile religioase descoperite în primele două izvoare, tot este necesară răți-nea omenescă, pentru explicarea și înțelegerea lor, pentru formularea întrebărilor și precizarea răspunsurilor drepte, pen-tru scoaterea învățăturilor derivate din altele, pentru forma-rea unei culturi religioase, din care să reiasă și corolarele lor morale, pentru distingerea unui adevăr de un neadevăr etc. În-suși Domnul Hristos a folosit dovezi luate din minte, pentru a satisface pe ascultători și pentru a le înțipări mai bine în inima și în memoria lor (cf. Predica de pe munte, Matei V—VIII).

d. *Temele religioase care trebuie să se aleagă și să se tra-leze de catehet.* Catehetul creștin trebuie să împărtășească as-cultătorilor *dogmele religiei creștine, morala creștină și cul-tul creștin*. Sfinții Părinți au explicat Simbolul Credinței în catehezele lor, pentru că aici se cuprind în rezumat, dogmele creștine. Dogmele credinței creștine trebuie să se explice cu înțelesul și termenii stabiliți de Biserică. Se mai cade ca ade-vărurile împărtășite să fie însoțite de aplicații practice pentru ca să se poată dezvolta sentimentele religioase, să se poată ține minte mai bine și să le poată folosi în viața de toate zi-lele. Învățăturile dogmatice și morale ale religiei creștine sînt foarte multe, dar se vor trata numai cele care sînt nea-părat necesare pentru luminarea minții și mîntuirea ascultă-torilor.

Redăm mai jos un număr de teme dogmatice și morale, care trebuie tratate de catehet, în vederea scopului urmărit: *instruirea și educația creștină* :

- 1) Învățătura creștină despre Dumnezeu și însușirile Sale;
- 2) Învățătura creștină despre crearea lumii și a omului; însușirile spirituale și fizice ale celui dintîi om : spiritualitatea sufletului omului;
- 3) Starea primilor oameni în rai, înainte de căderea în păcat;
- 4) Despre îngeri și căderea unora dintre ei, care se numesc diavoli, demoni sau draci ;

5) Căderea omului în păcat și pedeapsa primită de la Dumnezeu ; urmările păcatului strămoșesc ;

6) Făgăduința venirii Mîntuitorului ; pregătirea neamului omenesc pentru primirea Mîntuitorului ; profeții și rolul lor religios și moral-social ;

7) Sfinții Ioan Botezătorul ; viața și activitatea sa ;

8) Bunăvestire și Nașterea Domnului Hristos ;

9) Copilăria lui Iisus, Botezul, Postul și Ispitirea Domnului ;

10) Învățătura Mîntuitorului Hristos ;

11) Minunile săvîrșite de Mîntuitorul ;

12) Cina cea de taină ; prinderea, osîndirea, moartea și învierea Mîn-tuitorului ;

13) Arătările Sale după înviere ; dovezi ale dumnezeirii Sale ; înăl-țarea la ceruri ;

14) Pogorîrea Sfințului Duh și întemeierea Bisericii ;

15) *Decalogul și originea lui dumnezeiască* ; valoarea celor zece po-unci și pentru Noul Testament (întărirea și respectarea lor de către În-suși Domnul Hristos ; cf. Matei V, 17 ; XXII, 37 etc.) ; memorizarea De-calogului ;

Explicarea fiecărei porunci în parte și îndrumări pentru aplicarea în viața creștină a învățăturilor cuprinse în aceste porunci ;

16) *Despre virtuți și feliurile ei* ;

17) Despre ispită, păcat și viciu ; mijloacele creștine de a le birui ;

18) Simbolul Credinței ; memorizarea lui ;

19) Istoricul Simbolului Credinței ; lupta Bisericii creștine de a pă-s-tră puritatea învățăturii divine și a o rezuma, spre a se putea ține minte cu ușurință.

20) Explicarea Simbolului Credinței, articol cu articol, precizîndu-se idelle dogmatice și morale cuprinse într-însul.

21) Explicarea rugăciunii : «*Tatăl nostru*» etc.

Programa analitică a Catehetei expusă mai sus, este nu-mai o schemă diriguitoare pentru preotul creștin, care tre-buie s-o aprofundeze, s-o dezvolte și s-o adapteze la împe-jurările proprii, în care-și desfășoară slujirea sa de învățător. Prin aprofundarea și dezvoltarea acestor teme, înțelegem pu-tința și îndatorirea preotului de a formula mult mai multe teme de tratat, cuprinse aici în mod latent, a le da o extindere în tratare, și o repartiție a lor după nevoie, unele teme să fie mai lungi, altele mai scurte. Exemplu : Vorbind despre învă-țătura Domnului Hristos, catehetul creștin nu trebuie să uite clasificarea învățăturilor în două categorii (directe și indi-

recte) și să le definească și să le intuiască pe fiecare dintre ele: Predica de pe munte (Matei V—VII), Parabolele (Matei XIII etc.). Explicarea Rugăciunii Domnești — Tatăl nostru — și explicarea Feriicilor se înțelege că nu trebuie să lipsească din lecțiile de religie creștină.

Toate acestea îl obligă pe preot să fie o minte vie, creatoare, luminată și încălzită de focul divin, pentru ca să poată încălzi și pe ascultători.

Toate acestea însă îl mai obligă pe preot să trimită programă analitică, adică materia aleasă pentru tratare, la chiriarii lui, împreună cu arătarea datelor calendaristice și a orarului desfășurării muncii catehetice, spre a dobîndi aprobarea și binecuvîntarea slujirii sale didactice în parohie.

8. ASCULTĂTORII CATEHEZELOR. EDUCAȚIA RELIGIOASĂ. CATEHETICA ÎN BISERICĂ

În primele veacuri ale creștinismului, ascultătorii catehezelor erau toți cei care doreau să îmbrățișeze creștinismul și să se numere printre membrii Bisericii creștine. Aceștia erau din mediul păgîn și din mediul iudaic și parcurgeau două sau trei trepte de învățătură, cum am arătat mai înainte, într-o perioadă de timp mai scurtă sau mai lungă, în școli particulare, școli publice sau în biserică. Astăzi, ascultătorii catehezelor în Biserica Ortodoxă Română sînt, în majoritatea cazurilor, creștini, adică membrii înșiși ai Bisericii Ortodoxe Române. Și aceștia însă au nevoie de a primi instrucția și educația religioasă, adică «primul aliment al sufletului» în materie religioasă (πρώτη ψυχῆς τροφή) cum îl numește catehetul Școlii alexandrine, Clement Alexandrinul, în lucrarea sa cea mai întinsă și mai importantă «Covoare» (Στρώματα).

Ascultătorii permanenți ai catehezelor ținute de preotul ortodox român sînt creștinii ortodocși. Catehizarea acestora se face în Școlile teologice, pentru cei ce vor deveni cadre bisericești, cîntăreți și preoți. Se face și în biserici, care sînt singurele locuri unde se poate face catehizarea pe lingă că

sînt locașuri de cult, precum și cu prilejul unor slujbe religioase: fie în împrejurări de natură îmbucurătoare (cununii, sfințirea casei, botezuri, sfințirea unor finții, zile onomastice, patronul familiei etc.), fie în împrejurări de natură întristătoare (moarte în familie, împărțirea unui bolnav, supărare de duhuri rele etc.).

În primele veacuri creștine și chiar în veacurile mai apropiate de noi, catehumenii, adică ascultătorii catehezelor, erau împărțiți în clase, după anumite criterii: vîrsta, cultura, ocupațiile, firea ascultătorilor, calitatea materiei predate etc. Erau clase de ascultători începători ai învățămîntului religios, clase de înaintați în învățămîntul catehetic, în special în Biserica Ortodoxă Română din Transilvania. Astăzi, aceste împărțiri ale ascultătorilor se fac numai în Școlile teologice: școlile de cîntăreți bisericești și Seminarile teologice. Puțini creștini trec și absolveste însă Școlile teologice, marea masă a creștinilor rămînînd să asculte catehezele în biserică.

Biserica, locașul de cult creștin, este locul cel mai potrivit pentru educația religioasă-catehetică, pentru că sub bolțile ei se adună credincioșii, deobicei în zilele de sărbătoare, cu dorința de a asculta Cuvîntul lui Dumnezeu, la chemarea clopotelor bisericești. Aici, cateheza este asociată cu cîntare psaltică, cu citirea psalmilor, a Apostolului și a Evangheliei, a Sinaxarului, a Cazaniei. Toate aceste elemente instruiesc și educă complet și temeinic pe credincios, adică îi luminează mintea prin ideile dogmatice-morale, tratate, îi încălzesc și delectează inima prin melodiile cîntărilor frumoase, și îi întăresc voința de a merge pe drumul virtuții creștine.

Aici, în biserică, credincioșii ascultă teme religioase, morale și culturale, tratate după o programare de dinainte făcută, cum am arătat mai sus, dar preotul are îndatorirea de a face și cateheze ocazionale, necesitate de împrejurările curente.

Preotul trebuie să țină cateheze în biserică și atunci cînd are loc un eveniment de natură îmbucurătoare, în Biserica și în Patria noastră.

Sint și alte ocazii de a se ține cateheze în biserică, prilejuate de viața și practica creștină în sine: *aducerea la biserică a unei colive pentru morți sau pentru ziua numelui, aducerea de primii, adică primele roade de orice fel ale pământului, de binecuvântare, la facerea unui parastas cu liturghie etc.*

În toate aceste împrejurări, creștinii trebuie să plece din biserică instruiți asupra actelor creștinești pe care le săvârșesc după datina ortodoxă, pentru că, odată luminați, ei își vor forma conștiința și deprinderea de a-și îndeplini îndatoririle religioase ca fii ai Bisericii Creștine Ortodoxe, cu alte cuvinte, credincioșii vor primi o educație creștină. Cuvântul de învățătură rostit de preot, trebuie să fie scurt, dar clar și cuprinzător a tot ceea ce pretinde tema tratată.

Exemplu: La aducerea colivei, preotul trebuie să arate că ea închipuie însuși trupul mortului și este totodată un semn văzut al credinței noastre în înviere și nemurire, deoarece este făcută din boabele de grâu, pe care însuși Domnul le-a înfățișat ca purtând în ele icoana sau asemănarea trupurilor (cf. Ioan XII, 24; I Cor. XV, 36 ș.u.).

În sensul de comuniune sau legătură cu răposatul, la binecuvântarea colivei de către preot, rudele și prietenii mortului ridică tava (farfuria) cu colivă, legând-o pe mâini. Pe lângă valoarea simbolică, icoană a învierii trupurilor, coliva mai are și o valoare istorică, amintindu-le creștinilor de azi că în timpul persecuției lui Dioclețian, când toate legumele din piețe au fost stropite cu sînge de la animalele jertfite idoloilor, ca să se spurge creștinii, care refuzau să mănânce astfel de cărnuți. Aceștia, printr-o revelație de sus, s-au hrănit cu grâu fiert, n-au cumpărat nici legume din piețe și nu și-au spurcat trupurile, nici nu și-au pătat conștiința creștină.

La aducerea de primii (primele roade ale cîmpului) în biserică, de exemplu, preotul să învețe pe credincioșii înțelesul acestei datini creștine. Roadele sînt produse ale naturii fizice: pămînt, apă, lumină, căldură. Natura însă, odată cu căderea în păcat a lui Adam, a căzut și ea sub blestem, din

cauza lui însuși, care era stăpînul întregii făpturi văzute. «Căci făptura a fost supusă deșertăciunii — nu de voia ei, ci din cauza aceluia, care a supus-o cu nădejdea» (Rom. VIII, 20) spune Sfînta Scriptură. De aceea, Biserica a rînduit binecuvîntarea pentru toate roadele pămîntului, ca să le facă și pe ele părăsate darului lui Dumnezeu, și sfințiri, scoțîndu-le din blestemul în care a căzut natura fizică, ale cărei roade sînt.

La parastasele săvîrșite în biserică, după Sfînta Liturghie, preotul trebuie să explice credincioșilor că ele sînt slujbe speciale, prin care cei vii, împreună cu preotul, înaltă rugăciuni către Dumnezeu, de mijlocire pentru cei morți, că ele sînt fapte de comuniune a celor vii cu cei morți că se fac în anumite zile și perioade din anul bisericesc etc.

Catehezele din biserică trebuie să fie adaptate după felul creștinilor din parohie. Un gen de cateheze se ține, dacă sînt numai ascultători drept-credincioși și alt gen de cateheze se rostesc atunci cînd unii ascultători s-au abătut de la învățătura Bisericii Ortodoxe și au adoptat un cult nou, neortodox.

De asemenea, și în cazul că în parohie există creștini care împărtășesc altă învățătură de credință decît cea ortodoxă, chiar dacă nu sînt de față, în rîndul ascultătorilor, preotul trebuie să trateze în catehezele sale, de preferință, temele fundamentale dogmatice, pe care le afectează și nesocotesc aceștia. Aici, preotul trebuie să fie dominat de virtutea cardinală a înțelepciunii creștine, pentru ca să nu se pară că el a început o polemică cu cei care au fugit din staulul oilor Păstorului celui Bun (Ioan X). El trebuie să aibă conștiința că el însuși sau alți preoți ca el sînt vinovați de apariția altor învățături de credință în parohie și de aceea, să-și impună îndatorirea de a fixa și consolida învățătura dreptei credințe în mintea și inima credincioșilor săi, prin teme dogmatice bine alese, prin cateheze bine pregătite și bine rostite, fără să recurgă la atacuri violente și jignitoare împotriva creștinilor îndepărtați de la ortodoxie. Toată acțiunea de catehizare să se desfășoare în cel mai desăvîrșit duh irenic și filantropic.

9. PERSOANA CATEHETULUI. CALITĂȚILE SALE

Catehetul trebuie să fie o personalitate intelectuală și morală. Să fie bun patriot și să-și slujească poporul în orice împrejurare. Având de tratat învățături fundamentale ale religiei creștine, el trebuie să fie «o fințină a cunoștinței», din care să scoată neîncetat apa cea vie, dătătoare de viață spirituală. Având să trateze, de asemenea, teme morale, catehetul trebuie să fie un om virtuos, pentru ca totdeauna să se poată da exemplu de moralitate pe sine însuși.

Arta oratorică a antichității greco-romane pretindea oratorului o morală superioară și stabilea ca maximă generală că «nu poate fi orator decât omul corect». Calitatea de «om corect» este înscrisă de Quintilian în opera sa «Arta oratorică» (Institutio Oratoria) în rîndul întîi al Catalogului de însușiri spirituale ale unui orator și se spune aici că fără virtute morală, un orator cult și talentat este periculos pentru societate. «Dacă frumosul talent al oratoriei ar ajunge la dispoziția răutății, nimic nu ar fi mai primejdios pentru interesele publice și private decât elocința». Elocința, ca și oratoria, este creată și dăruită pentru triumful binelui și al adevărului, pentru nevinovăție, pentru virtute în general, iar nu pentru «a fi asociata crimelor». «Ar fi fost mai bine să ne naștem muți și să fim lipsiți de orice rațiune decât să întoarcem aceste daruri ale providenței spre distrugerea reciprocă», spunea Quintilian. El mai adaugă: «talentul oratoric, dacă se întîmplă să-l aibă oameni imorali, trebuie considerat ca rău, căci îi face mai răi pe cei cărora le este hărăzit».

De aceea, în antichitatea greco-romană, aceiași oameni au propovăduit și morala și oratoria.

Cu cît mai necesar este ca «slujitorii lui Hristos și iconomii tainelor lui Dumnezeu», (I Cor. IV, 1), să fie slujitori virtuoși, cînd învață pe alții cuvîntul lui Dumnezeu.

Slujba de catehet, adică slujba de învățător a preotului, trebuie să vădească anumite *însușiri spirituale și fizice* ale celui care o îndeplinește.

a. *Însușirile spirituale ale catehetului. Însușirile spirituale se referă la procesele intelectuale, afective și voliționale ale psihicului.*

1. Cu privire la *procesele psihice intelectuale*, catehetul trebuie să posede și să-și cultive următoarele însușiri :

a) *O minte sănătoasă*, bine cultivată, pentru a înțelege și lămurii ideile și faptele expuse și pentru a formula logic concluziile, de ținut minte ;

b) *Memorie fidelă*, care să-l ajute să posede toate materiile necesare pentru a învăța pe alții ;

c) *Agerimea și perspicacitatea minții*, ca să fie în stare să pătrundă esența temelor tratate, a obiecțiunilor întîmpinate și a temelor și întrebărilor neprevăzute, care i se pun ;

d) *Gîndirea profundă*, care să-l ajute să știe cu certitudine ce judecăți și raționamente să facă în desfășurarea lecției ;

e) *Imaginație vie*, care să-l ajute să expună lecția în mod intuitiv, cu imagini plastice, create ad-hoc, sau luate din alte discipline didactice ;

f) *Prezența de spirit*, adică folosirea inteligenței la moment, pentru găsirea mijloacelor de a da răspunsuri juste, de a corecta greșelile răspunsurilor date, spre a nu-i scăpa nimic neobservat, care ar putea să împiedice atingerea scopului lecției ;

g) *Cunoștințe variate*, care să-l ajute catehet să trateze complet, competent și cu autoritate de intelectual format, temele lecțiilor. Pe lîngă materia de învățămînt propriu-zisă, adică adevărurile religioase, morale și culturale pe care le are de tratat, catehetul trebuie să cunoască *Psihologia și Logica*, pentru ca să poată cunoaște psihicul ascultătorilor și să știe cum să cultive aceste laturi ale lor și să știe, în același timp, ce materie să folosească și cît anume din ea, pentru ca să lămurească o altă materie. Absolut indispensabil este cunoașterea *Pedagogiei*, care-i oferă toate învățămintele pentru slujba sa de catehet.

În fruntea tuturor disciplinelor pe care trebuie să le po-
sede catehetul trebuie să stea Teologia Ortodoxă, fiindcă
aceasta conține materia de învățământ.

Precizăm că aici, catehetul trebuie să fie bine versat în
istoria bisericească, în Dogmatică, Morală, Ermineutică, în
Catehetică, Arheologie etc. Odată cu acestea, catehetul tre-
buie să cunoască perfect limba română, altă cea scrisă, cât și
cea vorbită de popor.

2. *Procesele sufletului afective.* Există o perihoreză a ce-
lor trei procese psihice, adică o împătrundere a lor, care
le face să se desfășoare concomitent și de aceea, procesele
intelectuale conlucrează cu procesele afective și voliționale.
În felul acesta, odată cu însușirile intelectuale ale preotului
catehet, trebuie să apară și însușirile afective, sau însușirile
inimii, necesitate de oficiul de catehet și care sînt :

a) *Dragostea vie față de obiectul Cateheticii și de funcția
divină a Cateheticii.* Aceasta îi poruncește să-și împlinească
datoria cu tot zelu, urmărind cu tot interesul instruirea și
educarea creștină a ascultătorilor săi. Dacă ar urmări numai
interesul material, al punga și al stomacului, catehetul creș-
tin devine un năimit, fără satisfacție sfintă și fără stimă din
partea credincioșilor, pentru care el n-ar fi de nici un folos
sufletesc (cf. Ioan X: Păstorul cel Bun).

b) *Dragostea față de ascultători, credincioși, necredin-
cioși sau cei care s-au abătut de la dreapta credință, fără nici
o rezervă.* Prin aceasta, catehetul creștin cîștigă două lu-
cruri : dragostea ascultătorilor față de el însuși și dragostea
lor față de obiectul predat, pe care-l vor asculta și învăța, cu
un deosebit sentiment de plăcere. Este cea mai fericită situa-
ție a preotului-catehet și a învățămîntului religios în sine.
Acest sentiment se vedește prin vorbă, faptă, privire, orice
fel de gesturi. Oricîtă cunoștință ar avea preotul-catehet, dar
dacă, dragoste nu are, el devine «aramă sunătoare și chinval
răsunător» (I Cor. XIII, 1). Cu adevărat «Cunoștința semetește,
iar iubirea zidește» (I Cor. VIII, 1).

c) *Răbdare multă și îndurare,* pentru ca să nu facă o lu-
crare superficială, care n-are nici un efect bun în sufletele as-
cultătorilor. Avînd răbdare, catehetul trebuie să stăruie chiar
asupra învățăturilor simple, să găsească mijloace intuitive,
ajutătoare prețioase ale înțelegerii ideilor abstracte, să repete
de multe ori învățăturile date și să le urmărească și în afară
de biserică, dacă s-au prins sau nu în sufletele credincioșilor
și dacă au dat roadele practice așteptate. Nici un pic de mi-
nie, nici o vorbă răstită în cuvîntul catehetic al preotului.

d) *Iubirea de dreptate și adevăr* în aprecierile pe care le
face asupra credincioșilor, mai ales asupra copiilor credin-
cioșilor. Lauda pentru buna însușire a cunoștințelor și pentru
buna lor întrebuințare, ca și muștrările pe care le face preotul
catehet pentru abaterile constatate din acest punct de vedere
trebuie să fie perfect motivate, să existe cauze sigure care
să ducă la aceasta, să nu se vădească nici cea mai mică păr-
tinită, care i-ar nimici autoritatea și ar duce pe credincioși
la răceală față de el.

3. *Procesele sufletului voliționale.* Toate acțiunile preo-
tului-catehet, de a învăța, de a încălzi sufletele credincioși-
lor și de a le determina spre acte corespunzătoare, trebuie să
fie *acte voluntare* proprii, îndeplinite dintr-un imbold perso-
nal, iar nu din ordin chiriarhal. Catehetul trebuie să fie un
om de voință, energic, mereu activ, altfel în inițierea lucrării
de catehizare în parohie, cît și în momentele desfășurării ca-
tehezilor. De cele mai multe ori, în oficiul de preot-catehet,
au dobîndit cele mai bune rezultate pastorele preoți cu vo-
ință dirză de a învăța permanent Cuvîntul lui Dumnezeu,
chiar dacă au posedat o zestre mai mică din punct de vedere
intelectual. *Avuția* (ἀ+φοῦδος = a nu voi, a nu dori, a nu
holări, a nu porunci, a fi indiferent, pasiv) este o boală a
voinței, din punct de vedere psihologic și un păcat, din punct
de vedere creștin. Preotul catehet trebuie să fugă de acest
păcat și de această boală, mai ales în rostirea catehezilor,
spre a nu i se adscrie cuvîntul dur, dar meritat, «leneș». Me-

reu trebuie să aibă în minte scopul divin al catehizării, care să constituie imboldul spre acțiune.

De altfel, toate calitățile spirituale enumerate mai sus se pot însuși, dezvoltă și manifesta de către preotul-catehet, nu mai printr-o voință puternică, personală.

b. Insușirile fizice ale catehetului. Pe lângă bunele însușiri sufletești, preotul-catehet se cade să posede și însușiri corporale alese, pentru că și acestea îl ajută să-și desfășoare bine activitatea de profesor-teolog. Prin aceasta, nu trebuie să înțelegem că este absolut obligatoriu ca preotul-catehet să aibă o statură mare, gigantică, ci să nu aibă defecte fizice, bătaoare la ochi, care ar face pe ascultători să fie atenți mai mult la aceste defecte sau invalidități fizice, decât la conținutul catehezei. Este cunoscută doar puținătatea trupească a Sfântului Apostol Pavel și chiar suferința neconținută în trupul său «un ghimpe în trup» (II Cor. XII, 7), pe care-l avea, dar este știut totuși că a catehizat lumea păgînă, înfrîngînd crucea creștină în tot imperiul roman, atît în mod direct, personal, cît și în mod indirect, prin ucenicii săi.

Biserica Ortodoxă Română prețuiește calitățile fizice ale preotului-catehet și de aceea, prima probă eliminatorie, pe care trebuie să o treacă un candidat la Seminarile și Institutele teologice — este vizita medicală ad hoc și cercetarea fișei de sănătate, completată mai înainte.

Așadar, preotul-catehet trebuie să aibă însușiri fizice, din care menționăm următoarele :

- 1) *Un corp bine format*, fie că este de înălțime mică, sau mare, dar fără defecte bătaoare la ochi. Exteriorul plăcut al profesorului teolog are efecte pozitive asupra ascultătorilor lecției sale ;
- 2) *Simțurile sănătoase*, mai ales simțul văzului și al auzului, spre a observa bine de la distanță, în biserică, pe fiecare dintre ascultători, a-i privi pe fiecare în ochi, a auzi și a înălătura orice șoaptă care ar tulbura desfășurarea catehezei ;
- 3) Să se bucure, în general, de o *sănătate deplină a trupului*, adică să aibă plămîni sănătoși, voce sonoră, suficientă vi-

goare fizică, pentru ca să fie în stare să reziste la eforturile și la încordările cerute de predarea lecțiilor în fața multor ascultători, fiind nevoie să le vorbească de mai multe ori, în mai multe locuri, fie mai încet, fie mai tare.

4) Să aibă o față prietenoasă, totdeauna, dar mai ales cînd vorbește și cîntă bisericește în fața credincioșilor, pentru că aceasta este oglinda fidelă a sufletului bun al catehetului. Romanii spuneau cu privire la aceasta : «Animus in oculis habitat» — sufletul în ochi locuiește. Privirea blîndă, fața naturală, fără crispație și fără încrețirea frunții, gesturile didactice domoale, tonul vorbirii armonioase constituie cu adevărat limbajul inimii catehetului. Acest limbaj al inimii atrage pe copii și, în general, pe ascultători, mai mult decît limbajul cărților, și dezvoltă iubirea față de catehet.

Cel care nu este dotat cu aceste daruri enumerate mai sus, nici nu trebuie să îmbrățișeze demnitatea de catehet. Unii ca aceștia, de altfel, nici nu sînt admiși de Biserica noastră la examenul de admitere în Seminarile și Institutele teologice, pentru a deveni preoți-cateheți.

Cei care sînt înzestrați însă cu aceste daruri fizice, într-o măsură mai mare sau mai mică, trebuie să fie preocupați de două gînduri, în desfășurarea activității didactice :

a) De a nu le pierde prin vicii copleșitoare, cum este alcoolismul, tabagismul, desfrînarea, surmenajul voit, prin transformarea nopților de odihnă în nopți de pierzare sufletească și trupească, îmbeubarea permanentă cu mîncare și băutură etc ; să știe că este o strînsă legătură între starea morală și fizică a omului, adică, dacă se alterează chipul lui Dumnezeu în om prin păcat și viciu, se tulbură și legile divine fiziologice din om și, slujindu-se sufletul, se slujește și trupul, înainte de a ajunge la bătrînețea fizică obștească ;

b) Grijă de a-și dezvolta și educa darurile fizice pe care le are preotul-catehet, prin toate mijloacele pe care i le pune la dispoziție Biserica și știința medicală. Catehetul trebuie să știe că are îndatorirea morală de a se preocupa și de educația sa fizică, pentru că o minte sănătoasă numai într-un corp să-

nătos poate exista și lucra bine. Ceea ce spune maxima milenară «Mens sana in corpore sano» este un adevăr verificat. Sfânta Scriptură ne impune porunca îngrijirii firești față de trup, dându-ne ca pildă pentru aceasta chipul ideal în care Iisus Hristos își îngrijește trupul Său, care este Biserica: «Căci nimeni vreodată nu și-a urât trupul său, ci fiecare îl hrănește și îl încălzește, precum și Hristos Biserica» (Efeseni V, 29).

La încheierea acestui capitol și în rezumat, catehezel creștin trebuie să fie o *personalitate didactică* și o *autoritate morală*. Prin însăși misiunea sa de preot-catehet, el trebuie să îndeplinească mai întâi *condițiile canonice* și reglementare ale Bisericii, de a fi *hirotonit* și de a avea *dreptul de a catehiza*. Odată cu aceasta, preotul-catehet trebuie să posede *teologia* în toate ramurile ei, precum și *cunoștințe laice*. Toate acestea trebuie să fie împodobite cu *coroana virtuților teologice și morale creștine*.

Părinții Bisericii, prin cunoștințele teologice și culturale, prin munca, rugăciunea și Harul primit de sus, prin curăția vieții lor, sunt modele de imitat și dovezi istorice sigure, că un preot-catehet, care le urmează calea lor, poate deveni cu adevărat o *personalitate didactică*.

PARTEA A DOUA

METODICA ȘI DIDACTICA GENERALĂ A CATEHEZICII

1. Principii generale și principii speciale ale Catehetei

1. NOȚIUNI GENERALE DE PRINCIPII DIDACTICE

a. Prin noțiunile de principii didactice se înțeleg normele fundamentale de gândire, după care se organizează procesul de învățământ în școală. Învățământul presupune o muncă sistematică, în care trebuie să se observe bine două elemente: *claritatea și distingerea*, roade ale cercetării metodice. Claritatea și distingerea sunt două însușiri spirituale-didactice, cetera și mult prețuite în toată istoria școlii omenești. Pedagogia antichității romane spunea: «Bene docet qui bene distinguit» = Acel dascăl învață bine pe școlari, care distinge bine ideile dintr-o temă, condiționând deci succesul didactic de claritate și distincție, în desfășurarea lecției.

Principiile didactice sînt izvorîte din principiile firești ale gândirii umane și sînt conforme cu ele. Aceste principii ale gândirii logice fac obiectul de studiu al disciplinei filozofice, numită Logică și sînt valabile oricînd și oriunde intervine rațiunea. Ele sînt deci reguli generale, universal valabile, poartă numele de *principiile gîndirii logice*, iar din cauza caracterului lor obligatoriu și nedemonstrabil mai poartă și numele de *axiome logice*. Ele sînt în număr de patru :

1) *Principiul identității*. Cum îl arată și numele, acest principiu ne învață că, totdeauna și oriunde, un element este egal întru totul cu altul, dacă are absolut aceleași note caracteristice cu acela. Propriu-zis, acest principiu arată că o noțiune este totdeauna egală cu ea însăși. De aceea se formulează ca o ecuație : $A = A$.

2) *Principiul contradicției* este formulat așa : «Ceva nu poate să fie și să nu fie în același timp, sau A nu poate fi și B. Ex. : o culoare nu poate fi în același timp și roșie și nero-

șie; un om nu poate fi inteligent și neinteligent; un corp geometric nu poate fi piramidal și nepiramidal etc.

3) *Principiul terțului exclus* se formulează așa: Din două judecăți contradictorii, una este neapărat adevărată, fiindcă a treia posibilitate nu există (*tertium non datur*). Ex.: Judecata «acest arbore este brad» și judecata «acest arbore nu este brad» nu pot fi afirmate deodată, în baza principiului contradicției, dar ele nici nu pot fi negate amândouă deodată.

4) *Principiul rațiunii suficiente* enunță că orice idee trebuie să aibă un fundament, temeiuri îndestulătoare (*suficiente*), pentru a fi afirmată. Fundamentul acesta poate fi o intuiție aparținând tuturor generațiilor de oameni. Alteori, temeiul unei afirmații este o necesitate a spiritului uman în-suși. Judecata: zăpada este albă, are ca temei o reprezentare intuitivă formată în mintea tuturor, de experiență; judecata: linia dreaptă este drumul cel mai scurt dintre două puncte, are ca temei o experiență a spiritului omenesc sănătos. Principiul rațiunii suficiente a fost formulat de filozoful raționalist Leibnitz (1646—1716) și nu trebuie confundat cu principiul de cauzalitate, așa cum s-a făcut, cu toată înrădăcarea care există între ele. Unul este formulat: «orice idee trebuie să aibă un fundament», iar altul, orice fenomen are o cauză. *Orice cauză este și o rațiune, nu însă orice rațiune este o cauză.*

Este de reținut că preotul-catehet trebuie să fie înarmat mintal cu toate aceste patru principii logice, și ori de câte ori ține o lecție să se vadă că o operează concomitent cu cele patru principii, dacă e cazul, fiindcă între ele este o conexiune firească și nu se poate folosi de unul, ignorând pe celelalte. Atunci vorbirea sa ar fi nelogică, incoerentă, inconsistentă și cu totul nesatisfăcătoare pentru spiritele cultivate și pătrunzătoare.

b. *Principii didactice generale.* Principiile gândirii logice, enumerate mai sus, sînt folosite în orice expunere didactică, dar sînt folosite, în mod special, în cercetarea și dovedirea adevărului. Ele sînt deci principii speciale de cercetare științifică. Pe lângă aceste temeiuri de desfășurare a gândirii, în-

vățămintul de toate nuanțele și de toate gradele are încă multe norme fundamentale spirituale, după care trebuie să se desfășoare întregul proces instructiv-educativ, în orice școală.

Principiile didactice sînt multe. Ele nu au un număr fix, șablonizat, și nici nu vor avea, pentru că în pedagogie nu este nici o discuție închisă pentru totdeauna. Totul este frământare, consumare de energie mentală, pentru perfecționare, spirit creator. De aceea, în cele ce urmează, vom enumera cîteva din multiplele principii didactice, iar nu «principiile» didactice. Aceste principii didactice sînt comune, alt școlilor laice, cit și celor bisericesti.

1) *Principiul psihologic.* Acest principiu cere ca învățămîntul să fie gradat, adică să țină seama de gradul de înțelegere al auditoriului cărui a se adresează. Catehetul deci trebuie să țină seama de vîrstă, structura sufletească, pregătirea și mediul social al celui care ascultă lecțiile, mai pe scurt, să facă un învățămînt individualizat, accesibil atît pentru elevul anului I al Seminarilor teologice, cit și pentru studentul din ultimul an al Institutelor teologice universitare. Aceeași grijă, și în catehizarea în biserică.

Și din acest punct de vedere, noi avem învățători pe Domnul Hristos însuși și Sfinții Apostoli, urmași de Sfinții Părinți. Vom cita numai două exemple: «Încă multe am a vă spune, dar acum nu puteți să le purtați» (Ioan XVI, 12; cf. Matei XII, 54; Marcu IV, 33); «Cu lapte v-am hrănit, nu cu bucate, căci încă nu puteați (mîncă) și încă nici acum nu puteți» (I Cor. III, 2; cf. Evr. V, 11—12).

2) *Principiul intuiției.* În ce constă acest principiu didactic, ne spune chiar denumirea sa de «intuiție», cuvînt care derivă de la verbul latinesc «intueor-eri-itus sum» = a privi cu băgare de seamă, a vedea. Pentru o asimilare temeinică a conștințelor predate, elevul trebuie să participe la lecție cu un număr cit mai mare de simțuri (auditiv, vizual, tactil etc.). Învățămîntul să înceapă cu activitatea simțurilor și să continue cu imaginația. De aci nevoia de schițe pe tablă, tablouri,

istorioare, imagini, foarte abundente în învățătura Mîntuitorului (cf. Matei VI, 26—29; Ioan X, XV) și în operele Sfinților părinți.

3) *Principiul naturaleții învățămîntului.* Nimic forțat, natural, exagerat, artificial în lecții, ci totul echilibrat, normal, potrivit cu firea profesorului, ca și fenomenele din firea văzută însăși. Temperamentul, vocea, mișcările, gesturile, totul folosit, decurgerea lecțiilor să nu cuprindă nimic artificial, nimic forțat, nimic exagerat, care ar vătăma bunul simț sau ar provoca ridicol în școală.

4) *Principiul interesului.* Acesta cere să trezim activități proprii la elevi, prin lecții atent urmărite. Scoaterea din pasivitatea spirituală a elevului sau a oricărui ascultător, prin calitățile superioare ale lecției și trezirea imboldului sufletesc, de a urmări și a-și însuși cunoștințele predate, înseamnă împlinirea acestui principiu.

5) *Principiul activismului.* Acest principiu este în legătură cu cel precedent și cere stimularea elevului la activități spontane proprii. El cere un învățămînt activ, practicat într-o școală activă, care face pe elev să contribuie și el prin forțele sale la formarea noilor cunoștințe primite în timpul instruirii. Cunoștințele aflate de școlari prin propriul lor efort se adîncesc mai mult, căci ele sînt produsul propriei activități a spiritului. Adevărata concepție a școlii active este punerea în funcțiune a tuturor forțelor și în special a celor sufletești.

Sfîntul Grigorie Taumaturgul vorbește cu recunoștință despre Origen, care, prin metoda sa, i-a deșteptat puterea de judecată.

«Ceea ce se cîștigă prin muncă, spune Sfîntul Vasile cel Mare, se reține cu bucurie și se păstrează cu deplină grijă, iar ceea ce se capătă cu ușurință este în pericol oricînd, de a dispărea. Adevărul acesta este valabil atît pentru bunurile materiale cît și pentru bunurile spirituale».

6) *Principiul practicității.* Învățămîntul să fie legat de viață, iar nu rupt de ea. Sfîntul Vasile cel Mare recomandă ascultătorilor învățăturilor sale: «să fie auditori binevoitori,

cu o inimă supusă, care primesc cuvintele sale gata pentru a le pune în practică, formîndu-se după cel pe care le-a fost dat să-l imite».

De aceea, este rînduit în Biserica noastră ca elevii și studenții teologi să facă practică în biserică, spre a căpăta deprinderile activității pe care trebuie să o desfășoare cînd vor îmbrăca haina preotească.

7) *Principiul învățămîntului educativ.* Însușirea cunoștințelor de către elevi, deci instruirea lor trebuie să-i ducă la transformarea lor sufletească; adică la practicarea virtuților, la înnobilarea lor cu sentimente superioare, așa precum altoiul, aplicat unui pom sălbatic, îl face să-și schimbe roadele. Instrucția duce la formația intelectuală, adică la întărirea capacității de a pricepe, de a învăța și acționa; dar ea trebuie să aducă formarea deprinderilor umanitare, mult mai utile societății decît înmagazinarea de cunoștințe reci.

8) *Principiul însușirii conștiente și temeinice a cunoștințelor.* Acesta impune un învățămînt care pune în funcțiune toate procesele psihice, nu numai memoria, și ne obligă să ne ferim de un învățămînt mecanic și să asigurăm înțelegerea cunoștințelor transmise.

Mitropolitul Iacob Stamate (1792—1803), numit în istoria pedagogiei românești «Pestalozzi al României», stăruie asupra învățămîntului conștient, în memoriul său privind organizarea școlii românești, atunci cînd se adresează dascălilor elinești: «să pornească de la cele știute, mergînd la cele neștiute, iar nu cu întunecare, din cele neștiute la cele știute, după cum pînă acum în școlile noastre se învăța, cu numiri și cu canoane și cu mulțime de cuvinte, încercînd mintea urenurilor cu poruncile acelea numai, date lor, să citească și ca papagalii să le învețe pe de rost».

De asemenea, cunoștințele trebuie să fie însușite în mod temeinic, nu superficial, să fie asigurată durată lor în memorie, pentru ca oricînd să poată fi folosite în viață.

Pentru aceasta este necesară o permanentă preocupare pentru repetarea și fixarea cunoștințelor de către catehet, în tot

cursul lecțiilor, prin folosirea metodei euristice-întrebătoare, chiar când lecția are caracter narativ. Este umitor de interesant principiul însușirii conștiente și temeinice a adevărilor dogmatice și morale de către Ucenicii Domnului, pe care îl descoperim în parabolele rostite de către Domnul Hristos.

9) *Principiul învățămîntului sistematic.* Principiul acesta se referă, pe de o parte, la materia de învățămînt în general, pe de altă parte, la structura fiecărei lecții în parte. Cu privire la prima parte, trebuie să se alcătuiască sistematic atît planul de învățămînt pe școală, cît și programa analitică a fiecărei discipline de învățămînt, ținîndu-se seama de geneza, evoluția și înlănuirea faptelor și fenomenelor, în raport cu vîrsta și dezvoltarea gîndirii elevilor și a tipurilor de școli.

Cu privire la partea a doua a acestei teme — lecția — catehetul trebuie să o prezinte după un plan bine gîndit, corespunzător cu desfășurarea normală a gîndirii omenești. Lecția trebuie să aibă deci o *introducere*, o *tratare* și o *încheiere*. Condițiunile care asigură, în general, un învățămînt sistematic se pot rezuma astfel :

- Expunerea sistematică a cunoștințelor, adică ținînd seama de principiile gîndirii logice, despre care am vorbit mai înainte ;
- Consolidarea în permanență a cunoștințelor și completarea lacunelor, avînd mereu în minte coerența logică în transmiterea cunoștințelor ;
- Desfășurarea sistematică a activității independente a elevilor ;
- Controlul sistematic al cunoștințelor elevilor ;

— Redarea imaginii vizuale a acestui principiu, prin scheme și planuri, prezentate foarte ordonat, pe tablă etc.

Fără să fie terminată enumerarea principiilor generale de învățămînt, care mai sînt încă și se mai pot înmulți, este necesar să reținem că nu trebuie să greșim, și să acordăm acestor principii atributul de «atolputernice și miraculoase», adică să înțelegem că este suficient ca un dascăl, în general, și un

catehet, în special, să știe aceste principii pe de rost, să le rostească așa cum rostește «Crezul» și să-l declarăm «dascăl emerit». Ca să i se poată atribui acest titlu, unui dascăl, îi sînt necesare multe calități, în parte, expuse la capitolul respectiv, mai înainte. Toate acestea se obțin printr-o muncă nelimitată, personală, la care se adaugă și talentul pedagogic. Nu trebuie să comitem însă nici greșeala pedagogică contrarie, adică să socotim că putem să fim «dascăli emeriti» și fără aceste «canoane» didactice, numite «principii didactice».

c. *Principii speciale ale catehizării.* La toate aceste principii didactice, obligatorii pentru toate disciplinele din planurile de învățămînt ale oricărui tip de școală, catehizarea, adică predarea învățămîntului religios, mai adaugă încă două principii proprii :

- Principiul ecleziocentric și
- Principiul hristocentric.

1) *Principiul ecleziocentric* ne impune un învățămînt așa cum l-a formulat Biserica creștină, în vederea luminării minții și mîntuirii sufletului.

Acest învățămînt este clădit pe sentimentul de dragoste față de Biserică și slujitorii ei și pe strădania de a nu altera puritatea doctrinei creștine.

De asemenea, învățămîntul religios, catehizarea, conform acestui principiu, se desfășoară în concordanță cu cursul anului bisericesc (1 septembrie—31 august). Preotul-catehet trebuie să aprofundeze mereu dogma, conform căreia numai prin Biserică ne putem mîntui (extra Ecclesiam nulla salus).

2) *Principiul hristocentric* cere dascălului creștin să-și concentreze lecțiile în jurul Persoanei Mîntuitorului Hristos. El trebuie să fie Centrul învățămîntului catehetic. Dascălul din școlile teologice trebuie să fie slujitorul lui Hristos la catedră, precum preotul trebuie să fie slujitorul lui Hristos la Altar. Și dascălul de teologie, ca și preoții, trebuie să-și spună : «Așa să ne socotească pe noi fiecare om ca slujitori ai lui Hristos și ca ioni ai Tainelor lui Dumnezeu» (1 Cor. IV, 1).

vire la *forme*, nu se poate spune că una sau alta este singură universal-valabilă în școală. Atât metodele cât și formele de învățământ sînt foarte variate ca și principiile de învățământ. Această varietate de metode și forme însă trebuie să aibă la bază principiul obligatoriu, de a corespunde particularităților de vîrstă și stadiului de pregătire didactică a elevilor, să fie adaptate specificului fiecărui obiect de învățământ, să asigure însușirea conștientă și temeinică a noțiunilor de bază ale fiecărui obiect, să stimuleze activitatea elevilor, în aprofundarea materiei, în mod independent, și să asigure caracterul sistematic al învățămîntului. Toate metodele și formele de învățământ trebuie să satisfacă principiile de învățământ, arătate mai sus și, vorbind în termeni didactici, să fie potrivite cu *subiectul, obiectul și scopul* învățămîntului.

Se poate spune că fiecare profesor și fiecare obiect își au metodele și formele lor de învățământ. Aceasta nu înseamnă însă haos și lipsă de unitate în învățământ, ci înseamnă numai fuga de șabloane și plagiaturi grosolane precum și predominarea duhului de creație în transmiterea cunoștințelor de către dascăli.

Pornind de la aceste realități, se pot da următoarele *metode generale de învățământ*, pe care dascălul trebuie să le posede și să le minuiască bine.

- 1) Povestirea și prelegerea profesorului;
- 2) Convorbirea dintre profesor și elev;
- 3) Arătarea obiectelor studiate și arătarea experiențelor de către profesor;
- 4) Arătarea de tablouri și de material grafic;
- 5) Excursiile;
- 6) Însușirea cunoștințelor de către elevi, după manual și alte cărți;
- 7) Observațiile individuale, lucrările de laborator și efectuarea lucrărilor practice de către elevi;
- 8) Exercițiile;
- 9) Metodele de verificare a cunoștințelor elevilor: verificarea orală, în scris și în practică.

Altă variantă de formulare a metodelor de învățământ:

- 1) Metoda cercetărilor și
- 2) Metoda expunerii cunoștințelor «de-a gata».

Dascălul din școlile teologice trebuie să fie cleric și de aceea, el trebuie să se socotească un trimis al Domnului Hristos, care să transmită învățătura Sa. Însuși Domnul Hristos, Marele Învățător, spunea despre Sine că este trimisul lui Dumnezeu-Tatăl pe pămînt și că El transmite învățătura Tatălui: «Învățătura Mea nu este a Mea, ci a Celui care M-a trimis pe Mine» (Ioan VI, 16). Dacă Domnul Hristos, Dumnezeu adevărat, Și-a prezentat învățătura Sa ca teocentrică, drept învățătură a Tatălui, cu atât mai îndatorat este dascălul creștin, să-L aibă ca centru al catehezelor sale pe Domnul Hristos, Învățătorul său.

2. METODE ȘI FORME DE ÎNVĂȚĂMÎNT CATEHETIC

a. **Metode de învățământ catehetic.** Realizarea scopului instructiv-educativ al oricărui obiect de învățătură depinde, în cea mai mare parte, de metoda și forma de predare. În multe din lucrările de pedagogie se identifică «metodele» cu «forme» de învățământ, adică cele două noțiuni sînt socotite unul și același lucru. «Metoda» este una, «forma» de învățământ este alta, deși între ele sînt legături strînse.

Metoda este drumul, calea, cursul, direcția didactică, pe care o parcurge dascălul în munca lui de transmitere a cunoștințelor elevilor săi. Substantivul «metodă» are în tema sa substantivul grec «*ὁδός*», care înseamnă: drum, cale, șosea, mers, călătorie, iar ca sens figurat înseamnă: calea vieții, felul de viață, direcția, învățătura.

Forma sau *modul* de învățământ este mijlocul, instrumentul, procedeul, acțiunea, prin care dascălul își propune să parcurgă integral și sigur acest drum.

Bunăoară, *drumurile* cele mai însemnate de la Craiova la București sînt două: Craiova-Pitești-București și Craiova-Roșiori-București. Mijloacele de locomoție, de a parcurge aceste drumuri sînt multe și variate, fără să se confunde cu cele două drumuri. Calea parcursă este una, mijloacele de parcurgere a acestei căi sînt altele. Atît cu privire la *metode* cît și cu pri-

Altă variantă:

- 1) Analiza;
- 2) Sinteza;
- 3) Inducția;
- 4) Deducția.

Aceste ultime metode, propriu-zis, sînt procese ale gândirii logice, pe care le studiază «Logica» și care trebuie să stea la baza metodelor de învățămînt propriu-zis și care, în același timp, trebuie să fie împărțite și de învățămîntul religios.

Formulăm și noi *metodele învățămîntului religios*, metode la care a ajuns în general *Pedagogia creștină*:

- 1) Metoda analitică;
- 2) Metoda sintetică;
- 3) Metoda genetică;
- 4) Metoda intuitivă;
- 5) Metoda inductivă;
- 6) Metoda deductivă.

Repetăm, și aici, că toate cele șase metode de mai sus sînt proceduri generale, pe care rațiunea noastră le folosește pretutindeni, dîndu-le în amănunt o formă sau alta, după disciplinele teologice care se cercetează și se predau. Acestea sînt propriu-zis postulate ale unei gândiri normale, care este satisfăcută numai atunci cînd judecățile și raționamentele se alctuiesc în mod firesc. A se desfășura altfel de cum le indică procedeele de mai sus înseamnă a avea procese psihice anormale.

Mai facem încă o observație: aceste metode didactice se întrepătrund, în timpul predării unei lecții. Dascălul le folosește pe toate, chiar la predarea unui singur obiect, fără să folosească numai o metodă, cu excluderea celorlalte, pentru că spiritul omenesc este o unitate. O metodă sau alta are preponderență într-o lecție sau alta, dar nu este folosită cu exclusivitate numai una singură. Vom vedea că există un raport de conviețuire (simbioză) între analiză și sinteză, pe de o parte și inducție și deducție pe de altă parte, ca și între

analiză și sinteză și inducție și deducție, fără să se suprapună una peste alta și să se identifice.

Puține detalii despre fiecare metodă în parte:

1) *Metoda analitică* (*ἀναλυσ* = a dezlega, a desface, a dizolva). Este operația de descompunere a temei generale în elementele componente, pentru a se pricepe cu ușurință. Aceasta este imaginea analizei temelor, creată de Sfîntul Grigore de Nyssa, care socotește învățăturile (*παιδεία*) ca hrană a sufletului.

Mîntuitorul Hristos însuși, tratînd tema dogmatico-istorică «Împărăția lui Dumnezeu», de o mărime uimitoare, o arată în toate părțile ei componente, în 33 de parabole, fiecare din aceste parabole avînd tema ei. La rîndul ei, fiecare temă a parabolei conține mai multe elemente oferindu-ne un tablou subtil din toate punctele de vedere didactice și pedagogice. Așa de exemplu este tema: *Întemeierea împărăției lui Dumnezeu* în parabola Semănătorului (Matei XIII, Luca VIII). În aceeași parabolă însă, tema «Datoria de a primi cuvîntul lui Dumnezeu și a-l împlini, în vederea mîntuirii» este subîmpărțită în patru unități metodice, care privesc cele patru categorii de credincioși, denumiți metaforic, cu cele patru feluri de terenuri pe care a căzut sămînța cea bună. *Creșterea împărăției lui Dumnezeu* se arată în parabolă cu grăuntele de muștar. *Valoarea împărăției lui Dumnezeu* se arată în parabolele cu comoara și mărgăritarul etc.

2) *Metoda sintetică*. Cuvîntul «sintetic» este grecesc de origine: «συντίθημι» = a alcătui, a pune la un loc. Este metoda de a transmite un adevăr complet, adunînd la un loc toate părțile componente, pe care le-am analizat, pentru a ajunge la un adevăr general, din care să scoatem o concluzie. Sfîntul Grigore de Nyssa socotește foarte utilă această metodă, ca și pe cea analitică, spunînd: «Este bine ca chestiunile acelea deosebite să le prindem într-o singură privire, care duce la o deplină înțelegere» (cf. Matei XXII, 35-40; Luca X, 27 etc.).

3) *Metoda genetică* (γενετική = a naște, a da viață, a produce, a da naștere).

Este metoda care obligă pe dascăl să expună cunoștințele într-o coerență logică și firească, adică să se vadă că ideile se nasc unele din altele, prin arta pedagogului, așa cum tulpina unui arbore se naște din simburile din tulpină, florile din ramuri și fructele din flori. De exemplu, convorbirea Domnului cu Nicodim, Ioan III; convorbirea cu femeia samarineancă, Ioan IV etc.

4) *Metoda intuitivă* (intueor-eri-itus sum = a privi cu atenție în toate amănuntele).

Este metoda de a transmite cunoștințele, stimulând toate, sau aproape toate, simțurile fizice, pe lângă toate laturile sufletești, așa cum am arătat, când am vorbit despre principiul intuitiv. Intuiția este așa de importantă în procesul de însușire a cunoștințelor, încât, din orice punct de vedere am studia temele didactice, ea este nelipsită. Exemple de metodă intuitivă în Sfânta Scriptură se pot da foarte multe. (cf. Matei VI, 26-28; I Cor. XV, 35-38).

5) *Metoda inductivă* ne povățuiește să pornim la drumul didactic, de la exemple, ca să ajungem la reguli, la definiții, de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract. Verbul latinesc «induco-ere» înseamnă «a aduce în (spre)», a introduce». Fiindcă această metodă este introdusă în cercetarea adevărilor, prima dată de către Aristotel (384-322 î.e.n.) se numește «inducția aristotelică». Mai târziu prin filozoful englez Bacon de Verulam (1561-1626), care a formulat principiile metodologice ale științelor experimentale, metoda aceasta a primit și numele de inducție baconiană (observație și experiment). Din punct de vedere logic, această metodă este o trecere de la constatarea unor caractere comune, posedate de o serie determinată de cazuri individuale, la o judecată generală, care rezumă acele constatări succesive, într-o formă unică, cuprinzând totalitatea acelor cazuri examinate și nimic peste ele (cf. Luca XVIII, 1—7, pilda cu văduva stăruitoare).

6) *Metoda deductivă* este o metodă care impune dascălului să pornească pe drumul învățămîntului de la general la particular, adică invers de cum se procedează în învățămînt după metoda inductivă. Verbul «deduco — ere» înseamnă «a face să coboare, a trage în jos, a scoate din etc.». Deducția este operația logică prin care se trece de la una sau mai multe propoziții (judecăți) la o altă propoziție (judecată) care să le fie consecință necesară, dar numai în virtutea legilor logice. Pentru ca trecerea să fie perfect conformă cu exigențele principiilor logice, ea nu poate fi făcută decît de la general la particular, sau cel mult, de la egal la egal, fără să înțelegem numădecît prin aceasta o tautologie sau identitate de conținut (vezi Evrei XI, 1—9, *definiția credinței*, urmată de multe pilde de credință din Vechiul Testament).

b. *Forme de învățămînt catehetic*. Cele mai folosite forme de învățămînt catehetic sînt următoarele: *erotică, acroamatică, tipică și euristică*.

1) *Forma erotică*. Însuși titlul acestei forme de învățămînt dă înțelesul ei. Cuvîntul *erotic* este de origine greacă, provenind de la verbul ἐρωτάω, care înseamnă: a întreba, a ruga. Forma erotică este deci procedeul de a scoate adevărurile din mintea elevilor prin întrebări, bineînțeles, aceste întrebări fiind puse după o anumită rînduială didactică, formulîndu-se după natura lecției și după răspunsurile date de elev. Ea este deci o *formă dialogică*. Ex.: «Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului?» (Matei XVI, 13), «Ce este scris în lege? Cum citești?» (Luca X, 26).

2) *Forma acroamatică*. Verbul grecesc, ἀκροάομαι, de la care derivă acest cuvînt, înseamnă: a asculta, a fi ascultător, a fi școlar, a se supune. Forma acroamatică este deci procedeul didactic, de a împărtăși ascultătorilor, fie elevi, în școală, fie credincioși, în biserică, cunoștințele, prin cuvîntări neîntrerupte, fără să se angajeze vreun dialog între profesor și ascultător. Este o formă monologică-didactică sau expositivă (cf. Matei V—VII, Predica de pe munte).

3) *Forma tipică*. Este forma didactică prin care se determină înțipăirea unei noțiuni în sufletul elevului, printr-o imagine înfățișată, printr-o scriere la fel ca cea făcută de profesor, printr-un desen, pe care trebuie să-l facă și elevul, prin rostirea unui cuvânt sau text, așa cum îl rostește profesorul. Adjectivul «tipic» derivă de la verbul grecesc «τύπος», care înseamnă : a înfățișa (printr-o imagine), a fasona, după un anumit model. Fiindcă de această formă este legată și acțiunea de a arăta un obiect, o imagine, un text etc., ca model de imitat, ea mai poartă și numele de *formă arăditoare sau de-icită* (δέιξις = a arăta (spre), a aplica). Este deci o *formă tipică-deicită* (cf. Șarpele de aramă, Ioan III, 14 etc.).

4) *Forma euristică sau aflătoare*. Este procedeul de a da elevilor niște teme de studiu, cu îndatorirea, ca ei înșiși să afle sau să găsească adevărul sau răspunsul cel drept. Aceasta este o formă dialogică, numită și socratică, după numele filozofului și pedagogului Socrate, care a introdus-o ca procedeu special pentru a învăța pe alții. Întrebările se pot pune, fie pentru a primi răspunsul imediat, găsit de elevi, fie pentru a-l da, după ce și-au pregătit lecțiile acasă. Verbul grecesc «εὑρίσκω», de la care derivă titlul acestei forme de învățămînt, înseamnă : a găsi, a afla, a descoperi.

Forma aceasta este propriu-zis o conversație, în care catehetul pune întrebări elevilor, dar, la rîndul lor, și elevii pot pune întrebări catehetului, pentru lămurirea temei (cf. Parabolele Noului Testament).

Vorbind despre formele de învățămînt, trebuie să reținem două lucruri :

a) sînt mult mai multe forme sau procedee de folosit în desfășurarea altor tipuri de lecții sau obiecte de învățămînt și nici o Pedagogie nu le va cuprinde pe toate, fiindcă în activitatea didactică este pururea o mișcare de perfecționare și autoperfecționare a formelor didactice, care să asigure însușirea ideală a cunoștințelor ;

b) în ceea ce privește folosirea uneia sau alteia, de asemenea, nu se pot fixa forme imuabile, ci dascălul folosește

forma cea mai proprie pentru subiectul, obiectul și scopul învățămîntului. Tocmai aceste preocupări și realizări vădesc competența și arta pedagogică a catehetului.

Fiindcă *întrebările* au un rol foarte însemnat în procesul de învățămînt și o întrebuintare foarte mare, să vorbim, în continuare despre :

c) *Întrebare și însușirile ei*. Întrebarea este o propoziție interogativă, care exprimă dorința cuiva de a primi un răspuns. Catehetul trebuie să fie foarte atent și iscusit în ceea ce privește alcătuirea întrebărilor, pentru că de întrebări și de folosirea înțeleaptă a răspunsurilor primite din partea ascultătorilor, depinde rezultatul învățării.

În ceea ce privește locul întrebărilor în lecție, întrebările sînt de *trei feluri* : *premergătoare, însoțitoare și finale*, adică, ele sînt premergătoare ale lecției noi, ajutătoare în comunicarea de cunoștințe noi și mijloace de control ale lecției, în asociere și în aplicare.

Întrebările trebuie să întrunească toate *condițiile de fond și formă*, pentru ca să-și ajungă scopul :

— Întrebarea să fie înțeleasă de elevi, ca fond și formă, adică să fie *lămurită*. De aceea, catehetul trebuie să se orienteze, în formularea întrebărilor, după gradul de învățămînt și pricepere al ascultătorilor și după gradul de însușire a limbii române.

— Să fie *precisă*, adică să se poată obține prin întrebare numai un singur răspuns. Acest fel de întrebare se mai numește și hotărîlă sau categorică.

— Să indice *genul proxim și diferența specifică*, așa cum cer legile gîndirii.

— Să fie *scurtă*, adică să conțină numai acele cuvinte care sînt necesare, ca să stimuleze răspunsul dorit. De aceea, catehetul trebuie să evite întrebările lungi, complicate, cu tautologii, ornamente, care împovărează cugetul ascultătorului.

— Să *stimuleze* gîndirea proprie a elevului și, împreună cu ea, toate celelalte procese sufletești ale celor care ascultă.

— Întrebarea să fie pusă *întregii clase*, sau tuturor ascultătorilor, în biserică.

— Să se lase *timp de gândit*, după adresarea întrebării.

— Să nu se *îngăduie* răspunsul tuturor ascultătorilor deodată.

— Întrebarea să fie *intonată nuanțat*, după natura ei, să fie rostită, nici tipată, nici șoptită.

— Să fie *formulată corect* și din punct de vedere gramatical.

— Să fie *schimbată întrebarea*, dacă se constată că este prea grea și nu pot elevii să răspundă la ea, sau dacă răspund superficial, repetând numai ceea ce le-a spus catehetul. Și aici se cere iscusință de la catehet, de a schimba iute și ușor întrebările puse, fără răspunsul dorit.

Catehetul trebuie să se preocupe și de *calitatea* răspunsurilor pe care le cere :

— Răspunsul să fie *cel just*, adică adevărat întru totul, nu numai parțial.

— Să fie exprimat *corect*, adică și cuvintele sau expresiile folosite să fie potrivite cu ideile exprimate, iar nu nepotrivite sau ridicole.

— Elevii să *dea răspunsuri* numai atunci când sînt întrebați.

Este de reținut că cele de mai sus, adică învățătura despre genul și însușirile întrebărilor și răspunsurilor în învățămîntul catehetic, sînt numai stimulente pentru autoperfecționarea catehetului, iar nu elemente de memorizat în mod mecanic.

Și din acest punct de vedere se poate aprecia calitatea catehetului creștin.

Concluzie : Expunînd metodele și formele de învățămînt creștin trebuie să ne formăm o socotință justă despre natura și folosirea lor, luînd în considerație următoarele :

1) Toate aceste metode și forme didactice sînt norme sau călăuze pedagogice, pentru buna desfășurare a oricărui tip de lecții, de către preotul predicator și preotul profesor, dar

ele însele nu pot fi socolite ca mijloace miraculoase, care ar duce pe profesor la un rezultat ideal. Ele sînt numai mijloace ajutătoare, pe care preotul și profesorul să le folosească cu îndemînare și măiestrie. Aceasta se obține prin zelul său dăscălesc, dovedit prin muncă, ceas de ceas, prin dragoste de profesie, și dragoste față de obiectul predat.

2) Aceste metode și forme de învățămînt trebuie privite și folosite în ansamblul și în corelația lor, la orice lecție și în orice moment logic sau psihologic al lecției, fără să socotim că trebuie să folosim numai una sau numai alta, cu excluderea celorlalte.

3. ALCĂTUIREA UNEI CATEHEZE. MOMENTELE LOGICO-PSIHOLOGICE ALE UNEI CATEHEZE

a. *Alcătuirea unei cateheze.* Catehetul este un învățător, adică este un transmițător de cunoștințe dogmatice, morale și culturale, unor ascultători. Ca să fie în stare să transmită altora cunoștințe, catehetul trebuie să aibă o *pregătire privind perioada îndepărtată*, mai veche, de care am vorbit, dar trebuie să aibă și o *pregătire mai apropiată* de momentul catehizării. Mai pe scurt, ca să poată lumina pe alții, catehetul trebuie să se lumineze bine pe sine. Dacă nu face acest lucru, catehetul săvîrșește un grav păcat și nici nu are succes în opera de catehizare. Dacă totuși are cutezanța să înceapă opera de catehizare, nepregătit fiind, i se poate adscrie denumirea aspră, dar dreaptă de «călăuză oarbă», care nu poate conduce alt «orb». «Poate orb pe orb să călăuzească?» zice Domnul Hristos. «Nu vor cădea amîndoi în groapă?» (Luca VI, 39 ; Matei XV, 14).

Pregătirea apropiată, pentru catehizare, este propriu-zis alcătuirea fiecărei cateheze. Alcătuirea unei cateheze se poate asemăna cu alcătuirea unei zidiri noi, bine întocmită, de către un bun gospodar, care vrea să dea casei sale rezistență, armonie, frumusețe, care să constituie o pildă de imitație pentru cei care o întuiesc. Omul acesta este numit de că-

tre Domnul Hristos «bărbatul înțelept», adică om cu judecată dreaptă, care a pus temelie sigură casei sale, zidind-o pe stîncă, fără să se clatine de ploaie, de vînturi sau de rîuri mari, care s-ar abate asupra ei (Matei VII, 24). Și cateheza, alcătuită de un catehet instruit și înțelept, trebuie să abă o structură asemănătoare unei asfel de clădiri bine încheigate.

Catehetul realizează o astfel de cateheză, printr-o muncă și pasiune personală, pentru fiecare cateheză în parte. Pentru fiecare oră de predare a învățămîntului religios, catehetul trebuie să se pregătească, atât asupra materialului nou pe care trebuie să-l predea, cît și asupra metodei prin care împărtășește cunoștințele noi. Cu cît mai mari vor fi eforturile în alcătuirea primelor cateheze, cu atît mai mari vor fi succesele în învățămînt și cu atît mai mult se va ușura munca pentru pregătirea catehezelor de mai tîrziu.

Alcătuirea unei cateheze cere aceeași pregătire pe care o cere alcătuirea unei predici, a unei dizertații sau a expunerii unei teme speciale în fața unor ascultători, cu deosebire că la cateheză, la prezentarea materialului, există momente logico-psihologice speciale, cum vom vedea mai jos. Caietul de însemnări și condeiul de scris trebuie să fie întotdeauna instrumente de muncă, de pregătire a catehetului, alături de cărțile didactice.

Operațiile pentru alcătuirea catehezei sînt multe și variate, dar enumerăm pe cele recunoscute clasice, cuprinse în didactica patristică :

1) *Inventio*, adică găsirea materialului de fapte și idei în legătură cu tema ce urmează să fie dezvoltată. Este o operă de selecție a materialului strict necesar, din tot ceea ce se notează ca interesînd tema. Este și o operă de rechemare în memorie a tuturor cunoștințelor care sînt necesare pentru cateheză. Este în plus, și o operă de meditare, prelucrare și memorare a ideilor pe care catehetul le va așterne pe hîrtie.

2) *Dispositio*. Este aranjarea ideilor găsite, prelucrate, memorate și însemnate pe cateț, în așa fel, ca să constituie un tot bine încheiat, în care să se vadă o *introducere*, o *tratare*

și o *încheiere* a lecției. Operația aceasta se numește *dispoziție catehetică*.

Ordinea în care erau înscrise părțile componente ale *dispoziției*, în retorica greco-romană, era aceasta : a) *exordium* = început ; b) *narratio* = istorisirea faptelor ; c) *divisio* = împărțirea temei pe puncte (analiză) ; d) *argumentatio* = aducerea probelor pentru susținerea ideilor expuse și pentru respingerea argumentelor adversarului ; e) *digressio* = digresiuni — la mulți autori antici — cu oarecare legătură cu tema, dar aducînd un popas liniștilor ascultătorilor, încordați de argumentația de mai înainte ; f) *peroratio* = sfîrșitul cuvîntării, de multe ori plin de patos.

3) *Elocutio* = rostirea pe dinafară a cuvîntării, într-un stil perfect.

4) *Memoria* = memorizarea discursului. Retorica antică nu îngăduia să se citească discursul, ci să se rostească liber. Memorizarea catehezei este o îndatorire impusă și de didactica creștină. Nu se cere să fie memorată din cuvînt în cuvînt cateheza, dar, printr-o citire repetată, catehetul trebuie să rețină toate ideile, în mod logic. Acum se poate autocontrola catehetul, dacă a realizat o *dispozițiune cateheticologică*. Numai aceasta îl ajută la însușirea cu ușurință a ideilor catehezei, la reținerea și exprimarea lor.

5) *Actio* = întreaga acțiune oratorică cu privire la gesturi, atitudine, mimică. În lecție, se recomandă gesturile didactice, sobre, care urmăresc numai sublinierea ideilor principale. La toate acestea, catehetul trebuie să adauge grija de a folosi o *limbă* sau un *vocabular* propriu catehetei, cu termeni săi consacrați și traduși pe limba ascultătorilor. Aceasta are o mare importanță în învățămîntul religios. Limba trebuie să fie *curată*, adică fără cuvinte străine, neîndătinate, *clară*, *precisă*, *vioaie*.

b. *Momentele logico-psihologice ale unei cateheze*. Cateheza este, propriu-zis, o lecție, încadrată într-un anumit timp — de regulă 50 minute — și ea constituie *forma de bază* în organizarea procesului de învățămînt.

Pentru a avea bune rezultate în învățământ, profesorul trebuie să respecte anumite *condiții generale* și anumite *condiții speciale* pentru buna desfășurare a lecției (catehezei).

1) *Condiții generale*:

- a) Scopul clar și precis al lecției, în funcție de etapa anului școlar în care se găsește: începutul trimestrului, sfârșitul trimestrului sau al anului școlar etc.;
- b) Legătura strinsă, permanentă, dintre instrucție și educație: dobândire de cunoștințe, dar și de principii educative;
- c) Alegerea justă a materiei de învățământ, pentru fiecare lecție, în raport cu scopul didactic, vârsta, nivelul de cunoștințe al elevilor și ascultătorilor;
- d) Alegerea metodelor corespunzătoare scopului urmărit, pentru fiecare parte a lecției: istorisire, prelegere, întrebări etc.;
- e) Organizarea metodică a lecției: clasa pregătită, materialul didactic plasat la timp, începerea la timp a lecției, trecerea de la o parte la alta a lecției, la timpul potrivit, în conformitate cu planul întocmit, fără să se piardă timpul prin ezitări, incertitudini sau nerespectarea timpului destinat fiecărui moment al lecției.

2) *Condiții speciale*:

Aceste condiții constau în rînduirea logică a tuturor momentelor psihologice, după care să se desfășoare orice lecție, adică întocmirea *planului fiecărei lecții*.

Concepția despre întocmirea planurilor de lecție are la bază concepția despre teoria cunoașterii, temă de filozofie și psihologie, foarte mult discutată în cursul istoriei filozofiei. Se disting două curente de gândire, în privința modului de cunoaștere:

Curentul empirist, care are ca reprezentanți mai de seamă pe filozofii: John Locke (englez), 1632—1704, David Hume, tot englez (1711—1776) și George Berkeley, episcop și filozof englez (1685—1753). Pe scurt, acești filozofi afirmă că însușirea cunoștințelor se dobîndește prin activitatea senzorială, deci prin simțuri: «nihil est in intellectu quod non prius fuerit

in sensu» = nu este nimic în intelect, care să nu fi fost mai întîi în simțuri.

Curentul raționalist, cu cei mai de seamă reprezentanți: René Descartes, filozof și savant francez (1596—1650), Leibniz, filozof, logician și matematician german (1646—1716), Spinoza, filozof olandez (1632—1677). Cum arată și numele, această concepție susține că numai prin rațiune se dobîndește cunoașterea.

Filozoful german Immanuel Kant (1724—1804) demonstrează că atît sensibilitatea (activitatea senzorială), cît și activitatea rațiunii, într-o colaborare cumpănită, dau naștere procesului de cunoaștere. Simțurile adună materialul brut, pe care îl prelucurează intelectul și rațiunea, alcătuiind judecăți, silogisme și polisilogisme, operații strict logice.

Din aceste dezbateri filozofice au reieșit și normele pedagogice, după care să se transmită cunoștințele prin lecții. S-a stabilit în mod științific că planurile de lecții trebuie să aibă în vedere procesul firesc de desfășurare a activității psihice: *intuiția* (Anschauung), *gîndirea* (Denken) și *acțiunea în sine* (Handeln).

Pe baza acestor momente s-a determinat și succesiunea momentelor logico-psihologice-pedagogice a unei cateheze corespunzînd doctrinei filozofice și pedagogice a lui Kant.

Filozoful și pedagogul german Herbert (1776—1841) numit «părintele didacticii moderne», teoretizînd structura planurilor de lecție, a elaborat sistemul *treptelor formale*, în pre-dare, care a dominat întreaga pedagogie a veacului al XIX-lea, exercitînd o puternică influență și asupra școlii românești. Sistemul *treptelor formale* a fost atacat de pedagogia nouă, pentru formalismul, închistarea și rigiditatea sa și s-a abandonat formularea de «trepte formale», adoptîndu-se denumirea de *momente logico-psihologice* ale lecției, care este reflectarea sau materializarea acestor momente ale acțiunii în gândire, simțire și voința sufletului nostru.

Denumirile clasice ale momentelor logico-psihologice ale lecției sînt:

- 1) Pregătirea apercipivă ;
- 2) Anunțarea temei ;
- 3) Tratarea (predarea) ;
- 4) Recapitularea ;
- 5) Asocierea (aprofundarea) ;
- 6) Generalizarea ;
- 7) Aplicarea.

Se recurge la «aprofundare», în cazul în care o lecție nu se pretează la o «asociere» firească.

Învățământul nostru bisericesc își alcătuiește și își desfășoară lecțiile după aceste momente logico-psihologice enumerate mai sus.

Pedagogia laică formulează următoarele momente logico-psihologice ale lecției :

- 1) Organizarea clasei ;
- 2) Verificarea lucrărilor și a cunoștințelor ;
- 3) Anunțarea temei ;
- 4) Expunerea materialului nou (comunicarea cunoștințelor noi) ;
- 5) Fixarea cunoștințelor ;
- 6) Teme pentru acasă ;
- 7) Actualizarea.

Cum se vede, aceste denumiri au același conținut ca cele anunțate mai sus și se extind asupra întregii activități desfășurate în ora de curs.

Adevărul este că nici momentele unei lecții nu sînt dogme imuabile, și acestea se fixează după tipul lecțiilor predate, care, de asemenea, sînt variate.

Toate formulările momentelor logico-psihologice se bazează pe principile și metodele de învățămînt, enunțate mai sus.

În general, la orice obiect de învățămînt, există mai multe tipuri de lecție. Iată clasificarea lor, în funcție de scopul lor didactic principal :

a) *lecții* al căror scop este mai ales *însușirea unor cunoștințe noi* de către elevi ;

b) *lecții* al căror scop principal îl constituie *fixarea cunoștințelor* sau exersarea unei priceperi practice, deprinderea aplicării unor reguli, teoreme, legi, noțiuni, procedee de lucru (*lecții adaptate la obiectul respectiv*) ;

c) *lecții* care au ca scop principal *verificarea asimilării cunoștințelor* ;

d) *lecții*, în care sînt *reprezentate*, într-o măsură mai mult sau mai puțin egală, *atît însușirea unor cunoștințe noi*, cît și munca de *fixare* a cunoștințelor dobîndite și a priceperilor.

4. PLANUL UNEI CATEHEZE

În activitatea catehetică, se întîlnesc adesea *lecții* în care sînt prezente, într-o măsură mai mare sau mai mică, diferite scopuri didactice, arătate mai sus. Aceste *lecții* sînt cele mai mult folosite și se numesc *lecții mixte sau combinate*, adică *lecția de verificare*, în prima parte a orei și *lecția de predat* în ultima parte a orei de curs.

Verigile notate în planul *lecției* sau momentele psihologice ale unei astfel de *lecții* le vom vedea mai jos, și ele vor fi *călăuză pedagogică* pentru întocmirea unui plan scris, de cateheză, dar, cum am spus de mai multe ori, *fără să fie un șablon*.

Redăm și noi întreaga activitate desfășurată de un dascăl, într-o oră de curs.

a. **Momentul organizatoric al unei lecții** : stabilirea liniștii perfecte ; notarea absențelor în catalog ; verificarea, printro ochire, dacă există toate cele pentru începerea *lecției* : cretă, burete de șters tabla, harta istorică bisericească (dacă este cazul), Sfînta Scriptură, icoane și tablouri religioase, cărți documentare, material bletistic etc. *Timpu*l : 2 minute.

b. **Scopul lecției** : a) *material* : se arată precis ce anume cunoștințe se vor transmite în *lecție* ; b) *formal (cultivator)* : se precizează dezvoltarea cărei funcțiuni sufletești se urmă-

rește, în mod special, ținându-se seama de secțiunile de învățământ ale teologiei, din care face parte lecția (studii biblice, istorice, sistematice, practice); c) *educativ*: prezența deprinderilor religioase-morale, pe care să le însușească elevii din lecția cea nouă, în vederea înaintării pe scara dezvoltării creștine, scopul suprem al educației creștine. Scopul lecției se înscrie în planul lecției, după momentul organizatoric, dar lămurirea scopului este bine să se facă în momentul anunțării temei noi a lecției, ca, de aici, să vadă elevii importanța temei pe care o va explica profesorul și să lămuirească scopul lecției de la început, fără să lase să se înțeleagă aceasta la sfârșitul lecției. *Timpul*: 3 minute.

c. **Metoda și forma folosită**: expozitivă, întrebătoare etc.;

d. **Verificarea cunoștințelor**: se face controlul temelor scrise (dacă au fost teme date pentru acasă), se recapitulează materia studiată în ora precedentă, mai ales a materiei pe care profesorul trebuie să se sprijine în transmiterea cunoștințelor noi.

Aceasta se face examinând trei-patru elevi, apreciindu-le cunoștințele prin notarea răspunsurilor în catalog. Se examinează câte un elev, fără să se scoată în șir, lângă catedră și se apelează mereu la elevii din clasă, pentru a fi și ei activi. *Timpul*: 15 minute.

e. **Anunțarea temei noi și sublinierea importanței ei**, cum am arătat la punctul b;

f. **Expunerea materialului nou** (comunicarea noilor cunoștințe);

g. **Fixarea cunoștințelor predate**. Se face și aici verificarea cunoștințelor lecției noi, pe idei principale, spre a se consolida în mintea elevilor (recapitularea).

h. **Teme pentru acasă**. Acestea pot fi: învățarea unor texte din Sfânta Scriptură și din Sfânta Tradiție, alcătuirea unei hărți biblice sau istorice, cercetarea de material bibliogra-

fic, documentar sau beletristic, sau chiar numai învățarea lecției din manual sau din explicație etc.

i. **Actualizarea** (aplicarea). Se arată valoarea ideilor religioase-morale, istorice și culturale din lecție, pentru zilele noastre, și cum le aplică Biserica Ortodoxă, în general, și Biserica Ortodoxă Română, în mod special, subliniindu-se apăsător acțiunea Apostolatului social. *Timpul consumat* pentru momentele e, f, g, h, i: 30 minute.

Cu privire la structura planului unei lecții, catehetul trebuie să țină minte că verigile sau momentele logico-psihologice, adică etapele predării unei lecții, fie cele cu denumirile arătate mai sus, fie cele cu alte denumiri, sînt într-o perfectă unitate unele cu altele, adică este o întrepătrundere între ele, o adevărată simbioză, fără să se creadă că între ele este un hotar, care ar împiedica trecerea dintr-o verigă a lecției la alta.

Momentul sau etapa «fixării», de exemplu, își are locul în tot cursul lecției, nu numai la punctul g; momentul «actualizării», de asemenea, se creează atît în cazul «verificării» cunoștințelor, cît și în cazul «expunerii» materialului nou, și așa mai departe. Etapele s-au expus în nouă puncte sau și în mai puține, dintr-o necesitate didactică de sistematizare în scris, dar în desfășurarea lecției, aceste momente circulă de la începutul pînă la sfârșitul lecției, întocmai cum sîngele omenesc circulează în tot corpul, de la cap pînă la picioare și invers. Depinde numai de competența profesională, metodică și de imaginația creatoare a profesorului să prezinte lecția cu astfel de înfățișare, fără rigiditate și fragmentări artificiale.

Este de observat că la unele discipline teologice sau laice, nu orice lecție trebuie să fie trecută prin toate aceste momente. Nu este posibilă, de exemplu, asocierea la orice lecție, dar trebuie făcută aprofundarea cunoștințelor la orice lecție.

Cu privire la timpul afectat pentru desfășurarea lecției — 50 minute — catehetul trebuie să țină minte ca pe o poruncă sfântă, de organizarea metodică a lecției, prin pregătirea sa, pregătirea clasei, începerea la timp a lecției, spre a nu se pierde nici o clipă. Tot timpul destinat muncii în clasă, să-l folosească cu maximum de folos pentru elevi.

Mai trebuie să rețină catehetul că desfășurarea catehezei după planul arătat mai sus are loc numai în școlile teologice de grad mediu (școli de cîntăreți bisericești și seminarii teologice), pe cînd în biserică sau în alte împrejurări din viața credincioșilor (sfințirea casei, sfințirea unei fîntîni, a unui cîmît, sfințirea unei biserici, a unei troițe, la săvîrșirea unui paraclis în familie sau la «nunta de argint sau de aur» etc.) el nu este ținut să-și desfășoare învățătura catehetică după schema planului arătat, dar nu este scutit, în nici un caz, de pregătirea ad-hoc, pentru a face cateheză educativă, cu introducere, tratare și încheiere, bine încheiate, care să aducă folos sufletesc credincioșilor.

Cu privire la catehizarea în biserică, preotul predicator se conduce după îndrumările date de Sfîntul Sinod prin «Hotărîrile privitoare la problema catehizării» în anul 1950, publicate în revista «Glasul Bisericii», IX, 1950, nr. 9—10, pag. 78—80. La acestea se adaugă Pastoralele festive ale chiriarhilor și îndrumările primite de preoți la Cursurile de orientare și Conferințele protopopești și, în special, volumele lucrării «*Apostolat social*» ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

5. TRATAREA UNEI CATEHEZE AVÎND CA TEMĂ O PARABOLĂ (METODOLOGIA UNEI PARABOLE)

1) *Citirea parabolei*, direct din Noul Testament. Prin citirea parabolei, catehetul urmărește și familiarizarea elevului — credinciosului — cu Sfînta Scriptură. Se poate și isto-

rîsi parabola, dar exact și, în cazul acesta, se va citi în Noul Testament la sfîrșitul lecției sau se va da de citit acasă;

2) *Expunerea pe de rost a cuprinsului parabolei* de către elevi, accentuîndu-se persoanele și lucrurile care urmează să fie explicate punct cu punct;

3) *Explicarea*, punct cu punct, pe versete și idei, a persoanelor, lucrurilor și locurilor din parabolă;

4) *Recapitularea sistematică*, subliniind ideea dogmatică și morală centrală;

5) *Asocierea* cu alte parabole care conțin o învățătură similară sau asocierea cu alt text din Noul Testament, în care se dă tot o astfel de învățătură, dar în mod direct (cf. Predica de pe munte, Matei V-VI).

6) *Învățătura principală*, formulată de profesor, împiedică și pe scurt, specifică oricărei parabole, oricît de izbitoare ar părea asemănarea dintre parabole. Ex.: la Parabola Semănătorului, învățătura principală se poate formula așa: Dătoria de a primi și îndeplini cuvîntul lui Dumnezeu; sau: «Nu numai cu plîne va trăi omul, ci cu tot cuvîntul care iese din gura lui Dumnezeu» (Matei IV, 4); sau: «Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33).

7) *Aplicarea* acestei învățăături la viața credincioșilor și a elevilor, precizîndu-se învățăturile morale desprinse din parabolă, actualizîndu-se deci parabola.

Cu privire la metodică tratării unei parabole, arătată mai sus, precizăm că parabolele Mîntuitorului au elemente comune, datorită felului special creat de Domnul Hristos, dar a da învățăături indirecte, pe lîngă învățăturile directe, dar aceasta nu înseamnă că cele 33 de parabole sînt simple teologii. Parabolele, ca formă, au comun: un *tablou* al vieții reale (în general din Palestina), o *schemă* alcătuită din com-

parații, metafore, detalii literare, o concluzie, care, la cele mai multe, dă cheia înțelesului parabolei (alteori, această cheie de dezlegare a înțelesului o dă introducerea).

Ca fond, de asemenea, parabolele tratează o idee dogmatică comună: *împărăția lui Dumnezeu*.

Catehetul însă trebuie să studieze bine toate parabolele și să observe că această temă mare «împărăția lui Dumnezeu» este divizată de Dascălul Dumnezeu-Fiul în mai multe subteme și fiecare subtemă este subiectul unei parabole alcătuite ad-hoc. Domnul Hristos folosește deci metoda analitică, aici, cum am arătat mai înainte. Tema cea mare a parabolei se poate împărți în două: 1) *Despre împărăția lui Dumnezeu, propriu-zis* și 2) *Despre datorile supușilor (ceățenilor) acestei împărății spirituale*.

La rîndul ei, în tema *împărăția lui Dumnezeu* se tratează despre: *întemeierea ei* (Parabola semănătorului); *dezvoltarea ei în lume* (Parabola grăunțului de muștar); *valoarea ei* (Comoara ascunsă); *avertismentul dat supușilor ei «drepți»* (Smochinul neroditor); *convertirea păcătoșilor* (Fiul risipitor); înlocuirea «drepților» cu «păcătoșii», denumiri date după socotința lumii (Fariseul și vameșul) etc.

Tema *Despre datorile membrilor Împărăției lui Dumnezeu* cuprinde: *Datoriile față de Dumnezeu* (Judecătorul nedrept); *datoriile față de semenii noștri* (Samarineanul milostiv); *datoriile față de bunurile pămîntești* (Bogatul nemilostiv).

Pe lângă aceste idei, fiecare parabolă conține încă multe idei dogmatice, morale, sociale, bine distincte, și de aceea, catehetul are îndatorirea de a studia parabolele în mod special, pentru a putea prinde și prezenta și altora varietatea și mulțimea temelor tratate, care le arată divinitatea lor și care înlătură socotința greșită despre «tautologia» parabolelor.

6. TRATAREA UNEI CATEHEZE AVÎND CA TEMĂ O FAPTĂ DE ISTORIE BIBLICĂ

Sfînta Scriptură, atît Vechiul Testament, cît și Noul Testament, este o mare colecție de teme istorice religioase. Aceste teme istorice, fie că au la bază personaje, fie că redau fapte istorice sau minuni, sînt momente principale din întreaga istorie a mîntuirii neamului omenesc și de aceea, ele au o mare importanță în catehizare. De altfel, aceste lecții de Istorie Sfîntă a Vechiului și Noului Testament se ascultă cu multă plăcere, atît de copii, cît și de cei vîrstnici și de aceea, ele trebuie să facă începutul lecțiilor de religie.

Catehetul să nu uite însă că din aceste lecții trebuie să scoată învățăturile dogmatice, morale și practice, folosite pentru viața credincioșilor.

Metodica unor astfel de lecții este aceasta:

1) *Pregătirea (introducerea)*. La prima lecție, «Facerea lumii», se pornește de la intuiția naturii (regnul mineral, vegetal, animal, omul), pe care o numim «lume».

La celelalte lecții, se pornește de la lecția precedentă, spre a se ajunge la tema cea nouă. Ex.: la lecția «Avraam», pornim discuția de la «Noe și potopul».

2) *Anunțarea temei și importanța ei* (cum am arătat în prezentarea unui plan de lecție, în general).

3) *Tratarea*. Se folosește forma expozitivă. Se face istorisirea întregă despre personajul biblic sau despre un fapt, cursiv, liber, fără întreruperi, redîndu-se textul biblic cît mai fidel, fără nici o schimbare, atrăgător și viu. Aci trebuie folosită toată arta istorisirii de către catehet.

4) *Recapitularea*. Elevii istorisesc viața personajului biblic și faptele săvîrșite, așa cum le-a prezentat catehetul, exact, ca fond și gramatical, ca formă. Se poate să și reînunțe catehetul la această reproducere, dacă istorisirea făcută de el a fost impresionantă și copleșitoare pentru ascultători, sau dacă a fost o temă mai scurtă, dar, știind mai dina-

a. **Metodica unei lecții de Dogmatică.** Dogmele sînt adevăruri de credință descoperite de Dumnezeu, hotărîte și explicate de Biserică. Ele formează esența religiei, pentru că în ele se cuprinde tot ceea ce Dumnezeu a descoperit lumii, alți despre Sine Însuși, cît și despre ceea ce trebuie să creadă și să facă omul, pentru ca să se mîntuiască. Dogmele sînt adevăruri indiscutabile și neschimbătoare, pentru că sînt date

Materialul intuitiv, pe care cateheții trebuie să-l plimbe înaintea ochilor trupei și suflatești ai ascultătorilor, este

cuprins în Sfânta Scriptură (pericopele evanghelice, parabolele auzite în biserică), în Sfânta Tradiție și viețile sfinților, în imnurile, ca și în actele religioase, actele liturgice, și toate cîntările Bisericii, sau chiar în natura însăși. Acest material trebuie să fie folosit în toate verigile lecției, iar nu numai în «pregătire».

2) *Anunțarea temei*. Se formulează tema de învățat, pe scurt, limpede, ca de exemplu: «Acum, o să învățăm tîlcul-rea (sau care este înțelesul) articolului I din Simbolul Creștinei (Crez)»; sau, «înțelesul articolului al XII-lea, din Crez, adică despre învierea morților».

3) *Tratarea*. Pentru conformarea la principiul *învățămîntului sistematic* și la principiul *însușirii conștiente și temeinice a cunoștințelor*, cunoștințele transmise în cursul tratării se grupează pe unități metodice, descompunîndu-se tema. Astfel, la tema învierea morților se tratează: a) *despre moartea*, care este «adormirea întru Domnul» sau «somm» (I Tes. IV, 13); b) *despre învierea* corpurilor, starea corpurilor după înviere, argumentele scripturistice, din Sfânta Tradiție, din natura fizică etc.

4) *Fixarea (recapitularea) generală și sistematică a cunoștințelor*, în mod sintetic de această dată, adică pe idei mari, pentru aprofundarea temei.

5) *Asocierea*. Se face corelație cu alte teme tratate mai înainte arătîndu-se asemănările și deosebirile. Ex.: tratînd Taina Mirungerii, o asociem cu Taina Botezului, tratată anterior, precizîndu-se «diferența specifică» a Tainei Mirungerii din punct de vedere rațional și al necesității ei, alături de Botez: *Ungerea cu Sfîntul Mir corespunde creșterii, iar Botezul corespunde nașterii*.

6) *Generalizarea (concluzia)*. Se dă definiția dogmei tratate. Ex.: Ungerea cu Sfîntul Mir a părților trupului spre sporire și întărire, prin Harul Sfîntului Duh, în viața spirituală,

dobîndită prin Botez sau, la lecția despre *Învierea morților*: prin învierea morților se înțelege reconstituirea trupului omenesc din elementele din care el constă, dar înduhovnicit și unirea lui din nou cu sufletul cu care a trăit împreună în viața pămîntească.

7) *Aplicarea (încheierea)*. Se îndeamnă ascultătorii să țină minte adevărurile dogmatice învățate, să-și întărească credința creștină-ortodoxă, învățînd și înțelegînd bine Crezul, rezumatul cel mai scurt al dogmelor creștine și să nu se lase furaja de cei care răstălmăcesc Sfintele Scripturi, spre alterarea purității dreptei credințe. Se dau și sfaturi practice, izvorîte din studiul dogmelor: Rugăciune către Dumnezeu Tatăl Atotfăitorul (articolul I), mărturisirea păcatelor de patru ori pe an (Taina Pocăinței), împărtășirea cu Sfintele Daruri (Taina Sfintei Împărtășanii) etc.

b. **Metodica unei lecții de Morală creștină**. Religia creștină conține trei elemente fundamentale, strîns unite: *dogma, morala și cultul*. Dogmele sînt adevărurile esențiale ale religiei, adică ele constituie doctrina creștinismului și tot din ele derivă învățăturile morale creștine. Ex.: Dumnezeu este Tatăl nostru, al tuturor (dogmă); noi toți sîntem frați duhovnicești și avem îndatorirea să trăim împreună în iubire și pace (principiul moral). Morala creștină este deci un corolar logic al Dogmaticii și de aceea, învățătura morală se tratează în strînsă legătură cu învățătura dogmatică.

Forma de tratare a unei lecții de morală este cea expozitivă, combinată cu cea întrebătoare. Forma întrebătoare are o pondere mai mare în tratarea unei lecții de morală, decît în tratarea unei lecții de dogmatică.

Momentele psihologice în desfășurarea unei lecții de morală sînt acelea ale unei lecții de dogmatică: *pregătirea aperiectivă, anunțarea temei și arătarea importanței ei pentru viața creștină, tratarea, asocierea, generalizarea, aplicarea*.

După cele spuse mai sus, mai este o observație de făcut, în ceea ce privește desfășurarea unei cateheze în biserică. Preotul catehet are datoria de a se adapta realităților parohiei sale, adică, dacă în biserică, nu vin cu regularitate aceiași credincioși, ci vin cei mai mulți care nu au fost prezenți la cateheza precedentă, el trebuie să trateze ca atare pe noii veniți și de aceea, să-și expună cateheza ca pentru ascultătorii de prima dată, fără să considere că cele spuse în cateheza trecută sînt cunoscute. Și cu acești credincioși, preotul catehet «s-o ia de la alfa», repetînd învățăturile dogmatice, morale și culturale.

PARTEA A TREIA

PLANURI ȘI CATEHEZE DE ORIENTARE, ALCĂTUITE DE PROFESOR

Planuri de Cateheze

A. SCHITE DE PLAN

1. SIMBOLUL CREDINȚEI

a. **Pregătirea aperiectivă (introducerea)** : Învățătura dumnezeiască despre dreapta credință se găsește, pe larg arătată, în *Sfânta Scriptură* și în *Sfânta Tradiție*.

Această învățătură se cuprinde în *Simbolul Credinței*, numit *Crez* sau *Credeu*, în forma cea mai scurtă cu putință, pentru ca să poată fi învățată, ținută minte și rostită de către fiecare credincios.

b. **Anunțarea temei** :

Azi vom învăța *Simbolul Credinței*.

c. **Tratarea** :

Cine a alcătuit acest Simbol de Credință, unde și pentru ce ?

Simbolul de Credință a fost alcătuit de primele două Sinode ecumenice : cel de la *Niceea*, în anul 325 și cel de la *Constantinopol*, în anul 381. (*Sinod ecumenic* = Adunarea tuturor conducătorilor Bisericii Creștine). Cel dintâi Sinod ecumenic a întrunit 318 sfinți părinți, iar cel de al doilea, 150 de sfinți părinți.

Simbolul de Credință a fost alcătuit de Biserica, pentru ca să se înlăture credința greșită, care se ivise la unii dintre cei care se găseau în mijlocul și chiar în fruntea creștinilor și anume : *Arie*, preot în *Alexandria Egiptului*, *Macedonie*, episcop caterisit al scaunului patriarhal din *Constantinople*.

Cite articole are Simbolul de Credință?

Are 12 articole, care sînt următoarele:

1. Cred întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotîntorului, Făcătorul cerului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele.

2. Și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.

3. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră minuire S-a pogorît din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.

4. Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Pontiu Pilat și a pătimit și S-a îngropat.

5. Și a înviat a treia zi după Scripturi.

6. Și S-a suit la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.

7. Și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfîrșit.

8. Și întru Duhul Sfînt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin prooroci.

9. Și întru una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică.

10. Mărturisesc un Botez, întru iertarea păcatelor.

11. Aștept învierea morților.

12. Și viața veacului, ce va să vie. Amin.

d. Recapitularea:

Rostirea, încă o dată, a celor 12 articole din Crez.

Expunerea sintetică a celor 12 articole, arătîndu-se cele patru teme tratate în Crez:

1) Despre Sfînta Treime (articolele I-VIII).

2) Despre Biserică (articolul IX).

3) Despre Sfintele Taine (articolul X).

4) Despre viața viitoare (articolele XI-XII).

e. Asocierea:

Se pun alături «Simbolul de Credință» și «Tatăl nostru», învățat mai înainte, și se constată că Rugăciunea Domnească este creația Domnului Hristos însuși, Dumnezeu adevărat, iar Simbolul de Credință este lucrarea Bisericii, sub conducerea lui Dumnezeu, prin inspirația Sfîntului Duh.

f. Generalizarea:

Simbolul de Credință este o scurtă mărturisire a dreptei învățături de credință a Bisericii, care face parte din Sfînta Tradiție.

g. Aplicarea:

Ca și rugăciunea «Tatăl nostru», Simbolul de Credință este o comoră prețioasă, pentru todeauna, a Bisericii Ortodoxe și de aceea, trebuie învățat și păstrat cu exactitate de fiecare credincios.

Credincioșii au îndatorirea de a învăța și de a rosti Crezul, atît în biserică, dar mai ales atunci cînd sînt nași, la Botezul creștin al unui copil, și mai mult, ei au îndatorirea, ca părinți spirituali, alături de părinții trupești, să vegheze ca ființii lor, creșcuții mari, să nu se abată de la dreapta învățătură a Bisericii, cuprinsă în Crez, spre a nu se sparge unitatea de credință.

ARTICOLUL I DIN SIMBOLUL CREDINȚEI

«Cred întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotîntorului, Făcătorul cerului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele».

Material documentar: $\left\{ \begin{array}{l} \text{Sfînta Scriptură} \\ \text{Mărturisirea Ortodoxă} \\ \text{Învățătura de credință creștină ortodoxă.} \end{array} \right.$

a. Pregătirea (introducerea).

Se invită doi elevi să rostească Simbolul Credinței (art. I-VIII); (art. IX-XII).

Unde se aude rostindu-se Crezul, deseori? (la Sfînta Liturghie și la săvîrșirea Tainei Sfîntului Botez).

Se invită un elev, mai studios, să rostească primul articol din Crez.

b. Anunțarea temei.

Acum vom învăța, mai amănunțit, care este înțelesul acestui articol. Se scrie articolul pe tablă. Este important studiul acestui articol pentru că prin învățăturile cuprinse în el, primim bine învățăturile din articolele următoare ale Crezului.

c. Tratarea (comunicarea cunoștințelor).

Se divide tema în următoarele elemente :

- 1) *Înțelesul cuvîntului Cred* ;
- 2) *Învățătura despre Dumnezeu-Tatăl, Făcătorul lumii spirituale și materiale* ;
- 3) *Îngerii buni și răi (demonii)* ;
- 4) *Crearea omului*.

Explicarea fiecărei părți.

1) Cuvîntul *Cred*, cu care începe și de la care-și tragă numele «Crezul» sau «Credeul», este de origine latină și înseamnă «a primi, a mărturisi și a înfăptui ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu». Acest cuvînt este subînțeles la începutul fiecărui articol, dar nu se mai repetă în scris.

Acest verb este înrudit cu cuvîntul «credință» a cărei definiție și folos sînt arătate de Sfîntul Apostol Pavel : Evrei XI. 2) *Despre Dumnezeu Tatăl, Făcătorul lumii spirituale și materiale*.

Dumnezeu este Duh. Definiția aceasta este dată chiar de Domnul Hristos : Ioan IV, 24 ; cf. Fapte XVII, 25. El întru-nește în ființa Sa toate însușirile bune în cel mai înalt grad : atotputernicie și veșnicie (Luca XVIII, 27 ; Apocalipsă

IV, 8) ;

atotștiință, providență, înțelepciune (Romani XI, 33-36) ;

bunătate (Matei XIX, 17) ;

dreptate (Psalmul XXXVI, 28 ; Luca XVIII, 1-7) ;

atoprezență (Psalmul CXXVIII, 7-9).

Dumnezeu este *unul după ființă, dar întreit în persoane* : Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh (Matei III, 16-17 ; XXVIII, 19 ; Ioan I, 32-34 etc.).

Credința «întru Unul Dumnezeu» se numește *monoteism* spre deosebire de credința păgînilor, numită *politeism* (mai mulți dumnezei).

Dumnezeu este numit «Tatăl», pentru că El a născut din veci pe Fiul și a purces din veci pe Sfîntul Duh și pentru că a trimis în lume pe Fiul, prin a Cărui învățătură, patimă și moarte am fost izbăviți de păcat și am dobîndit dreptul de a ne numi fiii lui Dumnezeu și deci a-L numi și noi «Tatăl nostru».

Prin «cer și pămînt» înțelegem lumea materială sau văzută, iar prin cele «nevăzute», *îngerii și sufletele oamenilor*.

3) *Îngerii și demonii*.

Îngerii, care împreună cu *sufletele oamenilor* constituie lumea nevăzută, au fost creați de Dumnezeu înainte de lumea materială. Ei sînt *tot duhuri*, dar nu desăvîrșite ca Dumnezeu. Unii din îngeri s-au făcut pe sine răi, s-au răzvrătit împotriva lui Dumnezeu și s-au prăbușit de la slava fetei Lui : Iuda, 6 ; Ioan VIII, 44 ; Matei I, 12-13 ; Luca IV, 1-13 ; X, 18 ; Romani XVI, 20. Aceștia se numesc *diavoli* sau *draci*.

Îngerii buni fac numai bine, pe cînd îngerii răi fac numai rău. De ispitele îngerilor răi, scăpăm prin *rugăciune, post și luarea aminte* asupra gîndirii, simțirii și faptelor noastre, ca să nu cădem în cursele ce ei ne întind (cf. Sfîntul Vasile cel Mare, Omilie la cuvintele «Ia aminte (seama) la tine însuși» (Deuteronom XV, 9). Sufletele oamenilor au fost și sînt create de Dumnezeu, necontenit, căci pentru fiecare trup omenesc, Dumnezeu creează un suflet.

4) *Crearea omului*.

Lumea văzută a fost făcută de Dumnezeu din nimic și treptat (cf. Facere I) în șase zile. Facerea omului este cu totul deosebită de restul lumii, care este făcută numai cu cu-

vîntul. Trupul omului a fost făcut de Dumnezeu însuși, din pămînt și a fost înzestrat cu suflet nemuritor. Expresia «după chipul și asemănarea lui Dumnezeu» are înțelesul că sufletul omului a fost înzestrat cu minte, simțire și voie liberă și că prin săvîrșirea neîntreruptă a binelui, omul putea ajunge la sfințenie și la asemănare, *pînă la un punct oarecare*, cu Dumnezeu (ca de exemplu, sfinții). «Asemănare» nu înseamnă identitate sau egalitate absolută.

Prin uneltirea diavolului și prin folosirea în mod rău a voinței sale libere, omul a căzut în păcat și a fost pedepsit de Dumnezeu.

d. Fixarea (recapitularea) cunoștințelor.

Se recapitulează cele patru unități metodice de mai sus ale catehezei, cu ajutorul elevilor, spre consolidarea cunoștințelor.

e. Asocierea. Se compară cele învățate aici cu cele spuse în Decalog, subliniindu-se *asemnănările*: monoteismul, creația, providența divină, iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ideile drepte, revelate, despre Dumnezeu.

Tot în Decalog, (porunca a II-a), se vede și deosebirea esențială dintre monoteism și credința desartă, idolatră a păgînilor (chip cioplit, închinare la el etc.).

f. Generalizarea (concluzia).

Articolul I din Crez (se rostește încă o dată) cuprinde, în rezumat, învățătura adevărată și împede despre Dumnezeu-Tatăl și însușirile Sale.

g. Aplicarea. Îndatorirea creștinilor de a medita mereu la cuvîntul «cred» cu care începe «Crezul» și pe care îl roștim și îl auzim de multe ori; medierea la virtutea credinței, spre a o păstra ca pe o comoară sufletească, așa cum au păștrat-o și au mărturisit-o străbunii noștri și mucenicii poporului nostru, ca Mitropolitul Sava Brancovici, Constantin Brîncoveanu și alții.

B. PLANURI DE CATEHEZE DEZVOLTATE

1. CATEHEZĂ DESPRE TAINA BOTEZULUI

Temă dogmatico-liturgică

a. Pregătirea apereptivă. a) Fiecare creștin are două nume: un nume de familie și un nume de botez. Numele de botez îl are de la primirea Botezului.

b) Articolul al X-lea din Simbolul Credinței spune: «Mărturisesc un Botez, spre iertarea păcatelor».

b. Anunțarea temei. Acum vom învăța despre *Sfînta Taină a Botezului* și valoarea ei pentru cel care primește această Taină.

— Cuvîntul «botez» este de origine grecească și înseamnă «a cufunda» (în apă).

— Așa se și face Botezul, prin aprofundarea în apă de trei ori, rostindu-se cuvintele: «Botează-se robul lui Dumnezeu (...) în numele Tatălui, Amin, și al Fiului, Amin, și al Sfîntului Duh, Amin, acum și pururea și în vecii vecilor Amin».

c. Tratarea.

— Domnul Hristos, după învierea Sa din morți, a poruncit Apostolilor să săvîrșescă Botezul, la toate neamurile de sub cer: «Datu-Mi-s-a toată puterea în cer și pe pămînt: drept aceea, mergînd, învățați toate neamurile...» (Matei XXVIII, 19).

Botezul a fost preînchipuit de: botezul Sfîntului Ioan Botezătorul, de trecerea evreilor prin Marea Roșie, de potop și corabia lui Noe, de rîul ce curgea prin Eden, de Duhul Sfînt care se purta pe deasupra apei înainte de facerea lumii etc.

Expunerea intuitivă a ritualului Botezului.

1) *Venirea candidatului la biserică*, iar de este prunc, aducerea lui la biserică de către *nași*; vorba *naș, nănaș, nunaș, nun* sau *nună*, este de origine latină «nunnus» și denumește persoana care garantează că va lua sub ocrotirea sa sufletească pe noul botezat (fin), spre a-l crește în credința cea dreaptă. Biserica a rînduit chezașia duhovnicească a acestor părinți sufletești — nași — după pilda chezașilor care vin

cu slăbănogul la Mîntuitorul (Matei IX, 1-7; Marcu II, 1-12), după aceea a sutașului, care dă cheazășie pentru sluga lui (Matei VIII, 5-13) și după aceea a femeii cananeence, care dă cheazășie pentru fiica ei (Matei XV, 22-28). Nașii sînt semnalați de tradiția bisericească. Candidații stau înaintea ușilor bisericii.

2) *Citirea exorcismelor* de către preot. *Exorcismele* (cuvînt de origine latină «exorcizo», moștenit și de latini de la greci (ἐξορκισμός) înseamnă rugăciunile pentru îndepărtarea satanei «înșelăciunea cea veche», sub care se găsește cel nebotezat, prin păcatul original, săvîrșit de Adam, spre a se umple sufletul celui ce se botează, de credință, de nădejde, de dragoste, ca să cunoască pe singurul Dumnezeu adevărat și Unul Născut Fiul Său Domnul nostru Isus Hristos și pe Duhul Său cel Sfînt.

3) Urmează ritualul *lepădării* de satana și *împreunarea* cu Hristos, rostirea Crezului de către candidatul vîrstnic sau de către naș, dacă cel ce se botează este prunc.

4) Urmează rugăciunea de intrare în biserică și introducerea în biserică a pruncului, ținut în brațe de naș.

Oficierea Tainei Botezului.

Se sfințește apa curată naturală din cristelniță (colimvitră) de către preot, prin rugăciuni speciale, pentru a se face Botezul prin scufundarea în ea. Se folosește apa și nu alt element, prin care se dă harul, spune Sfîntul Chiril al Ierusalimului (Cateheza a III-a), pentru că apa este *începutul lumii*, iar Iordanul, începutul Evangheliilor: «Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor» (Facere I, 2). Apa este unul din cele patru elemente (apa, aerul, pămîntul și focul) cu o mare valoare simbolică în Sfînta Scriptură. După potop, s-a făcut alianță cu Noe (IX, 9). Alianța din Muntele Sinai, cu Israel, tot cu apă, cu lînă roșie și cu isop s-a făcut (Evrei IX, 19). Iile se înalță la cer, dar nu fără apă, căci mai întîi trece Iordanul, apoi conduce carul, tras de cai, către cer (IV Regi II, 8-11).

Arhiereul se spală mai întîi, apoi tămîiază. Aaron s-a spălat mai întîi, apoi, a ajuns arhiereu (Levitic VIII, 6-7). Cum era cu putință să se roage pentru alții unul care nu era curățit cu apă? Un simbol al botezului era spălătorul ce se găsea înlăuntrul cortului (Ieșire XV, 7, 27-28).

Preotul unge pe cel ce se botează cu untdelemn binecuvîntat, în chipul Crucii, pe frunte, pe piept «spre tămăduirea sufletului», pe spate, «spre tămăduirea trupului», la urechi, «spre ascultarea credinței», la mîini, ca semn al zidirii omului de înseși mîinile lui Dumnezeu, la picioare, «ca să umble în cărările Domnului» și după aceea, îl unge cu untdelemn peste tot trupul. Ungerea cu untdelemn, înainte de Botez, este deci «ungere de nestrăciune, armă dreptății, înnoirea sufletului și a trupului, izgonirea a toată lucrarea diavolească, spre schimbarea tuturor răutăților».

După aceea, preotul ia pruncul în mîini, îl ține drept cu fața înspre răsărit și îl botează, afundîndu-l de trei ori în apa din cristelniță — colimvitră — (cristelniță = vas prin care devine creștin; colimvitră = scăldătoare, cuvînt grecesc). La prima afundare, preotul zice: «Botează-se robul lui Dumnezeu (cutare) în numele Tatălui, Amin; la a doua cufundare, și al Fiului, Amin, la a treia cufundare, și al Sfîntului Duh, Amin, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin».

Afundarea de trei ori în apă a celui ce se botează arată că Botezul se face în numele Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, cele trei persoane ale dumnezeirii, egale și consubstanțiate. Nici vorba de legătură «și» (conjuncție) nu trebuie să lipsească din formula de Botez. Pluralitatea aceasta, de «și», este o figură gramaticală sintactică, numită polysynthon (mai mulți «și»), care subliniază un adevăr fundamental de credință creștină: egalitatea și consubstanțialitatea celor trei persoane ale Sfintei Treimi. Dacă nu se rostește formula complet și corect, Botezul nu este valabil. Afundarea de trei ori, în apa sfințită, a celui ce se botează, simbolizează moartea și învierea Domnului Isus Hristos, cea de a treia zi, pentru răscumpărarea omenirii din robia păcatului.

«Te pogori în apă purtînd păcatele — zice Sfîntul Chiril al Ierusalimului — dar invocarea harului, peceltuindu-ți sufletul nu mai îngăduie să fie înghițit de înfricoșătorul balaur. Te cobori mort întru păcate și te urci înviaț întru dreptate. Dacă ai fost împreună sădit cu asemănarea morții Mîntuitorului, atunci vei fi învrednicit și învierii (Romani VI, 5). Căci după cum Iisus a murit, luînd păcatele lumii, ca să te învie întru dreptate, omorînd păcatul, tot astfel și tu, cînd te pogori în apă ești oarecum îngropat în apă, ca și Acela în mormînt de piatră, te scoți iarăși, umblînd întru înnoirea vieții» (Romani VI, 4).

Cel botezat este îmbrăcat apoi în haine noi curate, de rugă albe, semn al curăției, al efectului minunat al Botezului: îmbrăcarea în «haina dreptății», adică împodobirea cu virtuțile creștine, avînd chipul curăției trupesti și sufletești, în mod intuitiv.

Preotul binecuvîntează apoi *luminarea* și o dă nasului. Aceasta arată efectul Botezului, luminarea *celui întunecat* de păcatul purtat pînă acum. Îmbrăcarea lui într-o *haină nouă, curată și luminoasă*, simbolizează și Lumina dumnezeiască a Domnului Hristos «Cel ce este îmbrăcat cu lumină, ca și cu o haină» și, «fiind mult-milostiv», îi dă aceeași haină luminoasă, și celui ce s-a botezat.

După ce botează pruncul, preotul săvîrșește cea de a doua, *Taină, Mirungerea*, asupra noului născut duhovnicește, spre sporire și întărire, prin harul Duhului Sfînt, în viața spirituală, dobîndită prin Taina Botezului. Și Mirungerea este precedată de o rugăciune care cuprinde învățătura despre trei Taine săvîrșite asupra celui ce devine membru al Bisericii Creștine Ortodoxe: *o recapitulare a efectului Botezului*: «fericita curățire în sînta apă și dumnezeiasca sfințenie întru ungerea cea făcătoare de viață, nașterea de iznoavă a robului, nou luminat prin apă și prin Duh, iertarea păcatelor celor de voie și celor fără de voie; o cerere de a dăruii noului născut și «pecetea darului Sfîntului și întru tot puterni-

cului și închinatului Tău Duh»; o cerere de asemenea, de a dăruii celui luminat prin Taina Botezului, și întărit prin Taina Mirungerii, și *cuminecarea Sfîntului Trup și a scump Singelui lui Hristos*, spre a-l păzi întru sfințenia lui Dumnezeu, întărindu-l în drept-măritoria credință, spre a-l izbăvi de cel rău și de toate meșteșugurile lui, și a-i păzi sufletul întru frica de Dumnezeu, cea mîntuitoare, întru curățenie și dreptate, ca întru tot lucrul și cuvîntul să fie bine-plăcut lui Dumnezeu și să se facă fiu și moștean împărăției cerești.

După săvîrșirea Mirungerii asupra noului botezat, urmează citirea învățăturilor divine despre Botez, din Sfînta Scriptură, adică citirea Apostolului și a Evangheliei, temeiurile divine despre Botez. La aceasta se mai adaugă rugăciuni și formule de încheiere a Tainei Botezului, pentru ca Dumnezeu să-l păzească pe cel devenit fiu al Lui, prin Botez, întru «*păstrarea neturală a arvunei duhovnicești*», adică a garanției că prin Botez va dobîndi mîntuirea și împărăția cerească și ca să rămînă *ostas nebiruit* împotriva uneltirilor diavolului. Ca formulă de încheiere, preotul rostește, în auzul tuturor, că cel botezat este, de acum, luminat duhovnicește, sfințit, spălat, miruit, în numele Sfintei Treimi.

Tundera pârului. După formulele de încheiere a desfasurării slujbei Tainei Botezului, urmează *ierurgia* tunderii pârului și a binecuvîntării capului celui botezat. (*Ierurgia* este tot o lucrare de sfințire și binecuvîntare a credinciosului, prin care se revărăsă harul dumnezeiesc, lucrări rînduite de Biserica creștină, pe lingă cele șapte Taine rînduite de Domnul Hristos). Tundera pârului și binecuvîntarea capului celui nou botezat se face după citirea a două rugăciuni speciale.

Tundera pârului, în chip de cruce, este actul simbolic prin care cel botezat se afirmesește Domnului, adică, de acum încolo viața sa este închinată lui Dumnezeu. Care a pus «capul peste cele mai de deasupra ale trupului și l-a acoperit cu peri, ca să nu se vatăme de schimbările vîntului».

Tundera pârului este și un act de jertfă din partea celui botezat, arătînd că lui Dumnezeu trebuie să-l slujească cu

Efectele Botezului sînt: spălarea păcatului original și a tuturor păcatelor făcute înainte de Botez, renașterea către o nouă viață (palinghenesia), primirea în sînul Bisericii, cu dreptul de a primi celelalte sfinte taine. Botezul nu se mai repetă; o singură dată se primește (cf. Efeseni IV, 5).

Ministrul, (săvîrșitorul = minister-ri, cuvînt latinesc), este episcopul sau preotul, canonic hirotonit, iar în caz de nevoie, avînd în vedere necesitatea și importanța Botezului, pentru mîntuire, pot să săvîrșescă Botezul și diaconii sau chiar laicii, fie bărbat, fie femeie.

Primitorii Botezului sînt toți oamenii nebotezați, de orice vîrstă ar fi, și pruncii, pentru că și ei sînt înținați de păcatul strămoșesc (cf. Fapte II, 38-39; XVI, 33; X, 47-48; I Cor. I, 16 etc.).

— Urmărind desfășurarea Tainei Botezului se constată rînduiala înțeleaptă a Bisericii, de a împlini întocmai învățătura Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții despre Botez: înlăturarea duhurilor rele, prin citirea exorcismelor, renașterea sufletească, întărirea trupeză și sufletească, prin administrarea celor două Taine, Mirungerea și Sfînta Împărtășanie și încredințarea celui botezat, Bisericii.

e. *Asocierea*: a) Privirea încă o dată asupra stării sufletești și trupești a omului, înainte de Botez, cînd era rob păcatului, cu mintea întunecată, cu inima înrăutățită, pornită spre rău și cu voința slăbită, observînd și starea cea nouă și bună în care a ajuns omul prin Taina Botezului.

b) Comparație între cele două Taine: Sfîntul Mir și Sfînta Euharistie: creșterea și întărirea trupeză și sufletească, hrana sufletească; Botezul = renaștere.

Trebuie să reținem învățătura creștină despre această Taină, formulată pe scurt așa:

f. *Generalizarea*: Botezul este *acea Sfîntă Taină care, prin lucrarea văzută a întregii cufundări în apă și chemarea Sfîn-*

trupul și cu sufletul. Tăierea părului este o începătură a jertfei fizice, făcută de noul botezat, și o mărturisire, și o făgăduință, ca toată viața sa, și pre el însuși, lui Hristos I le va da. Același lucru se petrece și la tunderea în monahism, pe o treaptă mai înaltă (cf. Fapte XVIII, 18). Tunderea părului deci este un act simbolic și înseamnă: *făgăduință, jertfă și mulțumire* lui Dumnezeu, pentru că l-a scăpat din robia păcatului.

Rugăciunea pentru tunderea părului este urmată de binecuvîntarea capului, pe care o face preotul. Este actul sfințitor, prin care preotul, chivernisitor al tainelor lui Dumnezeu (cf. I Cor. IV, 1) confirmă în public înnoirea vieții celui botezat și face să se coboare harul divin, pentru a-i lumina calea ca, «sporind cu creșterea și cu căruntețile bătrînelor», să înalte slavă lui Dumnezeu și să se învrednicească de bunățile Ierusalimului cresc. Binecuvîntarea preotului, pentru viața cea nouă a celui botezat, a fost preînchipuită, între altele, de binecuvîntarea proorocului Samuil, săvîrșită asupra lui David, confirmat ca rege (cf. I Regi XVI, 12-13).

După acestea, preotul administrează noului botezat cea de a treia Taină, *Sfînta Împărtășanie*, dîndu-i să mănînce și să bea Sfîntul Trup și Sfîntul Sînge al Domnului Hristos, dîndu-i deci hrana divină în viața cea nouă, dobîndită prin Taina Botezului.

Din cele spuse și din cele observate la oficierea Tainei Botezului, putem aduna o sumă de învățături creștine, pe care le reamintim în:

d. *Recapitularea* — Botezul este rînduit de Domnul Hristos, prin cuvintele: «Mergînd...» ca mijloc de intrare în Biserica creștină, care este singura călăuză spre mîntuire.

Această Taină are *formă* văzută, care constă din afundarea de trei ori în apă a celui ce se botează și din rostirea formulei de botez, în numele Sfintei Treimi: «Botează-se robul lui Dumnezeu...».

Stropirea, în cazuri excepționale.

Materia Botezului este apa naturală, curată (Ioan III, 3).

tei Treimi, împărtășește harul, care șterge păcatul strămoșesc și celelalte păcate și face pe cel ce o primește membru al Bisericii, născut la o viață nouă, în Hristos (cf. Romani VI, 3-4).

g. Aplicarea : învățături :

— Cunosbind necesitatea și marea valoare a Botezului, pentru mântuirea omului, să nu întârziem a ne boteza copiii, încă fiind mici, spre a le asigura cit mai degrabă o viață nouă, harică, în care înaintează cu Hristos. Acest îndemn, să-l dăm și celorlalți credincioși.

— Alături de părinții trupești, nașii, devenind părinți sufletești ai celui botezat, au îndatorirea de a-și crește fiul duhovnicesc în credința creștină ortodoxă și a veghea ca să deprindă virtuțile morale, spre a deveni un bun fiu al Bisericii și al societății. Să nu uite niciodată curăția vieții sufletești, dobândită prin Taina Botezului, și simbolizată de hainele albe și curate, pe care le-a îmbrăcat după oficierea Tainei.

Numele de Botez, pe care l-a primit noul botezat, de regulă numele unui sfânt din Calendarul creștin, să-i fie totdeauna un «memento», adică un mijloc psihologic de a-și aduce aminte de învățătura și faptele de virtute ale sfântului al cărui nume îl poartă și să le urmeze în viață (Evrei XIII, 7).

— Toți credincioșii, fie noi botezați, fie vechi botezați, să ia aminte la cuvintele dumnezeiești de înstituire a Tainei Botezului: «Mergînd, învățați toate neamurile, botezîndu-le...»; să priceapă că învățătura creștină și mîntuirea este împărtășită tuturor popoarelor pămîntului, pentru ca pe orice om de pe pămînt să-l socotească frate și să lupte pentru realizarea frăției și păcii în lume.

Cîntarea : «Cîți în Hristos v-ați botezat...» (Romani VI, 3; Galateni III, 27).

2. DESPRE ÎNVIEREA MORȚILOR

a. **Pregătirea :** În Sfînta Evanghelie, în textul care se citește la prohodirea morților, ni se dă învățătura despre învierea morților (Ioan V, 28-29).

b. **Anunțarea :** Azi vă vom arăta mai pe larg învățătura creștină despre învierea morților.

c. **Tratarea :** Domnul Hristos, cu puterea și cu milele Sale dumnezeiești, a săvîrșit trei învieri din morți : a tînărului din Nain (Luca VII, 11-16); a fiicei lui Iair (Luca VIII, 41-56) și a lui Lazăr (Ioan XI, 1-44). Este de reținut că primele două minuni ale învierii din morți sînt înscrise de Sfîntul Luca medicul, care le prezintă cu autoritatea sa de om de știință doctoricească a vremii.

1) **Moartea trupezască** este despărțirea sufletului de trup. Trupul, despărțindu-se de suflet, principiul de viață, se întoarce în pămînt și putrezește, iar sufletul se duce la Dumnezeu, Care l-a dat (Ecclesiast XII, 7). Trupul moare, adică se descompune, nu și sufletul, pentru că el este nemuritor, fiind simplu, nematerial, de esență spirituală (Matei XXII, 32). Moartea fizică este o urmare a păcatului originar (Romani V, 12 ; VI, 23) (a se cita).

Moartea este încheierea vieții vremelnice și începutul celei veșnice și, în același timp, hotarul pînă la care se poate face de către om tot ceea ce este necesar pentru mîntuire, căci dincolo de acest hotar nu se mai poate face nimic în această privință (cf. parabola despre bogatul nemilosiv și despre săracul Lazăr, Luca XVI, cf. Psalmul VI, 5 etc.).

2) **Învierea** este deci reconstituirea trupului omenesc din elementele din care a fost alcătuit și unirea lui din nou cu sufletul cu care a trăit împreună viața pămîntească. Numai trupurile au nevoie de înviere, pentru că numai ele se desfac, atunci cînd se despart de suflete în elementele din care constau, pe cînd sufletele sînt nemuritoare ; ele nu se pot descompune sau desface în părți, pentru că sînt simple, im-

teriale. Domnul Hristos vorbește numai despre învierea trupurilor (cf. Ioan V, 25), pentru că numai ele zac în mormînt.

Moartea, în fața lui Dumnezeu cel veșnic, este un somn, din care numai El ne poate scula (cf. I Tes. IV, 13; Ioan XI, 11; Luca VIII, 52).

3) *Dovezi despre puțința și cheazăia minunii învierii.*

— *Din Sfînta Scriptură*: Luca I, 37 «la Dumnezeu nimic nu este cu neputință»; cf. Luca XX, 27-39; Matei XXII, 23-33; I Tes. IV, 13-17; I Cor. XV, 23 etc.; cf. Fac. V, 24; IV Regi II, 11; Iov XIX, 25; Psalmi XV, 10.

— *Din Sfînta Tradiție*: Origen: «Ci și că va veni timpul învierii morților, cînd acest corp care se seamănă întru stricăciune va învia întru nestrîcăciune și ce se seamănă întru necinste, va învia întru mărire» (De principiis) etc.

— *Din dreapta rațiune*: De îndată ce credem că «s-au întemeiat veacurile cu cuvintele lui Dumnezeu, astfel că ceea ce vedem n-a ieșit din lucruri văzute» (Evrei XI, 3 ș.u.), trebuie să credem că vom învia tot prin puterea lui Dumnezeu, pentru că minunea creației lumii din nimic este mai mare decît reconstituirea trupurilor omenestii.

Cea mai puternică cheazăie pentru învierea morților este însăși învierea Domnului Hristos, cu trupul, din morți (cf. I Cor. XV, 12 ș.u.).

Învierea morților va fi generală, adică vor învia toți oamni, fără deosebire și deodată (Ioan V, 28 ș.u.; I Cor. XV, 22-51 etc.).

4) *Starea trupurilor înviate*. Acestea vor fi ale aceluiași persoane care le-au avut și în viață, de care s-au despărțit prin moarte. Însuși Domnul Hristos a înviat cu trupul cu care fusese înmormîntat și a încredințat pe apostoli despre identitatea lui, lăsîndu-i să-I pipăie rănile (Ioan XX, 27).

Prin moarte, trupurile nu-și pierd ființa, ci numai și-o schimbă, iar dacă n-ar mai fi aceeași, n-ar putea fi vorba de o înviere, în adevăratul înțeles al cuvîntului, și n-ar putea fi răsplătite pentru fapte pe care ele nu le-au făcut.

Cu toată identitatea cu persoana care le-a purtat, trupurile înviate se vor deosebi, calitativ, de cele de pe pămînt, căci vor fi la fel cu trupul înviat al Mîntuitorului, (cf. Fil. III, 21), adică vor fi:

- a) nestrîcăcioase și nemuritoare (I Cor. XV, 42);
- b) fără slăbiciuni și fără infirmități (I Cor. XV, 43);
- c) spirituale, ușoare, simple, la fel ca trupurile îngerilor, fără trebuințe materiale (cf. Matei XXII, 30).

Toate aceste însușiri nu le vor avea decît trupurile celor drepti și nu toate în aceeași măsură (cf. I Cor. XV, 41-42).

Trupurile celor care vor fi în viață, în momentul cînd vor învia morții, vor suferi și ele aceleași prefaceri, ca și cele înviate (I Cor. XV, 51).

d. *Recapitularea*. Adunînd într-un mînunchi de cunoștințe cele spuse mai sus despre învierea morților, învățăm, din descoperirea divină, că moartea înseamnă numai descompunerea trupului, iar nu și a sufletului, că ea este urmarea păcatului strămoșesc, pentru călcarea voinței lui Dumnezeu; de asemenea, învățăm că sufletul este nemuritor și de aceea, despre el nu se spune că înviază; trupurile înviate vor avea calități deosebite de ale trupurilor de pe pămînt și nu vor mai fi muritoare, intrînd în altă viață, cea veșnică.

e. *Asocierea*. Moartea omului și viața de veci sînt realități care se pot asemăna cu nașterea lui din pîntecele mamei și intrarea în viața pămîntească. După a doua moarte din viața pămîntească, urmează a treia viață, și mai frumoasă, veșnică, în care poate atinge desăvîrșirea morală.

f. *Generalizarea*. Această viață, în mod conștient, creștinosul o așteaptă cu nădejdea adevărării lucrurilor nevăzute (Evrei XI, 1) și formulate de Biserica prin cuvintele din Crez: «Aștept învierea morților» (art. X).

g. *Aplicarea*. *Învățăături pentru viața creștină*:

— Știînd că moartea este încheierea vieții pămîntești și neștiînd cînd vine ceasul morții peste noi, să nu uităm în-

datorirea de a ne pocăi, aici pe pământ, și să ducem o viață sfântă, pentru a primi binecuvântarea lui Dumnezeu în viața viitoare. Sfântul Clement Romanul (episcopul Romei 92-101) scrie corintenilor, în cea de a doua Epistolă, capitolul al VIII-lea : «*Să ne pocăim cit timp trăim pe pământ, căci noi sintem ca lutul în mîna olarului*. După cum olarul, cînd face vasul, dacă acesta se sfărîmă în mîinile lui, îl poate reface, iar dacă s-a grăbit a-l pune în cuptorul ars, nu-l mai poate schimba, așa și noi : cit timp trăim în această lume, trebuie să ne pocăim, din toată inima, de orice rău am făcut în trup, ca să primim mîntuire de la Domnul, cit avem timp de pocăință, căci după trecerea din această lume, nu ne mai putem mări turisi sau pocăi».

Viața de acum, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, «este timpul faptelor ; după moarte vine judecata și pedeapsa».

Știm că sufletul, după natura lui, fiind simplu, nematerial, este nemuritor. Există însă o moarte a sufletului, cauzată de om însuși, prin săvîrșirea unor păcate de moarte, păcate grele, care omoară viața supranaturală a sufletului, dăruiată credinciosului prin harul dumnezeiesc.

Să fugim de astfel de păcate grele, sau de păcatele de moarte : mîndria, iubirea de arginț, desfrînarea, invidia, lăcomia, mînia, lenea, păcatele împotriva nădejzii, credinței și dragostei creștine, uciderea, sodomia, asuprirea văduvelor, a orfanilor și săracilor, oprirea plății lucrătorilor, lipsa de cinștire sau mulțumire față de părinți.

Prin astfel de păcate, noi înșine răpim sufletului harul dumnezeiesc și-i pregătim moartea, adică chinurile iadului (Iacob I, 15 ; I Cor. VI, 9-10 ; I Ioan V, 16 ; Matei X, 21 etc.).

Prin aceste păcate, noi înșine devenim ucigători ai sufletului nostru.

Să ne întărim credința în învierea morților, pentru că aceasta este o mare mîngiere și o întărire sufletească a credinciosului, pentru rămînera în virtute, după pilda dreptului Iov (XIX, 25-29).

Credincioșii virtuozii suportă cu seninătate durerile vieții, mîngiindu-se cu credința în înviere, așa cum spune și poetul George Coșbuc : «Credința în zilele de apoi e singura nădejde în noi».

— Noi murim cu trupul, dar prin virtute și fapte bune, dobîndim o nemurire etică, în viața pămîntească, de care s-au învrednicit eroii de toate genurile din sinul întregii umanități. Horațiu spune : «Non omnis moriar» = nu voi muri în întregime.

IUBIREA CREȘTINULUI FAȚĂ DE DUMNEZEU

Temă morală

a. **Pregătirea apercceptivă.** Știm cu toții că rugăciunea cea mai însemnată și cea mai des folosită de către credincioși este rugăciunea «Tatăl nostru». Este numită Rugăciunea Domnească, pentru că a fost alcătuită de însuși Domnul Hristos, Care, prin ea, ne-a descoperit și învățătura unică, fundamentală, că Dumnezeu este cu adevărat Tatăl nostru cel ceresc, iar noi sintem fiii Lui.

Mai știm de asemenea că cel mai firesc sentiment al unui copil este iubirea față de părinții săi. Tot așa cel mai firesc sentiment al credincioșilor creștini este iubirea față de Dumnezeu-Tatăl.

b. **Anunțarea.** Azi vom învăța despre iubirea față de Dumnezeu.

c. **Tratarea.** Vorba «iubire» exprimă un sentiment, adică o stare sufletească de plăcere, față de un obiect precis. Obiectul iubirii creștine este, în primul rînd, Dumnezeu, așa cum a răspuns Mîntuitorul, legiuitorului care L-a întrebât care este cea mai mare poruncă din Lege (cf. Matei XXII, 37-40), fiindcă El este Tatăl nostru, Care ne-a iubit alți de mult, în-cît a trimis pe Fiul Său, Unul-Născut, să Se jertfească pentru mîntuirea noastră (Ioan III, 16) ; în al doilea rînd, obiectul iubirii este aproapele nostru, care este în același timp fiu al lui Dumnezeu și frate al nostru ; în al treilea rînd, pro-

ginația, care înfățișează voinței datoriei ce are de îndeplinit, ca ceva firesc și ușor și mărește în suflet plăcerea simțită pentru împlinirea datoriei față de Dumnezeu.

Motivele pentru care noi, creștinii, trebuie să iubim pe Dumnezeu, din tot sufletul, sînt multe: fiindcă Dumnezeu ne-a iubit mai întîi pe noi, și la iubire, trebuie să răspundem prin iubire (I Ioan IV, 19); Dumnezeu însuși este iubire (Ioan IV, 8).

El este Creatorul, Susținătorul, Răscumpărătorul și Binefăcătorul nostru cel mai mare; binefacerea trebuie să fie urmată de recunoștință, arătată prin iubire. Însăși Sfînta Liturghie exprimă glasul de iubire către Dumnezeu, al creștinilor și temeiurile iubirii față de El, prin zicerea și cîntarea psalmistului: «Iubi-Te-voi Doamne, virtutea mea, Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu» (Ps. XVII, 1).

Adevărata iubire creștină de care trebuie să fie pătrunși totdeauna credincioșii, pentru a se numi pe drept fii ai lui Dumnezeu, trebuie să fie:

- 1) *Fiască*, adică nu din teamă de pedeapsă, nici pentru un folos oarecare (I Ioan III, 1);
- 2) *Deplină*, adică să cuprindă, cum s-a spus, toate puterile sufletului (cf. I Cor. X, 31);
- 3) *Puternică și statornică*, toată viața și în orice împrejurare (Rom. VIII, 35-39);
- 4) *Vie și lucrătoare*, adică să se arate prin fapte (I Ioan III, 18; Ioan XIV, 15).

Înzestrată cu astfel de însușiri, iubirea față de Dumnezeu aduce în viața credinciosului următoarele roade:

- 1) *Ascultarea de poruncile lui Dumnezeu* (Ioan XV, 21);
- 2) *Ferirea de păcat*. «Nu este nici un păcat, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, pe care, întocmai ca focul, să nu-l ardă puterea cea mare a dragostei»;
- 3) Iubitorii de Dumnezeu se bucură de *bunătățile Lui* și sînt ascultați în rugăciunile lor (I Cor. II, 9);

pria noastră persoană, căci, față de noi înșine, avem datorii importante, de a ne mîntui sufletul (cf. Marcu VIII, 36).

Pentru mîntuirea sa însă, creștinul are neapărată trebuință de dragoste, care să lucreze cu puterea de sus, adică de dragoste suprafirească, de dragoste creștină sau de dragoste, ca virtute teologică. Nu este de ajuns dragostea firească, sădită de Dumnezeu în firea omului, la creare, fiindcă aceasta a fost slăbită prin păcatul strămoșesc și de aceea, creștinul trebuie să fie în strînsă legătură cu Dumnezeu, ca mîlădițele cu vița de vie, mamă, pentru ca să dobindească mîntuirea. Însuși Domnul Hristos a spus: «fără de Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5). Iubirea față de Dumnezeu trebuie să fie cel mai profund și complex simțămînt și ea trebuie să cuprindă toate laturile vieții sufletești: mintea, sentimentul și voința.

Creștinul trebuie să vibreze cu tot sufletul său, pentru înțărirea legăturii lui cu Dumnezeu. Însuși Domnul Hristos ne poruncește aceasta, prin cuvintele: «Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta» (Marcu XII, 30; Luca X, 27; cf. Decalogul, Exod XX; Deut. V).

Numai astfel, credinciosul dovedește un raport real, religios, cu Dumnezeu. De aici rezultă că ființa religiei creștine este unirea sau sinteza cea mai desăvîrșită a celor mai multe procese psihice, puse în serviciul a două idei capitale: ideea de Dumnezeu și ideea de legătură a omului cu El. Ființa religiei creștine este deci atît un act de cunoaștere — cugetare despre Dumnezeu, — și un act de voință, — prin care ne supunem lui Dumnezeu, după ce L-am cunoscut, luminați și de descoperirea divină —, precum și un act afectiv, de sentiment, prin care ni se deșteaptă în suflet plăcerea ce decurge din supunerea voinței noastre lui Dumnezeu.

La aceste trei stări sufletești, se mai adaugă conștiința morală, care ne dă satisfacția iubirii și legăturii cu Dumnezeu, și imaginația, care ne dă aripi gîndirii, pentru a ne înălța cît mai sus și a cunoaște cît mai bine pe Dumnezeu, ima-

4) *Linștea sufletească*, răbdarea în vreme de încercare, iertarea, blîndețea, pacea și bunăvoința între oameni (I Cor. XIII, 4-7) ;

5) *Odrăștește mîntuirea sufletului* (Luca X, 25-28).

Văzînd deci însemnătatea covîrșitoare a dragostei, creștinul trebuie să se ostenească s-o păstreze, s-o întărească în sufletul său și s-o sporească în viața sa. La acestea se ajunge mai înți prin lucrarea harului dumnezeiesc (cf. Ioan XV, 5), dar și prin grija cea mare a creștinului, de a folosi toate mijloacele pentru întărirea și sporirea dragostei față de Dumnezeu, cum sînt:

- 1) Cunoașterea deplină a învățăturii creștine;
- 2) Rugăciunea stăruitoare către Dumnezeu;
- 3) Împărțășirea cu Sfintele Taine;
- 4) Meditația adîncă asupra dragostei lui Dumnezeu față de lume, pentru mîntuirea căreia a jertfit pe Unicul Său Fiu;
- 5) Cunoașterea vieții Mîntuitorului, Care ne dă pîlde de cea mai înaltă și mai profundă iubire (Ioan XV, 13) ;
- 6) Lupta împotriva egoismului și a poftelor păcătoase.

Păcatele împotriva iubirii față de Dumnezeu :

- 1) Ura față de Dumnezeu, adică împotrivirea cu desăvîrșire față de învățătura Sa, și față de rînduielele bisericești, sub diferite prelexte, așa cum s-a întîmplat în cursul istoriei persecuțiilor, în primele trei secole creștine : «M-a urît pe nedrept» (Ioan XV, 25), zice Domnul, despre cei ce-L urăsc;
- 2) Împietirea inimii, tradusă prin refuzul de a primi mijloacele puse la îndemînă creștinului, pentru mîntuirea sa, de către Biserică ;
- 3) Pizma față de aproapele care slăruie în ascultarea de poruncile lui Dumnezeu ;
- 4) Fățărnicia, adică iubirea de Dumnezeu numai cu vorba, nu și cu inima și fapta ;
- 5) Fanatismul, adică iubirea trufașă, pusă în slujba lui Dumnezeu, din care rezultă prigonirea celor de altă credință (Ioan III, 17) ;

6) Egoismul, adică iubirea de sine peste măsură, care aduce atîtea neîndreptăți ;

7) Alipirea de bunuri pămîntești (I Tim. VI, 10).

d. Recapitularea.

Pe scurt, din cele spuse mai sus, întemeiați pe învățătura descoperită de Domnul Hristos, am aflat că iubirea față de Dumnezeu este cea mai mare îndatorire a credinciosului; iubirea față de Dumnezeu este cel mai profund și complex act sufleteș, determinat de cele mai mari binefaceri sufletești și trupești primite de la Dumnezeu ; iubirea față de Dumnezeu, ca să dea roadele așteptate, trebuie să fie înzestrată cu cele mai bune însușiri și să fie ferită cu cea mai mare grijă, de otrava păcatelor, pentru a-i menține puritatea ei divină.

e. **Asocierea.** În viața creștinilor se constată însă o iubire lacomă față de bunurile pămîntești : bani, avere, putere, plăceri de tot felul.

Tot așa se constată, însă, și istoria popoarelor este martor, că toate acestea sînt trecătoare și aduc amărăciuni personale celui ce umblă după ele, precum și multe răutăți în lume (I Tim. VI, 10). Lucrurile pămîntești, plăcerile lumesti, avuțiile materiale sînt nestatornice și deșarte (cf. Ecclesiastul) și de aceea, credinciosul nu trebuie să-și alipească sufletul de ele, pentru că acestea îl îndepărtează de Dumnezeu.

f. **Generalizarea.** Credincioșii trebuie să se îndepărteze de iubirea celor trecătoare și să aibă ca scop al vieții creștine dragostea față de Dumnezeu, fiindcă : «Țînta poruncii Domnului este dragostea din inimă curată, din cuget bun și din credință nefățărnică» (I Tim. I, 5), spune Sfînta Scriptură.

g. **Aplicarea.** La întrebarea pe care și-o pune credinciosul cum trebuie să arate că iubește pe Dumnezeu, din tot cugetul său, din toată inima sa, și din toată tăria sufletului său, învățătura Bisericii îi răspunde că aceasta se poate dovedi prin următoarele fapte, nu vorbe :

1) Păzirea poruncilor lui Dumnezeu, pe care trebuie să le cunoască din Sfânta Scriptură și din propovăduirea Bisericii. «Dacă Mă iubești pe Mine, păzește poruncile Mele» (Ioan XIV, 15), poruncește Domnul Hristos, și nouă tuturor, în cuvântarea Sa de despărțire față de Ucenicii Lui. Se știe că cei rămași în viață au îndatorirea de a respecta cu sfințenie și a împlini cu cea mai mare scrupulozitate ultimele cuvinte lăsate ca testament de persoana scumpă și dragă, care se duce de la ei. Cu atât mai mult credincioșii au îndatorirea de a îndeplini poruncile date de însuși Domnul Hristos, în ultima Sa cuvântare, înainte de moartea Sa;

2) Cel ce iubește pe Domnul, trebuie să urască răul, sub toate formele lui: desfrânarea, necurăția, destrăbălarea, slujirea idolilor, fermecătoria, vrăjile, sfada, zavistiile, minile, gîlceville, dezbinările, eresurile, pizmuirile, uciderile, bețiile, chefurile și cele asemenea acestora (Galat. V, 20-21). «Cei ce iubiți pe Domnul, urțiți răul» (Psalmul XCVI, 11) poruncește Domnul. Un credincios curățit de aceste păcate și vicii este plăcut în fața lui Dumnezeu, și cinstit în societatea în care trăiește;

3) Cel ce iubește pe Domnul, de asemenea, trebuie să iubească și pe fratele său, care este orice om, fără deosebire de neam, credință, cultură, stare materială, (Ioan IV, 20) și să trăiască cu el în pace și frăție;

4) Iubirea față de Dumnezeu îi poruncește credinciosului să iubească și casa Domnului, biserica, să participe la slujbele divine care se oficiază aici, să asculte povețele slujitorilor Bisericii, ca să se îngrijească de buna stare a sfintelor locașuri, așa cum au făcut strămoșii noștri, care au creat podoabe arhitectonice și picturale, podoabe care au înfruntat și vor înfrunta veacurile și au stîrnit și vor stîrni admirația întregii lumi. Să fim însuflețiți de râvna strămoșească pentru Casa Domnului, după cuvintele Domnului: «Rîvna casei Tale Mă mistuie» (Ioan II, 17; Psalmul LXVIII, 11) și

după pilda Sfîntului Apostol Pavel care mărturisește că era rîvnitor al datinilor sale părintești (Gal. I, 14).

Cîntarea: *Iubi-Te-voi Doamne...*

VINDECAREA CELOR ZECE LEPROȘI (Luca XVII, 11-19)

a. **Pregătirea aperiectivă.** În Duminica a XXIX-a după Rusalii, în luna ianuarie și anume în cea de a doua Duminică după sîrbătoarea «Botezul Domnului», binecredincioșii creștini care iau parte la Sfînta Liturghie ascultă în fiecare an pericopa evanghelică, adică o porțiune sau un fragment din Sfînta Evanghelie numită *Vindecarea celor zece leproși*. Ziua aceasta, tocmai pentru că se citește în Biserică minunea despre vindecarea celor zece leproși, săvîrșită de Domnul Hristos, poartă numele de «Duminica celor zece leproși».

b. **Anunțarea temei.** Azi, vom învăța despre minunea «Vindecarea celor zece leproși» și învățăturile ce se cuprind aici.

c. Tratarea.

1) **Cuprinsul minunii.** Vă voi citi încă o dată această minune din Noul Testament și anume din Sfînta Evanghelie de la Luca, capitolul XVII, versetele 11-19. Doctorul Luca, medic creștin pune diagnosticul asupra bolnavilor.

2) **Lămuriri și învățături.** Domnul Hristos, cum se vede din Sfînta Evanghelie de azi, mergea din Galileea la Ierusalim, pentru că se apropia Sărbătoarea Paștilor și ca de obicei, El voia să ia parte, ca în fiecare an, la această mare sărbătoare a poporului iudeu. El nu-i considera spurcați pe samarineni, așa cum îi socoteau iudeii, și de aceea, n-a ocolit provincia Samaria, ca să ajungă la Ierusalim, ci a trecut de-a dreptul prin ea. Această călătorie la Ierusalim era cea de-a treia, și ultima, pe care o făcea din Galileea, pentru că nu S-a mai întors aici, fiind omorît și îngropat în Ierusalim.

Intrînd într-un sat din Samaria, poate localitatea *Ginead*, poate *Deschenin*-ul de azi, l-au întîmpinat zece leproși, dintre care unul era samarinean, socotit de iudei mai rău decît păgînii, iar nouă dintre ei erau evrei, care își păstrau deci credința monoteistă și respectau Legea.

Lepra era și este o boală de piele foarte grea, de care medicina de azi se ocupă îndeaproape, arătîndu-i în tratate de dermatologie: definiția, istoricul, în bacteriologie, în epidemiologie, în patologia generală, determinînd clasificările ei, simptomele, diagnosticul ei, tratamentul și profilaxia ei. *Lepra* este o boală infecțioasă cronică, generalizată, produsă de bacilul Hansev, adică un microb în formă de bastonaș, care poartă numele descoperitorului său (*Hansev*). *Lepra* se localizează îndeosebi pe piele, așa cum apăruse la cei zece leproși, pe care i-a vindecat Mîntuitorul, dar se localizează și pe sistemul nervos periferic și prinde, de asemenea, și sistemul limfatic și măruntaiele din interiorul corpului omului. Microbul *leprei* este rezistent la acizi și la alcool și de aceea, este foarte greu atacabil și prin urmare, boala înăltă este aproape de nevîndecat. Corpul bolnavului se acoperă de umflături pline de puroi, care apoi se prefac în răni, pînă cînd bolnavul moare în cele mai grozave chinuri.

La evrei, bintuiți foarte mult de această grozavă boală, înainte de Mîntuitorul Hristos și în timpul Lui, cei atinși de această boală erau goniti din familiile lor, din sale și din orașe, trăiau prin peșteri și văgăuni, pe cîmpii, în cete, și erau obligați să strige «necurat», ori de cîte ori s-ar fi apropiat cineva de ei, ca să-l prevină, să se ferească. Suferința trupească și sufletească a celor zece leproși îndepărtați de lîngă cei dragi ai lor, era deci cumpilă. Fiindcă boala era socotită, și spurcată, la poporul evreu, preoții, din porunca divină, înscrisă în Lege, aveau îndeletnicirea să cerceteze boala, cu cea mai mare atenție, să pună diagnosticul, să scoală afară din sat și din oraș pe leproși și tot ei trebuiau să constate vindecarea. După curățirea *leprei*, urma un act religios, complex, aducîndu-se jertfe de curățire (păsări, ber-

beci, oi) «fără meteahnă», stropindu-se cel curățit de *lepră* de șapte ori cu apă curgătoare. Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, în cartea Levitic, capitolele XIII și XIV, ne redă foarte amănunțit actul religios al preoților, cu privire la oamni bolnavi de *lepră*. Numai după constatarea vindecării și aducerea jertfei poruncite de Lege, leproși tămăduiți erau slobozi să se întorcă la casele lor. De aceea, Mîntuitorul le spune celor zece leproși vindecați: «Duceți-vă și vă arătați preoților».

În Europa, focarele de *lepră* sînt limitate; se găsesc cazuri în țările scandinave, în Bretania, împrejurul litoralului mediteranean, mai puține împrejurul Mării Negre, în Balcani. Medicina și-a dat cu părerea că în anumite regiuni mai calde ale globului, otrăvurile vegetale, care sînt mîncate de locuitorii anumitor regiuni, odată cu hrana, favorizează înmulțirea agentului patogen al *leprei*. Deoarece această substanță vegetală toxică se găsește și în neghină, care odată cu cerealele poate ajunge în pîine, s-a clarificat acum restrîngerea ariei acestei boli în Europa. *Lepra* a fost aproape stîrpiată aici, odată cu neghina. Se poate face observația, că *lepra* se înfîlnește mai frecvent, în condiții de mizerie, subalimentație, favorizată și de clima caldă, tropicală, ecuatorială. Tot medicina ne sfătuiește că cele mai bune mijloace profilactice, adică mijloace de apărare, de păzire de microbul și infecția *leprei*, sînt alimentația îngrijită și curățenia corporală, în care săpunul are un rol important.

Sfîntul Vasile cel Mare a fost un mare ocrotitor și îndrumător al leproșilor, ca și al altor bolnavi. În complexul său sanatorial, numit *Vasilade*, din Cezareea Capadociei (*Asia Mică*), a avut și spital pentru tratarea leproșilor, spital care este mama leprozeriilor moderne.

Mînuirea vindecării celor zece leproși de către Mîntuitorul este foarte izbitoare, mai înți pentru *mila Sa* cea mare pentru o suferință alt de cumpilă și, totodată, pentru *puterea Sa* divină uimitoare, de a vindeca pe cei zece leproși

numai cu privirea, de la distanță, fără atingerea de ei și fără să rostească un cuvânt.

Numai la sfârșit, Domnul nostru Iisus Hristos a explicat cauza pentru care au fost vindecați de către El cei zece leproși, *credința lor puternică*, cu care au însoțit rugăciunea lor de cerere, rostită din adâncul inimii: «Iisus, învățătorule, fie-ți milă de noi».

Este izbitor și felul de purtare al acestor zece inși bolnavi de lepră și vindecați de Domnul Hristos. Ceata celor nouă iudei, care se înfruptaseră din toate binefacerile lui Dumnezeu, înaintea celorlalte popoare, deși cunoștea învățăturile divine prin Lege și Profeți, a vădit o minte mărginită, un suflet închis și după virtutea umilinței sau smereniei dovedite la început, prin cererea de a fi miluiți de Domnul Hristos, au săvârșit păcatul mândriei, din care a odrăslit păcatul nerecunoștinței sau al ingratitudinii și nu s-au mai întors la Domnul Hristos să-I mulțumească pentru cel mai mare dar truesc și sufletesc primit: vindecarea de lepra mortală.

Unul din cei zece vindecați, samarinean, care avea mai mult o credință păgână decît monoteistă, străin de neamul iudeilor, a dovedit, surprinzător, că este mai vrednic de a se numi fiu al lui Dumnezeu și, pătruns de credință în divinitatea Domnului Hristos, și vădînd încontinuu o profundă umilință, căzînd la picioarele Domnului Iisus, l-a mulțumit pentru darul vindecării, «slăvind pe Dumnezeu cu glas mare». Domnul îl laudă pentru virtutea credinței lui, prin care a dobîndit împlinirea rugăciunii de cerere și pentru recunoștința sa, iar cei nouă au fost muștrați pentru nerecunoștința lor.

d. Recapitularea: Adunate la un loc, gîndurile principale pe care trebuie să le fixăm în minte, din cele spuse mai sus, sînt următoarele: Călătoria Domnului Iisus din Galileea la Ierusalim, arătarea milei Sale nemăsurate față de oameni, de orice neam ar fi fost, oriunde îi întâlnea, arătarea puterii Sale dumnezeiești, prin vindecarea celor mai grozave boli din antichitate, și de azi, și mărturia Sa că pentru mîntuire și pen-

tru împlinirea rugăciunii este nevoie de virtutea credinței puternice.

e. Asocierea: Ascultînd expunerea acestei minuni, lămuririle și învățăturile în legătură cu ea, mintea noastră se mai îndreaptă și spre alte minuni săvîrșite de Domnul Hristos, și în primul rînd, ne gîdim la prima minune săvîrșită în Căna Galileii (Ioan II, 1-11), la o nuntă, unde Domnul Hristos, tot cu puterea și cu mila Sa față de oameni, a prefăcut apa în vin, ca să ajute pe cei nevoiași.

Aici însă Domnul Hristos a săvîrșit o minune asupra unui element al naturii «apa», pe cînd vindecarea celor zece leproși este o minune asupra oamenilor, tîmăduindu-i de o boală grea; în prima minune, învățătura de credință este sfințirea căsătoriei de către Domnul Hristos, unită cu învățătura despre ajutorul primit de credincioși de la Dumnezeu, prin rugăciunile Maicii Domnului, iar în această minune se accentuează o învățătură nouă, morală și anume că:

f. Generalizarea: *Recunoștința este cea mai frumoasă poază a sufletului omenesc.*

De aceea, și Sfîntul Apostol Pavel poruncește: «fiți mulțumitori» (adică recunoscători) (Colos. III, 15).

g. Aplicarea: Din această poruncă divină, trebuie să învățăm că în viața noastră de creștini avem îndatorirea de a fi recunoscători celor ce ne fac bine, și să fugim de păcatul nerecunoștinței, care ne înjosește în fața oamenilor și ne sălbăticește sufletul.

Cel recunoscător față de binefacerile primite este iubit și onorat de toată lumea, iar cel nerecunoscător este urît de toată lumea și condamnat chiar de legile omenești, nu numai de legile dumnezeiești.

Credincioșii au îndatorirea de a fi recunoscători față de Dumnezeu, față de părinți, dascăli, autorități bisericești și laice și față de patrie.

Avem îndatorirea de a ne iubi și respecta părinții care ne-au născut și ne-au crescut cu sacrificii mari. Porunca di-

vină spune : «Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământ» (Exod XX, 12).

A cinsti pe părinți înseamnă a-i iubi, adică a le dori și face tot binele cu putință : a asculta de ei (cf. Efeseni VI, 1 ; Pildele lui Solomon VI, 20) ; a nu-i supăra cu ceva și a ne purta față de ei cu toată cuviința (Pildele lui Solomon XXX, 17) ; a-i ajuta la nevoie, mângându-i în necazuri și însemnându-le necazurile lor (Înțel. Solomon III, 12). Pildă în privința aceasta este Însuși Mântuitorul Hristos, când, de pe Sfânta Cruce, a încredințat pe Sfânta Sa Maică ucenicului Său preaiubit, Ioan, ca să aibă grijă de ea (Ioan XIX, 26-27) ; a ne ruga lui Dumnezeu pentru ajutorarea lor, când sînt în viață, iar după moarte, pentru odihna sufletelor lor, împlinindu-le voința cea din urmă și păstrându-le amintire bună.

Avem îndatorirea, de asemenea, de a cinsti pe învățătorii sau dascăli noștri de orice grad, tot ca și pe părinții noștri trupești. Dascălii sînt părinții noștri sufletești. Sfîntul Apostol Pavel, dascălul creștin al neamurilor, spune : «Cel care primește cuvîntul învățurii să facă parte învățătorului său din toate bunurile» (Galat. VI, 6). Se vede deci că avem nu numai datorii morale, dar și datorii materiale față de dascălii noștri, pentru darurile spirituale pe care le-am primit de la ei : luminarea și îmbogățirea minții cu învățături folositoare pentru viață.

Cinstire se cuvine, de asemenea autorității bisericesti, diaconi, preoți și arhieriei, fețele bisericești care se îngrijesc de mîntuirea noastră sufletească. Porunca a treia a Bisericii spune : «Să cinstim fețele bisericești» (cf. Evrei XIII, 17).

Să ne arătăm sentimentele de recunoștință față de patrie și față de ocîrmuitorii patriei, prin muncă conștiințioasă pentru sporirea binelui obștesc, prin iubirea față de patrie, pînă la sacrificiu, prin rugăciuni pentru sănătatea și ajutorul ocîrmuitorilor (I Tim. II, 1-2).

Sentimentele de recunoștință, dovedite de credincioși în toate împrejurările și față de toți binefăcătorii, sînt plăcute lui Dumnezeu și binecinstite de oameni.

5. CATEHEZĂ LA PRAZNICUL BUNAVESTIRE

a. În calendarul Bisericii Ortodoxe, la 25 Martie, este însemnat cu roșu praznicul «Bunavestire», pe care unii credincioși îl numesc Blagoveștenia. Această sărbătoare este rînduită de Biserică, spre cinstirea Maicii Domnului, și anume, spre pomenirea momentului minunat, în care Dumnezeu a trimis pe îngerul Gavriil să binevestească pe Fecioara Maria, că «va lua în pîntece» și va naște pe Domnul Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.

Împreună cu celelalte sărbători ale Sfintei Fecioare — Nașterea Maicii Domnului, sau Sîntă Măria mică, la 8 septembrie, Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Vovedenia sau Ovedenia, la 21 noiembrie, Adormirea Maicii Domnului sau Sîntă Maria mare, la 15 august — Bunavestire este zugrăvită în multe biserici, pe tîmpla sau catapeteasma bisericii, în rîndul sărbătorilor domnești, fiind deci socotită ca praznic împărătesc, ca și celelalte trei praznice, deoarece Sfînta Fecioară este împărăteasa cerului, «care șade de-a dreapta slavei lui Dumnezeu, îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată» (Ps. XLIV, 11), așa cum a văzut-o proorocul, și este cea mai aleasă între sfinți.

b. Azi, vom învăța despre minunatul praznic, Bunavestire, și învățăturile creștine care se cuprind aici, așa cum sînt ele arătate de Sfîntul Evanghelist Luca I, 26-38.

c. 1). Cuvîntul Sfîntului Evanghelist Luca despre Bunavestire : «Iar în a șasea lună a fost trimis îngerul Gavriil de la Dumnezeu, într-o cetate din Galileea, al cărei nume era Nazaret, către o fecioară logodită cu un bărbat care se numea Iosif, din casa lui David, iar numele fecioarei era Maria. Și intrînd îngerul la ea, a zis : Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei.

Iar ea, văzându-l, s-a tulburat de cuvîntul lui și cugeta în sine: Ce fel de închinăciune poate fi aceasta? Și îngerul i-a zis: Nu te teme Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată, vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema și Domnul Dumnezeu fi va da Lui tronul lui David, pîrîntele Său, și va împărăți peste casa lui Iacov în veci și împărăția Lui nu va avea sfîrșit. Și a zis Maria către înger: Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat? Și răspunzînd îngerul i-a zis: Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea și Sfîntul, Care Se va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema. Și iată, Elisabeta, rudenia ta, a zămislit și ea fiu la bătrînețea ei și aceasta este a șasea lună pentru ea, cea numită steapă. Că la Domnul nimic nu este cu neputință. Și a zis Maria: Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău! Și îngerul a plecat de la ea» (Luca I, 26-38).

2) *Lămuriri*. Este de observat că minunea aceasta a Bunei vestiri, arătată mai sus, a scris-o numai Sfîntul Evanghelist Luca. Ea nu este scrisă de ceilalți evangheliști: Matei, Marcu și Ioan. Sfîntul Luca, cel dintîi istoric al Bisericii creștine, redă această minune în toate amănuntele ei, cu exactitatea unui profund cercetător, bazat numai pe mărturia neîndoielnice. El însuși ne face cunoscut că a fost condus, în scrierea Evangheliei Sale, de gîndul de a spune numai adevărul, cu privire la faptele dumnezeiești. «Am găsit cu cale să scriu și eu pe-rînd — spune el — după ce am cercetat de la început toate cu sîrguință» (Luca I, 3). Putem spune, fără teamă de a greși, că Sfîntul Luca a cunoscut pe Maica Domnului și pe unele rude de ale Sfîntului Ioan Botezătorul și nu mai așa înțelegem cum a aflat cele ce le scrie el despre cele petrecute înainte de nașterea Domnului Hristos. El scrie Evanghelia între anii 55-60, înainte deci de moartea Sfintei Fecioare.

Gîndul credincioșilor, care ascultă în biserică sau citesc acasă această pîrtică a Evangheliei, în legătură cu Buna-

vestire, se oprește la următoarele idei: *Despre Nazaret, despre îngerul Gavriil și împlinirea poruncii primite de la Dumnezeu și despre Sfînta Fecioară și primirea veștii dumnezeiești, că va zămisi și va naște pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu.*

Despre Nazaret. Nazaretul era o localitate cu totul neînsemnată, înainte de Domnul Hristos, așezată în ținutul Galileii, în nordul Palestinei. Acest orașel era atît de neînsemnat, încît nici nu este numit în Vechiul Testament. El nu avea nici un renume înainte de a locui aici sfînta familie: Domnul Hristos, Fecioara Maria și bătrînul Iosif. Pentru că Nazaretul nu avea nici un renume, Natanael, unul dintre primii Apostoli ai Domnului Hristos îi zice lui Filip, alt apostol, care îl chema, să vină să vadă pe Iisus, «Fiul lui Iosif din Nazaret»: «Din Nazaret poate fi ceva bun»? (Ioan I, 46). A voit Dumnezeu însă să-și aleagă «pe cele nebagate în seamă» (I Cor. I, 28), cum era și Nazaretul, ca să intre în istoria mîntuirii neamului omenesc și să-și înveșnicească numele.

1) *Nazaret*, ca înțeles al cuvîntului originar, ebraic, înseamnă floare sau vlăstar. I se dăduse această denumire, pentru că împrejurul orașului erau ținuturi păturoase. Este o denumire simbolică pentru noi, făcîndu-ne să ne gîndim la Maica Domnului și la Domnul Hristos, fiindcă *aci a stat ascunsă Floarea cea mai frumoasă ce a îmbobocit pe pămînt sau a crescut Vlăstarul, semnul de viață al popoarelor, spre care toate au alergat*. Azi, Nazaretul a primit numele de *Nezirab*, numit de arabi *Cetatea albă*, din cauza dealurilor văroase și a caselor albe. În anul 1932, Nazaretul număra mai mult de 6000 de suflete. Azi numără peste 30.000 de locuitori.

Cea mai însemnată clădire a orașului este vestita biserică a Bunei Vestiri zidită de Romano-Catolici, pe locul despre care s-a păstrat amintirea că a fost locuința Fecioarei Maria, acolo unde a avut loc descoperirea divină, prin îngerul Gavriil, care i-a prevestit zămislirea și nașterea lui Mesia. Sub strănă, este un paraclis subteran, unde se coboară printr-o scară largă de marmură care are 17 trepte; în fund, pe locul unde

s-a săvârșit taina zămislirii, e un altar luminat de mai multe candelă, care nu se sting niciodată și, pe o marmură albă, se citește aceste cuvinte: *Aici Cuvîntul trup S-a făcut. Îngerul Gavriil aici s-a arătat și a zis: «Bucură-te ceea ce ești plină de dar, Marie, Domnul este cu tine».*

La Nazaret, se mai văd următoarele: locul unde era altarul lui Iosif, transformat astăzi în paraclis; fîntîna Mariei, unde Fecioara se ducea să ia apă; iar la o mică distanță de oras, se vede o sîncă din vîrfurile căreia compatrioții Mîntuitorului au vrut să-L arunce jos (Luca IV, 29).

2) *Despre îngerul Gavriil și împlinirea poruncii primite de la Dumnezeu pentru Fecioara Maria.*

Îngerii buni sînt «duhuri slujitoare» (Evrei I, 14) ale lui Dumnezeu, în lucrarea lui față de oameni, în vederea dobîndirii mîntuirii. Însuși numele «înger» înseamnă «sol, crai-nic, vestitor» al voinței lui Dumnezeu față de oameni. Îngerul Gavriil este o căpetenie sau arhanghel al îngerilor buni. El a fost trimis de multe ori de Dumnezeu, ca să vestească voia Sa, oamenilor, altă în perioada Vechiului Testament, cînd și în Biserica Noului Testament. El a fost trimis de Dumnezeu chiar către Profeți (cf. Daniel VIII, 16; IX, 21), să le descopere cele privitoare la mîntuirea omului. Cînd s-a apropiat timpul venirii Mîntuitorului, tot îngerul Gavriil vestește pe profetul Zaharia, că fiul său, Ioan, va fi înaintemergătorul Lui (Luca I, 19). De data aceasta, arhanghelul Gavriil primește o misiune și mai mare de la Dumnezeu, de a vesti pe Fecioara Maria, că va zămisi și va naște pe Mesia. Arhanghelul Gavriil — ca întotdeauna în istoria mîntuirii neamului omenesc — împlinește și acum voia lui Dumnezeu, fără nici o zăbăvă. Îngerii buni sînt cinstiți de Biserica noastră. Venerarea lor este slatormnică de sinodul al VII-lea ecumenic, ținut la Niceea, în Asia Mică, la anul 787, iar arhanghelul Gavriil, împreună cu arhanghelul Mihail, are sărbătoare specială fixă în Calendarul creștin, la 8 noiembrie.

3) *Despre Fecioara Maria și primirea bunei vestiri, trimise ei de Dumnezeu prin arhanghelul Gavriil.*

Tradiția Bisericii ne spune că părinții Fecioarei Maria se numeau Ioachim și Ana, oameni cu frică de Dumnezeu. Ioachim se trăgea din neamul împărătesc al lui David, iar Ana din seminția preoțească a lui Levi. În urma rugăciunilor stăruitoare, de a le da Dumnezeu un copil, și în urma juruinței că pe acest copil îl vor închina templului din Ierusalim, ca să slujească numai lui Dumnezeu, credincioasa Ana a născut o fetiță, pe care a numit-o în limba ebraică, *Maria*, care se tîlcuiește: *Stăpîna, Doamna*. Este un nume descoperit de sus, care conține și proorocia că Fecioara Maria avea să fie, *Preacurata Stăpîna*, care va naște cu adevărat pe Dătătorul de lege și care va fi, *petrecerea Stăpînului făpturii* — Domnul Hristos — așa cum cîntă Biserica în Acatistul Maicii Domnului. Cînd prunca a împlinit trei anișori, părinții au dus-o la templu, în Ierusalim, împlinindu-și făgăduința față de Dumnezeu. Aici, au încredințat-o arhierului și preoților slujitori. Sfînta Fecioară a rămas în chilie dimprejurul templului, timp de 12 ani, rugîndu-se, postînd, citind profețiile despre venirea lui Mesia și lucrînd. Tradiția spune că tot în acest timp, Fecioara Maria, cu inspirație de sus, a lucrat cămașa în care era îmbrăcat Domnul Hristos la răstignire, cămașă care a fost trasă la sorti, atunci cînd s-au împărțit hainele, ca să fie numai a unui singur, fiindcă ea nu era cusută, ci țesută de sus pînă jos și arta cu care era lucrată uimea privirea tuturor. Fecioara Maria va fi făcut parte din acele fiice, hărăzite slujirii lui Dumnezeu, cu rolul de diaconese, așa cum erau vestalele la romani, făcînd voitul fecioriei. În timpul acesta, Fecioara Maria a rămas orfană de părinți. De aceea, la vîrsta de 15 ani, cînd Sfînta Fecioară termina cu slujirea la templu, cînd ea devenise majoră, arhierul și preoții au încredințat-o ca logodnică dreptului Iosif, care era un bărbat în vîrstă, temător de Dumnezeu și rudă cea mai apropiată, cu care Fecioara Maria putea să se căsătorească, după Lege. Alți Fecioara Maria cîl și bătrînul Iosif se trăgeau din neamul lui David. În casa lui Iosif

din Nazaretul Galileii, despre care am vorbit, Sfânta Fecioară continua să se roage, să postească și să-și vadă de gospodărie. Ea trăia cu logodnicul său într-o viață sfântă, ca îngerii din cer, care «nici nu se însoară, nici nu se mărită» (Matei XXII, 30).

Logodirea Fecioarei Maria cu bătrânul Iosif a fost înscrisă în planul divin de mîntuire a omului și a fost necesară, pentru ca ea să aibă un protector pămîntesc, pentru că aveau să urmeze multe și mari suferințe fizice și morale, ca urmare a zămislirii și nașterii dintr-însa a Mîntuitorului lumii. Aci, în casa lui Iosif, a venit îngerul Gavriil și i-a anunțat vestea cea bună Fecioarei Maria, că va zămisi în mod minunat și va naște pe «Iisus, Fiul Celui Preînalt».

Și această vestire a fost necesară, pentru a se arăta omului că Dumnezeu respectă libertatea omului, chiar în actele divine cele mai mari, cum este mîntuirea omului, act de conlucrare liberă între voința omului și harul divin. Fericitul Augustin spunea că: «Dumnezeu ne-a creat fără de noi, dar nu ne mîntuie fără de noi». Fecioara Maria, prin cuvintele «fată roaba Domnului...» (Luca I, 38) și-a mărturisit voința sa liberă de a sluji lui Dumnezeu ca «Mamă feciorelnică a Fiului lui Dumnezeu» și a rămas pînă la sfîrșitul vieții credincioasă acestei juruințe, atingînd cea mai înaltă treaptă a sfințeniei, pururea — fecioria, cu ajutorul harului divin. Aceasta este o dovadă vie, că sfințenia se poate atinge de om, ființă creată, în carne și oase, prin voia sa liberă, prin harul divin și prin lupta sa proprie împotriva păcatului, deci prin jertfă.

Fecioara Maria «s-a tulburat» — spune Sfîntul Luca — pentru laudele adresate de înger din partea lui Dumnezeu și mai ales pentru măreția divină a actelor ce vor urma: zămislirea și nașterea lui Iisus. Este arătarea unei umilințe, fără fățarnicie, ce o copleșea.

Numele «Iisus» înseamnă «Dumnezeu mîntuie», adică Mesia, Mîntuitorul. Îngerul o anunță deci pe Fecioara Maria că

ea va naște pe Mesia, Cel așteptat, spre mîntuirea oamenilor.

La întrebarea de ce a trimis Dumnezeu așa de tirziu în lume pe Mesia, Sfinții Părinți își dau cu părerea că, între multe alte motive, trebuia ca după lungi curățiri și jertfe de curățire a păcatelor, să apară receptacolul sau «ergastion»-ul (pe limba greacă, adică potirul sfînt, vasul ales), Fecioara Maria, preacurata, preanevinovata, care să primească pe Mesia, pe Fiul lui Dumnezeu.

Îngerul Gavriil îi mai prezice Fecioarei Maria că «Iisus va fi mare» și «Domnul Dumnezeu îi va da tronul lui David», dar adaugă că «împărăția Lui nu va avea sfîrșit». Aceste cuvinte arată că Iisus Hristos nu va fi un rege sau împărat pămîntesc obișnuit și împărăția Sa nu va fi din lumea aceasta (Ioan XVIII, 36), așa cum vor crede iudeii, ci va fi un împărat veșnic, peste o împărăție spirituală, eternă.

Mai departe, îngerul Gavriil explică Fecioarei Maria lucrarea supranaturală a celei de-a treia Persoane a Sfintei Treimi, Sfîntul Duh, prin Care Se va zămisi în pîntecele ei, Fiul lui Dumnezeu. Biserica noastră învață că lucrările externe ale lui Dumnezeu sînt opera celor trei Persoane ale Sfintei Treimi, dar Sfîntului Duh în mod special, I se atribuie puterea de Izvor al fecundității și rodniciei. De aceea, în rugăciunea «împărate ceresc», închinîndu-ne Duhului Sfînt, îl numim «Dătătorule de viață», așa cum s-a arătat El și la începutul creației, cînd «Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor» (Facere I, 1—3). Sfîntul Duh umbrește pe Fecioara Maria, fără să-i păteze curățenia Fecioriei, întocmai cum umbra unui nor nu vatămă cu nimic florile unei grădini.

Sfîntul Ioan Damaschin (675—749) tilcuiește cu multă profunzime și chibzuință modul zămislirii supranaturale a lui Iisus — Cuvîntul și a întrupării Lui dumnezeiești. El spune că Duhul Sfînt s-a pogorît peste Fecioara Maria: «a curățit-o și i-a dat în același timp puterea de a primi dumnezeirea Cuvîntului și puterea de a naște. Atunci a umbril-o înțelepciunea eni-

postalică și puterea Preînaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămânță dumnezeiască și Și-a alcătuit Luiși din singurile științe și precurate, trup însuflețit cu suflet rațional și cugetător, pîrga frămîntării noastre. Nu Și-a alcătuit trupul pe cale semîndă, ci pe cale de creație, prin Duhul Sfînt. Nu Și-a alcătuit forma trupului treptat, prin adăugiri, ci a fost desăvîrșit dintr-o dată. Însuși Cuvîntul lui Dumnezeu S-a făcut ipostază trupului. Căci Cuvîntul dumnezeiesc nu S-a unit cu un trup care exista aparte mai dinainte, ci joinează în pîntecele Sfintei Fecioare, S-a constituit, fără ca să fie circumscris în ipostaza lui, din singurile curate ale puterii Fecioarei, trup scris în pîntecele rațional și cugetător, luînd pîrga frămîntării omensuflețit cu suflet rațional și cugetător, luînd pîrga frămîntării omensuși și însuși Cuvîntul s-a făcut ipostaza trupului. În chipul acesta este simultan și trup al Cuvîntului lui Dumnezeu, și trup însuflețit, rațional și cugetător. Pentru aceea, nu vorbim de trup îndumnezeit, ci de Dumnezeu întrupat. Căci fiind prin fire Dumnezeu desăvîrșit, Același S-a făcut prin fire Om desăvîrșit. Nu Și-a schimbat firea, nici nu avem o iluzie de întrupare, ci S-a unit după ipostază în chip neamestecat, ne schimbat și neîmpărțit cu trup însuflețit, rațional și cugetător, care are în el însuși existența, pe care l-a luat din Sfîntă Fecioară, fără ca să se schimbe firea Dumnezeirii Lui și fără ca să rezulte o singură fire compusă din firea lui Dumnezeiască și din firea omenească pe care a luat-o».

Zămislirea Domnului Hristos în pîntecele Fecioarei Maria, în afară de rînduiala firii, este o minune pe care a săvîrșit-o Dumnezeu, prin puterea Sa, și din nemăsurata dragoste față de oameni, robiți de păcat, care este boala mortală a sufletului. De aceea, anunțarea făcută de îngerul Gavril Fecioarei Maria, că va zămisi și va naște pe Mîntuitorul lumii, a sălășluit o bucurie nespusă în sufletul omului și, pe drept, a fost numită în istoria mîntuirii neamului omensc: *Bunăvestire*.

d. Vestea aceasta dumnezeiască, după cum am văzut în cele spuse mai sus, a fost adusă de îngerul Gavril, trimis de Dumnezeu, Precurarei Fecioare Maria, care a zămislit pe Mîntuitorul, în chip supranatural, devenind cu adevărat Maica Domnului, adică Născătoare de Dumnezeu.

e. Ca să oferim o pildă din viața omenească, puțin asemănătoare cu Bunăvestirea dumnezeiască, să ne gîndim la bucuria care se sălășluiește în sufletul unui bolnav chinuit

de o boală, de care este convins că nu mai poate scăpa, atunci cînd i se aduce vestea că și pentru boala lui s-a aflat medicul și medicamentul. Este o bucurie de nedescris. Este o bucurie incomparabil mai mare a credincioșilor care știu că Domnul Hristos i-a scăpat din crunta robie a păcatului, aducîndu-i la libertate, ca fii ai lui Dumnezeu, însuși Fiul Său întrupîndu-Se de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria.

f. De aceea Biserica creștină le amintește credincioșilor totdeauna învățătura de credință de neuitat: «Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire, S-a pogorit din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și S-a făcut om» (*Crezul, art. 3*).

g. 1) Fiindcă Fecioara Maria a zămislit și a născut în chip mai presus de fire pe Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Care este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, ea se numește pe drept Născătoare de Dumnezeu sau Maica Domnului și de aceea, i se cuvine slavă, cinste și închinare mai presus decît tuturor sfinților.

Fiind Maica Domnului și fecioară înainte de naștere, în timpul nașterii și după nașterea Domnului, adică pururea fecioară, mamele și fecioarele creștine trebuie să se roage neîncetat Fecioarei Maria, ca să le învrednicească și pe ele de o viață curată, trupească și sufletească și să mijlocească prin rugăciunile sale către Fiul său, să le trîmîtă Harul cereesc, spre buna lor cinstită și viețuire în familie și în lume.

2) De la îngerul Gavril să învățăm să împlinim poruncile lui Dumnezeu, scrise în Sfînta Scriptură și predicate de Biserică, așa precum le-a împlinit el. Să facem și noi cunoscută voia lui Dumnezeu, și semenilor noștri, îndemnîndu-i spre tot ceea ce este bine, să-i ferim de rău și să-i ajutăm să îndeplinească cele bune. Putem și noi deci să îndeplinim funcția de îngeri buni și păzitori pentru aproapele nostru, ori în ce slujbă și împrejurare ne-am găsi. Să cerem și ajutorul sfinților îngeri în rugăciunile noastre, ca mijlocitori către Dumnezeu așa cum ne învață Biserica: «Îngrădește-ne cu Sfinții Tăi îngeri, ca cu mijlocirea lor fiind păziți și po-

vățuiți, să ajungem la unirea credinței și la cunoștința slavei Tale celei neapropiate».

3) Rugându-se Domnului Hristos, credincioșii să se roage neîncetat și Maicii Domnului, cu rugăciunea scurtă: «Preasfântă Născătoare de Dumnezeu, mîntuiește-ne pre noi».

Se cîntă Axionul «Cuvine-se cu adevărat».

6. CUVÎNT CATEHETIC DESPRE SFINȚA CRUCE

a. Semnul văzut, prin care credincioșii își arată iubirea și respectul profund față de Dumnezeu și Maica Domnului, față de sfinți și față de Biserică, de sfintele icoane și sfintele moaște, este închinarea cu semnul *Sfintei Cruci*. Însăși crucea, ca obiect de cult, este cinstită de credincioși tot prin însemnarea lor cu sfința cruce. Creștinii ortodocși însoțesc toate actele lor de cult cu sfința cruce, cu care își însemnează fața lor și prin care se deosebesc de necreștini.

b. Astăzi, vom cunoaște învățătura creștină ortodoxă despre *Sfînta Cruce*.

c. Crucea în creștinism, este *semnul păcii*, fiindcă ea este mijlocul prin care Dumnezeu ne-a împăcat cu Sine. Între noi și Dumnezeu era un perete despărțitor al vrajbei, păcatul pustiitor săvîrșit de strămoșii noștri, Adam și Eva și moștenit de noi. Acest perete a fost sfărîmat prin jertfa de pe Cruce a Fiului lui Dumnezeu, prin care ne-am împăcat cu Dumnezeu (Ef. II, 14—16; Col. I, 19—21; II, 14—15).

Cum trebuie făcut cinstitul semn al păcii, adică *Sfînta Cruce* și care este tilcuirea ei, dogmatică, istorică, și morală?

De cite ori ne însemnăm cu Sfînta Cruce, trebuie să ne gîndim la împăcarea noastră cu Dumnezeu, să ne gîndim că prin acest semn ne apropiem și ne unim cu El, prin credință, nădejde și dragoste, și sîntem într-o stare de nespusă fericire, asemănătoare cu aceea pe care o trăiește un fiu, care se împacă cu tatăl său, pe care l-a supărat mult, și de care a stat multă vreme despărțit.

Trebuie să ne facem cinstitul semn al Crucii, cu profund respect și cuvință, iar nu într-un batjocură și cu păcat. Crucea dreaptă și adevărată se face așa: se împreunează, cum se cuvine, cele trei degete mari de la mîna dreaptă — căci ele închipuie Treimea cea de o ființă: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh; degetele mici le lipim strîns de podul palmei — de vreme ce ele arată pe Adam și pe Eva, care, cu smerenie și pocăință, se pleacă nedespărțitei Treimi. După aceea, ducem dreapta la frunte și zicem: «În numele Tatălui»; la pîntece: «Și al Fiului» și la cei doi umeri: «Și al Sfîntului Duh»; iar la sfîrșit: «Amin». Tilcuind mișcările mîinii pentru desemnarea semnului Crucii pe fața noastră, Sfîntii Părinți spun că fruntea închipuie cerul; pîntecele pămîntul, iar umerii, locul și semnul puterii. *Sfîntul Ambrozie* (339—397), *episcop al Milanului*, vorbind despre semnul Crucii, spune: «Ne însemnăm fruntea, pentru că totdeauna trebuie să mărturisim pe Iisus Hristos; *inima*, pentru că totdeauna trebuie să-L cinstim; *brațele*, pentru că totdeauna trebuie să lucrăm pentru El».

Cum se vede, semnul crucii, pe care și-l fac credincioșii pe fața lor, este un mijloc vizibil, care, în cel mai scurt rezumat posibil, ne desfășoară în fața ochilor minții întreaga istorie a mîntuirii noastre și ne aduce aminte, în același timp, de îndatoririle morale față de Dumnezeu, Cel închinat în trei persoane, precum și de îndatorirea de a lucra în viață cele bune, izvorite din sentimentul de adorare față de Dumnezeu.

Alfel, și mai precis spus, Crucea, fie că este construită din vreun material, fie că este schițată, cuvințos, de către creștini pe fața lor, este un semn aducător aminte de cele mai însemnate momente din istoria mîntuirii noastre: căderea în păcat a lui Adam, coborîrea pe pămînt a Domnului Hristos, jertfa Sa pe Cruce, înălțarea Sa la ceruri.

Semnele aducătoare aminte de anumite fapte, care nu trebuie să se uite, se numesc, în vorbirea școlărească, mijloace mnemotehnice.

Sfânta Cruce deci este un mijloc sfânt mnemotehnic, în școala creștină, pentru creștinii din toate veacurile, semn prin care ne aducem aminte de întreaga icoană a mântuirii și în același timp, este un mijloc didactic, care îmboldește spre lucrare, toate cele trei laturi ale sufletului nostru de creștini: *mintea*, spre a *cunoaște* și a adora pe Dumnezeu, închinat în Treime, *inima*, spre a-L iubi cu iubirea pe care ne-a arătat-o El prin jertfirea pe cruce a Unicului Său Fiu, și *voiața*, spre a lucra, aici pe pământ, toate cele bune și plăcute lui Dumnezeu.

La romani, în special, și la alte popoare din vechime, crucea era un obiect disprețuit. Ea era folosită ca instrument de crucificare, cel mai crud chin, recunoscut ca atare de înșiși scriitorii creștini. Crucea era obiect de dispreț la romani, pentru că pe ea se pedeseau cu răstignirea cei mai disprețuiți oameni ca: sclavii sau criminalii, care nu aveau dreptul de cetățenie. Răstignirea pe cruce era moartea cea mai rușinoasă.

Prin osînda Domnului Hristos la moarte, prin răstignirea pe cruce, «s-a arătat pînă unde coborise ticăloșia noastră, de am fost în stare să socotim pe Cel ce a fost Bunătatea întruchipată, ca pe cel mai rău, de am fost în stare să ne smintim de Cel mai bun ca de cel mai nemernic. Dar în același timp, în suferirea morții celei mai rușinoase de către Fiul lui Dumnezeu, s-a arătat cît de totală a fost smerenia și iubirea lui Dumnezeu față de noi».

Tocmai pentru că Însuși Fiul lui Dumnezeu, Domnul Hristos, Dumnezeu-Omul, a murit pe cruce, ea a devenit *obiect de venerare*, adică de cinstire mai deosebită, decît cea pe care o dăm sfinților, sfinței evanghelii, sfințelor moaște etc. Semnul venerării Crucii de către credincioși este tot închinarea în fața ei, cinstind-o pe ea și adorînd pe Domnul Hristos. *Rufin de Aquileia* (Italia), 345—450 spunea: «Noi ne închinăm oricărei cruci și prin ea adorăm pe Însuși Acela a Cărui este Crucea» (Adoramus omnem crucem et per illam ipsam cuius est crux).

Noi, creștinii, venerăm crucea, pentru multe și întemperate motive, arătate în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție:

1) *Sfînta Cruce are putere de a alunga duhurile rele, adică pe diavoli*. Sînt multe pilde în istoria creștinismului, despre puterea de a înlătura ispita diavolească și stăpînirea diavolului asupra omului, prin semnul Sfîntei Crucii. *Sfîntul Chiril, patriarhul Ierusalimului*, care trăiește între anii 313—386, vorbind despre puterea biruitoare a crucii împotriva diavolului, spune: «Cînd ne însemnăm pe noi înșine cu semnul Sfîntei Crucii, atunci diavolul, știind că Hristos Domnul S-a pironit pe dînsa pentru mîntuirea noastră și pentru pierderea puterii diavolești, nu poate să stea de față, nici să suferă puterea crucii, ci fuge de la noi și nu ne bîntuie și mai ales pentru că avem atunci deprindere să chemăm numele lui Hristos».

Sfinții Părinți, pătrunși de puterea crucii biruitoare asupra uneltirilor diavolului împotriva credincioșilor, au alcătuit rugăciuni cîntate, care cuprind simfăminte de venerare față de Sfînta Cruce, și în același timp, față de Dumnezeu, cîntări în felul acesta: «Doamne, arma asupra diavolului, Crucea Ta ai dat-o nouă că se îngrozește și se cutremură, nesusținînd a căuta spre puterea ei; că morții i-a sculat și moartea a surpat. Pentru aceasta ne închinăm îngropării Tale și învierii» (Stihira a treia de la Laude, gls. VIII).

2) *Crucea este altarul real și istoric al creștinismului*, pe care Domnul Hristos S-a adus jertfă, reală, universală, singeroasă, prisositoare, o dată pentru todeauna și «pentru toți, spre iertarea păcatelor». Domnul Hristos a fost și jertfă ade-vărată și arhierul care a adus-o pe altarul Crucii de pe Golgota, pentru mîntuirea noastră. Jertfa de pe Cruce se prelungeste pînă la sfîrșitul veacurilor, prin jertfa nesîngerioasă, în Sfînta Liturghie, unde Domnul Hristos este de asemenea, și jertfă și preotul care aduce această sfințită jertfă, așa cum ne învață Sfinții Părinți: «Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci, Cel ce primești, și Care Te împarți, Hristoase Dum-

nezeul nostru» (rugăciunea Heruvicului). De vreme ce este o datorie sacră a credincioșilor, de a cinsti altarul bisericii în care este săvârșită Sfânta Euharistie, pentru că jertfelnicul, după cuvîntul Scripturii, «este sfințenie mare și tot ce se va atinge de el se va sfinți» (Ieșire XXIX, 37), tot astfel și Crucea Domnului trebuie să fie cinstită după cuviință, pentru că ea este altarul pe care s-a adus cea mai înaltă jertfă.

3) *Crucea trebuie să fie venerată de credincioși, pentru că ea este nedespărțită de Hristos, totdeauna.* Ea a devenit semnul Fiului Omului (Matei XXIV, 30) și de aceea, ea se va arăta pe ceruri împreună cu El, la sfîrșitul veacului, cînd El va veni să judece, ca să rușineze pe cei ce nu s-au căit și nu au primit iubirea Lui, arătată pe Cruce, cît au viețuit pe pămînt.

4) *Crucea este semnul sau puterea lui Dumnezeu, care întărește și păzește nevătămați pe cei ce au întipărit-o pe ei, așa cum a prezis profetul Iezechiel (IX, 4—6).*

Învățătura creștină din primele veacuri, în lupta ei de apărare împotriva religiei păgîne, care acuza pe creștini că se închină unui om și că cinstesc crucea acestuia, îi îndemna pe păgîni să privească la păsările cerului și să vadă că și ele cinstesc pe Dumnezeu-Creatorul, prin zborul lor tot în formă de cruce, semnul alcătuit din linia dreaptă a corpului, întretăiată de linia dreaptă a aripilor lor (cf. scriitorul apologet Minucius Felix, din Africa, sec. II—III).

În graiul lor de toate zilele, credincioșii Bisericii noastre au extins înțelesul de iertare a păcatelor prin Sfînta Cruce. A rămas în mintea credincioșilor ideea dogmatică de iertare a păcatelor prin Cruce și această idee le-a creat și anumite expresii. Simfămintul de adîncă mirare sau uimire pentru un fapt mai aparte, neașteptat, se exprimă prin expresia «a se cruci». Graiul credincioșilor oglindește multe expresii aducătoare aminte de cruce: «crucea pieptului» — oasele sterului și claviculelor, «crucea căruței» etc.

Credincioșii creștini, îmboldiți de sentimentul de profund respect față de Sfînta Cruce, și-au zidit și își zidesc biserici

în formă de cruce și își împodobesc casele lor cu crucea creștină. Cînd ies din această viață și sînt așezați în sicriu, li se pune pe piept crucea, iar la mormînt, de asemenea, au ca semn sfințit, crucea de lemn, de piatră sau metal, așezată cu pietate la capul lor.

d. Reunind într-un buchet cunoștințele presărate pînă aici, reținem următoarele: crucea este semnul văzut prin care se deosebesc creștinii de necreștini, precum steagul este semnul de distincție al unui popor; ea este obiect de aleasă cinstire — venerare — pentru credincioșii Bisericii Ortodoxe, pentru că este sfințită de Domnul Hristos, Care a făcut-o altar de jertfă proprie, spre iertarea păcatelor noastre.

e. În istoria religiilor s-au distins două grupe de oameni, cu privire la «cuvîntul crucii» (I Cor. I, 18; II Cor. II, 15): unii care au refuzat și vor refuza să creadă în puterea Crucii și aceștia își vor agonisi osînda veșnică (cf. II Cor. IV, 4; II Tes. II, 10 etc.), și alții care au obținut și vor obține mîntuirea veșnică, pentru că au primit și vor primi cu credință Sfînta Cruce. Unii sînt oameni naturali, păgîinii, care nu au harul divin, și pentru ei mîntuirea prin Cruce este de neînțeles.

f. Aruncînd o privire generală peste unii și peste alții, din punct de vedere al vorbirii despre Cruce, Sfîntul Pavel face o judecată mîngietoare pentru creștini, dînd și definiția Crucii mîntuitoare, zicînd: «Căci cuvîntul Crucii, pentru cei ce pier, este nebulie; iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu» (I Cor. I, 18) «și înțelepciunea lui Dumnezeu» (I Cor. I, 24, 30; II, 6 etc.).

Pentru noi creștinii deci, Crucea este puterea lui Dumnezeu, pentru faptele minunate pe care Domnul le săvîrșește prin ea.

g. Noi trebuie să ținem minte că prin Hristos și Cruce am devenit «făptură nouă» (Gal. VI, 14—15), adică oameni renăscuți (cf. II Cor. V, 17) și fii ai lui Dumnezeu, moșteni-

tori ai mântuirii. De aceea, avem îndatorirea să facem semnul crucii, cu gândul la instaurarea frăției și păcii pe pământ.

Să nu uităm că Domnul Hristos, întinzându-Și mâinile pe cruce, ne-a descoperit gândul, inima și voința Sa, de a cuprinde toată omenirea în brațele Sale, ca toți oamenii de pe pământ să devină fiii Săi și frați între ei, și să trăiască în pace, înălțurînd orice vrăjmășie.

Să nu uităm, de asemenea, că noi creștinii avem îndatorirea de a purta crucea în suflet, ca mijloc de luptă împotriva plăcerilor vinovate ale păcatelor, dar și ca mijloc de luptă și biruință împotriva osteneților și necazurilor din viață, gîndindu-ne mereu la Crucea lui Hristos, prin care El a biruit păcatul și pe diavol.

În chip firesc, avem îndatorirea ca semnul acesta, pe care îl avem în suflet, să-l facem și cu mîna, în tot locul și în tot timpul, ca mai ușor să ne aducem aminte că prin această sintem uniți cu Hristos, Care ne-a învățat toate cele mai de sus, prin cuvintele: «Cel ce vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu VIII, 34).

7. CATEHEZA : DESPRE HAR ȘI SFINTELE TAINE

a. În articolul al zecelea din Simbolul de Credință (Crez sau Credo), se spune: «Mărturisesc un botez, întru ierlarea păcatelor». În acest articol se cuprinde învățătura creștină despre Sfîntul Botez, care poartă numele de Taină, împreună cu alte șase lucrări sfînte, săvîșite în Biserică «spre iertarea păcatelor» și spre mîntuirea tuturor celor ce cred și vor crede că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul nostru.

b. Azi, vom cunoaște mai îndeaproape învățătura ortodoxă despre *Sfintele Taine*.

c. Vorbind despre iertarea păcatelor, despre sfințire și despre mîntuire, precum și despre mijloacele prin care Biserica noastră ne conduce la dobîndirea mîntuirii, trebuie să ne gîndim la Dumnezeu, Care face începutul mîntuirii noastre, dîndu-ne în chip gratuit harul său dumnezeiesc.

Harul dumnezeiesc, vorbă grecească, sau grația divină, vorbă latinească, este *darul, lucrarea, lumina, puterea Sfîntului Duh*, pe care Dumnezeu o varsă în sufletul creștinului, prin Sfintele Taine, pentru ca să poată dobîndi sfințirea și mîntuirea. Fără de har nu putem să ne mîntuim și nici măcar să facem începutul mîntuirii noastre, cum se formulase o învățătură greșită, osîndită de Biserică. Învățătura despre trebuința absolută a harului divin în actul sfințirii și al mîntuirii credincioșilor, este descoperită de Dumnezeu și este re-zumată de Sfîntul Pavel, prin această propoziție scurtă, ca să fie ușor de ținut minte: «Prin har sînteți mîntuiți» (Ef. II, 5).

Mîntuitorul Hristos însuși arată că numai prin harul divin rămînem uniți cu El, precum mlădițele viei netăiate sînt unite cu butucul vișelor, prin seva care circulă în toată planta. Precum mlădița viei, dacă este tăiată din butuc, se usucă și nu mai poate să aducă roadă, tot așa credinciosul, fără harul dumnezeiesc nu poate să mai aducă roade, credința și faptele bune, absolut trebuitoare pentru dobîndirea mîntuirii. De aceea, Domnul Hristos ne dă învățătura să rămînem în El, prin harul divin, pentru că fără unirea cu El, nu putem dobîndi mîntuirea. «Fără de Mine, zice Domnul Hristos, nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5).

Harul este cel mai de preț ajutor pe care îl primește credinciosul de la Dumnezeu, în toate clipele și în toate împrejurările vieții.

Sfîntii Părinți, învățătorii Bisericii, de Dumnezeu insuflați, au asemuit harul cu lumina și căldura soarelui, care întregine viața, cu seva prin care viază și se țin plantele, cu ceea ce este ploaia pentru roadele pămîntului, cu altoiul nobil pentru măslinele sălbatic (Sfîntul Irineu † 202), cu ceea ce

este apa pentru pește (Sfântul Macarie Egipteanul † 390). Prin toate aceste comparații, Sfinții Părinți au arătat că fără Domnul Iisus și fără conlucrarea puterii dumnezeiești nu este cu putință a înțelege tainele atotînțelepciunii dumnezeiești și a fi creștin desăvârșit.

Domnul Hristos, îndeplinind servirea Sa de arhieru, a rînduit în Biserica creștină, întemeiată de El, șapte lucrări sfinte, pe care le vom vedea mai jos, prin care se revarsă harul divin asupra credincioșilor, în vederea sfințirii și mîntuirii lor. Aceste lucrări sfinte au primit denumirea comună de «Taine» tocmai după harul divin, adică după forma și partea lor nevăzută cu ochii fizici și nepătrunsă cu mintea omenească. Fiecare din aceste șapte Sfinte Taine mai au însă și câte o denumire după forma sau partea lor văzută: *Botezul*, *Ungerea cu Sfîntul Mir*, *Pocăința*, *Împărtășania*, *Preoția*, *Nunta* și *Maslu*.

Atît Biserica Ortodoxă cît și Biserica Romano-Catolică mărturisesc șapte Taine, arătate mai sus.

În ceea ce privește numărul de șapte, acesta este numărul celor șapte daruri ale Duhului Sfînt, descoperite de Dumnezeu profetului Isaia, care le-a scris în cartea sa: «Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al bunei credințe» (Isaia XI, 2).

Cele șapte Taine sînt rînduite de Domnul, potrivit cu trebuințele personale și obștești ale credincioșilor. După cum omul natural se naște, crește și se hrănește, tot astfel și în viața creștină, *Botezul* renaște duhovnicește.

Ungerea cu Sfîntul Mir sporește trăirea aceasta *spirituală*, iar *Împărtășania* o hrănește și îi dă *viață*. Boala sufletului — păcatul — și bolile corpului se vindecă, cea dintîi prin *pocăință*, iar celelalte, îndeosebi, prin *Maslu*. După cum societatea, pe de o parte, are trebuință de conducere, iar pe de altă parte de conservare, tot așa și obștea creștinilor are nevoie de cler (diaconi, preoți, arhieri), pentru conducere, și de căsătorie, pentru păstrarea și perpetuarea neamului omenesc.

Cele șapte Taine sînt rînduite de Domnul Hristos, dar sînt preînchipuite încă în Vechiul Testament, fiind deci lucrări sfinte ale descoperirii divine. În afară de cele prezise de profetul Isaia XI, 2, arătate mai sus, se mai spune încă în Vechiul Testament, cu privire la cele șapte Taine: «Înțelepciunea și-a zidit casă și și-a tăiat șapte stîlpi» (Pilde IX, 1) spune înțeleptul Solomon.

Toate Tainele revarsă harul divin asupra credincioșilor, dar fiecare Taină în parte are scopul și efectele sau roadele sale proprii, așa cum vom arăta mai jos:

1. **Botezul** spală păcatul originar, adică păcatul moștenit de la Adam și Eva, precum și păcatele individuale ale omului (Ioan III, 16; Fapte II, 38-39; XXII, 16 etc.).

2. **Prin Spovedanie sau Pocăință** creștinii primesc iertarea păcatelor săvîrșite după Botez (Matei XVI, 19; XVIII, 18; Ioan XX, 22-23; Fapte III, 19; XIX, 18).

3. **Prin Sfînta Împărtășanie** creștinii se unesc cu Hristos, în chipul cel mai strîns cu putință (Ioan VI, 51-58) și de aceea, prin această Taină, ei primesc iertarea păcatelor, pentru viața de veci (Matei XX; XXVI, 38).

4. **Sfîntul Maslu** aduce creștinilor bolnavi vindecarea trupului și iertarea păcatelor (Iacob V, 14-15).

5. **Mirungerea**, care a înlocuit punerea mîinilor din timpul Apostolilor, revarsă peste cel botezat harul Sfîntului Duh, care întărește puterile sale trupești și sufletești (Fapte II, 38; VIII, 15-18; II Cor. I, 21-22; Ef. IV, 30; Ioan XV, 5).

6. **Nunta** (Cununia) revarsă harul care sfințește unirea dintre bărbat și femeie și contribuie la viața binecuvîntată a căsătorilor și la educația creștină a copiilor.

7. În fine, prin **Hirotonie** se transmite harul care dă persoanei hirotonite puterea (dreptul) de a învăța, a săvîrși lucrările sfinte (ierurgile), Sfintele Taine și de a conduce obștea credincioșilor spre faptele bune.

Sfintele Taine, care se răsfring asupra întregii vieți a creștinului, așa cum am arătat mai sus, sub toate fețele ei, se împart în două grupe :

a) *Taine care nu se repetă* : Botezul, Ungerea cu Sfîntul Mir și Preoția.

b) *Taine care se repetă* : Sfînta Împărtășanie, Pocăința sau Spovedania, Cununia și Maslul. Mirungerea se poate repeta numai în caz de întoarcere sau reîntoarcere de la o erezie, chiar dacă respectivul a primit această taină în comunitatea eretică în care a fost. Așa a rînduit Biserica noastră, și această rînduială este prevăzută în cartea de slujbe sfînte și rugăciuni, numită Molitfelnic sau Evhologiu.

Sfintele Taine, privite în ființa și esența lor totală, au două elemente, așa precum și omul însuși este alcătuit din două elemente : trupul, partea văzută, și sufletul, partea nevăzută a ființei umane. Sfintele Taine au adică o *parte văzută și o parte nevăzută*.

Partea văzută constă din trei lucruri : *materia*, proprie fiecărei Taine, precum este *apa* la Botez, *pîinea și vinul* la Împărtășanie, *untdelemnul și celelalte*, după Taină ;

Preotul sau episcopul, care să fie hirotoniți după rînduiala Bisericii ;

Pronunțarea de către săvîrșitor a formulei sacramentale proprii, pentru chemarea Sfîntului Duh, pentru sfințirea materiei. La aceste elemente văzute ale Sfîntei Taine, se mai poate adăuga și *primitorul* Tainei. Transmiterea darurilor duhovnicești ale Sfintelor Taine, și prin forme văzute, este un act de pedagogie divină, lămurit de Sfîntul Ioan Gură de Aur așa : «Dacă ai fi fost netrupesc, ți-ar da (Dumnezeu) aceste daruri, așa cum sînt, netrupesci. Dar fiindcă sufletul este împreunat cu trupul, cele duhovnicești ți le dă în semne supuse simțurilor».

Partea nevăzută a Sfintelor Taine este harul divin care se revarsă în sufletul primitorului Tainelor și care produce în suflet efectul sau roada Tainei.

Harul dumnezeiesc, revărsat prin Sfintele Taine, nu se vede, precum nu se vede cu ochiul liber nici circulația sevel plantelor, dar se văd roadele harului, precum se văd roadele unui pom altoit.

Validitatea, puterea sau eficacitatea Sfintelor Taine nu atîrnă aici de vrednicia morală a săvîrșitorului, nici de a primitorului, pentru că adevăratul săvîrșitor este însuși Mîntuitorul, iar puterea lor le-o dă harul, pe cînd preotul sau episcopul sînt numai săvîrșitorii sau miniștrii văzuți, prin mijlocirea cărora lucrează Dumnezeu. De la miniștrii văzuți ai Sfintelor Taine, se cere numai să le săvîrșască în felul rînduit de Mîntuitorul și practicat de Sfinții Apostoli. Fericitul Augustin spune : «Nu crede că Sfintele Taine atîrnă de obiceiurile și faptele omului ; ele sînt sfînte prin Acela ale Cărui sînt». Ideea aceasta o lămurește Fericitul Augustin apoi prin asemănări : «Un lichid înviorător (vin) se poate transmite și printr-un canal sec și fără viață ; sămînța bună nu-și pierde calitatea ei, fie aruncată în pămînt de mîini curate sau necurate». Biserica însă cere slujitorilor săi să ducă o viață virtuoasă, spre a fi pilde vii pentru credincioși, spre a-i face să se apropie mai cu frică și mai cu cutemur de Sfintele Taine. Nevrednicia săvîrșitorilor Sfintelor Taine nu micșorează efectul sau roadele Tainei, dar le va aduce osînda și judecata lui Dumnezeu. Sfîntul Pavel spune că lucrul fiecărui slujitor îl va da pe față «zina Domnului» și ce fel este lucrul fiecăruia, îl va cerca focul «judecății lui Dumnezeu» (cf. I Cor. III, 12-15).

Învățătura dumnezeiască despre valoarea și trebuința Sfintelor Taine pentru mîntuire și despre numărul de șapte este o învățătură reală și universală în creștinism. Concluzia aceasta se impune din următoarele adevăruri :

1) Toți creștinii, pînă în secolul al XVI-lea, adică pînă la apariția Reformei religioase, au păstrat cele șapte Sfinte Taine. Consensul tuturor Bisericii asupra acestui punct se dovedește prin faptul că Bisericiile : monofizită, nestoriană, armeană, despărțite de Biserica ecumenică, încă din veacul

al V-lea, ca și Biserica Romano-Catolică, în care au început să se ivească inovații încă din secolul al IX-lea, au avut și au tot șapte Taine.

2) Toate Tainele au temeuri scripturistice. În Evangheliile se amintesc Botezul, Sfânta Împărtășanie, Pocăința, iar despre Nuntă, aflăm că Însuși Domnul Hristos a sfințit-o în Cana Galileii, unde a săvârșit prima minune. Despre Botez și Sfânta Împărtășanie și despre însemnătatea lor pentru viața creștină, vorbește pe larg și Sfântul Apostol Pavel (I Cor. X, 1; XX, 25; Rom. VI, 3; Ef. V, 5). În Epistolele Sfântului Pavel și în Faptele Apostolilor se mai vorbește despre ungerea cu Sfântul Mir și despre Preoție. În Epistola Sfântului Iacob (V, 14) se recomandă ungerea celor bolnavi cu untdelemn, iar în Epistola către Evrei (VI, 2) se mai accentuează încă o dată învățătura despre Botez și despre punerea mâinilor.

3) Cărțile Sfintei Tradiții, alcătuite chiar din primele veacuri creștine, — *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, *Apologia I a Sfântului Iustin Martirul* — cuprind rânduiala de cult a fiecărei Taine. Toate cele șapte Taine sînt tratate de scriitorii bisericești, dar fiecare din ei le tratează într-un anumit scop, adică după cum se simțea nevoia să le explice și să le întărească autoritatea lor divină. Așa se explică de ce unii scriitori și părinți bisericești vorbesc numai de două (Sfântul Iustin Martirul, Sfântul Ioan Damaschin), alții vorbesc despre trei (Fericitul Augustin), alții de patru (Sfântul Grigore cel Mare). Sfintele Taine nu sînt amintite la un loc de către Sfânta Tradiție, dar separat, toate șapte sînt amintite și despre nici una din ele nu se afirmă că ar fi fost introdusă după întemeierea Bisericii, sau mai târziu, de vreun sinod.

4) Rațiunea creștinului, care are principiile lui logice și cere ca în toate faptele i fenomenele legate de viața creștină să se descopere un raport de întregire reciprocă, de co relație, se declară pe deplin satisfăcută, cînd studiază noțiunea și esența Sfintelor Taine, armonia dintre ele și trupul omenesc, rolul fiecăreia din ele pentru viața sufletească și

trupească a credinciosului. Satisfăcută în pretențiile și în posibilitățile ei logice, dreapta rațiune a credinciosului este îmboldită să exclame și aici: «O, adîncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu: Cît sînt de necercetate judecățile Lui și cît de nepătrunse căile Lui!» (Rom. XI, 33).

d. Cum s-a spus mai sus, toate cele șapte Taine își au origine divină, au partea văzută și partea nevăzută proprie, au ritualul lor propriu, efectele sau roadele lor duhovnicești proprii, au săvîrșitorii lor legal instituți și fiecare Taină în parte își impune necesitatea ei. Toate cele șapte Taine își au temei în cele două documente sau izvoare ale Revelației: Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție.

e. Privind celelalte două confesiuni creștine, din punct de vedere al învățăturii lor despre Sfintele Taine, observăm că romano-catolicii păstrează învățătura despre cele șapte Taine, cu oarecare diferențieri față de noi ortodocșii, dar protestanții, apăruiți în istoria Bisericii în secolul al XVI-lea, despărțindu-se de Biserica tradițională, nu primesc decît două sau cel mult trei Taine (Botezul, Împărtășania, Pocăința), avînd și despre acestea o învățătură aparte, adică socotindu-le numai niște simboluri săvîrșite în amintirea unui moment oarecare din viața Mîntuitorului (cf. Gal. V, 4; Apoc. XXI, 27).

f. Pe scurt, învățătura ortodoxă despre Sfintele Taine este următoarea: *Tainele sînt lucrări, care, sub chip văzut, pricinuesc și aduc în sufletul credinciosului harul cel nevăzut al lui Dumnezeu, fiind așezate de Domnul nostru Iisus Hristos. Prin Sfintele Taine, fiecare creștin primește harul dumnezeiesc (Mărturisirea ortodoxă, întrebarea 99).*

g. Făcînd suma sau totalul învățăturilor desprinse din cele spuse mai sus, să învățăm următoarele:

1) Este o îndatorire de căpetenie a noastră de a păstra nevătmătată învățătura ortodoxă, sobornicească și apostolică, despre harul divin și despre Sfintele Taine.

Prin aceasta, noi ne deosebim de cei ce s-au desprins de Biserică și au formulat o altfel de învățătură, despre altă cale

de mîntuire decît cea prin Hristos. Unora ca aceștia le spune Sfîntul Pavel : «Ați căzut din har» (Gal. V, 4 ; Apoc. XXI, 27).

2) Numai prin primirea și împărtășirea harului prin Sfintele Taine, în permanență, sîntem mădulari vii în Biserica lui Hristos și fii ai lui Dumnezeu, după har.

3) Pentru primirea harului dumnezeiesc, în vederea mîntuirii, sînt necesare din partea omului : credința, nădejdea și iubirea creștină, dovedite prin fapte bune (I Cor. XII, 13). Credința și faptele bune sînt valorile morale ale credinciosului, prin care el împreună lucrează cu harul și pentru a dobîndi mîntuirea, prin harul lui Dumnezeu (Rom. V, 15-17; Ef. II, 6-9 etc.).

Noi am fost izbăviți de păcatul originar prin Taina Botezului, dar ne ostenim și nădăjdum să ne mîntuim prin har, credință și fapte bune, pentru viața veșnică, pe care o așteptăm (cf. Rom. VIII, 24-25) «căci nu avem aici cetate stătoare, ci o căutăm pe aceea ce va să fie» (Evr. XII, 14).

4) Împărtășindu-ne cu Sfintele Taine, primind deci harul divin, renăscător, sfințitor, îndreptător și mîntuitor, prin pătorii legali ai Bisericii (Iacob V, 14-15 ; I Cor. XV, 1 ; Ef. IV, 11-15), Domnul Hristos ne-a arătat calea către ceruri, pe care trebuie să mergem, însoțiți de credință și fapte bune.

Împlinind toate cele spuse mai sus, credinciosul își îndeplinește îndatoririle morale față de sine însuși, adică față de suflet și trup, așa cum ne poruncește însuși Domnul Hristos (Luca X, 27 ; Matei V, 48 ; XXII, 37-39). Toate acestea, într-un cuvînt, înseamnă împlinirea poruncii desăvîrșirii morale.

Se cîntă cu toți credincioșii în Biserică «Împărate ceresc...».

8. CATEHEZA DESPRE SFÎNTA SCRIPTURĂ (CARTEA CĂRȚILOR)

a. În îndeplinirea îndatoririi de a învăța pe credincioșii săi, Biserica noastră creștină folosește cuvintele dumnezeiești ale Sfîntei Scripturi, fie în slujbele din sfîntul locas, fie în slujbele divine, săvîrșite la casele credincioșilor. La aceste

slujbe, mereu aud credincioșii cuvintele Sfîntei Scripturi, din Apostol, din Evanghelie, din Psalmi, din Prooroci, fie citite, fie cîntate de slujitorii bisericii.

b. Astăzi, vom da o scurtă învățătură despre Sfînta Scriptură.

c. După cum arată și numele, Sfînta Scriptură este cartea sfîntă, a creștinilor și a iudeilor și anume, creștinii o socotesc sfîntă în întregime, iar iudeii socotesc sfîntă numai prima parte a acestei Cărți, Vechiul Testament.

Pentru denumirea acestei Cărți, se mai folosește, mai ales de către Sfinții Părinți, și forma denumiri cu numărul plural, *Sfintele Scripturi* sau *Dumnezeieștile Scripturi*, pentru că între copertile ei se cuprind nu o singură carte, ci o bibliotecă, alcătuită din 80 de cărți.

Sfînta Scriptură mai poartă și numele de *Biblie*. Cuvîntul *Biblie* este de origine grecească și înseamnă *cărți* sau *carte*. Acest cuvînt este mult întrebunîțat atît de creștin, cît și de necreștin, pentru că Sfînta Scriptură a fost scrisă o bună parte în limba greacă, cît și pentru că, la început, în primele veacuri ale creștinismului, învățătura cuprinsă în ea a fost propovăduită, mai ales, în limba greacă. Acest cuvînt *Biblie* l-au aplicat creștinii numai Sfîntei Scripturi, pe care au considerat-o, așa cum o socotim și noi, credincioșii de azi, cartea mai presus decît celelalte cărți bisericești, *Cartea Cărilor*, cartea pe care, dacă n-o putem numi cea mai mare ca întindere, o putem numi cea mai prețioasă, pentru cuprinsul și roadele ei în sufletul nostru. Cea mai proprie denumire pentru această Carte însă, este *Sfînta Scriptură*, pentru că acest nume îi arată caracterul ei dumnezeiesc, spre deosebire de cărțile cu însușiri omenești. Caracterul ei dumnezeiesc se vedește din mai multe puncte de vedere :

1) Din punct de vedere istoric.

Sfînta Scriptură este o carte de istorie sfîntă, care tratează cea mai vastă temă : *Istoria mîntuirii neamului omenesc sau istoria împărăției spirituale a lui Dumnezeu, sau istoria manifestării dragostei lui Dumnezeu față de om, în toate fa-*

zele ei mișcătoare. Istoria mîntuirii omului începe cu facerea omului de către Dumnezeu, se continuă cu Patriarhii, proorocii, atinge punctul culminant cu Domnul Hristos, Care a desfășurat o întreită activitate: *profetică* (didactică), *arhierescă* și *împădătească*, în vederea mîntuirii omului și se desăvîrșește în viața viitoare, veșnică. Nici o altă carte de istorie a religiei n-a îmbrățișat și n-a tratat atît de instructiv, atrăgător și sublim această temă. Repetăm, Sfînta Scriptură este o carte de istorie sfințită, o carte de religie, adică o carte în care se arată legătura liberă și conștientă a omului cu Dumnezeu și de aceea, nu trebuie să căutăm în ea istoria economică, socială, politică și culturală a lumii, ca într-o carte de istorie laică. Se întîlnesc și în Sfînta Scriptură amănunte istorice laice ale popoarelor din orînduirea veche (sclavagistă), atît a poporului evreu, cît și a popoarelor cu care el a venit în atingere (egiptenii, fenicienii, sirienii, arabii, medo-perșii, asirienii, babilonienii, grecii și romanii etc.), dar acestea nu sîervesc decît ca un cadru omenesc, viu, în care se desfășoară istoria mîntuirii, ca pe o scenă uriașă și într-un mod uimitor. Trebuie să adăugăm însă că și aceste amănunte istorice, privitoare la viața popoarelor despre care se vorbește în Sfînta Scriptură, au fost confirmate pînă acum, în mare parte, prin studiile ce s-au făcut de învățații vremurilor noi: descifrarea ieroglifelor egiptene, a cuneiformelor asirobabiloniene și medo-perse, a diferitelor inscripții, papirusuri și documente. Și din punct de vedere al datelor istorice, pe care le cuprinde deci, Sfînta Scriptură își păstrează marea ei valoare.

2) *Din punct de vedere religios-moral.*

Sfînta Scriptură, în comparație cu cărțile altor religii cuprinde cea mai înaltă, mai spirituală, mai curată învățătură religioasă și morală, care mișcă, satisface și înalță sufletul credinciosului. Vom da cîteva exemple:

a) în religiile: greacă, romană, egipteană, asiro-babiloniană n-au existat cărți sfinite în adevăratul înțeles al cuvîntului, ci numai cărți de ritual și cu cuprins moralizator;

b) cele cinci cărți sfinite (King) ale vechii religii chineze, recomandate și adunate (codificate) într-un tot, de Confucius (sec. al VI-lea, înainte de Hristos), cuprind magie, istorie, poezie și reguli de politețe. Prin urmare, nici o asemănare între ele și Sfînta Scriptură.

c) La vechii indieni, religia brahmană, cărțile sfinite, cunoscut sub numele de: Veda, Brahmane și Vedante, sînt o colecție bizară de născociri mintale: poezie, mit, literatură, filozofie, artă, medicină și chiar teologie.

În cărțile budismului se cuprind, în cea mai mare parte, reguli pentru viața monahală, geografie, chestiuni de logică și foarte puțin material religios. Despre Dumnezeu nu se pomeneste nici un cuvînt.

d) Coranul, cartea sfințită a mahomedanilor, după numele lui Mahomed, (secolul VI al erei noastre), cuprinde învățătura despre un singur Dumnezeu, și alte învățături religioase și morale, împrumutate din Sfînta Scriptură, dar într-o altă interpretare.

3) *Din punct de vedere literar.*

Sfînta Scriptură este cea mai măreață operă literară dintre toate cărțile religiilor omenirii. Dacă am cerceta-o numai din punct de vedere al teoriei literaturii, adică din punct de vedere al genurilor literare, am descoperi cu ușurință că Sfînta Scriptură conține toate cele trei genuri literare: epic, liric și dramatic, toate revărsînd un val de învățături religioase, morale și sociale în suferințele credincioșilor cititori.

Înainte de a fi înflăcărat Homer tineretul neamului său, cu creația sa epică, Iliada, în stihuri nemuritoare (sec. VIII-VII î.d.H.), despre faptele vitejești ale războiului troian, au intonat Moise și sora sa cîntarea de biruință asupra oștilor egiptene, înecate în Marea Roșie (Ieșire XIV, XV), cu 1400 de ani î.d.H., iar profeteasa Debora, înfrîngerea canaanitilor (Judecători V).

Mai înainte ca poetul grec liric, Pindar (sec. VI î.d.H.), să fi proslăvit cu lira lui pe învingătorii în jocurile olimpice, regele-păstor, David, a alcătuit și și-a cîntat cu glasul harfei

sale, psalmii săi, care vor învia, vor mîngîia și vor înălța sufletul omenesc cît va fi lumea, așa cum au făcut-o și pînă acum, cu sufletele credincioșilor cîntori. Psalmii biblici rămîn cele mai mărețe ode religioase din toată literatura religioasă a omenirii.

Înainte de a apărea pe scena teatrului antic dramele lui Sofocle, Eskyl și Euripide (sec. VI-V î.d.H.), sufletul omenesc a fost mișcat de drama mișcătoare a dreptului Iov, din cartea Iov, din Vechiul Testament.

De vrem să deslușim măiestria condeiului în prezentarea simțurilor omenști, să citim cărțile profetilor, care ating toate coardele simțurilor omenști, de la detunăturile produse de izbucnirea minții, pînă la cele mai dulci tonuri ale îndurării, de la plîngerea și tînguirea deznădejdii sfîșietoare de suflete, pînă la accentele înflăcărate ale cîntecului de dragoste fierbinte a lui Dumnezeu față de om și a omului față de Dumnezeu, și față de aproapele.

De vrem să culegem figuri stilistice, făurite după toate regulile artei oratorice, să deschidem Cartea Sfîntă, s-o citim și vom descoperi pe fiecare pagină expresii care ne încîntă ochiul și ne vrăjesc urechea.

Să citim, de pildă, Ecclesiastul, capitolul XII, care cuprinde cugetările înțeleptului Solomon, despre bătrînețe și sfîrșitul vieții, prezentate în forma celei mai frumoase alegorii: mințile omului sînt numite «paznicii casei»; picioarele sînt numite «cele tari»; dinții sînt numiți «cei ce macină»; ochii sînt numiți «cei ce se uită pe fereastră».

Chiar dacă am privi-o numai ca operă a spiritului omenesc, avînd mereu în minte adevărul că este o operă divină, Sfînta Scriptură întrece cu mult toate producțiile literare religioase ale tuturor popoarelor și timpurilor și pe drept este numită *Cartea Cărilor*.

Mai mărim dovezile pentru întărirea acestui adevăr cu încă trei termeni:

1) *Universalitatea Sfîntei Scripturi*. Sfînta Scriptură este potrivită pentru credincioșii din toate locurile și timpurile. A

fost tradusă aproape în toate limbile pămîntului. Sub ochii noștri, se împlinește profeția Domnului: «Și se va propovădui această Evanghelie a împărăției în toată lumea, spre mîntuire, la toate neamurile» (Matei XXIV, 14). Sfînta Scriptură s-a răspîndit atît de mult, pentru că cuprinsul ei este potrivit pentru sufletul credincioșilor. Cine nu înțelege și nu pune la inimă poezia psalmilor, istorisirile simple, dar cu conținut înalt ale lui Moise și mai ales, parabolile și învățăturile Domnului Hristos, din Predica de pe munte? Multe cărți care au fost mult lăudate au murit singure, pe cînd Sfînta Scriptură n-a pierit, ba dimpotrivă, rezistă și faptul acesta dovedește caracterul dumnezeiesc al acestei cărți.

2) *Unitatea Sfîntei Scripturi*. Sfînta Scriptură are o unitate desăvîrșită, deși nu este scrisă de un singur autor, în cîțiva ani, ci ea s-a completat, încetul cu încetul, timp de aproape 1600 de ani. Ea este, nu o carte, ci o Bibliotecă, alcătuită din optzeci de cărți (39+27+14) și la compunerea ei au lucrat aproape patruzeci de autori diferiți, oameni de cea mai variată cultură și fără cultură, cu cea mai variată situație socială: învățați și neînvățați; împărați și robi, clerici și agricultori, bărbați de stat și ciobani. Conținutul Sfîntei Scripturi este, de asemenea, foarte variat: istorie, profetie, epistole, legi sau învățături religioase-morale. Cu toate acestea, de la cea dintîi pînă la cea din urmă pagină, Sfînta Scriptură este pătrunsă de același suflet dumnezeiesc, simțit din plin de cîntorii credincios, aceleași idei dogmatice-morale principale. Sfînta Scriptură prezintă un exemplu minunat, nemaîntîlnit, de unitate organică în varietate: toate amănuntele în conținutul Sfîntei Scripturi servesc pentru dezvoltarea unei singure teme, cum am arătat mai sus, Istoria Împărăției lui Dumnezeu, începînd cu crearea omului și a pămîntului (Facere I) și terminînd cu refacerea lor, în cerul nou și pămîntul nou (Apoc. XXI).

Dacă scriitorii și scrierile Sfîntei Scripturi dovedesc, uni-milor, unitatea dogmatică-morală, ei dovedesc în același timp

unitatea lucrării Sfintului Duh, Duhul lui Dumnezeu «care a grăit prin prooroci» și prin toți scriitorii Noului și Vechiului Testament, însuflindu-le aceleași idei, exprimate de însuflații scriitorii, care de care mai frumoase, proprii culturii lor și poziției sociale. Unitatea Sfintei Scripturi se explică deci prin aceea că «toată Scriptura este însuflată de Dumnezeu» (II Tim. III, 16).

3) *Puterea sau efectul ei.* Sfânta Scriptură are o putere covârșitoare, prin care a prefăcut și prefăce în sfinți nenumărate suflete păcătoase, și a avut și are în istorie o influență mare în activitatea creatoare a omenirii creștine.

Fericitul Augustin (†430), cu o cultură uriașă, dar cu o viață dezordonată, în prima etapă a ei, deschizând Sfânta Scriptură, Cartea vieții, și citind cuvintele: «Să umblăm cuviincios, ca ziua: nu în ospete și în beții, nu în desfrînări și în fapte de rușine, nu în ceartă și în pizmă» (Rom. XIII, 13), și-a schimbat viața, devenind o podoabă a Bisericii creștine. Istoria Bisericii este plină de astfel de pilde. Puterea Sfintei Scripturi asupra credinciosului este propriu-zis puterea lui Dumnezeu asupra lui, așa cum spune Sfântul Pavel: «Căci nu mă rușinez de Evanghelia lui Hristos, pentru că este puterea lui Dumnezeu, spre mântuirea a tot celui ce crede, a iudeului întâi și elinului» (Rom. I, 16; cf. Evr. IV, 12; Ef. VI, 17; Ier. XXXIII, 20 etc.).

Istoria, literatura și arta omenirii creștine ne dau foarte multe dovezi despre influența Sfintei Scripturi în crearea operelor nemuritoare. Este de ajuns să ne amintim de artă, sub toate formele, a epocii Renașterii, spre a găsi pilde convingătoare pentru acest adevăr.

d. *Cartea Sfintă a Bisericii* creștine este Sfânta Scriptură. Este sfințită, pentru că este scrisă de scriitori însuflați de Dumnezeu și tocmai de aceea, ea are multe însușiri, proprii nu mai ei, prin care își dovedește superioritatea față de cărțile tuturor religiilor din lume: *din punct de vedere istoric, religio-moral și literar.* La acestea se adaugă caracterile unice ale Sfintei Scripturi: *universalitatea, unitatea și puterea ei.*

e. În ceea ce privește socotința despre Sfânta Scriptură a celor trei ramuri sau confesiuni creștine, subliniem că atât Biserica Ortodoxă, cât și Biserica Romano-Catolică primesc cuprinsul Sfintei Scripturi, așa cum este, ca învățătură infailibilă, și adaugă că tot printr-un organ infailibil — Biserica, în înțeles de ierarhie — trebuie să fie transmisă această învățătură în mintea și inima credincioșilor.

Protestanții și neoprotestanții tăgăduiesc însușirea dumnezeiască a multor locuri din Sfânta Scriptură, iar pe de altă parte, tălcuiesc foarte diferit această Carte, pentru că nu recunosc Ierarhia bisericească, adică nu recunosc funcția conducătoare în Biserică, aceasta revenind ierarhiei, împreună cu slujirea învățătoarească.

f. Biserica Ortodoxă mărturisește că Sfânta Scriptură este cartea care cuprinde toate scrierile întocmite de Prooroci și Apostoli, sub însuflarea Sfintului Duh. Fiind lucrarea Sfintului Duh, Sfânta Scriptură poartă și numele de Cuvântul lui Dumnezeu și este cel mai curat și mai însemnat izvor al descoperirii dumnezeiești, comora cea mai prețioasă de lumină și mântuire pe care Dumnezeu a dat-o oamenilor.

g. *Învățătură:* Atât Biserica învățătoare — adică ierarhia bisericească — cât și Biserica ascultătoare — credincioșii — trebuie să folosească Sfânta Scriptură, ca pe un izvor de apă vie (cf. Ioan IV, 11-14), din care să soarbă «apa curgătoare, spre viața veșnică», adică învățătura cea dumnezeiască, cu puterea ei de a desăvîrși prefacerea morală a fiecărui om.

— *Preoții* să poarte cu ei Sfânta Scriptură sau măcar Noul Testament, zilnic, folosind cuvântul lui Dumnezeu în lucrarea pastorală «spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate, astfel ca omul lui Dumnezeu să fie bine pregătit pentru orice lucru bun» (II Tim. III, 16).

— *Preoții* au datoria de a citi zilnic Sfânta Scriptură, nu numai la sfintele slujbe, pentru alimentarea și întărirea credinței mântuitoare și, în plus, pentru îmbogățirea și în-

frumusețarea limbajului, pentru însușirea și aprofundarea învățurii drepte, spre a fi în stare să învețe și pe ceilalți credincioși păstoriți. Credincioșii sînt datorii să aibă în casele lor Sfînta Scriptură, Mica Biblie sau măcar Noul Testament, ca pe un «mărgăritar de mare preț, comoară de mare preț» (Matei XIII, 44), s-o citească, s-o venerateze și s-o păstreze cu grijă. Bibliotecile mari ale lumii (Vatican, Londra, Paris etc.) se mîndresc cu edițiile alese ale Sfîntei Scripturi.

— Se cuvine ca noi credincioșii, preoți și mireni, să citim Sfîntele Scripturi, cu smerenie, ca pe cuvîntul lui Dumnezeu, cerîndu-l mai înainte ajutorul, ca s-o înțelegem și avînd dorința caldă de a ne lumina ființa prin cuprinsul ei. Atunci cînd, din pricina puținătății înțelegerii lor, credincioșii nu pricep anumite învățături din ea, să roage pe preot să le tălmăcească acele învățături.

(Se citește, în fața credincioșilor, în biserică, un capitol din Sfînta Scriptură: I Cor. XIII).

C. PLANURI DE CATEHEZE COMPLETE RUGĂCIUNEA DOMNEASCĂ

«Tatăl nostru» (1)

1. «TĂTĂL NOSTRU CARE EȘTI ÎN CERURI».

a. De cîte ori luăm parte la Sfînta Liturghie, în biserică, auzim, spre sfîrșitul acestei slujbe, cuvintele rostite de preot, în altar: «Și ne învrednicește pe noi, Stăpîne, cu îndrăznire fără de osîndă, să cutezăm a Te chema pe Tine, Dumnezeule cel ceresc, Tată și a zice».

Ați observat, și azi, că, după ce am rostit aceste cuvinte, care sînt, propriu-zis, o scurtă rugăciune de cerere către Dumnezeu, am cîntat cu toții rugăciunea «Tatăl nostru».

«Tatăl nostru» este modelul cel mai desăvîrșit de rugăciune, este rugăciunea cea mai des folosită în slujbele Bisericii noastre și, totodată este rugăciunea cea mai de seamă dintre toate rugăciunile creștinilor, pentru că este alcătuită

de însuși Domnul Hristos. De aceea, această rugăciune poartă numele de Rugăciunea Domnească.

b. Începînd de astăzi, vom explica această rugăciune în întregime, cuvînt cu cuvînt, în mai multe duminici, în biserică, la sfîrșitul Sfîntei Liturghii.

Astăzi, vom explica cuvintele de la începutul acestei rugăciuni, cunoscute de noi toți: «Tatăl nostru, Care ești în ceruri».

c. Aceste cuvinte formează chemarea sau adresarea sau ruga noastră către Dumnezeu, ca să ne asculte, să ne primească, și să ne împlinească cele șapte cereri, pe care le vom îndrepta către El, cereri care sînt cuprinse în această rugăciune.

Noi cutezăm să-l numim pe Dumnezeu, «Tată», în această rugăciune, pentru că am dobîndit vrednicia de a ne numi fii ai lui Dumnezeu, prin însăși voința Sa, de a ne smulge din întinericul robiei păcatului și a ne ridica la treapta unui nume de noblețe, de fii ai lui Dumnezeu, prin Taina Botezului. Noi nu mai sîntem nici în robia păcatului, în care ne găseam înainte de a intra în creștinism, prin Sfîntul Botez, și nici nu sîntem sub robia Legii mozaice. În această stare, noi nu mai avem un duh al temerii (cf. I Ioan IV, 18) pe care îl aveau păgînii față de zeii lor, care tunau și fulgerau împotriva credincioșilor lor, și nici nu mai avem un Dumnezeu înfricoșător, sau un Dumnezeu de temut, ca Dumnezeul Vechiului Testament. Lucrul acesta se vede din însuși numele ce se dădea lui Dumnezeu în Vechiul Testament: «El șadai» = cel prea puternic; Iehova tebaot = Dumnezeul oștirilor; Adonai = Stăpînul.

Trebuie să existe și în religia noastră un sentiment de teamă în legătura dintre Dumnezeu și om, dar această teamă trebuie să fie teama de a nu călca poruncile Domnului, frica de a nu fi nerecunoscător față de dragostea pe care a arătat-o și ne-o arată Dumnezeu.

«În Psalmi și în cărțile proorocilor și chiar în Legea Vechiului Testament sînt mii de rugăciuni» — spune Origen

(185—254), cel mai mare scriitor răsăritean din primele trei secole creștine — «dar nu aflăm pe nimeni rugându-se și numind pe Dumnezeu, Tată, ci îl rugau ca pe un Dumnezeu și Stăpîn, așteptînd pe Cel ce revărsă darul înfierii». Dumnezeu însuși, deci, ne-a împlinit această așteptare de care vorbește Origen, și rugăciunea noastră, de a ne învrednici să-L numim «Tată», El însuși binevoind să ne numească fiii Săi. Sfîntul Apostol Pavel spune tuturor creștinilor acest lucru, zicînd: «pentru că n-ați primit iarăși un duh al robiei, spre temere, ci ați primit Duhul înfierii, prin care strigăm: Ava! Părinte!» (Rom. VIII, 15).

Noi, creștinii, nu mai sîntem robi din punct de vedere religios, precum erau credincioșii altor religii, față de dumnezeii lor, ci sîntem fii adoptivi, dar cu adevărat fii ai lui Dumnezeu (cf. Gal. IV, 7; I Ioan III). Tocmai pentru că Dumnezeu ne-a dăruit această vrednicie, noi, credincioșii, avem un glas lăuntric care ne spune în permanență că Dumnezeu este Tatăl nostru și pentru aceasta, noi avem conștiința că sîntem fiii Lui (cf. Gal. IV, 6).

Numirile acestora: «Tată» și «fiu» sînt izvoritoare de dragoste sfîntă a Tatălui față de fiu și a fiului față de Tată și înlătură orice legătură de teamă. Un fiu este încredințat, că dacă un tată veghează asupra lui, dacă tatăl său își ia asupra sa năzuințele lui fie că el este copil, fie că este la o vîrstă mai înaintată, apoi are și nădejdea și încredințarea că gîndurile și nădejțile lui vor fi împlinite pentru că tatăl nu se dă înapoi de la nici un fel de jertfă pentru binele fiului său. Tatăl primește fericit datorile fiului său, iar fiul i le încredințează cu neegalată încredere și se predă fericit în brațele tatălui. Sfînta Scriptură ne înfățișează cele mai mișcătoare pilde de acest fel. Să ne gîndim numai la înduioșătoarele cuvinte dintre tată și fiu, cuprinse în parabola Fiului risipitor (Luca XV, 11—32), dar mai ales, la momentul zguduitor din istoria mîntuirii neamului omenesc, cînd, Domnul Hristos, după ce rostește cele șase ziceri, pe Cruce, rostește și pe cea de-a șaptea și ultima, murind, ca om, de-

sigur, cu cuvîntul «Tată» pe buze: «Părinte, în mîinile Tale, încredințez duhul Meu. Și acestea zicînd Și-a dat duhul» (Luca XXIII, 46).

Copilul numește «tată» pe cel căruia îi datorează viața, iar noi numim Tată pe Dumnezeu, fiindcă El este Făcătorul nostru (Deuteronom XXXII, 6) și pentru că ne poartă de grijă, cum poartă un părinte trupească de copii lui. «În ce chip miluiește tatăl pe fii, așa a miluit Domnul pe cei ce se tem de El» (Psalmul CII, 13), spune Sfînta Scriptură.

Însăși pictura noastră bisericească îl înfățișează pe Dumnezeu-Tatăl sau pe Dumnezeu-Fiul, veghind de sus, spre credincioși, ca un Păzitor și Atotfîitor. Priviți sus, fundurlei celei mari a bisericii, în interior și veți vedea pictat pe Dumnezeu-Tatăl sau pe Dumnezeu-Fiul, uitîndu-se cu ochi părintești spre noi, cei ce ne aflăm în casa Domnului. Chipul acesta al lui Dumnezeu, înfățișat aici, chiar poartă numele de Pantocrator, care înseamnă «atotputernic, atotfîitor».

Unii gînditori creștini ai Bisericii din Răsărit, care au scris în limba greacă, și-au dat cu părerea, că însuși numele de *Ta-tă*, alcătuit din două silabe, se găsește în limba greacă sub forma de *Pa-tir*, alcătuit tot din două silabe. Continuînd discuția despre acest cuvînt, ei spun că prima silabă *Pa* ar fi o prescurtare a adjectivului grecesc, în variatele lui forme *tot*, *toată*, *toți*, *toate*, *întreg*, *întreagă*, iar cea de a doua silabă *tir*, ar fi o prescurtare a verbului grecesc *tirein* care înseamnă *a păstra*, *a observa*, *a susține*. Cum se vede, în săși denumirea această grecească *Patir* = *Tată*, dată lui Dumnezeu, în rugăciunea «Tatăl nostru», arată însușirea lui Dumnezeu, de *Atotfîitor*, *Atotpăzitor*, *Atotsustîndător*.

Numele lui Dumnezeu-Tatăl nu i s-a făcut cunoscut nimănui. Chiar Moise care întrebasese despre Dumnezeu însuși, care I-ar fi numele, a auzit alte cuvinte, drept răspuns: «Eu sînt Cel ce sînt» (Ieșirea III, 14). Nouă însă, creștinilor, ni s-a descoperit Tatăl, prin Fiul (cf. Ioan V, 43; XXVII etc.).

În momentul când rostim cuvântul «Tatăl», ca început al acestei rugăciuni, trebuie să mai avem în minte încă o învățătură de credință și anume că, odată cu chemarea Tatălui, este chemat într-ajutor și Fiul Său, Mîntuitorul nostru, pentru că însuși Domnul Hristos ne-a descoperit egalitatea și unitatea Sa cu Tatăl: «Eu și Tatăl una sîntem» (Ioan X, 30). Învățătura noastră de credință ne spune, de asemenea, că, odată cu Tatăl și cu Fiul, prin această rugăciune, chemăm în ajutorul împlinirii cererilor noastre și pe Duhul Sfînt, și pe mama noastră Biserica, în care sălășluiește Duhul Sfînt. Cerînd ajutor Tatălui deci, cerem în același timp ajutor Sfîntei Treimi în unime, Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, și Bisericii, mama noastră. Scriitorul Tertulian (160—240), cel mai mare scriitor creștin apusean din primele trei secole ale creștinismului, care a scris cea dintîi carte de explicație a rugăciunii «Tatăl nostru», sîrsește așa învățătura sa despre chemarea Sfîntei Treimi, și a Bisericii, prin rugăciunea «Tatăl nostru»: «Așadar, printre-unul și același mod de adresare, printre-un singur cuvînt «Tatăl», noi cinstim pe Dumnezeu, adică cinstim pe Dumnezeu-Tatăl, pe Fiul Său cel veșnic și pe mama noastră — Biserica».

Sfîntul Ciprian (200—258) de asemenea, ne dă învățătura că în afară de Biserică nu ne putem mîntui și nici nu putem să avem, adică să socotim pe Dumnezeu ca Tată, de îndată ce nu avem Biserica de mamă. Este o învățătură și o îndatorire deci a creștinului, de a chema în ajutor prin rugăciune, pe Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Dumnezeu-Sfîntul Duh, împreună cu Sfînta Biserică.

Mergînd mai departe, ne oprim puțin și la cuvintele alăturate: «Tatăl nostru». Zicem «Tatăl nostru», nu «Tatăl meu», pentru că noi toți sîntem frați și ne rugăm uni pentru alții. Deci cuvîntul «nostru», adăugat aici, își are tîlcul său deosebit și ne învață că, precum Dumnezeu este Tatăl nostru al tuturor, tot astfel sîntem și noi datori să ne rugăm nu numai în mod egoist, pentru noi, ci și pentru toți frații noș-

tri, unul pentru altul, precum ne învață Scriptura (cf. Iacob V, 16). În Rugăciunea Domnească, fiecare se roagă pentru toți și toți pentru unul; ea este rugăciunea obștească și a tuturor creștinilor. Nevoia ne împinge să ne rugăm pentru noi înșine, spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, dar dragostea frățească ne aplecă să ne rugăm pentru alții. Creștinul este membru al familiei celei mari — Biserica — și de aceea Domnul Hristos ne-a învățat ca să dorim fericirea întregii obști creștine și să ne rugăm pentru toți membrii ei și în aceasta constă unitatea și frățietatea spirituală în Biserică. Prin Rugăciunea Domnească, credincioșii vorbesc cu Dumnezeu în numele întregii Biserici, descătușați de orice egoism și se ostenesc pentru dobîndirea fericirii tuturor.

Noi zicem după aceea: «Care ești în ceruri», pentru că Dumnezeu îngăduie să fie văzut numai în ceruri, deși este pretutindeni. În Sfînta Scriptură, în unele locuri se vorbește despre trei ceruri distincte: a) *cerul vădudului sau atmosferei*, unde zboară «păsările cerului» și se plimbă «norii cerului»; b) *cerul înstelat*, de aceea expresia «stelele cerului» (eterul); c) *cerul spiritual*, firmamentul sau tîria, starea de fericire, unde locuiește Dumnezeu și unde se arată El aleșilor Săi. Aci, la al treilea cer, a fost răpit Sfîntul Apostol Pavel, dobîndind în felul acesta un dar de la Dumnezeu, pentru vrednicia sa apostolică.

Aici, în al treilea cer, îi știu credincioșii locul lui Dumnezeu și al sfinților Săi și la acest cer se gîndesc atunci cînd rostesc zicerea din rugăciune: «Care ești în ceruri». Cuvîntul acesta: «în ceruri» ne învață că, în timpul cînd ne rugăm, să înălțăm mintea și toată gîndirea noastră de la cele pămîntesti și stricăcioase, la ceruri, spre cele nestricăcioase... fiindcă harul și bogăția binefacerilor Sale strălucesc mai ales în ceruri, glăsuiește Mărturisirea Ortodoxă.

Prin cuvintele «Care ești în ceruri», Domnul Hristos ne mai învață că Dumnezeu, ca Ființă personală, spirituală și supremă, este separată de lumea aceasta, care se numește

univers, nu se confundă cu ea, deși este pretutindeni și are grijă de ea și este Ființă personală, deosebită de materie.

Totodată, cuvintele acestea ne învață că Dumnezeu este o Ființă cu personalitate proprie și nu se confundă cu lumea sau universul. Fiind aparte de lume, nu trebuie să înțelegem că «în ceruri» este retras de lume și nu mai are grijă de ea. «Cerul» reprezintă față de pământ înălțimea absolută, fizică și morală și Dumnezeu, locuind aici, avînd însușirea de Tată, ascultă glasul rugăciunii noastre, îndreptată către El.

Aceste cuvinte, «Care ești în ceruri», ne mai aduc aminte de învățătura noastră de credință că, pe lângă viața aceasta pămîntească, noi mai avem și o viață dincolo de aceasta, pe care o așteptăm cu credință, nădejde și dragoste, și că ajungem aci, numai săvîrșind cele bune și de folos sufletelor noastre, în viața cea pămîntească.

d. Am învățat pînă aici, care este înțelesul primelor cuvinte din rugăciunea «Tatăl nostru», atît cît am socotit noi că putem purta și atît cît este de trebuință pentru mintea, inima și voința noastră.

Făcînd acum o adunare a gîndurilor spuse mai sus, trebuie să ne rămînă în minte următoarele învățături:

1) Numim pe Dumnezeu «Tată» pentru că El ne-a creat, după chipul Său și are grijă de noi, așa precum un tată părintesc are grijă de copilul său firesc;

2) Dumnezeu însuși ne-a învrednicit să fim fiii Săi adoptivi, prin Taina Sfîntului Botez;

3) El însuși ne-a făcut descoperirea că ne este «Tată» și a stabilit o legătură de iubire nemărginită între El și noi. Nici una din religiile existente pe fața pămîntului nu cunoaște astfel de legături între credincioși și dumnezeul la care se închină ei. Între dumnezeii adorati și credincioșii lor, din unele religii, este un raport de teamă, ca dintre stăpîn și sclav.

4) Rugăciunea «Tatăl nostru» este rugăciunea pentru înfrățirea tuturor oamenilor de pe fața pămîntului, ca fii ai

aceluiași Dumnezeu, și de aceea, noi rostim cuvintele «Tatăl nostru», iar nu «Tatăl meu».

5) Rostind cuvintele: «Tatăl nostru», noi cerem în același timp ajutorul Sfintei Treimi: Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt și totodată chemăm în ajutor și Biserica mamă.

6) Cuvintele, «Care ești în ceruri», ne învață că Dumnezeu este mai presus decît tot ceea ce este pămîntesc, este desăvîrșirea absolută și, ca fii ai Săi, să tindem și noi către înălțimea desăvîrșirii aici pe pămînt, pentru ca să dobîndim și înalta fericire cerească.

e. Am văzut, din cele de mai sus, că însuși Domnul Hristos numește pe Dumnezeu «Tatăl» său «Părinte» (cf. Matei XI, 25; Ioan V, 17; X, 30; XVII, 1 etc.), precum și noi creștinii îl numim în această rugăciune. Trebuie să facem însă o deosebire și anume că Domnul Hristos este Unicul Fiul natural al lui Dumnezeu, Unul-Născut, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, pe cînd noi creștinii, care am crezut și credem că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul nostru, sîntem numai fii adoptivi, care avem chipul lui Dumnezeu în noi, adică, minte, simțire și voință și tindem să ne asemănăm Lui, prin practicarea virtuților creștine. Starea aceasta a noastră de «fii adoptivi» ai lui Dumnezeu este o treaptă de mare cinste, dar nu este aceeași cu starea de fii după natură ai lui Dumnezeu.

f. Ajunși aici cu învățătura de credință, să prețuim după cuviință iubirea pe care ne-a arătat-o Dumnezeu-Tatăl pînă în gradul în care ne-a numit pe noi fii ai Săi. La aceasta ne atrage luarea aminte Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, spunîndu-ne: «Vedeți ce fel de iubire ne-a dăruit nouă Tatăl, ca să ne numim fii ai lui Dumnezeu, și sîntem» (I Ioan III, 1). Cum vedeți, Sfîntul Ioan Evanghelistul ne spune apăsat că sîntem cu adevărat fii ai lui Dumnezeu. Spunînd aceasta, Sfîntul Apostol și Evanghelist se gîndește la toate îndatoririle creștinilor față de Dumnezeu-Tatăl, din care vom spii cui și vom prezenta aici, cîteva:

g. 1) Ca fii ai lui Dumnezeu, ca să fim recunoscuți că pe drept purtăm acest nume, noi, creștinii, trebuie să tindem către două însușiri speciale: pe de o parte *sfințenia*, adică înlăturarea păcatelor, ca să ne putem asemăna cu Dumnezeu, pe cât este posibil omenește, iar pe de altă parte, *iubirea* frățească între noi toți. Este o strînsă legătură între iubirea de frați și între însușirea de fii ai lui Dumnezeu. Una presupune pe alta și se deduc una din alta. Iubirea de frați cere lupta pentru înlăturarea păcii și armoniei în obștea creștină. Numai așa ne numim fii ai lui Dumnezeu, după înseși cuvintele Domnului: «Feriți-vă de păcatul de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 9). Așa trebuie să apară creștinul în lume, spre a se adevăra ceea ce înțelege prin cuvintele «Tatăl nostru» iar nu «Tatăl meu».

2) De îndată ce mărturisim chiar de la începutul rugăciunii că Dumnezeu este «Tatăl nostru», avem îndatorirea de a-I face voia Lui fie în familie, adică în comportarea față de părinți, soți, soție, copii, cât și în obștea creștină. «Dacă facem voia Lui», spune Sfântul Gherman, patriarhul Constantinopolului (între anii 713—730), «El ne este «Tatăl nostru», iar de nu o facem, ne este tată acela a cărui lucrare o să-vîrșim (adică diavolul). Tu îl numești pe Dumnezeu Tată?» continuă Sfântul Părinte. «Poartă-te înlocmai ca un copil al Său, pentru ca să te faci foarte plăcut însuși Tatălui care este în ceruri. Cine oare, oștindu-se pentru stăpînitorul lumii și al celor ce sînt tîrîți spre o viață josnică, adică luptînd pentru diavol și făcîndu-se fiu adoptiv al lui, prin faptele rele, ar mai îndrăzni să numească Tată pe Autorul și Stăpînul oricărui bine? Este limpede că unul ca acesta nu numește Tată și pe Domnul Savaot (Dumnezeu), ci pe cel protivnic, adică pe diavol, ale cărui fapte le săvîrșește. Omule, continuă Sfântul Părinte, tu numești Tată pe Dumnezeu? Foarte bine spui, fiindcă El este Tatăl și Făcătorul nostru al tuturor, dar grăbește-te să săvîrșești fapte care să placă Ta-

tălu tău. Dacă tu săvîrșești fapte urite, este cît se poate de limpede că tu numești diavolul, ca tată, fiindcă acesta este mai-marele răutăților. De aceea, grăbește-te să fugi de acesta și grăbește-te să placi bunului tău Părinte și Creator al tău». Se cîntă «Tatăl nostru» de către toți credincioșii.

«Tatăl nostru» (II)

2. «SFINTEASCĂ-SE NUMELE TĂU».

a. Duminica trecută, după săvîrșirea Sfintei Liturghii, tot aici, în fața Altarului, v-am rostit cuvîntul de învățătură creștină, despre înțelesul primelor cuvinte cu care ne adresăm lui Dumnezeu, în rugăciunea «Tatăl nostru»: «Tatăl nostru care ești în ceruri».

Am învățat atunci că noi, credincioșii, numim pe Dumnezeu «Tată», pentru că El ne-a creat și ne poartă de grijă ca un părinte atotbun. Îl numim «Tatăl nostru», iar nu «Tatăl meu», pentru că El este Tatăl tuturor, iar noi toți, de orice neam am fi, sîntem frați, ca fiind fii ai Lui și adăugăm la acestea că rugăciunea aceasta este rugăciunea înfrîntii între oameni. Dumnezeu este numit Tatăl, Care este «în ceruri», pe de o parte, ca să-L deosebim de tatăl nostru, cel trupesc și pămîntesc, iar pe de altă parte, ca să arătăm că năzuința noastră supremă este ca să ajungem la desăvîrșirea vieții, prin virtute, și așa să putem dobîndi viața cerească, alături de Dumnezeu-Tatăl, și alături de sfinții și îngerii Săi.

b. Azi, vom explica înțelesul cuvintelor: «Sfințească-se numele Tău».

«Tatăl nostru» este o rugăciune de cerere, adresată lui Dumnezeu, ca să ne împlinească năzuințele noastre, ale tuturor credincioșilor atît cele trupești — pămîntești, cît și cele sufletești — cerești, cum vom vedea în tot cuprinsul și în explicarea acestei rugăciuni, pînă la sfîșit. Pe lângă *rugăciunile* de cerere, înmănușează dumnezeiește de către Domnul Hristos în rugăciunea Sa «Tatăl nostru», în Sfin-

ta Scriptură și în Sfînta Tradiție se mai cuprind încă două feluri de rugăciuni, către Dumnezeu, către Maica Domnului și către sfinți și anume: *rugăciuni de laudă și rugăciuni de mulțumire*, adresate lui Dumnezeu.

c. Rugăciunea de cerere, «Tatăl nostru», cuprinde șapte cereri ale credincioșilor, adresate lui Dumnezeu, Atotputernicul și Atotîntorului, iar zicerea «Sfîntească-se numele Tău» este prima din aceste șapte cereri.

Prin aceste cuvinte — pe scurt fie spus — noi ne rugăm lui Dumnezeu, să ne dea putere, nouă, și tuturor fraților noștri, ca fii ai Săi, să-L cinstim, să-L preamărim sau să sfîșim numele Lui, așa cum este cinstit, preamărit sau sfîșit în cer, de către îngeri.

Cum vedeți, cuvintele «Sfîntească-se numele Tău» au același înțeles ca și cuvintele: Să se cîntească, să se binecuvînteze, să se preamărească, să se pomenească numele lui Dumnezeu, cu fiorul respectului față de El, în cel mai mare grad, pe toată fața pămîntului. Sfîntul Apostol Pavel osîndește pe romani și pe toți cei ce nu preamăreau numele lui Dumnezeu, ori în ce parte a globului s-ar fi aflat și respinge orice încercare a lor, de a-și motiva necredința în Dumnezeu prin faptul că n-ar fi auzit de predica și de binevestirea, adică de mesajul Evangheliei. El aduce dovezi contrarii celor aduse de cei care nu sfîțesc numele lui Dumnezeu și le spune chiar cuvintele divine rostite de Psalmistul David, care, cu 1000 de ani înainte de Hristos, zice: «În tot pămîntul a ieșit vestirea lor și la marginile lumii cuvintele lor», adică ale trimișilor lui Dumnezeu (Rom. X, 18; Ps. XVIII, 4). Cu alte cuvinte, nimeni nu mai are motive de a-și arăta necredința în Dumnezeu și de a nu-I sfîșii numele Său, spune Sfîntul Apostol Pavel, pentru că Evanghelia era propovăduită pe tot pămîntul cunoscut în vremea Sa.

Desigur că Dumnezeu se cade să fie binecuvîntat de către toți, în tot locul și în tot timpul, amintindu-ne de binefacerea Lui pentru noi toți, așa cum ne poruncește Sfînta

Scriptură: «Binecuvîntează, suflete al meu, pe Domnul...» (Ps. CIII, 1 ș.u.).

Noi avem îndatorirea de a grăi numai de bine numele lui Dumnezeu, fiindcă El este Sfînțenia absolută, pe care o cîntă neîncetat îngerii, care stau împrejurul Lui, zicînd: «Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot» (Isaia VI, 3; Apoc. IV, 8).

Scriitorul bisericesc, Tertulian (160—240), tîlcuind zicerea «Sfîntească-se numele Tău», precum și cuvintele de laudă ale îngerilor, arătate aici, ne îndeamnă să săvîrșim și noi această slujbă îngerească, lăudînd și binecuvîntînd pe Dumnezeu, tot prin limbajul îngerilor și ne spune: «Prin urmare, și noi, creștinii, dacă ne mai aducem aminte că nădăjdum să ajungem la felul de viață al îngerilor, chiar de pe acum ne-am făcut cunoscut limbajul acela ceresc, îngeresc și tot de acum ne-am hotărît să ne îndeplinim slujba strălucirii luminii viitoare».

Tertulian, tîlcuind mai departe această primă cerere a Rugăciunii Domnești, ne învață că ea se îndreaptă în două direcții, în același timp. Această cerere se referă, pe de o parte, la slava lui Dumnezeu, cea mai presus de fire, pe care trebuie s-o avem în suflet, totdeauna, iar pe de altă parte, această cerere se referă la noi, credincioșii, precum și la cei care nu au îmbrăcat încă haina creștinismului. Cerea se referă deci, și la creștini, și la necreștini, și la păcătoși, și la necredincioși, care batjocoresc și ocărăsc numele lui Dumnezeu, prin cuvinte și fapte. Credincioșii au îndatorirea, ca și pe aceștia să-i facă să pomenească cu sfînțenie numele lui Dumnezeu, pentru că așa este voia și porunca Lui Însuși: «Cînd rostim această cerere, «Sfîntească-se numele Tău», zice marea scriitor pomenit, pe cît ne referim la slava lui Dumnezeu, pe atît ne referim la cererea noastră, fiindcă noi cerem ca numele lui Dumnezeu să fie sfîșit în noi, care flințăm în El. Totodată, noi cerem să se sfîntească numele lui Dumnezeu, și în ceilalți, pe care bunătatea lui Dumnezeu încă îi așteaptă, așa încît noi ne supunem, prin această cerere, și poruncii Lui de a

ne ruga pentru toți, chiar și pentru vrăjmașii noștri (Matei V, 44). Tocmai de aceea, încheie tîlcuitorul Tertulian, nu zicem : «Sfințească-se numele Tău în noi», ci «Sfințească-se numele Tău în toți».

Cum se vede, prin această cerere, ne rugăm lui Dumnezeu, pentru a face să piară păcatul și necredința de pe pămînt, prin ajutorul Său, dar și prin lupta noastră, a fiilor Săi, pentru a-i aduce pe toți în «staulul» creștin, ca toți să audă glasul Domnului Hristos și să fie o turmă și un păstor (cf. Ioan X, 16). Biserica Ortodoxă creștină, mereu înaltă rugăciuni pentru împlinirea acestei cereri, zicînd «ca și aceștia, împreună cu noi, să preamărească preacinstitul și de mare cuviință numele Tău, al Tatălui, și al Fiului, și al Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor».

Biserica noastră Ortodoxă Română desfășoară o lucrare stăruitoare, și în cadrul mișcării ecumenice, tocmai ca să se împlinească proorocia Domnului Hristos, de a trăi în unitate și iubire și, folosind zicerea noastră, de a se sfinți numele lui Dumnezeu în tot pămîntul, spre a se întemeia împărăția păcii pe pămînt, care trebuie să se zămislească mai întîi în suflete.

d. Readucînd în minte învățătura creștină despre prima cerere «Sfințească-se numele Tău», din Rugăciunea Domnească, «Tatăl nostru», să reținem următoarele :

Numele lui Dumnezeu este sînt din firea lui Dumnezeu, și prin această cerere, noi rostim limpede și răspicat sfințenia Sa, dar în același timp, îl rugăm să ne ajute să ne sfințim și noi, cei care purtăm numele de creștini, adică să ducem o viață plină de fapte bune, demne de numele lui Dumnezeu, ai Cărui fii sîntem. Totodată, prin această cerere, rugăm pe Dumnezeu, să verse harul Său, pentru ca numele Său să fie preaslăvit în tot pămîntul.

e. Rechemînd în minte și învățătura cuprinsă în cuvintele începătoare ale acestei rugăciuni «Tatăl nostru care ești în ceruri» și alăturînd-o de noua învățătură cuprinsă în ce-

rerea asupra căreia am zăbovit astăzi, observăm că, la în-sușirea lui Dumnezeu de «Tatăl ceresc», atotefăcător și atotetător, Domnul Hristos mai adaugă și însușirea și numirea Sa de «Sfînt», și îndatorirea noastră de a-I pomeni numele cu sfințenie și a-L cinsti în tot locul și în tot timpul, așa cum ne poruncește Sfînta Scriptură :

f. «Înălțați, adică lăudați și preaslăviți pe Domnul Dumnezeu nostru și vă închinați așternutului picioarelor Lui, că sfînt este !» (Ps. XCVIII, 5).

g. Înmănușăm aici cîteva învățături folositoare pentru viața credincioșilor, desprinse din cererea «Sfințească-se numele Tău» :

1) De îndată ce Dumnezeu este Sfînt, și noi credincioșii avem îndatorirea de a deveni sfinți, printr-o viață curată, înfrumusețată cu virtuți creștine. Însuși Domnul Hristos ne poruncește aceasta, prin cuvintele : «Fiți dar voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvîrșit este» (Matei V, 48). Cu aceste cuvinte, Domnul Hristos n-a voit să spună că noi am putea deveni tot așa de desăvîrșiți ca și Părințele nostru cel ceresc, ci a voit ca noi să înțelegem că, fii ai lui Dumnezeu fiind, avem în față pilda de sfințenie absolută, spre care să năzuim todeauna, așa precum un copil, bine educat de părinți buni, tinde să le imite viața lor plină de virtuți.

2) Să nu uităm că prin viața noastră plină de virtuți împlinim și porunca de a preamări pe Dumnezeu, așa cum ne cere zicerea : «Sfințească-se umele Tău». Totodată, preamărînd pe Dumnezeu, prin vorbe și fapte, ajungem să determinăm și pe alți credincioși, semeni ai noștri, să preaslăvească pe Dumnezeu adevărat, ca pe un Tată bun și purtător de grijă, fiindcă ei văd că numai prin fapte bune, vorbe bune și gânduri bune sînt plăcuți lui Dumnezeu și oamenilor : «Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri» (Matei V, 16), le spune Domnul Ucenicilor Săi. Prin aceasta, Domnul Hristos, Învățătorul nostru, ne

arată puterea exemplului personal în înduplecarea voinței de a înfăptui cele bune în societate, spre binele și fericirea ei.

3) Să nu uităm niciodată că numele lui Dumnezeu este sfânt și de aceea, orice familie creștină să-și aducă aminte de porunca Sfintei Scripturi, de a nu lua numele Domnului Dumnezeu în deșert, «că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Său» (Ieșire XX, 7).

Ce înțeles are porunca «Să nu iei numele Domnului Dumnezeuului tău în deșert», din Decalog, în directă legătură cu cererea «Sfințească-se numele Tău»?

Mai întâi, porunca aceasta ne învață să avem în mare și desăvârșită cinste numele Domnului Dumnezeu, adică să nu-L luăm în bătaie de joc, ocărind sau hulind pe Dumnezeu, sau înjurând de Dumnezeu, sau de cele sfinte. Aceasta este un păcat fără iertare, poartă numele de *păcat drăcesc* și dezonoarează pe tot omul care-l practică. Nu numai de înjurături sau sudălmii de cele sfinte, dar să ne ferim și de a folosi numele lui Dumnezeu în toate pricinile noastre, mari sau mici, drepte sau nedrepte, sau în toate discuțiile noastre, pronunțând mereu cuvintele: «zău, zău».

În al doilea rând, să nu se întimple ca, avînd de gînd să acoperim sau chiar «să adevărim» minciunile noastre sau ale altora, să luăm ca martor pe Dumnezeu și să jurăm strîmb. Jurămîntul strîmb sau fals, numit *sperjur*, păcat răspîndit printre credincioși, se pedepsește aspru, atît de legile divine, cît și de legile omenești. Sfînta Scriptură spune că peste casa celui care jură strîmb va cădea un blestem atît de greu, în cît vor fi nimicite «lemnele și pietrele ei» (Zaharia V, 4). Noi avem îndatorirea, nu numai de a nu jura strîmb, dar nici să nu dăm altuia prilejul, să jure strîmb și nici să-l îndemnăm să fie mincinos, cum se întîmplă uneori, între credincioși.

În al treilea rînd, porunca aceasta ne mai învață că, de îndată ce noi, creștinii, am făcut făgăduința sau juruînța la botez, prin nași, că vom păstra dreapta credință în Dumnezeu, pînă la moarte, sîntem îndatorați să respectăm această fă-

găduință și să nu părăsim această credință, îndepărtîndu-ne de la sînul Bisericii Ortodoxe.

Îndeplinirea învățăturilor adunate aici sînt o dovadă că stăruie în mintea noastră «Sfințească-se numele Tău» și i-am înțeles tilcuirea acestei cereri.

Se cîntă, în comun, «Tatăl nostru».

Tatăl nostru (III).

3. «VIE ÎMPĂRĂȚIA TA»

a. Data trecută, am tilcuit prima cerere din Rugăciunea Domnească, și anume: «Sfințească-se numele Tău».

Am învățat atunci că numele lui Dumnezeu este sfînt din fire și de aceea, îl rugăm să ne ajute să-L pomenim totdeauna cu cel mai profund sentiment de respect, să ne ajute să înlăturăm cuvintele de ocară de la adresa Lui, și să ne dea putere, ca să facem și pe cei necredincioși, și pe cei păcătoși, să preamărească numele Său. Aceasta înseamnă îndatorirea de a sfînti și noi numele lui Dumnezeu.

b. Astăzi, vom învăța care este înțelesul celei de a doua cereri din Rugăciunea Domnească, și anume: «Vie împărăția Ta».

c. Să arătăm mai întîi înțelesul cuvintelor «împărăția Ta». Aceste cuvinte denumesc «împărăția lui Dumnezeu» sau «împărăția cerurilor», spre deosebire de împărățiile lumești. Împărăția aceasta mai poartă și numele de: «împărăția lui Hristos», pentru că Însuși Domnul Hristos a făcut-o cunoscută oamenilor, El a adus-o pe pămînt și tot El i-a dat învățătura și poruncile după care să se conducă pînă la sfîrșitul veacurilor. Ea este deci Împărăția întemeiată de Mesia și de aceea, se mai numește și «împărăția mesianică», prezisă și amănunțit descrisă de Profeții Vechiului Testament, cu multe sute de ani înainte de venirea pe pămînt a Întemeietorului ei, Domnul nostru Iisus Hristos. Această Împărăție este deci lucră-

rea lui Iisus Hristos, arătată printr-o întreprindere slujire : *profetică* sau învățătoarească, *arhierescă* și *împărătească* sau conducătoare ; ea a constituit vestea cea bună pentru omenirea robită de păcat și de aceea mai poartă numele de *Evanghelia Împărăției* (Matei IX, 35). Este numită Împărăția cerurilor, deși s-a arătat pe pământ : pentru originea ei, fiindcă vine din ceruri, pentru legile sale sfinte și cerești, pentru binefacerile sale, pentru că ea este întemeiată ca să coboare pe pământ binecuvântările cerurilor, ca să domnească și pe pământ adevărul și dreptatea, binele și iubirea dintre toți oameni, pentru ca toți să ajungă la fericire, printr-o pace netrecătoare și, în fine, pentru a ne conduce, după moarte, la fericirea cerească. Sfântul Ciprian spune că învățăturile Evangeliei, care stau la temelia Împărăției cerurilor, sînt « directive divine, temelii pentru construirea nădejzii, ajutoare pentru întărirea credinței, hrană pentru încălzirea inimii, cîrme pentru a ne conduce, sprijin pentru obținerea mîntuirii. Toate acestea, în timp ce dau învățături cugetelor, ușor înțelegătoare ale credincioșilor, aici pe pământ, le conduc spre Împărăția cerurilor ».

Împărăția lui Dumnezeu, după învățătura creștină, este unică și deosebită de împărățiile istorice — pămîntesti, dar are mai multe fețe, lîmpede descrise în Sfînta Scriptură :

1) *Împărăția lui Mesia, descrisă de Profeți*, așa cum am spus. Tînta ei este izbăvirea omenirii din păcat. Este o împărăție spirituală, desigur, dar este, în același timp, și o stare de fericire a lumii, renăscute prin Taina Sfîntului Botez, aici pe pământ, unde principiiul răului, adică al satanei, va fi învins de către Domnul Hristos, Care va crea o împărăție pacificată, lipsită de unelirile diavolului ;

2) *Împărăția văzută*, a lui Dumnezeu, pe pământ, este Biserica întemeiată de Mîntuitorul (Matei XVI, 18, XIII 31, 33, 47). Biserica, în înțeles de obște a celor ce au crezut, cred și vor crede că Domnul Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii, este un corp viu, corp tainic al lui Hristos (Ef. IV), continuă să trăiască și să sfințească toate generațiile de

credincioși, pînă la sfîrșitul veacurilor. Domnul Hristos a dat legi Bisericii și organizare exterioară specială, ca unei societăți vizibile (Matei XVI, 18 ; Ioan XX, 23 ; Marcu XVI, 15-16 ; Luca X, 16), înzestrînd-o cu toate organismele necesare unei împărății. Membrii acestei împărății cerești, Biserica, sînt și aici pe pământ, *Biserica luptătoare*, pămîntească, și în ceruri, *Biserica triumfătoare*, cerească, glorioasă, adică aceea, alcătuită din credincioșii care s-au săvîrșit întru Domnul. Toți membrii însă ai Bisericii constituie o singură Biserică, una, sfință, apostolească și sobornicească așa cum mărturisim în Crez, adică una și aceeași Împărăție divină.

Biserica este întemeiată pe învățătura Domnului Hristos, Fiul lui Dumnezeu și de aceea, implicit, prin vorbele « Împărăția lui Dumnezeu » înțelegem însăși învățătura divină, predicată de Biserică, în suferințele credincioșilor.

3) De aici reiese altă față a Împărăției lui Dumnezeu și anume, aceea care stăpînește suferințele credincioșilor, adică *învățătura dreptei credințe*, îmbibată de Hărul divin care ajută aceste suflete să se apropie de Dumnezeu, să se bucure, aici pe pământ, de unirea lor cu Dumnezeu și, la sfîrșitul vieții, să se bucure de slava Împărăției cerești.

4) În fine, *Împărăția lui Dumnezeu*, sub forma cea mai perfectă, văzută de noi numai cu ochii credinței, dar făcută cunoscută de Domnul Hristos și acceptată cu ardore, este *cerul*, adică viața de dincolo de zare, unde este frumusețea, slava și bucuria dumnezeiască, în care « cei drepti vor străluci ca soarele în Împărăția Tatălui lor » (Matei XIII, 43 ; Marcu IX, 46 ; Luca XII, 29 ; XXIII, 42).

Privită pe toate cele patru fețe arătate mai sus, Împărăția lui Dumnezeu, numită și « Împărăția lui Hristos », pentru că Domnul Hristos însuși a întemeiat-o, El i-a dat învățătura și tot El o conduce, este obștea sau comunitatea credincioșilor, călăuziți numai de țelul de a face fapte bune, drepte și de neprețuit folos pentru suferințele și trupurile membrilor acestei Împărății, atît pe pământ, cît și în ceruri. Împărăția lui Dumnezeu se identifică, istoricește, cu Biserica creștină, care

cuprinde o mare parte din populația globului și ale cărei învățături fundamentale sînt : credința, nădejdea, dragostea (de Dumnezeu și aproapele), înțelepciunea, dreptatea, cumpătreala, bărbăția sau curajul moral, pacea și fericirea generală a tuturor membrilor ei.

Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt, adică Biserica, n-a cuprins toate popoarele, dar ea are un caracter universal și de aceea, în această împărăție vor putea intra toate popoarele pămîntului, în așa fel, ca să fie «o turmă și un păstor» (Ioan X). Așa au descris Profeții Împărăția mesianică.

Profetul Isaia XLII, 1, vorbind despre Mesia și despre universalitatea legilor divine ale Împărăției Sale, spune, din partea lui Dumnezeu-Tatăl : «Iată Sluga Mea, întru Care bine-voiește sufletul Meu. Pus-am peste El duhul Meu și El va propovădui popoarelor legea Mea» (vezi și Ieremia III, 13-17 etc.).

Credincioșii, adică membrii Bisericii creștine, au îndatorirea să răspundească învățăturile divine la toate popoarele (cf. Matei XXVIII, 19-20) dar, cu puterile lor proprii nu pot să împlinească această poruncă divină și de aceea, ei cer harul și ajutorul lui Dumnezeu, prin cererea aceasta : «Vie împărăția Ta», cerere formulată chiar de Domnul Hristos. Noi, credincioșii, cerem ca învățătura lui Dumnezeu să domnească în inimile noastre, adică în noi și, în plus, peste noi toți, adică peste tot pămîntul, ca toți să recunoască de stăpîn pe Dumnezeu, cu învățăturile Lui sfinte, iar nu pe satana și uneltirile lui pentru păcat (Ef. VI, 11).

Credincioșii cer aceasta, dintr-un sentiment de caldă frățietate față de toate popoarele, pentru ca să piară toate blestemele urzite de diavol, de pe toată fața pămîntului, iar nicidecum nu cer aceasta dintr-un sentiment de prozelitism egoist și interesat, cum ne dă mărturie istoria, că au pro-cedat alte religii. Cerem aceasta, ca să nu mai împărățească păcatul, în noi și în lume, păcat urzit de diavol, ci să împărățească cele mai alese virtuți divine și sociale, aducătoare de fericire. Ca toate cererile din Rugăciunea Domnească,

și aceasta este o cerere izvorîtă din datorile morale față de noi înșine și față de aproapele, de a înlătura păcatul din trupurile și sufletele noastre ale tuturor și a face să se sălășuiască virtuțile divine și umane. Sfîntul Chiril al Ierusalimului spune : «Cine a auzit pe Pavel spunînd : Să nu împărățească păcatul în trupul vostru cel muritor, acela, curățîndu-se pe sine, în fapte, în gînd și în cuvînt, va spune lui Dumnezeu : «Vie împărăția Ta» (cf. Rom. VI, 12). Mai pe larg spus, Sfîntul Apostol Pavel, la locul citat, le scrie creștinilor din Roma despre Botez și urmările lui pentru viața creștină. Înainte de Botez, creștinii erau robi păcatului sau, altfel spus, păcatul domnea peste ei, pentru că ei se găseau în împărăția lui. Odată cu venirea Domnului Hristos, s-a sfărîmat împărăția diavolului și cei ce erau robi păcatului au fost smulși din împărăția lui și, prin Taina Botezului, au devenit membri ai împărăției harului divin, adică ai Bisericii creștine.

Odată ce noi, creștinii, am intrat în această împărăție, datorii sîntem, pe baza frățietății dintre toți oamenii, să ajutăm ca această împărăție nouă, așezată în lume, adică *Biserica lui Hristos*, să ajungă la creșterea ei deplină, să se întindă peste tot pămîntul și să cuprindă în simlul ei pe toți oamenii, ca toți să ajungă la cunoștința adevărului și, părăsind împărăția păcatului, să se mîntuiască (I Tim. II, 4). Făcînd aceasta, noi îndeplinim cea din urmă poruncă dată de Domnul Hristos Apostolilor Săi : «Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura» (Marcu XVI, 15).

Cererea «Vie împărăția Ta», pe lîngă faptul că este o rugăciune către Dumnezeu, ca Biserica să se întindă peste tot pămîntul, ca toți oamenii să facă voia lui Dumnezeu, așa cum am arătat, este, în același timp, rugăciunea, ca să ni se arate împărăția lui Dumnezeu pe care s-o dobîndim, aceea împărăție la care sîntem chemați de Mîntuitorul, cînd zice : «Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu, moșteniți împărăția cea pre-gătită vouă de la întemeierea lumii» (Matei XXV, 34). Noi cerem deci, ca Dumnezeu să ne facă moștenitori ai cereștii Sale împărății, adică ai fericirii veșnice. Venirea împărăției

lui Dumnezeu, care va fi mîngîierea creștinilor, bucuria îngerilor și rușinarea păcătoșilor, este acea împărăție care se va înstăpîni la sfîrșitul veacurilor. Cuvintele «vie împărăția Ta», deci, sînt și trebuie să fie strigătul de neîrăbdare al sufletului nostru, năzuind spre cer, spre «dreptate și pace și bucurie întru Duhul Sfînt» (Rom. XIV, 17).

Noi putem ajunge în împărăția cerurilor, unde este «dreptate și pace și bucurie întru Duhul Sfînt», așa cum ne este descoperit de Dumnezeu, prin Sfînta Scriptură, numai dacă am îndeplinit legile dumnezeiești, puse de Domnul Hristos la temelia Împărăției cerești așezate în lume, adică Biserica lui Hristos.

Rugîndu-ne Domnului cu cuvintele «vie împărăția Ta», ne rugăm deci ca să se întindă Biserica lui Hristos peste tot pămîntul, ca Dumnezeu să arate și pe pămînt tuturor oamenilor «dreptatea și pacea și bucuria întru Duhul Sfînt», care sînt în ceruri și, odată arătate și împlinite de noi toți, să fim cu toți moștenitorii împărăției cerurilor, adică ai vieții veșnice (cf. Rom. VIII, 17; Ef. I, 11 etc.).

d. Cele spuse pînă acum se pot înmănușea în acest buchet de idei, ușor de ținut minte.

Prin Împărăția lui Dumnezeu înțelegem :

1) Religia creștină sau creștinismul, în general, cu vestea cea bună sau Evanghelia, adusă de Domnul Hristos pe pămînt, pentru mîntuirea oamenilor («Evanghelia Împărăției» — Matei IX, 35) ;

2) Biserica creștină, care învață, sfințește și conduce pe credincioși, în Împărăția cerească ;

3) Împărăția cerurilor, în viața de dincolo, unde vom intra după moarte, trecînd de aici, din Biserica luptătoare, în Biserica triumfătoare ;

4) Cererea «Vie împărăția Ta» este o rugăciune prin care dorim ca Biserica și învățătura ei divină să se întindă pe tot pămîntul, ca toți oamenii să împlinească cuvîntul lui Dumnezeu și, în același timp, este rugăciunea de a ne învrednici

și noi de moștenirea vieții veșnice, cu fericirea veșnică, în ceruri.

e. Cererea aceasta «Vie împărăția Ta» este în strînsă legătură cu prima cerere «Sfințească-se numele Tău», întrucît numele lui Dumnezeu nu poate fi sfințit așa cum se cuvine pe tot pămîntul, decît numai atunci cînd se va împlini dorința noastră fierbinte de a se sălășui pe deplin, pe pămînt, Împărăția lui Dumnezeu (cf. Ioan X, 16 ; Rom. XI, 25), ca să se surpe împărăția diavolului, adică să piară orice fărădelege, urzită și inventată de diavol în lume (cf. Matei XXIV, 12 s.u.).

f. «Vie împărăția Ta» este deci rugăciunea fierbinte a noastră, a credincioșilor, ca Dumnezeu să ne dăruiască binecuvîntările Sale, pe pămînt și în ceruri, alt nouă, cit și fraților noștri, adică oamenilor de pe toată fața pămîntului.

1) Noi, creștinii, am devenit membri ai împărăției lui Dumnezeu, prin Taina Sfîntului Botez. Odată ce sîntem mădule ale Bisericii, adică ai Împărăției lui Dumnezeu pe pămînt, avem îndatorirea de a împlini toate poruncile sfințe ale acestei împărății și a ne osteni, cu cuvîntul și cu fapta, să ne păstrăm curățenia sufletească, pe care am primit-o prin Taina Botezului. Meru să ne aducem aminte de făgăduințele pe care le-am făcut atunci cînd am intrat în «Împărăția lui Hristos» și anume, că ne-am lepădat de satana, și de toate lucrurile lui, și de toți îngerii lui, și de toate slujbele lui, și de toată trufia lui. Să nu uităm, de asemenea, că, odată cu aceasta, am făgăduit că ne-am împreunat cu Hristos, și creștem Lui ca unui Împărat și Dumnezeu. Această măturisire s-o dovedim prin fapte bune, lăudate de oameni și bineplăcute lui Dumnezeu, așa precum un pom își arată roadele bune, în urma altoirii lui.

2) Ca membri ai Împărăției lui Dumnezeu, noi avem îndatorirea de a ne ajuta unii pe alții, de a sluji unii altora, iar nu de a ne stăpîni unii pe alții, sau de a ne asupri reciproc, sub diferite forme, așa cum se întîmplă în istoria lumii.

Membrii Împărăției cerești au îndatorirea de a sluji întereșele și năzuințele obștei creștine, cu sentimente de frăție-

tate, iar nu de a stăpîni în mod tiranic. Noi, și pentru aceasta am primit învățătură divină de la Domnul Hristos, Care ne spune că, pentru a cuceri locuri înalte în obștea creștină, trebuie să avem merite deosebite, iar după ce am ajuns la vîrsta înălțată, să fim slujitorii tuturor.

Domnul spune Apostolilor, atunci cînd cei doi colegi ai lor, Iacob și Ioan, și-au arătat dorința de a ocupa locurile cele mai înalte în Împărăția lui Dumnezeu: «Știți că ocîrmitorii neamurilor domnesc peste ele și cei mari le stăpînesc» (adică, cei mari își arată puterea lor despotică, tiranică, zînd pe cei mici, așa cum erau destule pilde în istoria antică, la care Domnul Hristos le îndreaptă privirea Apostolilor). «Nu tot așa va fi între voi» — le spune Domnul Hristos — «ci care între voi va vrea să fie mare să fie slujitorul vostru. Și care între voi va vrea să fie înfrînt să vă fie vouă slugă» (Matei XX, 25-27; Marcu X, 41-42; Luca XXII, 24-25).

Prin aceste cuvinte, Domnul Hristos dă credincioșilor sfaturi practice morale: de a cere locuri înalte, în viață, numai atunci cînd le merită, iar după ce le-a obținut, să fie slujitori ai aproapelui, cu omenie, bunăvoință și duh de jertfă, după pilda Mîntuitorului, Care «n-a venit să I se slujească, ci ca să slujească El și să-Și dea viața răscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 28; Marcu X, 45).

3) Să nu uităm, de asemenea, că Împărăția lui Dumnezeu este «dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt» (Rom. XIV, 17) adică aici înfloresc virtuți alese, foarte necesare și utile obștii credincioșilor, în viața aceasta. De aceea, noi avem îndatorirea să luptăm cu cuvîntul și cu fapta, să se sălășluiască și pe pămînt aceste valori morale, dreptatea și pacea, și toate celelalte binecuvîntări pămîntești vor veni, ca urmare firească a lor și va fi «bucuria» și fericirea generală. Așa ne învață Domnul Hristos: «Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea — adică bunurile pămîntești, de care avem absolut nevoie pentru a ne întreține viața aici pe pămînt — se vor adăuga vouă» (Matei VI, 33), de îndată ce este dreptate și pace pe pămînt.

Cei ce sîntem în Împărăția păcii avem îndatorirea de a lupta pentru pace, fiindcă aceasta ne aduce progresul, belșugul și fericirea. Insuși Conducătorul Împărăției cerești, Domnul Hristos, Care ne dă aceste învățături pentru viață este numit «Domnul păcii», pe care să-L rugăm «să ne dăruiască pace în tot chipul» (II Tes. III, 16; cf. Isaia IX, 6).

Se cîntă «Tatăl nostru», de către toți credincioșii din biserică.

Tatăl nostru (IV)

4. «FIE VOIA TA, PRECUM ÎN CER (AȘA) ȘI PE PĂMÎNT».

a. Data trecută, am semnalat învățăturile principale din cererea a doua, cuprinsă în Rugăciunea Domnească «Tatăl nostru»: «Vie împărăția Ta».

Am învățat că prin cuvintele «Împărăția cerurilor» înțelegem religia creștină, cu învățăturile ei divine, descoperite de Domnul Hristos, cum înțelegem și Biserica însăși, organul divin, pe pămînt, care predică învățătura creștină și mai înțelegem că «Împărăția cea cerească» este în viața viitoare.

Am mai învățat, de asemenea, și îndatorirea noastră de creștini, fii ai lui Dumnezeu, de a lupta, cu cuvîntul și cu fapta, pentru ca Împărăția lui Dumnezeu, cu învățăturile sale minuitoare și aducătoare de pace netrecătoare, și de fericire, pe pămînt, să se extindă pe toată fața pămîntului, să cuprindă pe toți oamenii, așa precum ne-a învățat și ne-a poruncit Domnul Hristos, prin predica Sa (Matei XXVIII, 19-20) și prin jertfa Sa pe Cruce, pe care Și-a întins mîinile, ca semn al primirii tuturor oamenilor, la sînul Său.

b. Azi, vom învăța cuprinsul celei de a treia cereri din Rugăciunea Domnească: «Fie voia Ta, precum în cer (așa) și pe pămînt».

c. Cum se vede, zicerea aceasta «Fie voia Ta, precum în cer (așa) și pe pămînt» este o rugăciune către Dumnezeu, ca să ne ajute să împlinim voia Lui cea sfîntă, atît noi, care înăl-

tăm această cerere, cât și ceilalți semeni ai noștri, de pe fața pământului.

Care este voia lui Dumnezeu ?

Voia lui Dumnezeu este aceea pe care ne-a descoperit-o Domnul Iisus Hristos, prin Evanghelia Sa, și pe care El însuși a împlinit-o. Voința lui Dumnezeu este «ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină», ne spune pe scurt Sfântul Apostol Pavel (1 Tim. II, 4). Dumnezeu voiește deci ca toți oamenii să se mântuiască și ne arată și mijloacele pentru a dobîndi mîntuirea, care sînt: cunoașterea completă a adevărului, adică a adevărilor înscrise în Sfînta Evanghelie, dar și practicarea acestor adevăruri, în viața de toate zilele, adică trăirea, avînd ca dreptar virtuțile creștine și fuga de păcat. Sfîntul Apostol Pavel stăruie mereu asupra împlinirii poruncilor lui Dumnezeu, în care se cuprind voia Sa cea sfîntă și prin care sîntem plăcuți Lui. Împlinind poruncile lui Dumnezeu, adică trăind în curăție trupească și sufletească, primim harul lui Dumnezeu, ajungem la *sfințirea noastră*, calea sigură către mîntuire. În acest scop, Sfîntul Apostol Pavel îi roagă și îi îndeamnă pe creștinii Bisericii din Tesalonic să practice virtuțile și să se ferească de vici, de toate poftele păgînești, în special de desfrînare, spre a plăcea lui Dumnezeu. El spune : «Căci voia lui Dumnezeu aceasta este: sfințirea voastră ; să vă feriți de desfrînare...» căci Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție, ci la sfințire» (1 Tes. IV, 3-7).

Mai pe scurt, fie spus, voia lui Dumnezeu este ca fiii Săi, credincioșii, să fie desăvîrșiți din punct de vedere al cunoștinței adevărului evanghelic, și să fie desăvîrșiți și din punct de vedere moral, adică al purtării lor în lume, așa cum poruncește însuși Domnul Hristos : «Fiți, dar, voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este» (Matei V, 48).

Noi, fiii lui Dumnezeu, cunoaștem, în parte, voia lui Dumnezeu, prin descoperirea divină în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție, atît cît ne este necesar pentru mîntuire, dar, oa-

meni fiind, făpturi slabe, prin păcat (cf. Rom. VII), sîntem supuși greselii, călcăm adesea voia lui Dumnezeu, așa că ea nu se împlinește în tot pămîntul. În cer însă, voia lui Dumnezeu se împlinește de către îngeri și sfinți și de aceea, ne rugăm lui Dumnezeu, să ne ajute, ca să împlinim și noi, oameni, voia Sa, pe pămînt.

Domnul Hristos, învățătorul nostru, în momentul cînd ne-a învățat să rugăm pe Dumnezeu, să ne ajute să facem voia Sa, ca Pedagog suprem, ne-a arătat și modelul după care să împlinim voința Sa. El ne-a arătat «cerul», ca model de împlinire a voinței divine. Ce înțelegem prin «cer», am învățat în cuvîntul de învățătură cu privire la prima zicere din rugăciunea «Tatăl nostru». Cei ce împlinesc voința lui Dumnezeu, în cer, sînt îngerii, ființele spirituale, adică necorporale, create de Dumnezeu, înainte de crearea lumii văzute (Facerea I, 1). Locuința lor este cerul. Numai îngerii buni îndeplinesc voința lui Dumnezeu și istoria mîntuirii neamului omenesc, cuprinsă în Sfînta Scriptură și în Sfînta Tradiție, ne dă multe mărturii despre menirea lor și despre slujba lor. Ei sînt «duhuri și slugi ale lui Dumnezeu», cum spune Sfîntul Apostol Pavel (Evr. I, 7) și sînt «grabnici spre dorul de Dumnezeu și slujirea Lui, îndreptați spre cele de sus și liberi de orice gînd material», cum spune Sfîntul Ioan Damaschin (675-749). Sfînta Scriptură ne arată menirea îngerilor buni, de a proslăvi pe Dumnezeu și a asculta cuvintele Lui, și ne descoperă totodată faptul că ei sînt virtușii, adică au tăria morală, de a împlini, fără încetare, voia lui Dumnezeu, zicînd : «Binecuvîntați pe Domnul toți îngerii Lui, cei puternici la vîrte, care faceți cuvîntul Lui și auziți glasul cuvintelor Lui» (Ps. CII, 20). Sfînta Scriptură îi numește pe îngerii buni chiar *sfinții îngeri* (cf. Luca IX, 26), tocmai pentru că ei înfăptuiesc continuu, în mod absolut, poruncile lui Dumnezeu, în cer, așa precum sfinții le-au îndeplinit pe pămînt și au dobîndit locul de cinste în Împărăția cerurilor, în Biserica triumfătoare.

Rostind cererea aceasta, noi mărturisim, propriu-zis, două îndatoriri morale: că luăm pildă de la îngeri, pentru înfăptuirea, în permanență a legii morale divine și, totodată, că ne vom arăta menirea noastră, aici pe pământ, ca oameni creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu și anume, menirea de a deveni și noi «cei puternici în virtute», ca și sfinții îngeri. În felul acesta, se va împlini rugăciunea noastră către Dumnezeu, de a se împlini voia Sa, se va realiza atât în ceruri, de către îngerii buni, cât și pe pământ, de către oameni, fiii Săi.

Reamintim aici că voia lui Dumnezeu trebuie s-o împlinim cu toată ființa noastră, adică, să preaslăvim pe Dumnezeu și «în trupul nostru» care este templu al Duhului Sfânt, cât și în duhul nostru, ambele fiind ale lui Dumnezeu (I Cor. VI, 19-20). Marele scriitor bisericesc, Tertulian, despre care am mai pomenit, spune că «trebuie să ne rugăm pentru reușita voii lui Dumnezeu în toate». Pe această linie de gândire, Tertulian urzește o tîlcuire frumoasă, mai amănunțită, a aces-tei cereri și spune că noi, în ființa noastră, sintem «și cer», și «pământ», în același timp, înțelegînd alcătuirea noastră *din suflet și trup*. El continuă cu învățătura despre îndatorirea noastră, de a face voia lui Dumnezeu în trupul nostru, adică pe pământ, și în cer, adică în suflet, mereu avînd în minte împlinirea voinței lui Dumnezeu în ceruri, de către îngeri, ca modele.

d. Scurtînd cuvîntul nostru de învățătură, desfășurată pînă aici, trebuie să ținem minte că prin tîlcuirea celei de a treia cereri din Rugăciunea Domnească «Fie voia Ta, precum în cer (așa) și pe pământ», am învățat că voia lui Dumnezeu este mîntuirea și fericirea tuturor oamenilor și tocmai de aceea, El a trimis în lume pe Fiul Său, Care S-a răstignit pe Cruce, întinzîndu-Și brațele, în semn că îi primește pe toți la această stare de fericire.

Să mai reținem, de aici, că noi, ca fii ai lui Dumnezeu, avem îndatorirea de a înfăptui, fără încetare, voința lui Dumnezeu, adică de a practica virtutea și a îndemna, prin cuvînt

și faptă, pe toți semenii noștri de pe pământ, să trăiască după voința lui Dumnezeu, așa cum ne-a poruncit Domnul Hristos și cum ne dau pildă îngerii, în ceruri.

e. Reamintindu-ne primele două cereri din rugăciunea «Tatăl nostru», cereri tîlcuite mai înainte, se observă că cea de a treia cerere, tîlcuită azi, «Fie voia Ta, precum în cer (așa) și pe pământ», este în strînsă legătură cu cea de a doua cerere «Vie împărăția Ta», ambele formînd chiar o unitate. Într-adevăr, Împărăția lui Dumnezeu, pe care o cerem în această rugăciune, se va realiza și lăți, aici pe pământ, numai atunci cînd noi ne vom da toată silința ca să împlinim cît mai exact voia cea sfințită a lui Dumnezeu, așa cum se împlinește în ceruri, de către îngerii cei buni.

f. Dreptarul nostru deci al celor ce credem și mărturisim că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii, așa cum am învățat din tîlcuirea acestei cereri, este de a ne conduce în viață după învățătura divină, care exprimă însăși voința divină, avînd în față pilda îngerilor buni.

g. Cea mai scumpă învățătură — pentru sufletul credincioșilor — învățătură care exprimă voința lui Dumnezeu, cunoscută în această cerere, este învățătura pentru instaurarea păcii pe pământ. Pacea a fost și este cîntarea îngerească, la Nașterea Domnului pe pământ, pacea a fost prezisă de profeți, pentru timpurile mesianice. Pacea, pe pământ, este concepută de Profetul Isaia, de Dumnezeu însușit, ca o milostivire divină necîntită, care constituie esența și specificul înfăptuirii mesianice. El spune: «Munții pot să se dea înapoi și colinele să se clatine, dar milostivirea Mea nu se va dezașina de la tine și legămîntul Meu de pace nu se va zdruncina, zice Domnul cel cu tine milostiv» (Isaia LIV, 10). Pacea divină o slujesc îngerii, în ceruri, și pacea trebuie s-o slujească și oamenii, pe pământ, și toate celelalte se vor adăuga, spre fericirea oamenilor.

Patriarhul Gherman al Constantinopolului, (sec. al VIII-lea), tîlcuind zicerea aceasta din Rugăciunea Domnească, stăruie asupra păcii, ca miez al învățăturii ei, și zice:

«Ingerii în cer sint în armonie și într-o împreună glăsuire și tot așa să căutăm și noi să fim cu dragoste nefărmică. Voința pe care o cauți și așa cum o vrei tu, în cer se află. Pe aceasta se cade s-o împlinești tu pe pământ. Înțelesul acestei cereri este următorul: Doamne, precum s-a făcut în cer voia Ta și precum sint toți ingerii în pace și nu există între ei nici respingător față de altul și nici respins de către altul, nici strivitor al altuia și nici strivit de către altul, nici atacator cu război și atacat cu război de către altul, ci toți, într-o liniște profundă Te proslăvesc pe Tine, tot așa și între noi oamenii, pe pământ *«Iacă-se voia Ta»*, pentru ca toate popoarele, cu o singură gură și cu o singură inimă, să Te slăvim pe Tine, Creatorul și Tatăl nostru al tuturor».

Iată încă un temei, care ne îndreptățește să afirmăm că Rugăciunea Domnească «Tatăl nostru» este rugăciunea păcii și a înfrățirii oamenilor pe pământ, așa cum sint înfrății ingerii în ceruri.

Se cîntă, în comun, «*Tatăl nostru*».

Tatăl nostru (V)

5. «PIINEA NOASTRĂ CEA SPRE FIINȚA DĂ-NE-O NOUĂ ASTĂZI».

a. Cele trei cereri tăluite pînă aici ne îndreaptă gîndurile și inimile noastre la cele despre Dumnezeu și cele în legătură cu El, și anume: *slava* sau mărirea Sa și de aici, urmează îndatorirea morală a credincioșilor, de a-l proslăvi numele, adică de a-l pronunța cu fiorul sfințeniei; *Împărăția Sa*, și de aici urmează rugăciunea credincioșilor, de a se coborî și pe pământ Împărăția lui Dumnezeu cu toate binefacerile Sale duhovnicești; *voia Sa*, și de aici, urmează rugăciunea de cerere către Tatăl ceresc, de a se împlini și pe pământ voia Sa cea sfîntă. Aceste trei cereri formează partea întâi a Rugăciunii Domnești.

De aici înainte, urmează partea a doua a rugăciunii «Tatăl nostru», alcătuită din patru cereri, care au în vedere trebuințele noastre trupesti și sufletești, necazurile noastre, aici pe pământ, și nădejdea mîntuirii noastre.

Felul cum este alcătuită Rugăciunea Domnească ne aduce aminte de prescurtarea, pînă la marginea cu puțință, a datoritiilor morale ale credincioșilor și anume: *Datoritiile față de Dumnezeu, față de noi înșine, față de aproapele, așa cum le-a arătat Însuși Domnul Hristos* (cf. Luca X, 27; Matei XX, 37; Marcu XII, 29-30). «Tatăl nostru» este deci întreaga morală creștină, prescurtată, ușor de ținut minte.

b. De aici încolo, vom tălui partea a doua a rugăciunii, pînă la sfîrșit, începînd azi, explicarea celei de a patra cereri: «Piinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi».

c. 1) Cum știm cu toții, învățătura creștină ne spune că ființa omenească este alcătuită din două părți sau elemente deosebite: din *trup* și din *suflet*. Fiecare din aceste două elemente are nevoie de hrană, pentru ca să poată trăi sau ființa și de aceea, omul, aici pe pământ, are *trebuințe materiale* și *trebuințe spirituale* sau duhovnicești. Învățătura creștină ne poruncește să ne împlinim atît datoritiile față de trup, cît și față de suflet. Trupului îi trebuie hrană materială, iar sufletului îi trebuie hrană spirituală. De aceea, prin cererea aceasta «Piinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi», credincioșii roagă pe Dumnezeu să le dea atît hrana trupească, cît și hrana sufletească.

Cum trupul este locuința sufletului nostru și cum sufletul, aici pe pământ, își duce viața sa văzută, numai în trupul omenesc, credincioșii cer, în primul rînd, cele pentru întreținerea vieții trupesti, adică *piinea*, pentru ființarea sau trăirea trupului. De aici, și zicerea «piinea.. cea spre ființă». E drept că piinea este un element principal pentru întreținerea sau ființarea trupului, dar cînd o cerem, prin această cerere, ne gîndim la toate cele ce ne trebuie, ca să ne păstrăm viața noastră în lumea aceasta; ne gîndim la piinea, propriu-zisă, de grîu, de secară, de orz etc., dar și la celelalte alimente, care intră în hrana omului, precum și la alte lucruri — îmbrăcăminte, locuință etc. — care ne trebuie, ca să trăim.

Noi cerem, cum se vede, «piinea noastră», iar nu «piinea mea», ceea ce arată că avem îndatorirea morală, să ne rugăm

lui Dumnezeu, să dea cele trebuitoare traiului pămîntesc, tuturor oamenilor de pe fața pămîntului, pentru că toți sintem fii ai lui Dumnezeu și frați între noi. Toate cele patru cereri folosesc cuvintele «noastră, noastre, noștri», «nouă, ne», ca să înțelegem frățietatea dintre toți oamenii, iar tot ceea ce cerem, să cerem lui Dumnezeu, pentru toți oamenii, frați ai noștri.

Această cerere ne mai învață, prin cuvintele sale, «spre ființă», că trebuie să cerem hrană de la Dumnezeu numai atît cît ne este de ajuns, adică, nici să nu ne găsim într-o stare de sărăcie sau istovire de foame, cum se află mulți semenii sau frați de ai noștri, în multe zone ale pămîntului, dar nici să ne găsim într-o stare de abundență sau belșug, în așa fel ca să ne îngrășăm, și să nu știm unde să mai depozităm bunurile noastre materiale, așa cum se chinuia cu gîndul bogatul, rău și lacom, despre care ne vorbește și pe care îl osîndește Mîntuitorul (cf. Luca XII, 15-23). Sfîntul Gherman, patriarhul Constantinopolului, despre care am mai vorbit, tîlcuind această cerere, ne spune că, în ambele cazuri, adică și în starea de lipsă, și în starea de abundență, credinciosul este înclinat spre două păcate grave și anume: cel copleșit de foame, indiferent de cauza care l-a dus aici, începe să săvîrșească *păcatul blasfemiei* împotriva lui Dumnezeu, adică rostește vorbe de ocară împotriva Lui, iar cel care se găsește într-o stare de mare belșug, indiferent de felul izvoarelor bogăției sale, începe să fie îngîmfat, adică, să săvîrșească *păcatul mîndriei*, și să se îndepărteze de la fața lui Dumnezeu.

Vorba «astăzi» este pusă de Domnul Hristos, în această cerere, deci, pe de o parte, ca să cerem hrană pentru ziua de azi, iar nu pentru o săptămînă, o lună, sau pentru mulți ani și, deci, să nu cădem în păcatul lăcomiei, iar, pe de altă parte, folosind acest cuvînt «astăzi», învățăm că trebuie să ne rugăm lui Dumnezeu, în fiecare zi. Toate acestea ne arată și îndatorirea noastră de creștini, de a crede în Providența divină, adică în grija lui Dumnezeu față de fiii Săi,

căroră le dă zilnic ceea ce le trebuie și ceea ce cer prin rugăciune (cf. Matei VI, 25-34).

2) Pe lingă înțelesul propriu al cuvîntului «pîine», din această cerere, mai există și un înțeles duhovnicesc, adică, prin acest cuvînt, mai înțelegem și hrana noastră sufletească. Hrana trupească, singură, nu poate îndestula pe om, oricît de bogat ar fi, pentru că el are și un suflet, în care este înțipărit chipul lui Dumnezeu. Sfînta Evanghelie ne dă multe mărturii despre acest adevăr, dar, aici, alegem numai una singură, și anume despre «un bărbat cu numele Zaheu, și acesta era mai-marele vameșilor și era bogat» (Luca XIX, 1-10). Fiind bogat, desigur că Zaheu avea trupul îndestulat de mîncare și băutură, avea locuință aleasă, îmbrăcăminte de toate felurile, bani, pentru orice fel de cumpărături, atît el cît și «casa» lui. Îi lipsea însă hrana sufletească, după care a început să înseteze și să infometeze, și cînd a auzit că trece Domnul Hristos prin Ierihon, orașul în care trăia el, a alergat să-L vadă și să-I audă și el învățătura Sa divină și s-a suit într-un sicomor, ca să-L vadă pe Domnul. Domnul Hristos, cunoscîndu-i gîndul însetat după învățătura Sa, i-a înălțurat tulburarea și necazul și i-a dăruit mîntuirea, lui și întregii lui familii.

Domnul Hristos Însuși și Sfinții Părinți ne învață că, pe lingă pîinea trupului, pentru care trebuie să muncim și pe care trebuie s-o cerem de la Dumnezeu, mai avem nevoie și de pîinea sufletului, pentru care, de asemenea, trebuie să muncim și pe care s-o cerem de la Dumnezeu.

Ce înțelegem prin «pîinea sufletului», pe care o cerem prin această rugăciune, odată cu pîinea trupului?

Prin aceasta, noi înțelegem două lucruri, așa cum ne-au învățat Domnul Hristos și Sfinții Părinți:

- a) Cuvîntul lui Dumnezeu, adică cunoașterea și înțelegerea Evangheliei și
- b) Sfînta Cuminecătură, adică împărtășirea cu Sfîntul Trup și Sînge al Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos.

d. Concentrându-ne mintea asupra celor învățate pînă aici, să concentrăm și idelle cuprinse în această cerere :

Pîinea pe care o cerem lui Dumnezeu în rugăciunea «Ta-tăl nostru» este de două feluri : *pîinea trupească*, prin care se înțelege tot ceea ce ne cere trupul nostru, ca să poată viețui (hrană, îmbrăcăminte, sănătate etc.) și *pîinea sufletească* (învățătura Sfintei Evanghelii și Sfînta Împărtășanie). Fără aceste două feluri de pîini, cele două elemente ale ființei noastre mor. Există o moarte trupească, cunoscută de noi toți, dar există și o moarte sufletească a «omului cel dinlăuntru», (Rom. VII, 32; II Cor. IV, 16), adică sufletul.

Iar «moartea sufletului vine mai ales la cei ce nu voiesc să asculte cuvîntul lui Dumnezeu și învățăturile Lui», și să le înțeleagă, ne spune *Mărturisirea Ortodoxă*.

e. Privită în comparație cu celelalte cereri din Rugăciunea Domnească, cererea a patra, «pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi», este veriga de legătură între primele trei cereri, pe care le-am recapitulat în introducerea și între celelalte, care urmează și care ne arată limpede că prin ele ne rugăm lui Dumnezeu pentru noi.

Cererea aceasta, a patra, s-ar putea prinde de a treia în acest chip : ca să putem face voia Ta Doamne, aici pe pămînt, avem nevoie și de cele ce trebuie pentru întreținerea acestei vieți.

f. *Deci ca oameni ce sintem, cerem și pîinea cea spre înțărirea ființei noastre, știind că și aceasta este (tot) de la Tine și că noi nu putem trăi fără pîine.*

g. Să învățăm din tălcuirea acestei cereri, «pîinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi», cele de folos pentru viața noastră pămîntească și anume :

1) Dumnezeu voiește ca toți oamenii de pe fața pămîntului să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină (cf. I Tim. II, 4), dar voiește, în același timp, ca toți oamenii de pe pămînt să aibă pîine, adică hrană, îmbrăcăminte, sănătate și toate cele necesare spre ființarea trupezască, fiindcă

toți sintem fiii Lui și pe toți ne iubeste deopotrivă, ca un Tată bun. Se constată însă că, pe pămînt, este o neegalitate, din punct de vedere al posedării pîinii : unii, în anumite zone ale pămîntului, au pîine prea multă, alții au pîine multă, alții au puțină, iar alții, în alte zone ale lumii, nu au pîine deloc, adică cele necesare ființării trupezii și n-au nici măcar apă de băut. Și oamenii aceștia însă sînt fiii lui Dumnezeu, adică și ei au chipul lui Dumnezeu în ființa lor : minte, simțire și voință. Și aceștia, lipsiți de cele ale trupului, au dreptul de a trăi, pentru că Dumnezeu voiește ca toată lumea viață să aibă și s-o aibă din belșug (cf. Ioan X, 10). Învățătura creștină ne poruncește, pe de o parte, să cerem pîine de la Dumnezeu, cîștigată în mod cinstit și cu munca noastră, iar pe de altă parte, ne poruncește să frîngem din pîinea noastră, de care sintem îmbeșugați și să potolim foamea celui sărac, fratele nostru.

Numai pîinea *cîștigată cinstit și cu munca noastră* este binecuvîntată de Dumnezeu, pe cînd pîinea răpită de la altul este osîndită. *Sfîntul Grigore de Nyssa (335-394) spune :*

«Dacă pîinea cu care ne hrănim nu e răpită de la altul, dacă nimeni n-a flămînzit ca să ne saturem noi și nimeni n-a suspinat, ca să ne umplem noi pîntecele, ci este agonisită cinstit și deci, din al său, și este rod al dreptății și spic neprîhănit și neamestecat al păcii, pîinea lui Dumnezeu este una cu aceasta».

Sfînta Scriptură și Sfînți Părinți mustră aspru pe bogații lacomi care au belșugul adunat prin înălțuirea celui sărac și le arată tuturor celor ce au pîine din belșug s-o împartă cu cel lipsit, pentru ca «dreptatea lor să meargă înainte în fața lui Dumnezeu» (cf. Isaia LVIII, 8).

«Împarte pîinea ta cu cel flămînd — poruncește Domnul — adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l... Dacă dai pîinea ta celui flămînd și tu saturi sufletul amărît, lumina ta va răsări în întinerie și beznă ta fi-va ca miezul zilei» (Isaia LVIII, 7-9).

Sfîntul Ambrozie, episcop al Milanului (340-397), avînd ochii alinați asupra inegalității sociale din timpul său, constată că mulți bogați ai lumii au pîine prea multă, nu din

muncă și cinste, ci prin lăcomie și depozedarea celor săraci, și de puținul pe care l-ar avea. Tilcuind textul Sfintei Scripturi (III Regi XXI), în care se arată tirania regelui Ahab și a Izabelei, care au răpit viișoara săracului Nabot, pe care l-au omorât apoi cu pietre, Sfântul Părinte osîndește aspru pe astfel de bogați, biciuindu-i cu astfel de cuvinte:

«Pînă cînd, bogaților, vă întindeți poftele voastre nesățioase? Oare, numai voi singuri vreți să trăiți pe pămînt? De ce alungați pe cel sărac, care este împreună cu voi părtaș la bunurile naturale și de ce vă atribuiți vouă dreptul de stăpînire al naturii? Pămîntul a fost întemeiat spre folosința comună... pentru ce vi le atribuiți numai vouă?...»

Învățătura creștină nu îngăduie ca, alături de cei ce au pîine din belșug, să existe semeni de ai lor, muritori de foame și de aceea, poruncește ca «cei tari să poarte slăbiciunile celor slabi» (cf. Rom. XV, 1), și din acest punct de vedere, adică să împartă pîinea cu ei, fiindcă în fața lui Dumnezeu toți sîntem egali (cf. Gal. III, 28).

Prin aceasta s-ar face dovada că oamenii au înțeles înseamnă frățietate pe pămînt și care sînt, în parte, binefacerile împărăției lui Dumnezeu, revărsată pe pămînt.

2) În legătură cu cererea adresată lui Dumnezeu pentru «pîinea noastră cea spre ființă» și cu felul de dobîndire a pîinii în viață, să nu uităm învățătura divină despre îndatorirea noastră de a munci cu cinste pentru aceasta. Sfînta Scriptură poruncește bogaților să nu-și strîngă avuții «din suspinul» altora, iar nouă tuturor ne poruncește să muncim zilnic pentru pîine și să înlăturăm lenea, consumatoare de bunuri agonisite din truda altora și ucigătoare de suflet, în același timp. Munca pentru pîine în viață este unită cu cinstea și viața curată, pe cînd lenea este unită cu fărădelegea, necinstea și viclenia, și de aceea, Sfînta Scriptură, odată cu îndemnul la muncă, pentru pîine, adică pentru toate cele trebuitoare traiului, ne dă și îndemnuri la cinste și viață curată, zicînd:

«Du-te, leneșule, la furnică și vezi munca ei și prinde minte! Ea, care nu are nici mai mare peste ea, ni-i îndrumător, nici sfătuitor, își

pregătește de cu vară hrana ei și își strînge la seceriș mincare. Sau mergi la albină și vezi cit e de harnică și ce lucrare iscusită săvîrșește. Munca ei o folosesc spre sănătate și împărații și oamenii de rînd. Ea e fubită și lăudată de toți...» (Pilde VI, 6-8).

Să reținem deci învățătura pentru viață, că nu trebuie să existe păcatul strigător la cer, al opririi plăii lucrătorilor, dar nici viciul lenii sau, mai poruncitor spus: «Nici muncă fără pîine, nici pîine fără muncă», principiu de bază în patria noastră.

Se cîntă «Tatăl nostru» de către toți credincioșii. Amin.

Tatăl nostru (VI)

6. «ȘI NE IARTĂ NOUĂ GREȘELILE NOASTRE, PRECUM ȘI NOI IERTĂM GREȘILOR NOȘTRI».

a. Din tilcuirea celei de a patra cereri, cuprinsă în rugăciunea «Tatăl nostru», am învățat că Domnul Hristos voiește să cerem lui Dumnezeu pîine trupească și sufletească, atît pentru noi înșine, cît și pentru toți oamenii de pe fața pămîntului, pentru că toți sînt frați ai noștri și toți, împreună, sîntem fii ai Aceluiași Dumnezeu. Să cerem pîinea trupească, adică toate cele trebuincioase pentru viețuirea sau ființarea noastră pe pămînt, dar să cerem și pîinea duhovnicească, adică hrana sufletească, învățătura Sfintei Scripturi, care ne poruncește ca cei ce avem pîine s-o frîngem, și să dăm din ea și celor ce n-o au, oriunde s-ar găsi, pe fața pămîntului.

Prin cererea a patra, cum se vede, ne rugăm lui Dumnezeu, să ne dea cele ce ne trebuie ca să viețuim pe pămînt, dar credincioșii trebuie să întrețină legături strînse cu Dumnezeu, pentru ca să aibă îndrăznire în rugăciunea către El. Legăturile noastre sufletești cu Dumnezeu însă au slăbit, prin păcatele săvîrșite de Adam și Eva, păcate moștenite de noi toți, precum și prin păcatele săvîrșite de noi, personal, după ce ni s-a șters păcatul originar, prin Taina Sfîntului Botez.

Ca să stăm în bune legături cu Dumnezeu, așa ca un copil cu tatăl său, cu iubirea unuia față de altul, trebuie să ne rugăm Lui, tot zilnic, tot ca și pentru «piinea cea spre ființă», să ne ierte păcatele noastre.

b. Iertarea păcatelor o cerem de la Dumnezeu, prin cererea a cincea, din rugăciunea «Tatăl nostru»: «Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri», cerere pe care o vom țineu astăzi.

c. Cum se vede din înfățișarea ei, această cerere cuprinde o rugăciune către Dumnezeu, pentru a ne ierta păcatele, dar, în același timp, ea cuprinde și făgăduința noastră solemnă sau legământul, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, că, la rândul nostru, și noi vom ierta greșelile săvârșite de aproapele nostru față de noi.

1) Rugăciunea de cerere adresată lui Dumnezeu, cu scopul de a ne ierta păcatele, săvârșite de noi împotriva Sa, împotriva aproapei și împotriva trupului și sufletului nostru propriu, cuprinde, la rândul ei, și un act de recunoaștere și de mărturisire a păcatelor, lucru bine plăcut Domnului, pentru că aceasta înseamnă, totodată, căință și smerenie, în fața Lui. Aceasta este propriu-zis o cerere a creștinului, către Dumnezeu, fie particulară, atunci când creștinul rostește, singur, în taină, rugăciunea «Tatăl nostru», fie publică, în biserică, atunci când toți, laolaltă, rodesc și cântă această rugăciune la Sfânta Liturghie, spre sfârșitul ei.

Mărturisindu-ne păcatele, în aceste două forme, sintem încredințați că Domnul, în marea Sa bunătațe, ni le va ierta, cu condiția de a ierta și noi greșelile aproapei noastre. Pentru aceasta, Sfânta Scriptură, prin glasul Psalmistului, de Dumnezeu însoțit, ne poruncește: «Mărturisiți-vă Domnului că este bun, că în veac este mila Lui» (Psalmul CXXXV; XXXI, 6). Mărturisirea păcatelor înseamnă, la rândul său, și întoarcerea credinciosului de la calea cea rea, acțiune bineplăcută Domnului, Care spune: «Precum e adevărat că Eu sînt viu, tot așa-i adevărat că Eu nu voiesc moartea păcă-

tosului; ci ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu» (Ieremie XXXIII, 10).

Noi avem multe și grele păcate pentru că «nimeni nu este care să viețuiască și să nu greșască» (cf. I Ioan I, 8) și de aceea, toți trebuie să cerem iertare de la Dumnezeu. De altfel, toată economia mîntuirii noastre, adică toate acțiunile răscumpărării noastre, săvârșite de Domnul Hristos, au ca scop iertarea păcatelor noastre de către Dumnezeu. De asemenea, înstituirea Sfințelor Taine de către Domnul Hristos, în Biserica Sa, tot spre iertarea păcatelor s-a făcut.

Păcatele sînt o grea povară pentru ființa noastră și, pentru ca să scăpăm de osîndă pentru ele, trebuie să cerem să ni se ierte aceste păcate, pentru că, numai prin puterile noastre omenești, nu putem scăpa de ele. Noi sîntem înclinați către ele și putem să le săvîrșim singuri cu ușurință, altă cu trupul cît și cu sufletul, dar nu putem scăpa singuri de ele și de osînda pentru ele.

Păcatele noastre față de Dumnezeu au fost asemănate, în Sfînta Evanghelie, cu datoritiile bănești ale unor oameni, pe care nu le mai puteau plăti și din cauza căora aveau o soartă tristă, atît ei cît și familiile lor. Tocmai ca să ne arate asemănarea dintre soarta tristă a celui care nu mai poate să plătească datoritiile bănești și a celui ce nu poate să-și ierte păcatele săvârșite împotriva voinței lui Dumnezeu, Sfinții Evangheliști folosesc în această cerere cuvîntul «datorii», prin care trebuie să înțelegem păcatele: «Și ne iartă nouă datoritiile noastre».

2) Învățîndu-ne să cerem iertare pentru păcatele noastre, Domnul Hristos ne învață că iertarea ni se dă de către Dumnezeu numai dacă și noi iertăm păcatele pe care semenii noștri le-ar fi făcut împotriva noastră. Judecînd mai adînc asupra condiției prin care vom dobîndi iertare de păcate de la Dumnezeu, putem spune că această condiție oglindește puterea noastră sufletească de a iubi pe aproapele nostru și, mai mult, dovedește puterea noastră de a iubi chiar pe vrăj-

mași, așa cum este socotit cel ce ne face rău, îndatorire morală proprie numai învățăturii Mîntuitorului. Iertînd aproapei nostru orice și oricît de mult ne-a greșit, dovedim din plin că sîntem pătrunși de educația morală creștină. Atît de mult preț pune Domnul Hristos pe iertarea păcatelor săvîrșite de aproapele nostru față de noi, drept condiție a obîrîrii iertării de la Dumnezeu, încît ne reamintește de mai multe ori învățătura aceasta, chiar imediat după încheierea rugăciunii «Tatăl nostru»: «Că de veți ierta oamenilor greșelile lor, ierta-vă și vouă Tatăl vostru Cel ceresc; iar de nu veți ierta oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greșelile voastre» (Matei VI, 14-15). Cum se vede, această învățătură despre iertare este dată aici de către Domnul Hristos într-o formă directă, dar ca de la un Dascăl su-prem, Care voiește ca această învățătură morală însemnată să se și prindă perfect de sufletul credincioșilor.

La întrebarea, de cîte ori să iertăm greșelile aproapei, Domnul Hristos ne răspunde: «de șaptezeci de ori cîte șapte» (Matei XVIII, 22), adică totdeauna.

Dacă această făgăduință solemnă sau legămînt, de a ierta păcatele aproapei, este mincinoasă, vom fi osîndiți de către Dumnezeu, ca niște mincinoși și înșelători înaintea Lui, și toată rugăciunea noastră nu va aduce nici o roadă. Chiar așa spune Fericitul Augustin (254-430): «Dacă mințim în acest legămînt, întreaga rugăciune nu aduce nici o roadă (în qua pactione si mentimur, nullus est fructus totius orationis)».

Totuși, dacă, din slăbiciunea noastră, încă nu am izbutit să biruim ura din noi, ca să iertăm pe aproapele nostru, nu trebuie să încetăm această rugăciune, din inimă, pentru că Dumnezeu, cu puterea și cu mila Sa, ne va da putere, să biruim slăbiciunea firii și să alungăm ura din inima noastră.

d. Să reținem învățăturile cuprinse în cererea «Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri», învățături adunate aici, în următoarele:

1) Cererea aceasta, a cincea din Rugăciunea Domnească, o rostim ca să întreținem continuu legăturile noastre de iubire cu Dumnezeu. Aceste legături de iubire se întrețin nu mai dacă Dumnezeu ne iartă nouă păcatele, multe și grele, săvîrșite împotriva Sa, pentru că între un păcătos și Dumnezeu, Sfințenia supremă, nu poate fi nici o legătură; «căci ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea?» (II Cor. VI, 14), fi întrebă, muștrător, Sfîntul Apostol Pavel pe corinteni.

2) Cererea de a ni se ierta păcatele este, în același timp, o recunoaștere a păcatelor săvîrșite de noi și o mărturisire a lor înaintea lui Dumnezeu, un act de căință și un legămînt că, pentru a dobîndi iertarea de la Dumnezeu, vom ierta și noi orice greșală, oricărui semen al nostru, totdeauna.

e. Învățătura despre iertare, atît din partea lui Dumnezeu față de om, cît și din partea credincioșilor, unii față de alții, este presărată în tot Noul Testament. Despre ea vorbesc toți cei patru Evangheliști și toți Apostolii, în epistolele lor (cf. Rom. IV, 7; II Cor. II, 10; Ef. IV, 32; Col. III, 13 etc.).

f. Toate cele spuse aici despre iertare și toate cîte sînt spuse în Noul Testament, sînt redacte de Sfîntul Luca, printr-o scurtă poruncă, ușor de ținut minte: «Iertați și veți fi iertați» (Luca VI, 37).

g. Puterea sufletească a credinciosului, de a ierta, precum și actul de iertare în sine aduc un mare folos, atît celui care iartă, cît și obștii creștine, în general.

1) Cel care iartă păcatele aproapei său, săvîrșite împotriva sa, se mîngie cu gîndul că poate avea cutezanța să ceară și el iertarea păcatelor sale de la Dumnezeu, Tatăl ceresc și, mai mult, el simte mai dinainte fericirea proprie, pentru dobîndirea iertării cerute. Profetul și Psalmistul David, pedepsit de Dumnezeu, trupește și sufletește, pentru păcatele săvîrșite, copleșit de povara și otrava păcatului, dar mai ales de muștrarea Domnului numită «ghimpe», care îl înțepă mereu, pentru păcatele săvîrșite, ziua și noaptea, spune: «Că

ziua și noaptea s-a îngreunat peste mine mina Ta, și am căzut în suferință când ghimpele Tău mă împungea» (Psalmul XXXI, 4).

El avea nădejdea ieșirii din această cumplită suferință trupească și sufletească, precum și nădejdea fericirii sale, numai prin mărturisirea păcatului său înaintea Domnului și obținerea iertării, și de aceea, el zicea: «Mărturisii-voi făcându-lea mea Domnului»; așa de sigur era de bunățatea lui Dumnezeu, Care îi va da iertare, în urma căinței și a mărturisirii păcatelor, încît adaugă îndată cuvintele: «Și Tu ai iertat nelegiuirea păcatului meu» (Psalmul XXXI, 6). Psalmistul trăiește anticipat fericirea izvorîță din iertarea păcatelor de către Dumnezeu și strigă, fericit, de mai multe ori: «Fericii căroia s-au iertat fărădelegile și căroia s-au acoperit păcatele» (Ps. XXXI, 1; LXXXIV, 2 ș.u.).

Bolnavii vindecați de Domnul Hristos se simțeau fericii, în toată puterea cuvîntului, cînd auzeau că li s-au iertat păcatele, aducătoare de boli, după care urma însănătoșirea trupească.

Aceeași minăgîiere și fericire așteaptă și pe credincioșii de azi, dacă împlinesc cele cuprinse în cererea tîlcuită aici: «Și ne iartă nouă greselile noastre, precum și noi iertăm greselilor noștri».

2) Altă binefacere obștească, de proporții mai mari, izvořită din împlinirea învățăturii despre iertare, cuprinsă în această cerere din Rugăciunea Domnească, este pacea și traiul bun între oameni, pe toată fața pămîntului. Dacă toți oamenii ar ierta unii altora, cînd gresesc, și ar pune umărul să se îndrepteze unii pe alții, să se educe unii pe alții, iar nu să se osîndească unul pe altul, n-ar mai fi certuri în familie, ajungînd la divorțuri, n-ar mai fi procese interminabile între familiile creștine, la judecătorii și, ceva mai îmbucurător pentru omenire, n-ar mai fi războaie pe pămînt.

Se cîntă cu toții rugăciunea «Tatăl nostru».

«Tatăl nostru» (VII)

7. «ȘI NU NE DUCE PE NOI ÎN ISPITĂ».

a. Prin cererea a cincea din rugăciunea «Tatăl nostru», noi rugăm pe Dumnezeu să ne ierte păcatele noastre, cele multe și grele, pe care le săvîrșim, alit cu trupul, cît și cu sufletul nostru, fie împotriva lui Dumnezeu, fie împotriva aproapelui. Totodată, cum am văzut, ne întemeiem această cerere pe un legămînt solemn, pe care-l facem în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, că vom ierta și noi greselile făcute de semenii noștri împotriva noastră. A greși este omenesc, dar a ierta este dumnezeiesc și de aceea, Domnul Hristos repetă de multe ori învățătura divină despre iertare, pentru ca să fie bine învățată de toți credincioșii. Iertarea, așa cum am învățat, apropie sufletele și asigură o viață frățească, pașnică, pe pămînt.

b. Azi, vom învăța cuprinsul celei de a șasea cereri din rugăciunea «Tatăl nostru», cerere astfel formulată de Domnul Hristos: «Și nu ne duce pe noi în ispită».

c. Să învățăm mai întii ce este ispita și cine este ispititorul omului.

Ispita este bîntuiala cea rea, care amăgește și împinge pe credincios sub jugul diavolului. Ea este, la început, o momeală ademenitoare, înșelătoare, prin care este atras credinciosul spre păcat, dar, după aceea, ispita devine o putere activă în sufletul credinciosului, îndemnîndu-l în mod direct la săvîrșirea răului moral, adică la moartea sufletească. Ea este asemănătoare *momelelor* folosite de pescari, (rime, carne, insecte), în undițele lor, ca să ademenească peștii, sau asemenea hranei pe care o pune vînătorul într-un loc ales, pentru a atrage vînatul. Precum, prin aceste momeli, biețele viețuitoare se duc, din instinct, dar fără știință, la moarte, tot astfel, prin învoirea cu ispita, credinciosul, cu știință și voință, pășeste pe calea păcatului, adică pășeste spre moartea sufletească. Așa au pățit Adam și Eva, în rai, fiind ispițiți de rodul

frumos la vedere și bun la mâncare, așa a pățit Iuda, ispitit de zornăitul celor treizeci de arginți, și mulți alții.

Ispita vine din *dorințele sau poftele* păcătoase ale omului, de la *lume* și de la *diavol*, cauza oricărui rău moral. Ispita nu vine niciodată de la Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu ispiteste pe nimeni (Iacob I, 13), adică El nu îndeamnă pe nimeni la păcat. Dacă, totuși, în Rugăciunea Domnească, noi rugăm pe Dumnezeu să nu ne ducă în ispită, aceasta înseamnă că îl rugăm să nu îngăduie să vină peste noi ispita aceea, care ne-ar aduce pieirea noastră sufletească, îi mai cerem, prin aceasta, ca să reverse asupra noastră harul Său, pentru a nu fi copleșit de ispită. Îi cerem, cu alte cuvinte, lui Dumnezeu, să ne ferească de cea ispită omoritoare de suflet, dar aceasta nu înseamnă că El ne ispitește și tot El ne duce în ispită. El îngăduie să fim ispitiți, dar aceasta, până la o anumită mărime, adică fără să se treacă peste puterile noastre. Ispita, îngăduită de Dumnezeu, are rostul de a cerca tăria noastră în credință. În momentul când ne-a pus la încercare puterile noastre, Dumnezeu ne dă și harul Său, ca să putem rezista ispitei și s-o biruim (cf. Iov I, 12; II Cor. XII, 7—9).

Sfântul Iacob fericește pe cel ce rabdă ispita, adică rezistă la proba morală la care este supus și are puterea s-o biruie (Iacob I, 12) și adaugă Apostolul că acest credincios tare face parte din cei care vor primi cununa vieții veșnice, făgăduită de Dumnezeu celor ce-L iubesc.

Se știe că diavolul este urzitorul ispitei, dar privită din punct de vedere al mijloacelor de care se folosește el, ispita este *internă* și *externă*. Ispita este internă, când se ațită poftele dinlăuntru ale credinciosului: *pofța trupului, pofța ochilor și trufia vieții* (I Ioan II, 16). Cu aceste întreituri bîntuiește a încercat diavolul să ispitească chiar pe Domnul Hristos, dar a fost biruit (Matei IV, 1—11) și tot cu acestea a dus în ispită pe Eva în rai. Este *externă* ispita aceea, care pornește din lume și se îndreaptă asupra noastră. Ea pornește asupra noastră din partea semenilor noștri, bîntuiți de diavol și uneltirile

lui, pornite numai spre cele rele, și doritori să ne atragă și pe noi în mreaja păcatelor (cf. Parabola fiului risipitor, Luca XV, 11—32; Pilde VII, 5—22). Acestea sînt ispite ale diavolului în mod indirect, dar el poate ispiti omul și în mod direct, așa cum a ispitit pe dreptul Iov (cf. Iov) fiindcă el, dușmanul de moarte al omului, există în realitate (cf. I Pt. V, 8).

Totuși, puterea diavolului de a ispiti este mărginită de Dumnezeu și numai atît poate el să ispitească pe om, cît îi îngăduie Dumnezeu, în scopul probării virtuților credincioșilor, potrivit Atotînțelepciunii și Proniei Sale, pentru ca aceștia să poată dobîndi cununa veșniciei.

De regulă, cei plăcuți lui Dumnezeu, adică cei virtuoși sînt supuși ispitelor celor mai mari, iar nu cei care sînt deja sub jugul diavolului și al faptelor lui cele rele.

Biserica noastră pune la îndemîna credincioșilor multe mijloace educative, pentru ca să învingă pe diavol cu uneltirile lui ispititoare: *privegherea*, adică acțiunea de a lua seama la sine însuși mereu, *rugăciunea*, *postul*, *împărtășirea cu Sfințele Taine*, *Sposedania* și *munca încordată*, zilnică, știut fiind că poftele cele rele se zămislesc în om atunci cînd nu vrea să muncească, cum ne îndeamnă Sfîntul Vasile cel Mare (cf. Deuteronom XV, 9). Fericitul Augustin a formulat acest adevăr așa: «Oamenii, în ocupații, sînt sfinți, dar în nelucrare pier sufletește».

Dacă cel ispitit nu se opune ispitei diavolești, care este cauza păcatului, și-i dă ascultare, el devine păcătos, adică el calcă legea morală cu știință și voință și de aci mai departe, el pășește pe calea viciului moral, adică, de aci în colo, el capătă deprinderea de a călca în permanență voința lui Dumnezeu și legile omenescii.

d. Să ținem minte cele ce am spus pînă acum, despre cererea a șasea din Rugăciunea Domnească, și anume că ispita este momeala spre păcat și că ea vine de la diavol, care, cum spune Sfînta Scriptură, este protivnicul nostru, ne pîndește pașii noștri și umblă rîcnind ca un leu, căutînd pe cine să înghită (I Petru V, 8). Vedeți ce imagine înfiorătoare folo-

sește Sfînta Scriptură, despre diavol, «ca un leu», ca să scoată în relief puterea acestui dușman teribil al omului !

Diavolul ispitește pe credincioși, și indirect, ațîțindu-ne poftele, și direct, cum a făcut cu Adam și Eva, cu dreptul Iov, etc. Învoirea cu isпита ne duce la păcat.

e. Reamintindu-ne de cererea a cincea din Rugăciunea Domnească : «Și ne iartă nouă greseliile (păcatele) noastre...» și alăturînd-o de cererea tîlcuită azi «Și nu ne duce pe noi în ispită», observăm strînsa legătură dintre ele și anume că una vorbește despre păcate propriu-zise, și alta vorbește despre amăgirea sau momeala spre păcat, adică despre pășirea credinciosului spre păcat. Atît pentru iertarea păcatelor, cît și pentru a nu cădea în ispită, și a nu fi biruți de ea, după ce au căzut în ea, credincioșii trebuie să se roage lui Dumnezeu, cu cuvintele rostite chiar de Domnul Hristos, în cele două cereri.

f. Să nu uităm cuvintele, și mai poruncitoare, ale Domnului Hristos, rostite în legătură cu cererea a șasea : «Privegheai și vă rugați ca să nu intrați în ispită. Căci duhul este osîrditor, dar trupul neputincios» (Matei XXVI, 41).

g. Ce învățături folositoare pentru sufletul și trupul nostru să scoatem din dreptarul acesta divin ?

1) *Privegherea și rugăciunea* să ne fie primele noastre arme duhovnicești, pentru ca să nu ne ducă în ispită diavolul. *Privegherea* înseamnă a lua seama la noi înșine, tot timpul, a sta treaz tot timpul, a veghea într-una. Sfînta Scriptură ne poruncește : «Ia seama la tine însuși» (Deuteronom XV, 9), adică, să ne păzim, să nu intrăm în inima noastră gîndul nelegiuit ; să veghem mereu asupra noastră, ca să deosebim ce este vătămător în viață, ca să ne ferim, și să alegem ce-i mîntuitor, ca să înfăptuim. Luăm seama la noi înșine, și cu ochii trupului, dar mai ales, cu ochii sufletului. Sfîntul Vasile cel Mare tîlcuiește cuvintele «Ia seama la tine însuși», care cuprind învățătura despre priveghere, spunînd așa :

«Cercetează-te pe tine însuși în toate privințele ! Să ai neadormit ochiul sufletului pentru pofa ta, pentru că tu treci prin mijlocul lațurilor

(Isus Sirah IX, 13), în multe locuri sînt înfipte de dușmanul tău curse ascunse ; uită-te la toate cele din juru-ți, ca să scapi din cursă, ca o căprioară, și din laț, ca o pasăre (Pilde VI, 5). Căprioara nu cade în curse, pentru că are vederea pătrunzătoare. De aceea, și numele ei de căprioară — în grecește dorcas — și l-a căpătat de la vederea ei pătrunzătoare (dercomai — a avea privirea pătrunzătoare). Pasărea, la rîndu ei, dacă e atentă, cu ajutorul aripilor ei ușoare, zboară mai presus de viclesugul vînturilor. Vezi dar să nu pari mai nepriceput decît animalele, cînd e vorba de propria-ți pază ! Păzește-te să nu cazi în curse și să ajungi pradă diavolului, «vinat de el spre a face voia lui» (II Tim. II, 26).

Privegherea asupra noastră înșine și rugăciunea continuă, de a nu cădea în ispită, sînt mult trebuitoare și de mare folos pentru viața obștească a credincioșilor. Toți au de îndeplinit o slujbă în viață și trebuie să ia seama la ei înșiși, ca să nu cadă în ispită de a fi mîndri și a asupri pe cei cărora le dau porunci, să nu cadă în ispită de a-și însuși bunurile obștești, de a minți pe cei mai mari, în ceea ce privește puterea și împlinirea îndatoririlor slujbei lor, să nu cadă în ispită de a-și călca legămîntele morale familiale etc. Ispita este pragul de pe care se pășește în casa păcatului și de aceea, trebuie să fugim de ea, ca de cea mai puternică otrăvă, fiindcă ea este urzită de diavol, protivnicul nostru, și ne duce la pierrea sufletescă și trupească. Cînd ea vine peste noi, să-i stăm împotrivă, tari în credință, (I Petru V, 9), cerînd ajutorul lui Dumnezeu.

2) *Credinciosul mai are îndatorirea de a lua seama la sine însuși, și cu dorința de a nu da ocazia la păcat, celorlalți semenii ai săi, adică, nimeni să nu fie smînteală sau pricină de poticnire pentru cei din jurul său : nici părinți să nu fie smînteală pentru copii, nici cei mari față de cei mici, nici cei ce muncesc alături de frații lor să nu-i ducă în ispită, fie direct, îndemnîndu-i la călcarea legii lor dumnezeiești și ome-nești, fie indirect, ei înșiși săvîrșind abateri morale și legale, în fața ochilor lor sau în ascuns. Sfînta Scriptură osîndește aspru, dar drept, pe cei care sînt ispită, adică pricină de păcat pentru alții, adică pe cei ce sînt smînteală pentru alții, spu-*

nind că astfel de credincioși nici nu trebuie să mai trăiască în obște creștină și mai bine le-ar fi să li se atirne de gît o piatră de moară și să fie afundați în mare (cf. Matei XVIII, 6; Marcu IX, 43 etc.). Sfîntul Pavel, și din acest punct de vedere, se dă pe sine pildă de urmat, spunînd că, în slujirea sa, el n-a dat nici o sminteală, nimănui, întru nimic (cf. II Cor. VI, 3 ș.u.), adică el n-a ispitit pe nimeni.

Se cîntă împreună «Tatăl nostru».

«Tatăl nostru» (VIII)

8. «CI NE IZBĂVEȘTE (SCAPĂ) DE CEL RĂU».

a. Prin cererea a șasea, «Și nu ne duce pe noi în ispită», precum am văzut, noi rugăm pe bunul Dumnezeu ca *harul Lui să ne izbăvească de ispitele care întrec puterile noastre*. Am învățat că aceste ispite, sminteli sau ocazii de păcat, vin de la diavol. Am mai învățat că Dumnezeu îngăduie diavolului să ne ispitească, pentru cercarea tăriei noastre morale, că puterea diavolului de a ispiți este mărginită de către Dumnezeu, iar cînd am intrat în ispită, tot El ne dă și harul Său, ca să putem birui.

b. Azi, în continuare, vom învăța și cuprinsul ultimei cereri din rugăciunea «Tatăl nostru» și anume: «Ci ne izbăvește (scapă) de cel rău».

c. Această este cererea a șaptea din Rugăciunea Domnească. Cu ea se încheie această rugăciune și ea este cea de a patra și ultima cerere din grupul ultimelor cereri care alcătuiesc partea a doua a Rugăciunii Domnești, grup de cereri care privesc viața noastră trupească și sufletească.

Ce înțelegem prin *cel rău*, din această cerere?

Sfinții Părinți, marii învățători ai Bisericii, ne spun că *cel rău* este diavolul. Cuvîntul acesta *cel rău* arată însușirea diavolului, peste măsură de rău, adevăratul începător și făptuitor al răului pe pămînt (cf. Matei V, 33). Diavolul mai are

încă și însușirea de *viclean*, pentru că el întinde multe și meș-tesugite curse omului, ca să-l aducă sub jugul său, așa cum a făcut cu strămoșii noștri, Adam și Eva, în rai. Diavolul a adus păcatul în lume, iar păcatul a adus toate relele din lume. De aceasta ne dă mărturie amănunțită Sfînta Scriptură, care este plină de învățături, pentru lupta credincioșilor împotriva diavolului și a păcatului adus de el în lume. Sfînta Scriptură ne învață să ne luăm «arme Duhului» (cf. Ef. VI, 13—16) și să luptăm împotriva păcatului diavolesc «pînă la sînge» (cf. Evr. XII, 4).

Prin cuvîntul *cel rău* deci trebuie să înțelegem pe satana (diavolul), și uneltirile lui, adică răul moral și urmările rele, cauzate de el în lume. Domnul Hristos ne poruncește să ne rugăm lui Dumnezeu, să ne *mîntuiască* sau să ne *izbăvească* de cel rău. În limbajul Sfîntului Evanghelist Matei, care ne-a dat Rugăciunea Domnească, în întregime, așa cum ne-a fost lăsată de Domnul Hristos, aceste cuvinte înseamnă: a ne trage Dumnezeu la Sine, a ne păstra lîngă Sine, a ne scoate dintr-o primejdie, a ne scăpa, a ne salva de la o nenorocire aducătoare de moarte, a ne ocroti, a ne apăra, a ne feri, a ne îndepărta de la vreo nenorocire.

Cum se vede din mulțimea tilcurilor acestui cuvînt, «a mîntui» sau «a izbăvi», folosit în această cerere, gîndurile Sfîntului Evanghelist Matei, așa cum le-a prins din gura Domnului Hristos, Care a rostit această rugăciune, se pot rîndui așa: *Noi ne rugăm lui Dumnezeu, să ne păzească de orice rău, adică de păcat și de toată rușinea ce întărită mînia lui Dumnezeu, spre pedepsirea noastră*.

Școlărește spuse, aceste gînduri se pot înfățișa așa: prin această cerere noi ne rugăm lui Dumnezeu, să ne scape, în această viață, de *păcat* și de *toată împlinirea cea rea*, iar pentru intrarea în viața cealaltă, adică viața viitoare, să ne dăruiască *sfinșit creștinesc, nerușinat, cu pace și răspuns bun la judecata viitoare*.

1) Păcatul este călcarea cu știință și de bună voie a poruncilor lui Dumnezeu și plata lui este moartea (Rom. VI, 23).

De aceea, cînd zicem «și ne mințuiește de cel rău», noi cerem apărarea lui Dumnezeu împotriva celui rău, pe care dobîndind-o, sintem tari și apărați de toate cîte diavolul și lumea le unellesc împotriva noastră. Ne rugăm deci să ne atragă Dumnezeu la Sine, să ne păstreze lîngă Sine, să ne scape de *răul suflălesc*: minciuna, îndemnul la dezmăț, ură și răzbu-nare, spargerea familiei, calomnie, gînduri deșarte etc. (cf. Ps. I, 2—5; Isaia XLIV, 22; Plîngerile lui Ieremia III, 39; Luca XV, 18; XVII, 1; Ioan VIII, 7 etc.).

2) Pe lîngă rugăciunea de a ne feri de păcat, adică de răul suflălesc, prin această cerere, ne mai rugăm lui Dumnezeu, să ne ferească de toată împlinirea cea rea, în viața aceasta pămîntească, adică să ne ocrotească și de *răul fizic*, adus de multe ori tot de răul moral, păcatul, și de către urzitorul lui, diavolul, rău fizic mult păgubitor pentru viața noastră trupească: felurite boli, foamete, cutemur, potop, foc, sabie, război etc. Multe răutăți le îndurăm în viața aceasta pămîntească de la semenii noștri, dar învățătura noastră dumnezeiască ne poruncește să nu ne răzbu-năm pentru suferințele pe care le îndurăm, ci să întoarcem toată ura noastră împotriva celui duh al răutății, făptuitorul și adevăratul începător al răului, iar pe frații cei ce ne greșesc, să-i îndreptăm.

3) În cererea aceasta se cuprind învățături și pentru sfîrșitul nostru cel mai de pe urmă, cînd ne aflăm în pragul intrării în viața de dincolo de zare, precum și pentru viața viitoare însăși, la judecata obștească. Ne rugăm deci lui Dumnezeu, și pentru ca în ceasul închiderii ochilor, de moarte, să alunge de la noi toată bîntuiala vrăjmasului suflălesc nostru, și să ne ferească de înfricoșările diavolului, de munca cea vesnică și de diavolul cel rău.

d. Adunînd în minte învățăturile presărate pînă aici, alcătuim un scurt rezumat, pe care trebuie să-l păstrăm în suflălec nostru și să-l folosim în legăturile noastre cu Dumnezeu și cu aproapele nostru :

Prin *cel rău* (viclean) înțelegem păcatul, izvorul relelor din lume, precum și pe începătorul păcatului în lume, care este

satana. El este începutul, cauza primară a păcatului și, prin păcat, el este cauza răului în lume.

Prin cererea aceasta, ne rugăm lui Dumnezeu să ne smulgă din ghearele păcatului, să ne apere de orice rău fizic, adică de toată împlinirea cea rea de pe pămînt și să ne ferească de un sfîrșit rușinos al acestei vieți, precum și de osîndă, în viața viitoare.

e. Ajunși, cu tilcuirea, la sfîrșitul Rugăciunii Domnești, putem privi, cu ochi mai luminați întregul corp al acestei rugăciuni.

Observăm că această ultimă cerere «Și ne izbăvește de cel rău» este în cea mai strînsă legătură cu cererea a șasea, dinaintea ei : «Și nu ne duce pe noi în ispită», fiind o completare și o explicare a ei.

f. Ambele aceste cereri ne îndeamnă să luăm aminte la învățătura noastră de credință și anume că noi, oameni fiind, avem înclinarea mereu către păcatul suflălesc și trupesc, cădem ușor în păcat și de aceea, mereu să cerem de la Dumnezeu ajutorul de a ne scăpa atît de aplecarea noastră spre păcat, cît și de otrava păcatului însuși.

g. 1) Terminînd tilcuirea rugăciunii «Tatăl nostru», cerere cu cerere, credincioșii trebuie să simtă suflul divîn de care este îmbibat fiecare cuvînt din cele șapte cereri și, în același timp, să simtă că aceasta este rugăciunea frăției pe pămînt, așa cum au prezentat-o toți tilcuiitorii ei. De aici, îndatorirea creștinului de a rosti Rugăciunea Domnească în tot locul și în tot timpul.

Șapte sint cererile cuprinse în această rugăciune, după cum numărul șapte este numărul care îmbrățișează toate desăvîrșirile, spune Fericiul Augustin. Șapte este numărul darurilor Sfîntului Duh, șapte este numărul Sfîntelor Taine, șapte este numărul Laudelor zălnice, cuvenite lui Dumnezeu, după Sfînta Scriptură, care zice : «De șapte ori pe zi Te-am lăudat, Doamne, pentru judecățile dreptății Tale» (Ps. CXVIII, 164).

2) Rămînînd cu ultima cerere pe buze «Și ne izbăvește de cel rău», gîndindu-ne mereu că Dumnezeu, în atotputer-

nicia și mila Sa, ne scapă de tot răul din viața aceasta, să învățăm de aici că și noi, credincioșii, avem îndatorirea de a scăpa pe frații noștri, de orice singe ar fi, de orice credință, de orice stare socială, de tot necazul și strîmtorarea care s-a abătut asupra lor. Cu puterile noastre omeneste, mărginite, desigur, și cu mila noastră creștină, să fim și noi izbăvitori de rău ai aproapelui nostru, fie că ne cere, fie că nu ne cere ajutorul nostru, dar are nevoie de el. Și multe mai sînt împrejurările în viață, în care avem nevoie de ajutor, unii de la alții: în familie, în societate, la locurile de muncă, în călătorie, în boli, mai ales. Ți se umele inima de bucurie și storci chiar lacrimi, cînd vezi sau citești despre salvarea vieții unui frate, prin dăruire de sînge din singele altui frate, cînd vezi că frate pe frate a scăpat de la înec, într-un fluviu sau în mare, dintr-un accident etc. Parabola samarineanului milostiv, din Sfînta Evanghelie (Luca X), s-o purtăm în minte și în inimă, și din acest punct de vedere. Porunca Domnului Hristos «Mergi și fă și tu asemenea», din această parabolă (Luca X, 37), să ne fie călăuză și povăzuire neuitată, de a izbăvi și noi pe aproapele nostru «de toată reaua întîmplare» în viață. Să nu uităm că cererea aceasta «Și ne izbăvește de cel rău», ca și celelalte cereri, țintește la ocrotirea tuturor, prin forma ei, de a ne cuprinde pe toți, prin vorbele *ne*, izbăvește, iar nu *mă*, izbăvește. Și aici deci se cuprinde mesajul evanghelic al frăției dintre oameni și înlăturarea egoismului.

Se cîntă împreună «Tatăl nostru».

«Tatăl nostru» (IX)

9. «CĂ A TA ESTE ÎMPĂRĂȚIA ȘI PUTEREA ȘI MĂRIREA ÎN VECII VECILOR. AMIN».

a. Pînă acum, cum ați văzut, am tilcuit în întregime Rugăciunea Domnească «Tatăl nostru», alcătuită din două părți deosebite, dar care formează un singur corp, dumnezeiește constituit. Partea întâi cuprinde trei cereri, care se referă la

Dumnezeu, închinat în Sfînta Treime, iar partea a doua cuprinde patru cereri, care privesc trebuințele vieții noastre trupești și sufletești.

Ca o lucrare de compunere literară ideală, alcătuită din introducere, tratare și încheiere, scrisă sau vorbită, și Rugăciunea Domnească «Tatăl nostru», se termină cu o firească concluzie sau încheiere, care formează, propriu-zis, partea a treia a acestei dumnezeiești rugăciuni.

b. Azi, vom tilcui și această ultimă parte a Rugăciunii Domnești și anume: «Că a Ta este împărăția și puterea și mărirea în vecii vecilor. Amin».

c. Încheierea aceasta, care cuprinde, cum se vede, cuvintele *împărăție*, *putere*, *mărire*, referitoare la Dumnezeu, este propriu-zis o mărturisire sinceră a credincioșilor, despre atotputernicia lui Dumnezeu și despre existența Sa în trei Persoane: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh.

Cuvintele în *vecii vecilor* sînt totodată o mărturisire de credință, că atotputernicia lui Dumnezeu este în toate vremurile.

Această mărturisire este totodată și o mărturisire a faptului, pentru că toate cele șapte cereri sînt adresate lui Dumnezeu. Dumnezeu, în marea Sa bunătate, primește cererile rugăciunii noastre, iar cu atotputernicia Sa, exprimată prin această încheiere, El ni le și împlinește. Această încheiere este deci și o mărturisire de credință în Dumnezeu, dar este, în același timp, exprimarea nădejdi noastre, că Dumnezeu ne va împlini cererile adresate Lui.

Această încheiere se alătură multor altor încheieri, pe care le găsim în Sfînta Scriptură, după tratarea unor teme de învățăture de credință (cf. Rom. IX, 5; XI, 36; XVI, 25, etc.) și este încă și un cuvînt de proslăvire a lui Dumnezeu, pentru putere, măreție și celelalte însușiri mai presus de fire, ale Sale. Acest cuvînt de proslăvire, adresat lui Dumnezeu, poartă numele grecesc de *doxologie*, cuvînt mult întrebuintat în limbajul nostru bisericesc.

Sfințul Ioan Gură de Aur, ținând această doxologie, strins legată de cererile formulate în rugăciunea «Tatăl nostru» spune :

«Îți cer toate acestea, fiindcă pe Tine Te cunosc singur și adevărat Stăpîn a toate, cu putere față de sfîrșit, putînd face tot ce vrei, avînd o mîrire pe care nimeni nu o poate răpi. Drept aceea, aducem mulțumită Celui ce a binevoit să ne dea atîtea bunătăți și vestim sîrbătorire, că Lui se cuvine toată mîrirea, toată cînslea și toată puterea; zic : Tatălui și Fiului și Sfințului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin».

În această încheiere, îi atribuim lui Dumnezeu *împărăția și puterea*.

Împărăția, de care se vorbește aici, este împărăția spirituală, despre care am vorbit în ținuirea cererii a două «Vie împărăția Ta». Este împărăția virtuților dumnezeiești și omenești, aducătoare de fericire, spre deosebire de înfricoșătoarea împărăție a păcatului, aducătoare de nenorociri pe pămînt. *Puterea*, despre care vorbește această doxologie, este dreptul lui Dumnezeu de a milui și a mîntui, de a aduce moartea și de a da viața, ca Ființă atotputernică.

Iată cuvintele de învățătură ale Sfințului Cherman, patriarhul Constantinopolului (secolul VIII), despre această încheiere a rugăciunii «Tatăl nostru» :

«Că a Ta este împărăția și puterea și slava... a Tatălui și a Fiului și a Sfințului Duh. A Ta este puterea și al Tău este dreptul de a milui, de a aduce moartea și a da viața, al Tatălui și al Fiului și al Sfințului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Doamne, fiindcă a Ta este împărăția, nu ne lăsa pe noi să fim înfricoșați de altă împărăție — a păcatului — nici de altă putere, nici de altă stăpînire a diavolului. Cu toate că noi sintem vinovați de pedepse, din căzuza păcatelor noastre, noi Te rugăm să ne pedepsești, să Te răzbiți Tu, cum vei voi, dar să nu ne dai pe noi în mîinile oamenilor. Fie ca să cădem în mîinile Tale, fiindcă, precum este mărirea Ta, așa este și mila Ta, Părinte, Atotîntorule».

Cuvîntul *Amin*, cu care se termină Rugăciunea Domnească, este un vechi cuvînt evreiesc, pe care îl întîlnim numai în Evanghelia Sfințului Matei, de treizeci și una de ori. Cu acest cuvînt se încheie toate rugăciunile și doxologiile, și el are

mai multe înțelesuri. Aici, cuvîntul *Amin* înseamnă : *Așa să fie*, adică «toate să se facă după cum ne-am rugat» și arată încrederea neclintită, că Dumnezeu ne dă tot ce-I cerem cu *credință*, cu *nădejde* și *după voia Lui*.

Acest cuvînt *Amin* a intrat și în vocabularul multor credincioși ai Bisericii noastre, care îl folosesc ca o încheiere a discuțiilor cu privire la o învoială de ordin practic, cu privire la un plan de lucru, la care se învoiesc doi sau mai mulți credincioși. Cel căruia i se face o propunere și care își dă consimțămîntul pentru îndeplinirea ei, răspunde cu vorba scurtă «Amin», cu înțelesul că așa va face, cum s-a propus.

Cum știți cu toții, cuvîntul *Amin* este un răspuns dat și astăzi, la sfîrșitul Liturghiei, ca și în întreaga istorie a Bisericii creștine. Scriitorul bisericesc Ieronim, mort în anul 420, spune că în vremea lui, credincioșii încheiau Rugăciunea Domnească, roșită de unul singur, în numele tuturor, cu *Amin*, spus cu atîta însuflețire, încît răsunau bisericile ca la buzuirea tunetului.

d. Reamintindu-ne cele spuse pînă acum, trebuie să păstrăm în minte următoarele :

Partea a treia a Rugăciunii Domnești este încheierea aceasta, numită și doxologie : «Că a Ta este împărăția și puterea și mărirea în vecii vecilor. Amin».

Partea întîi a acestei încheieri este temeiul pe care noi ne bazăm, de avem îndrăzneala să-I adresăm lui Dumnezeu cele șapte cereri din Rugăciunea Domnească. Avem nădejdea neclintită că Dumnezeu ne va împlini cererile noastre, pentru că, după cum ne spune această încheiere, Dumnezeu este atotputernic, în veșnicie. Așa ne spune și Sfînta Scriptură : «Împărăți-va Domnul în veac, Dumnezeul tău, Sioane, în neam și în neam» (Psalmul XLV, 10). Aceeași împărăție și slavă și putere o are și Domnul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, despre Care Sfînta Scriptură spune : «Și Lui I s-a dat stăpînirea, slava și împărăția, și toate popoarele, neamurile și limbile îi slujeau

Domnul Hristos nu le-a împlinit cererea și i-a și certat, zicându-le: «Nu știți ce cereți» (Matei XX, 22).

2) Cum și ce trebuie să cerem în rugăciunile noastre către Dumnezeu? Aceasta ne învață Rugăciunea Domnească, alcătuită din cele șapte cereri, pe care le-am tilcuit în cuvintele de învățătură rostite mai înainte. Mai pe scurt spus, aici, noi să adresăm lui Dumnezeu cereri, *cu credință, cu nădejde și după voia Sa*. Acestea sînt însușirile rugăciunii de cerere către Dumnezeu, din partea unui credincios. Voința lui Dumnezeu am arătat-o în tilcuirea cererii a treia «Facă-se voia Ta». Repetăm aici că voia lui Dumnezeu este ca să cuprindem în cererile noastre, și trebuințele sufletești și trupești ale aproapelui nostru, de orice neam sau credință ar fi, căci numai atunci ni le îplinește. Învăătura noastră de credință ne aduce mereu aminte că însăși întinderea minilor Domnului Hristos pe Cruce a însemnat voința Sa, de a strînge la piept toate neamurile de sub cer (cf. Fapte II, 5). Mai adăugăm aici încă un cuvînt de învățătură al Sfintei Scripturi, ca temel al celor spuse: «Acestea am scris vouă care credeți în numele Fiului lui Dumnezeu, ca să știți că aveți viață veșnică. Și aceasta este încrederea ce avem către El că, dacă cerem ceva după voința Lui, El ne ascultă. Și dacă știm că El ne ascultă ceea ce îi cerem, atunci știm că dobîndim cererile pe care I le-am cerut» (I Ioan V, 13—15).

Din cele spuse mai sus, credincioșii trebuie să ia aminte ca, atunci cînd *dau Acatiste*, pretutindeni, în biserică, adică atunci cînd fac rugăciuni de cerere către Dumnezeu, către Maica Domnului sau sfinți, spre ajutor în necazuri și nevoi, să înscrie în pomelnicele lor și pe cei apropiați lor și chiar pe vrăjmași, ca și pe aceștia să-i întoarcă Dumnezeu de pe calea urii, pe calea iubirii aproapelui și să piară vrăjmășia din sufletul lor. Să știe bine credincioșii că toate slujbele Bisericii sînt pline de simțămîntul de iubire a unuia față de altul și nu îngăduie nimănui să rămînă în starea de osîndire a aproapelui sau să ceară, prin rugăciune, pieirea lui.

Lui. Stăpînirea Lui este veșnică, stăpînire care nu va trece, iar împărăția Lui nu va fi nimicîită niciodată» (Daniel VII, 14).

Partea a doua a încheierii este cuvîntul «Amin», care ne arată încrederea că ceea ce cerem de la Dumnezeu, vom dobîndi.

e. Acum, la sfîrșitul tilcuirii încheierii rugăciunii «Tatăl nostru», să spicuiim cîteva învățături morale pentru viața noastră de creștini, desprinse din cele învățate mai sus:

1) Pentru că Dumnezeuul nostru este Atotputernic, ca împărat suprem peste împărăția Sa ai cărei membri sîntem noi, credincioșii, și pentru că este Tatăl nostru ceresc, cel Bun și Milostiv, totdeauna trebuie să ne rugăm Lui, *pătrunși de credință și plini de nădejde*, că ne va împlini cererile noastre, cele de folos. Numai Dumnezeu, în Atotștiința și Pronia Sa, știe toate cele ce ne sînt de folos sufletelor noastre, pe cînd noi, credincioșii, cu mintea noastră mărginită, fără prea multă putere de prevedere, nu știm toate cele ce ne sînt de folos sufletesc și de aceea, de multe ori, cerem la Dumnezeu și ceea ce nu ne este de folos sau chiar ceea ce ne-ar fi vătămător, nouă sau aproapelui nostru. Dacă cerem lui Dumnezeu astfel de lucruri, El, «cu adîncul bogăției și al înțelepciunii și al științei Sale» (Rom. XI, 33), nu ne îplinește cererile noastre. Ceea ce cerem lui Dumnezeu trebuie să aibă un caracter moral, educativ, să ne aducă un spor în virtute, să nu aibă deci un scop imoral, egoist. Să luăm aminte la învăătura Sfintei Scripturi, care ne spune: «Cereți la Dumnezeu și nu primiți, pentru că cereți rău, ca voi să risipiți în plăceri» (Iacob IV, 3).

Odată, apostolii Iacob și Ioan, fiii lui Zevedeu, i-au cerut Domnului Hristos ca ei să șadă unul de-a dreapta Sa, iar altul de-a stînga Sa, în împărăția Sa. Ei credeau că Domnul Hristos va întemeia o împărăție lumească, pămîntească. Aceasta era o cerere egoistă, care a miniat pe cei zece apostoli, colegii lor.

Să ştie bine, de asemenea, că răufăcătorii care pleacă la drum, cu gînd rău, închinîndu-se chiar, ca să le ajute Dumnezeu în săvîrşirea făcădelor lor, sînt îndepărtaţi de la faţa lui Dumnezeu şi pedepsiţi.

Sfântul Ambrozie, episcop al Milanului (340—397), tîlcuind un text din Sfînta Scriptură, care vorbește de crima regei Ahab și a soției sale Izabela împotriva sărmantului Naabot (cf. III Regi XXI), mustră aspru pe cei ce îndrăznesc să vină chiar la biserică și să ceară ajutorul lui Dumnezeu, pentru reușita planurilor lor diavolești : «Îi poți vedea pe aceștia — spune Sfîntul Părinte — venind în biserică umili, stătători în rugăciune, ca să merite ajutorul pentru săvîrșirea crimei». Să nu fie între credincioși asemenea chipuri de oameni !

3) Credincioșii să nu uile înțelesul *așa să fie* al cuvântului *Amin*, cu care se sfințește încheierea rugăciunii «Tatăl nostru». Aceasta să însemne onoarea cuvântului dat de către un credincios, în toate discuțiile și în toate îndatoririle pe care și le ia, în obștea creștină. Cuvântul *da* să fie *da*, iar cuvântul *nu* să fie *nu*. Dacă *da* este *nu*, iar *nu* este *da*, în viața credinciosului, atunci acesta este robii de diavol, urzi-torul și tatăl minciunii (cf. Matei V, 37; Ioan VIII, 44).

4) La sfîrşitul tîlcuirii Rugăciunii Domneşti, să înţelegem îndatorirea noastră de creştini, de a rosti această rugăciune în toate împrejurările vieţii noastre. Rostind-o, trebuie să simţim înmăbrăţirea îngerilor, pentru că nu mai numim pe Cel ce ne-a zidit: *Dumnezeul nostru*, ci îi spunem: *Tatăl nostru*.

Aflăm că în locul în care tradiția spune că Mîntuitorul a rostit această rugăciune este astăzi o capelă cu un fel de pridvor interior, pe pereții cărui sînt fixate plăci de portelan cu «Tatăl nostru», repetat din arcadă în arcadă, în trei-zece și două de limbi. Această idee și realizare simbolizează creația întreagă, repetind prin toate vocile sale, de fiecare cînd, rugăciunea ideală, care nu putea veni decît din cer.

CELE ZECE PORUNCI DIVINE
(Decalogul)

a. Vorbind mai înainte despre Rugăciunea Domnească, «Tatăl nostru», am învățat că Dumnezeu este Tatăl nostru. Cel ceresc, iar noi, oamenii, suntem fiii Săi duhovnicești, fiii adoptivi, dobândind această calitate de mare cinste prin Taina Sfântului Botez.

Un fiu trebuie însă să-și iubească pe tatăl său și să-i în-
deplinească voia sa, pe care trebuie s-o cunoască în-dea-
proape.

Pentru ca să cunoască voia lui Dumnezeu și pentru ca să săvârșească fapte bune, plăcute lui Dumnezeu, precum și obstii în care viețuiește, credinciosul trebuie să știe poruncile lui Dumnezeu. Împlinind poruncile lui Dumnezeu, credinciosul împlinește însăși voia lui Dumnezeu. Însuși Dumnezeu, Și-a făcut cunoscută voia Sa, în chip direct și amănunțit, ca îndreptar pentru viața omului, prin Descoperirea dumnezeiască, în nemărginita Sa dragoste față de fiii Săi, și le-a dat Legea morală pozitivă, adică Legea morală scrisă în Sfânta Scriptură a Vechiului și a Noului Testament.

b. Azi, vom învăța Legea morală pozitivă, dumnezeiască, scrisă în Vechiul Testament, lege numită Decalog, pentru că este alcătuită din zece porunci.

c. Aceste zece porunci dumnezeiești, numite și Legea Vechiului Testament, după timpul în care au fost date și în comparație cu Legea Noului Testament, sînt scrise în cărtile: Ieșire cap. XX și Deuteronom cap. V. Iată cele zece porunci, așa cum sînt ele scrise în cartea Ieșire (XX, 2—17):

1) «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, Care te-a scos din pămîntul Egiptului și din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine !

2) Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din câte sînt în cer, sus, și din câte sînt pe pămînt, jos, și din câte sînt în apele de sub pămînt ! Să nu te închini lor, nici să le slujești.

3) Să nu iei numele Domnului Dumnezeuului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui.

4) Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești. Lucrează șase zile și-ți fă în acelea toate treburile tale, iar ziua a șaptea este odihna Domnului Dumnezeuului tău: să nu faci în acea zi nici un lucru, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoc al tău, nici străinul care rămâne la tine, că în șase zile a făcut Domnul cerul și pământul, marea și toate cele ce sînt într-însele, iar în ziua a șaptea S-a odihnit. De aceea a binecuvîntat Domnul ziua a șaptea și a sfințit-o.

5) Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pământul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da pîie.

6) Să nu uciți !

7) Să nu fii desfrînat !

8) Să nu furi !

9) Să nu mărturisești strîmb împotriva aproapelui tău !

10) Să nu dorești casa aproapelui tău ; să nu dorești femeia aproapelui tău, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui, și nici unul din dobitoacele lui și nimic din cîte are aproapele tău !».

d. Vom țilcui, amănunțit, aceste zece porunci morale dumnezeiești, în Sfînta Biserică, după săvîrșirea Sfintei Liturghii, după slujba Vecerniei, și după slujba Acatistului, prin zece predici catehetice, iar acum, să ne ostenim să ținem minte aceste porunci mari, repetîndu-le aici și recitîndu-le și dumnezeavoastră acasă, în Cărțile de rugăciuni, în Mica Biblie și în Sfînta Scriptură, duminica și în celelalte zile de sărbătoare și de odihnă.

Privind tabloul celor zece porunci în întregime, după cu-prinsul lor, constatăm că aceste porunci se pot grupa în două

clase: primele patru porunci morale, cum se vede, cuprind datorile credincioșilor față de Dumnezeu, iar ultimele șase porunci cuprind datorile credincioșilor față de aproapele. Așa au fost ele grupate de însuși Domnul Hristos, cînd a vorbit despre Legea morală a Vechiului Testament (cf. Luca X, 27) ; Matei XXII, 37—39 etc.). Mîntuitorul Hristos însă a dat o nouă țilcuire înțelesului cuvîntului *aproapele*, învățîndu-ne că aproapele nostru este orice om de sub ceruri, fără deosebire de sînge, de credință, de stare socială.

Din punct de vedere al formei în care sînt exprimate, cele zece porunci sînt, aproape toate, propoziții negative (să nu uciți, să nu furi etc.), adică ele sînt formulate conform procedurii unui părinte, de a face educație fiului său, învățîndu-l, atît ceea ce trebuie să facă, precum și ceea ce să nu facă.

Legea morală a Vechiului Testament sau Decalogul — cuvînt de obîrșie grecească, «deca» = zece, iar «logos» = poruncă, cuvînt, rațiune, lege — a fost dată poporului evreu, pe Muntele Sinai, prin Moise, și a fost scrisă pe două table de piatră. Despre această lege vorbește Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Evrei I, 1, arătîndu-i originea ei dumnezeiască.

e. Vechiul Testament mai conține și legi ceremoniale sau culturale, și legi civile, pentru poporul ales, poporul evreu, dar aceste legi au avut un caracter propriu numai pentru buna ocîrmuire a acestui popor și obligativitatea lor pentru creștini a încelat. Aceste două categorii de legi au avut un caracter trecător, și au preînchipuit legea desăvîrșită a Noului Testament, așa cum glăsuiește Sfîntul Apostol Pavel, numîndu-le «umbra bunurilor viitoare» (Evrei X, 1).

f. Legea morală sau Decalogul, pe care l-am învățat astăzi, în comparație cu celelalte două categorii de legi ale Vechiului Testament, este astfel definită de Sfîntul Apostol Pavel: «Deci, Legea e sîntă, și porunca e sîntă și dreaptă și bună» (Rom. VII, 12).

g. Să reținem aceste cuvinte ale Sfântului Apostol Pavel, de sublimă prețuire față de cele zece porunci, înscrise în Vechiul Testament. Apostolul insistă asupra faptului că Legea morală a Vechiului Testament este minunată, prin ea însăși, pentru că ea provine de la Dumnezeu, și a fost dată oamenilor, spre binele lor, să o abă ca îndreptar moral din viață. Trebuie să mai luăm seama, aici, și la focul sufletească cu care Apostolul susține valoarea morală a Legii, adăugând «sfințită și dreaptă și bună». Aceasta înseamnă că Sfântul Pavel insistă asupra obirșiei divine a Legii morale, arătând că ea este *Cuvîntul* lui Dumnezeu, *Sfințenia*, *Dreptatea* și *Bunătatea* desăvîrșită.

Văzînd însușirile morale divine ale Decalogului, credincioșii au îndatorirea de a pune cele zece porunci la temelia vieții lor morale. Aceste zece porunci rămîn în putere pentru toate timpurile, fiindcă ele sînt porunci ale legii firești, pentru care Dumnezeu le aduce la cunoștința credincioșilor, într-un chip mai limpede și mai hotărît.

De aceea, pentru a ști cum să-și întocmească viața, potrivit voinței lui Dumnezeu, spre a-și câștiga mîntuirea, creștinul trebuie să cunoască și să păzească cele zece porunci. Mîntuitorul i-a răspuns tînărului care-L întrebase ce să facă pentru ca să dobîndească viața de veci : «De voiești să intri în viață, păzește poruncile» (Matei XIX, 16—17).

Raportînd îndatoririle credincioșilor la cele trei însușiri morale ale Legii, însușiri arătate mai sus, învățăm că ei trebuie să alege după *sfințenie*, pentru că ea este expresia voinței lui Dumnezeu, să năzuiască pururea după *dreptate*, pentru că principiile dreptății organizează pacea între oameni, și să săvîrșească *binele*, ascultînd poruncile Legii, care aduc un mare folos întregii obști a credincioșilor.

Cele zece porunci au fost scrise de însuși Dumnezeu, pe două table de piatră și date omului, spre păstrare și împlinire. Datorî sintem și noi credincioși, să le înscrîm în sufletul nostru, pe lespedea minții și inimii noastre, și să le avem ca pe un îndreptar și mîrgăritar de mare preț în viață.

după cuvîntul Sfintei Scripturi : «Fiul meu, nu uita învățătura mea și inima ta să păzească sfaturile mele» (Pilde III, 1).

Buna înțelegere și buna înțelegere a celor zece porunci se poate realiza numai privindu-le în lumina desăvîrșită a Noului Testament, adică în lumina Legii morale evanghelice sau creștine.

Se cîntă în biserică, de către toată obștea, cîntarea de la Pavecerniță : *Doamne al Puterilor...*

1. Porunca întâi:

«EU SINT DOMNUL DUMNEZEUL TĂU,
CARE TE-A SCOS DIN PĂMÎNTUL EGIP-
TULUI ȘI DIN CASA ROBIEI. SĂ NU AI
ALȚI DUMNEZEI AFARĂ DE MINE!».

(Ieșire XX, 2—3)

a. În cuvîntul de învățătură, rostit mai înainte, am arătat care sînt cele zece porunci morale dumnezeiești sau Decalogul, porunci scrise în Vechiul Testament, și am insistat asupra valorii acestor porunci pentru viața credincioșilor. Totodată, am stărunit asupra îndatoririlor credincioșilor de a le îndeplini, pentru folosul lor sufletească, fiindcă aceste zece porunci rămîn în putere pentru creștinii din toate timpurile.

b. De data aceasta, învățăm porunca întâi a Decalogului și înțelegem ei : «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, Care te-a scos din pămîntul Egiptului și din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine!» (Ieșire XX, 2—3).

c. Cum se vede, această poruncă este alcătuită din două părți, care exprimă două idei principale. *Partea întâi*, formulată prin două propoziții afirmative, cuprinde Descoperirea divină, despre Unicul și Adevăratul Dumnezeu, Căruia trebuie să ne închinăm, iar *partea a doua* a acestei porunci, formulată printr-o propoziție negativă, ca aproape toate po-

runcile Decalogului, este opreliștea viguroasă și autoritară de a nu mai căuta alți «dumnezei».

În partea întâi a acestei porunci, Dumnezeu Se face cunoscut poporului evreu, în pustie, și, în același timp, Se face cunoscut tuturor oamenilor, pentru ca toți, cunoscându-L, să-L proslăvească și aici pe pământ, și în ceruri. Prin această descoperire, Dumnezeu ajută pe credincioși să-și îndeplinească cea dintâi îndatorire față de El, de a-L cunoaște, a crede în El, a nădăjdui în El, a-L iubi, pentru ca prin săvârșirea a tot ceea ce urmează din credință, nădejde și dragoste față de Dumnezeu, să dobândească viața veșnică, ultimul țel al credincioșilor. Însuși Domnul Hristos ne-a învățat că cea dintâi îndatorire a credinciosului este să cunoască pe Dumnezeu, Cel adevărat, și aceasta ne conduce spre viața de veci. El spune: «și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos, pe Care L-ai trimis» (Ioan XVII, 3). Tocmai pentru aceasta a fost plămăuit omul de către Dumnezeu: pentru a-L cunoaște și de a-L proslăvi, ca pe Făcătorul său și a toate cele văzute și nevăzute și ca Atoateșitor.

Puterea lui Dumnezeu și iubirea Lui față de oameni este arătată în această poruncă, numai printr-un singur fapt istoric, și anume, prin scoaterea poporului evreu din robia nedreaptă a egiptenilor. Atotputernicia și Pronia sau puterea de grijă a lui Dumnezeu față de oameni se întemeiază, aici, numai pe acest fapt, pentru că Moise și poporul evreu, căruia le sînt încredințate cele zece porunci, se aflau tocmai în perioada ieșirii din robia Egiptului și ei înșiși, cu toată ființa lor, simțeau puterea și ajutorul lui Dumnezeu în călătoria lor spre Canaan. Este și acesta un procedeu dăscălesc, de a face pe ascultători să cerceteze realitățile vieții în care se află, și să le lege de ceea ce li se spune, teoretic, spre dreapta convingere. În alte locuri ale Sfintei Scripturi însă, Dumnezeu, descoperindu-Se pe Sine oamenilor, aduce o motivare mult mai dezvoltată pentru dovedirea existenței, puterii și purtării Sale de grijă. Adresându-Se tot popo-

rului evreu, dar atunci cînd el se găsea în regatul său, în Palestina, Domnul spune: «Eu sînt Domnul și nimeni altul! Afară de Mine nu este Dumnezeu... Eu am făcut pămîntul, și omul de pe el, Eu l-am zidit. Eu, cu minile, am întins cerurile și la toată oștirea lor Eu îi dau poruncă» (Isaia XLV, 5, 12). Iată și aici o învățătură pedagogică de a chibzui bine, pentru a spune cele potrivite și necesare în timpuri și la locuri potrivite.

Partea a doua a acestei porunci ne îndeamnă să nu avem alți dumnezei și să nu ne închinăm lor. Învățătura despre Dumnezeu, formulată în prima și a doua parte a acestei porunci, este *monoteismul*, care este învățătura fundamentală a religiei creștine, că există numai *un singur Dumnezeu*, Căruia să ne închinăm «în duh și adevăr» (Ioan IV, 24). Opreliștea aceasta, de a nu mai avea alți dumnezei, afară de Unul, Singurul și Adevăratul Dumnezeu, este o idee fundamentală în întreaga Sfință Scriptură, și ea se adresează direct celor care se închinau la idoli, adică la chipul de metal, de piatră sau de lemn, făcute de mîna omenească. Porunca aceasta întinde să ferească poporul ales, și pe noi creștinii, mai tirziu, de religia idolatră, adică de religia popoarelor care se închinau la idoli, religie foarte răspîdită în timpul primirii celor zece porunci de către Moise (cam la 1400 î.d.H.), cît și la începutul creștinismului. De aceea Sfînta Scriptură, odată cu porunca hotărîită, de a fugi de idolatrie, explică însușirile Unicului și Adevăratului Dumnezeu spiritual, și în același timp, arată desertăciunea slujirii la idoli, și răătăcirea minții care a cuprins pe idolatri, fiindcă ei, creaturi, le fac alte creaturi, cu minile lor de meșteșugari (fierari, lem-nari, cioplitori în piatră) și se închină lor, zicînd: «Izbăvește-mă, că tu ești dumnezeul meu!» (Isaia XLIV, 17). Atît de nemîntoși sînt acești făcători de «dumnezei», încît ei nu mai pot să-și vadă aberația lor, nu pot să-și mai facă «nici o socoteală în mintea lor», sînt «simpli și fără pricepere», cum îi numește de Dumnezeu însuflatul, profetul Isaia, și nu în-

teleg subrezenta acestei judecări făcute de ei înșiși : «Jumătate (lemnul) l-am pus pe foc și am copt piine, pe cărbuni am fript carne și am mincat-o, iar cu cealaltă jumătate care a mai rămas, voi face un idol urțios și mă voi închina la un trunchi de copac» (Isaia XLIV, 19).

Mult insistă asupra învățurii despre monoteismul descoperit de Dumnezeu în cele zece porunci și despre răstăcirea celor ce cred că idoliți sînt ceva, precum și despre nimicnicia idoliților, însuși Sfîntul Apostol Pavel. El le spune cointenilor așa : «...știm că idoliți nu este nimic în lume și că nu este alt Dumnezeu decît Unul singur» (I Cor. VIII, 4). Iată cî învățătura de credință, monoteismul, idee de bază a creștinismului și învățătura despre deșertăciunea idoliților și a cultului lor, adevăruri cuprinse în prima poruncă a Decalogului, sînt mult repetate și comentate în Sfînta Scriptură (cf. Ps. XCV, 5 ; CXIII, 12, ș.u. ; Isaia XLI, 24 ș.u. ; XLIV, 9 ș.u. etc.).

Să nu ne închipuim însă că prin porunca întîi a Decalogului, și anume, prin cuvintele «să nu ai alți dumnezei afară de Mine», se oprește cinstirea ingerților și a sfinților. Cinstirea dată de credincioși ingerților și sfinților este una din învățăturile principale ale Bisericii noastre. Creștinul se roagă lor, nu ca lui Dumnezeu, ci se roagă lor, numai ca ei să mijlocească pentru el către Dumnezeu, prin rugăciunile lor. De aceea, formulele «Sfinte..., roagă-te lui Dumnezeu pentru noi» sau «pentru rugăciunile sfinților părinților noștri, Doamne Iisuse Hristoase miluiește-ne pe noi», exprimă dreapta învățătură despre mijlocirea sfinților către Dumnezeu, pentru credincioși.

d. Adunînd gîndurile de mai sus, desprinsе din tîlcuirea poruncii întîi a Decalogului, într-o vorbire mai restrînsă, să purtăm în minte următoarele :

1) Prima din cele zece porunci morale dumnezeiești ne dă învățătura despre monoteism, adică despre existența Unui singur Dumnezeu și ne arată, în același timp, Atotputernicia și Pronia sau Providența sau purtarea Sa de grijă față de om.

2) În același timp, aici se mai cuprinde și porunca hotărîită și autoritară a lui Dumnezeu, de a nu mai avea alți «dumnezei» și de a fugi de închinăciunea idolatră, înjositoare pentru om : închinarea la pietre și lemne cioplite, la corpurile cerești (soare, lună, stele), la animale, la obiecte mici, la fenomene ale naturii etc.

3) Odată cu acestea, mai învățăm din tîlcuirea acestei porunci că avem îndatorirea de a cinsti după cuviință pe Maica Domnului, pe sfinți, pe ingerți, căroa ne închinăm, ca să mijlocească către Dumnezeu prin rugăciunile lor. Noi nu ne închinăm acestora ca lui Dumnezeu, ci ca unor aleși mijlocitori între credincioși și Dumnezeu. Mijlocirile acestea sînt bine plătute lui Dumnezeu, sînt cuprinse în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție și de aceea, ele nu sînt oprite de porunca întîi a Decalogului.

e. Învățătura aceasta despre *monoteism*, cuprinsă în cele zece porunci morale, înscrise în Vechiul Testament, este una din învățăturile fundamentale, și ale Noului Testament, în lărită de Mîntuitorul Hristos prin predica Sa. În Vechiul Testament, această învățătură se află într-o formă mai restrînsă, iar în Noul Testament, care este desăvîrșirea Legii, ea se găsește într-o formă perfectă.

f. Avînd în vedere valoarea învățurii despre credința într-un singur Dumnezeu, Biserica creștină a pus această învățătură chiar în fruntea Simbolului de Credință sau Crezul și o mărturisește neîncetat zicînd : *Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotîitorul, Făcătorul cerului și al pămîntului, văzutelelor tuturor și nevăzutelelor* (art. 1).

g. Cunoșcînd tîlcuirea poruncii întîi din Decalog, să desprindem de aici învățăturile pe care avem îndatorirea să le îndeplinim și anume :

1) Noi, creștinii, avem îndatorirea de a păzi această poruncă, cu toată ființa noastră, pentru că Dumnezeu ne-a slobozit dintr-o robie mai mare decît robia egipteană, robia păcatului și ne-a adus la lumina credinței și la libertatea duhovnicească desăvîrșită, aducîndu-ne *răscumpărarea* prin

Iisus Hristos. Devenind supuși ai lui Dumnezeu, prin răscum-părare, îi datorăm lui Dumnezeu veșnică recunoștință, prin rugăciuni de laudă, mulțumire și cerere. Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă, stăruitor, să mulțumim pururea, «cu bucurie», Tatălui, pentru că «El ne-a scos de sub puterea întunericului și ne-a strămutat în împărăția Fiului iubirii Sale, întru Care avem răscumpărarea prin sîngele Lui, adică ierta-rea păcatelor...» (Col. I, 12—13).

2) Luînd aminte la partea a doua a poruncii, să nu săvîr-șim păcatul superstițiilor, adică al cuvintelor deșarte, cum sînt descîntecele, vrăjitoriile, chemarea spiritelor celor morți și altele ca acestea, nici să ne închinăm la idoli. Să luăm aminte, de aici, ca să înlăturăm din gîndul și viața noastră nu numai idoli fizici, despre care am vorbit, dar, mai ales, să înlăturăm idoli morali, care pătrund în suferințele credin-cioșilor, și care sînt adorați de unii dintre ei. Unul dintre acești *idoli* este *păcatul lăcomiei în mîncare și băutură*, care copleșește pe unii dintre credincioși. «Pîntecele este dum-nezeul lor», spune Sfîntul Apostol Pavel (Col. I, 19). Pentru înlăturarea acestui *idol*, noi sîntem datori să ascultăm și de porunca divină de a fi cumpătați, și de sfatul medicului. Alt *idol*, de care trebuie să fugim este *păcatul arghirofiliiei* (iu-birea de argint), «care este rădăcina tuturor relelor și cei ce au pofțit-o cu înfocare au rătăcit de la credință și s-au stră-puns cu multe dureri» (I Tim. VI, 10). La acești *idoli* se adaugă mulți alții, făuriți cu știință și voință de unii cre-dincioși: «desfrînarea, necurăția, patima, pofta rea și lăco-mia, care sînt o închinare la idoli, pentru care vine mînia lui Dumnezeu», (Col. III, 5—6), și disprețul oamenilor.

3) Să nu uităm că un păcat grav împotriva acestei po-runci este și spargerea unității dreptei credințe, prin apos-tazie, adică lepădarea de întreaga învățătură creștină, neas-cultarea de rînduiele Bisericii noastre, adică ceea ce fac schismaticii, păcate săvîrșite de unii credincioși. Aceștia tul-bură pacea din obște creștină. Ei calcă porunca întîi din Decalog, nesocotesc Rugăciunea Domnului pentru unitatea

obștii creștine. Sfîntul Ciprian, dînd povătuiri și mustrări pen-tru unii ca aceștia, spune:

«...de aici (adică din Rugăciunea Domnului Hristos, pentru unitate), (Ioan XVII), poate să înțeleagă oricine cit de mult păcătuiește cel care sparge unitatea și pacea, tocmai cele pentru care S-a rugat Domnul, Care, fără îndoială, vrea ca poporul Său să trăiască, fiindcă El știe că neînțelegerea sau neunirea dintre oameni nu vine în împărăția lui Dum-nezeu».

Se cîntă de către toți credincioșii începutul Doxologiei, ce se zice a Sfîntului Ambrozie: *Pe Tine, Dumnezeule, Te lăudăm, pe Tine, Doamne, Te mărturisim, pe Tine, Preaveș-nicule Părinte, tot pămîntul Te mărește* (glasul al VIII-lea).

2. Porunca a doua:

«SĂ NU-ȚI FACI CHIP CIOPLIT ȘI NICI UN FEL DE ASEMĂNARE A NICI UNUI LUCRU DIN CITE SÎNT ÎN CER, SUS, ȘI DIN CITE SÎNT PE PĂMÎNT, JOS, ȘI DIN CITE SÎNT ÎN APELE DE SUB PĂ-MÎNT!».

(Ieșire XX, 4)

a. Rîndul trecut, am tălcut porunca întîi din Decalog, și am păstrat în minte învățăturile dumnezeiești care se cuprind în această sfință poruncă, și anume: despre existența Unui singur Dumnezeu, spiritual, atotefăcător, atotputernic, și atotepurtător de grijă, adică învățătura despre monoteism și, totodată, am mai reținut și îndatorirea de a nu ne făuri idoli, sub felurite forme, și de a nu ne închina lor, insistînd asupra desertăciunii idolatriei.

b. Astăzi, continuînd cu tălcuirea Decalogului, vom învăța porunca a doua și înțelesul ei: «*Să nu-ți faci chip ciotlit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în cer, sus, și din cîte sînt pe pămînt, jos, și din cîte sînt în apele de sub pămînt!*» (Ieșire XX, 4).

c. Îndatorirea noastră, a creștinilor, de a nu mai căuta alți «dumnezei», și a nu ne făuri nici un fel de idoli, am

învățat-o, cum am spus, din tilcuirea celei dintii porunci morale dumnezeiești.

Rămâne acum de știut dacă prin cinstirea sfințelor icoane, creștinii nu cumva calcă porunca aceasta care ne oprește de a face idoli. Se aud și astfel de murmure, chiar între unii membri ai Bisericii creștine. Răspunsul la astfel de întrebări și socotințe este că, cei care cinstesc icoanele nu se închină în nici un fel materialului din care sînt făcute icoanele, nici zugrăvelor de pe lemn, ci persoanelor al căror chip este zugrăvit pe icoane.

Învățătura despre cinstirea sfințelor icoane este mult dezvoltată, atît în Sfînta Scriptură cît și în Sfînta Tradiție.

Vechiul Testament, de exemplu, ne dă măturie că iudeii se închinau la heruvimii care umbreau Cortul Sfinț, și-i cinsteau după cuvîntă, deși ei erau făcuți de mîna omenească, fiindcă aceste chipuri de heruvimi înfățișau pe adevărații heruvimi, adică pe cei care formau una din cetele de îngeri, ființe spirituale reale, create de Dumnezeu, dar care stau în ceruri, lîngă El, și-l slujesc Lui (cf. Ieș. XXV, 20—40; XXXVII, 9; Evr. VIII, 5; IX, 5 etc.).

Noul Testament, Revelația desăvîrșită, vorbește despre multe icoane și chipuri văzute care înfățișează persoane reale, spirituale: Domnul Hristos este icoana sau Chipul Tatălui (Evr. I, 3, cf. Ioan XII, 45; XIV, 9; Matei III, 16; Fapte II).

Sfinții Părinți tilcuiesc mult rostul, valoarea și existența icoanelor în toată istoria cultului creștin și îndeamnă pe creștini la cinstirea lor.

Sfințul Ioan Damaschin, secolul al VIII-lea, d.H., un mare apărător al cinstirii icoanelor, redă, în rezumat, învățătura dumnezeiască a Sfinților Părinți despre închinarea la icoane. Cîtăm numai o singură frază din cele spuse de el: «După cum spune grăitorul de Dumnezeu Vasile, cel prearenumit în cele dumnezeiești, cinstea adusă icoanei se îndreaptă spre izvodul ei (adică spre originalul ei), dar, izvodul ei este cel înfățișat în icoană, cel după care se face icoana».

Tot Sfințul Ioan Damaschin ne spune că scriitorul creștin Clement Alexandrinul, mare învățat și scriitor bisericesc din secolele al II-lea și al III-lea, mărturisește că, pe timpul lui, se aflau în bisericile creștine icoanele Mîntuitorului, patriarhilor, profeților și îngerilor. De asemenea, Sfințul Damaschin continuă învățătura despre cinstirea sfințelor icoane, arătînd că prin aceasta se îndeplinește o poruncă divină, dar, în același timp, cinstirea icoanelor răspunde și unei trebuințe firești de învățătură creștină pentru credincioși. Cinstirea icoanelor, introdusă în biserică și în casele credincioșilor, este și un act dăscălesc, moștenit odată cu celelalte învățături și predanii dumnezeiești. Icoanele, în creștinism sînt mijloace intuitive, adică mijloace care atrag simțurile credinciosului, spre buna înțelegere a învățăturii divine, și în același timp, ele și sfințesc aceste simțuri. De aceea, Sfințul Ioan Damaschin în cartea sa *Cinstirea sfințelor icoane*, spune așa:

«Noi punem în toate locurile chipul lui Hristos și chipurile sfinților, sub formă de icoană și prin ele sfințim cel dintii simț, căci înțitul dintre simțuri este vederea, după cum prin cuvintele sfințelor sfințim auzul. Icoana este un lucru care prilejuieste aducerea aminte. Ceea ce este cartea pentru științorii de carte, aceea este icoana pentru cei care nu știu carte. Și ceea ce este cuvîntul pentru auz aceea este icoana pentru văz, căci prin ajutorul minții ne unim cu icoana.

Nu am prea multe cărți, continuă vorbirea Sfințul Părinte, și nici nu am timp liber ca să citesc; intru însă în biserică, spitalul obștească al sufletelor, înăbușit de gînduri ca de niște spini; podoaba icoanelor mă atrage să mă uit, îmi deslătează vederea ca o livadă cu flori și, pe nesimțite, slava lui Dumnezeu pătrunde în suflet. Am primit răbdarea mucenicului, răsplata cununilor și mă aprind ca prin foc, cu dorința de a-l urma. Căzînd la pămînt, mă închin lui Dumnezeu prin mijlocirea mucenicului și mă mîntuiesc. Ce spui? Nu voi scrie, și cu cuvîntul, și cu culorile pămîntului mucenicului? Și nu voi îmbătăți cu ochii ceea ce admită și îngerii și toată zidirea, dar este «dureros pentru diavol și înspăimîntător pentru draci», după cum a spus Sfințul Vasile?».

Iată deci că icoanele au rostul unor scoți biblice pentru credincioșii Bisericii noastre. Împreună cu pictura bisericilor, din interior și exterior, icoanele alcătuiesc cea mai intuitivă

lecție, în care se tratează întreaga istorie a mîntuirii neamului omenesc, ușor de învățat de către orice credincios.

Cutul icoanelor din Biserica creștină a fost un viguros izvor de inspirație pînă la arta religioasă, atît în istoria bisericească universală cît și în istoria bisericii române. Pictura bisericească a Renașterii, cu celebrele ei Madone, de exemplu, precum și picturile din bisericile noastre, de pe tot cuprinsul patriei, sînt valori artistice universale. Picturile bisericilor noastre, în special cele din Moldova, împreună cu uimitoarele picturi pe sticlă, oglindesc simțul artistic al românilor și constituie un moment important din Istoria artelor. Documentele istorice spun că încă la 1570 exista la Suceava o breaslă a zugravilor bisericești. Fostul profesor de Istoria artelor de la Universitatea din Viena Iosif Strygowski, cercetînd bisericile din Moldova, din epoca lui Ștefan cel Mare, se exprimă astfel despre valoarea lor artistică: «Sînt acolo tezaure pe care cunoscătorul cel mai bine informat asupra artei vechi, prin propriile sale călătorii, nu poate să le vadă nicăieri aiurea».

d. Cele spuse mai sus arată valoarea din punct de vedere dogmatic a icoanelor, adică închinarea la icoane a credincioșilor este una din învățătura de temelie a Bisericii creștine, dar totodată, ele arată și folosul cel mare din punct de vedere dăscălesc. Prin icoane se învață toată schema învățării de credință creștină și, în același timp, se cultivă simțul artistic al credincioșilor. De asemenea, cele de mai sus arată că cinstirea icoanelor își are temeiurile în Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție.

e. Mereu cu gîndul la prinderea înțelesului poruncii a doua a Decalogului, de a nu ne închina la idoli, să facem o comparație între icoane și idoli. Hotărît lucru este că icoanele nu suferă comparația cu idoli, cum grăiesc, cu mare păcat, unii dintre creștini, care s-au îndepărtat de predaniile Bisericii (cf. II Tes. II, 15). Între idoli și icoane este o antiteză,

adică ele reprezintă două lucruri cu totul opuse, contrarii. Idoli, care «nu sînt nimic» (I Cor. VIII, 4) sînt creația satanei, pe cînd icoanele sînt descoperirea lui Dumnezeu și ele nu pot sta împreună cu idoli și n-au nici o legătură cu ei, fiindcă nu se potrivesc (cf. II Cor. VI, 15 ș.u.).

Idoli sînt plăsmuiri omenști, și în idolatrie se cîntește materialul, pe cînd icoanele sînt reprezentări ale unor persoane reale, istorice, asemănătoare, numai ca formă, cu fotografiile sau tablourile, care înfățișează ființe și locuri reale, dragi nouă.

În idolatrie se cîntește materialul din care este plăsmuit idolul, pe cînd în cultul icoanelor se cîntește cel zugrăvit pe icoană.

Idolatria este oprită de Sfînta Scriptură (cf. Decalog ; Faple XIX, 26 ; Ef. V, 5 ; I Cor. VI, 9—10 ; Faple XVII, 29), pe cînd cultul icoanelor este un act de virtute creștină și, alături de închinarea față de Dumnezeu, închinarea la icoane este una din învățăturile de temelie a dreptei credințe. Biserica, în urma Sinodului al VII-lea ecumenic, de care vom mai pomeni, a instituit o sărbătoare specială pentru cinstirea sfintelor icoane, numită *Duminica Ortodoxiei*, prima din Postul Mare.

f. Închinarea la icoane, adică cinstirea lor după cuviință, se cheamă *venerare*, pe cînd închinarea la Dumnezeu, adică cinstirea Lui în modul cel mai înalt cu putință, se numește *adorare*.

Venerarea icoanelor, practică de la începutul creștinismului, a fost întărită de către Sinodul al VII-lea ecumenic ținut la Niceea, în Asia Mică, adică în Turcia de azi, la anul 787, prin Canonul al XIX-lea, adică printr-o lege, regulă sau normă bisericească specială. Acest Canon a rostit și pedeapsa pentru cei care călcau această lege: *De ar fi episcop, sau preot, sau diacon, să se caterisească* (adică să se excludă din tagma preotească), *iar dacă ar fi laic sau monah, să se afu-*

risească, adică să se înlăture de la cuminecare sau împărțirea cu Sfintele Taine și chiar să se înlăture din obște creștină (excomunicare).

g. Din cele spuse mai sus, am prins, alt cit ne este de trebuiță, lemeurile învățurii divine despre sfintele icoane, pe de o parte, și folosul religios didactic și artistic al cultului icoanelor, pe de altă parte.

Să stăruim puțin, acum, asupra celor ce trebuie să facem noi, credincioșii, în viața noastră, după ce am ascultat învățătura de credință despre cultul icoanelor.

Avem datoria de a păstra predania, tradiția sau datina creștină, în ceea ce privește cinstirea sfintelor icoane, pentru că prin aceasta, noi sintem pe drumul mântuirii, sintem plăcuți lui Dumnezeu și sfinților Săi, din ceruri, zugrăviți pe icoane, și în același timp, sintem lăudați de Biserica sobornicească (cf. I Cor. XI, 2; II Tes. II, 15). Sfințul Ioan Damaschin stăruie cu tot focul său duhovnicesc asupra păstrării tuturor predaniilor învățate, pentru că înlăturarea unei singure învățături înseamnă începutul distrugerii întregii învățături de credință, spunând, în lucrarea amintită *Cinstirea sfintelor icoane*: «Rugăm deci pe poporul lui Dumnezeu, neamul cel sfințit, să țină cu lărie predaniile bisericești, căci scoaterea, puțin cîte puțin, din cele predate, ca dintr-o construcție de piatră, distruge foarte repede întreaga clădire».

Sfințul Apostol Pavel îndeamnă pe creștini să se depărteze de cei ce înlătură învățătura cea dreaptă, oricare ar fi ea, spre a nu cădea și ei în greșeală, spre a nu se produce dezbinări: «Și vă îndemn, fraților, să vă păziți de cei ce fac dezbinări și smintei împotriva învățurii pe care ați primit-o. Depărtați-vă de ei» (Rom. XVI, 17).

Să nu ne lăsăm înșelați deci de cei ce înlătură icoanele din cultul Bisericii creștine.

Să cinstim icoanele, în casele noastre, așezându-le spre răsărit, aprinzînd candelă sub ele, în fiecare sărbătoare, ru-

gîndu-ne zilnic în fața lor, iar în timpul rugăciunii, să ne trecem prin minte viața sfințului zugrăvit pe icoană, ca, avînd în față tabloul desăvîrșirii vieții lui, să-i urmăm credința (cf. Evr. XIII, 7). Colțul din casă, cu icoana de pe el, este un colț de cer, adică un colț din Biserica cerească, triumfătoare, iar nu un perete cu un tablou. Prin acest colț de ceruri, credincioșii sînt strîns legați de Biserica cerească, întocmai ca mădularile vii ale unuiia și aceluiasi corp viu, sănătos. Privirea spre acest colț sfințit din casă sfințește simțurile credinciosului și în primul rînd simțul văzului, care nu trebuie să aibă în față decît lucruri și scene frumoase, întăritoare ale virtuților morale.

Odată cu întemeierea familiei creștine, credincioșii să-și ia ca patron al casei lor un sfinț sau o sfință din calendarul Bisericii, de regulă cu numele unui membru al familiei, să așeze icoana, împreună cu candelă, pe peretele dinspre răsărit și, anual, la ziua numelui patronului casei, să se cheme preotul pentru a se săvîrși ierurgile cele de cuviință, pentru buna sporire a tot lucrul cel bun.

Altă la plecarea la muncă zilei, cit și la venirea acasă, credinciosul să-și facă semnul sfintei cruci pe chipul său, în fața icoanei din casa lui.

Să nu alunecăm în păcatul necinstirii icoanelor, ca nu cumva să primim osînda Bisericii de a fi înlăturați din obște creștină, și să ne ostenim să rămînem neclintii în dreapta credință.

Se cîntă de toți credincioșii, în Biserică, stihira din Triod, din Duminica Ortodoxiei: *Întru Tine se bucură acum Biserica, Iubitorule de oameni, întru Mirele și Ziditorul său, care cu dumnezeiască voie o ai scăpat de înșelăciunea idolească și Ție însuși o ai logodit prin cinstitul Tău Sînge, cu veselie primind sfințită înălțarea icoanelor și bucurîndu-se, Te laudă pre Tine și Te mărește cu credință* (Glasul al IV-lea).

3. Porunca a treia:

«SĂ NU IEI NUMELE DOMNULUI DUMNEZEULUI TĂU ÎN DEȘERT, CĂ NU VA LĂSA DOMNUL NEPEDEPSIT PE CEL CE IA ÎN DEȘERT NUMELE LUI».

(Ieșire XX, 7)

a. Din tălcuirea poruncii a doua a Decalogului, am învățat datoria de a ne închina numai lui Dumnezeu și de a nu ne închina la idoli, adică la lucruri făcute de mâini omenești, la stelele cerului sau la alte făpturi ale lui Dumnezeu, socotindu-le înzestrate cu puteri dumnezeiești.

În legătură cu această poruncă, am mai învățat despre cultul icoanelor în Biserica Ortodoxă, ca învățătură descoperită de Dumnezeu și înscrisă în Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, și anume, că prin cinstirea icoanelor, noi, creștinii ortodocși, nu călcăm în nici un fel porunca a doua a Decalogului, pentru că cinstind icoanele, ne închinăm persoanelor al cărui chip este zugrăvit pe ele, iar nu materialului din care sînt făcute icoanele, nici zugrăvelilor de pe lemn.

b. Astăzi, vom învăța cuprinsul poruncii a treia din Decalog: «Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui» (Ieșire XX, 7).

c. Citind această poruncă divină, ni se însămințează în mintea noastră trei gânduri: *învățătura creștină despre numele lui Dumnezeu, ce înseamnă a lua numele lui Dumnezeu în deșert și cum a pedepsit Dumnezeu, în cursul istoriei Bisericii universale, pe cei ce au luat numele Lui în batjocură.*

Chiar în ordinea aceasta vom explica cele trei idei.

1) Ființa supremă și absolută, Căreia I se alătură cele mai desăvîrșite însușiri, poartă numele, pe limba noastră românească, de *Dumnezeu*. Acest nume, în alte limbi, este rostit cu alte sunete și scris cu alte semne. Dumnezeu este *Sfînt*, adică perfecțiunea întrupată, ori din ce punct de vedere am vorbi. *Sfințenia* este însușirea lui Dumnezeu de a face

numai ceea ce este absolut bine și cere de la om să facă și el numai bine. Aceasta ne-a descoperit-o Dumnezeu însuși, zicînd: «...că Eu, Domnul Dumnezeuul vostru, Sfînt sînt...» (Lev. XI, 44; cf. Ps. XCVIII, 10; Is. VI, 3 etc.).

Precum este sfînt Dumnezeu, în ființa și esența Sa intimă, tot așa este sfînt și *numele* Său, adică cuvîntul cu care îl denumim, fiindcă numele Lui se contopește cu El. Adevărul acesta, că numele lui Dumnezeu este sfînt, este înfățișat foarte des în Sfînta Scriptură. Psalmistul spune: «Să se laude numele Tău cel mare, că înfricoșător și sfînt este...» (Ps. XCVIII, 3; cf. Is. LVII, 15; Iez. XX, 39 etc.). De aici urmează că pronunțarea numelui lui Dumnezeu trebuie să aprindă în sufletul credinciosului dorul de a se apropia de El, de a-l împlini voia Sa cea sfîntă, dar pentru aceasta, trebuie să se lepede de toate fărădelegile sale, așa cum ne învață Sfînta Scriptură: «...Și să se depărteze de la nedreptate oricine numește numele lui Dumnezeu» (II Tim. II, 19). Vorba lesul de totalitate a fărădelegilor, adică a tuturor încălcărilor legii morale divine, în toate poruncile ei. Tot același înțeles îl are acest cuvînt, și cu zicerea Mîntuitorului, scrisă de Sfîntul Evanghelist Luca (XIII, 27): «Depărtați-vă de la Mine toți lucrătorii nedreptății». Adevărul descoperit de Dumnezeu însuși, că El și numele Său sînt sfînte, ne îndăturează să rostim cu sfințenie numele Său și, mai departe, să se vadă aceasta din practicarea virtuților și din silința de a nu călca legea morală în nici una din amănuntele ei.

2) Ce înseamnă a lua numele lui Dumnezeu în deșert? Zicerea a lua în deșert înseamnă a batjocori. A lua numele lui Dumnezeu în deșert înseamnă a batjocori numele Său și, se înțelege, a-L batjocori pe Dumnezeu însuși. Păcatul acesta greu se săvîrșește în mai multe feluri: roștind numele lui Dumnezeu fără cinstea cuvenită, roștind înjurături de Dumnezeu și de cele sfînte, blesteme împotriva lui Dumnezeu sau blesteme împotriva aproapei, folosind numele lui Dumnezeu, ca asociat în slobozirea violentă a sentimentului de ură

împotriva aproapei lui, jurămîntul mincinos, numit *speșur*, adică luarea pe Dumnezeu ca martor, pentru ceea ce nu este adevărat, călcarea jurămîntului, cu știință și voință, folosirea cu ușurință a numelui lui Dumnezeu, de cele mai multe ori, numele prescurtat *zău, zău*, atunci cînd Dumnezeu este luat ca martor și cheazăse pentru fapte neînsemnate, baio-corirea bisericilor și a lucrurilor sfinte, cîrțirea împotriva rînduieilor lui Dumnezeu și ale Bisericii etc.

Păcatul acesta, de care ne îndeamnă porunca a treia să fugim, este unul din păcatele grele și anume el este *un păcat împotriva Duhului Sfînt*. Cel care săvîrșește acest păcat este lipsit de credință, nădejdea și dragostea față de Dumnezeu, care sînt lucrări ale Duhului Sfînt. Păcatul acesta este att de grav, încît cel care nu voiește să se lecuiască de el, nu va fi iertat «nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie» (cf. Matei XII, 32).

3) Fiindcă luarea în desert a numelui lui Dumnezeu este un păcat greu, porunca aceasta ne învață că Dumnezeu nu va lăsa nepedepsiți pe făptuitorii lui. Sfînta Scriptură este plină de mărturie cu privire la pedepsele trimise de Dumnezeu peste acești nelegiuîți. Acești batjocoritori de Dumnezeu și-au atras singuri pedeapsa lui Dumnezeu împotriva lor, prin limba lor necontrolată, prin gîndurile lor diavolești, prin inima lor împietrită și prin voința lor de a fi vrăjmași ai lui Dumnezeu. «Batjocoritorul își ascute singur sabia care-l va lovi», spune Sfîntul Ioan Gură de Aur. Sfîntul Apostol Pavel rostește cu vigoare cuvinte de învățăture pentru credincioși, pentru a nu se lăsa înșelați nici de alții și nici de gîndurile lor necontrolate, spre a batjocori pe Dumnezeu, în vreo formă oarecare, și spune: «Nu vă amăgiți: Dumnezeu nu se lasă batjocorit; căci ce va semăna omul aceea va și secera» (Gal. VI, 7). Fericitul Augustin spune: «A înjura chiar pe Bunătatea cea desăvîrșită — adică pe Dumnezeu — este în-spăimîntător!». Dumnezeu pedepsește îngrozitor pe hулitori, nu numai în viața viitoare ci și în această viață pămîntească.

De pildă, Baltazar, răpitorul sfințelor vase din templul din Ierusalim, a fost ucis, și împărăția lui dărimată chiar în noaptea în care a îndrăznit să se folosească la beție de aceste sfinte lucruri (Dan. V). Irod Agripa, împăratul iudeilor, în-găduind să fie asemănat cu Dumnezeu, a murit ros de viermi (Fapte XII, 23). Un scriitor iudeu Iosif Flaviu (38—105 d.H.) ne spune că tot astfel a murit și împăratul Irod cel Mare, care a ucis cei paisprezece mii de copii, la nașterea Domnului Hristos, cu gîndul că între ei va fi și Pruncul Iisus.

d. Adunîndu-ne gîndurile arătate mai sus, în legătură cu înțeleusul poruncii a treia din Decalog, trebuie să păstrăm în minte următoarea învățătură:

Numele lui Dumnezeu, ca și Dumnezeu însuși, este sfînt și de aceea, trebuie să-l pronunțăm cu cinstirea cuvenită în cel mai înalt grad, adică pătruși de simțămîntul de adorare, și în același timp, să ne ostenim, să ne sfințim și noi. Sfînta Scriptură și istoria bisericească universală ne dau mărturie istorice despre pedepsirea celor ce iau în desert numele Domnului.

e. Întorcîndu-ne cu gîndul la Rugăciunea Domnească «Tatăl nostru», pe care am tîlcuit-o mai înainte de a explica cu-prinsul Decalogului, putem uni învățătura din porunca a treia, din cele zece porunci, cu învățătura din înția cerere, a rugăciunii «Tatăl nostru», fiindcă amîndouă ne arată ceea ce trebuie să știm, și mai ales, ceea ce trebuie să facem în legătură cu numele lui Dumnezeu. Decalogul ne înfățișează învățătura aceasta sub forma unei propoziții negative, iar rugăciunea «Tatăl nostru» ne-o înfățișează într-o formă afirmativă, dar tot în mod poruncitor. Ambele forme de învățătură însă se completează în mod minunat și constituie un întreg bine încheiat, fiindcă ambele înfățișează cuvîntul lui Dumnezeu, unul din Vechiul Testament, iar altul din Noul Testament.

f. De aceea, să ne înțipărim în mintea și inima noastră ambele forme de învățătură descoperite de Dumnezeu, în legătură cu cinstirea numelui Său și anume: «Să nu iei nu-

mele Domnului Dumnezeuului tău în deșert» (Ieș. XX, 7) și «sfințească-se numele Tău» (cererea întâi din Rugăciunea Domnească).

g. Ne reamintim cu ușurință cele spuse în legătură cu chipul în care se poate lua numele lui Dumnezeu în deșert, adică ne reamintim de păcatele care se pot săvârși împotriva aces-tei porunci.

Să înmănușchem acum câteva din îndatoririle morale pe care trebuie să le îndeplinească un credincios, pentru a nu cădea în păcatele de care a fost vorba, și a nu călca porunca a treia din Decalog :

1) *Pomenirea sau rostirea cu cinste a numelui lui Dumnezeu, a Maicii Domnului, a sfinților și a Bisericii și rin-duielilor ei.* Cinstirea lui Dumnezeu se numește *adorare*, cinstirea Maicii Domnului se numește *supravenerare*, iar cinstirea sfinților poartă numele de *venerare*. Rostirea în bat-jocură a numelui lui Dumnezeu, a Maicii Domnului, a sfin-ților și a Bisericii arată lipsa totală de credință, care duce la călcarea tuturor poruncilor lui Dumnezeu și aceasta aduce după sine osînda, atât aici pe pămînt, cît și în ceruri. Dacă avem îndatorirea de a rosti cu cinstea cuvenită numele de *mamă* sau *tată* sau *patrie*, pentru că aceste cuvinte se con-to-pesc cu ceea ce avem noi mai scump în viața aceasta, apoi, la această îndatorire, credincioșii trebuie să adauge și cin-stirea, în gradul cel mai înalt, a numelui Tatălui Ceresc, Care le-a dat viață și binecuvîntările cerești, și Care este izvorul a toată sfințenia și dragostea.

2) *Înlăturarea din gura credincioșilor a înjurăturilor sau sudălmilor, în care se pomenește de Dumnezeu, de sfinți, de lucrurile și persoanele sînte.* Cel ce face unele ca acestea hu-lește pe Dumnezeu însuși, adică azvîrle ocară împotriva lui Dumnezeu și săvîrșește un păcat fără iertare care se numește păcat drăcesc (cf. Iac. I, 26). La păcatul necredinței și la lip-sa de înfrînare a limbii celui ce înjură, se mai adaugă lipsa de dragoste față de Dumnezeu și față de aproapele, precum

și lipsa de blîndețe în obște creștină (cf. I Petru III, 15). Un astfel de creștin este osîndit de obște creștină, aici pe pămînt și în viața de dincolo (cf. Matei V, 5). Te înfioară ta-bloul unei familii de credincioși, în care se aud înjurături de lucruri sfinte, folosite de copii cu sufletul fraged sau de tatăl acestei familii, fie împotriva soției, fie împotriva copii-lor, fie împotriva semenului său. Înjurăturile, de orice fel, constituie unul din cele mai josnice acte săvîrșite de om. Credincioșii trebuie să practice între celelalte virtuți, și virtu-tea *înfrînării de la mînie*. Domnul Hristos ne poruncește să dezrădăcinăm mînia cuprinsă în sufletul nostru, fiindcă acesta este un păcat care ne îndeamnă nu numai la înjurături, dar și spre cel mai mare păcat împotriva societății, uciderea aproapei. Domnul Hristos spune : «Oricine se mînie pe fra-tele său» — adică pe orice om, de orice neam ar fi — «vrednic va fi de osîndă ; și cine va zice fratelui său : raca — o vorbă din limba ebraică veche, care înseamnă «cap sec, mojit și netrebnic» — vrednic va fi de judecata sinedriului ; iar cine va zice fratelui său «nebunule», vrednic va fi de gheena fo-cului». Iată ce grav este păcatul mîniei, de la care pornesc insultele, înjurăturile și chiar setea de ucidere. Prin cele spuse mai sus, Domnul Hristos învață că Legea dumnezeiască a Vechiului Testament pedepsește cu moartea pe acela care ucide pe altul. El, Care a desăvîrșit Legea (cf. Matei V, 17), osîndește și izvoarele omuciderii, adică mînia și vorbele de insultă și ne spune că oricine se mînie pe fratele său, pînă a-i dori răzbunare și moarte, cum se întîmplă de multe ori, este vinovat de omor, chiar dacă nu-i varsă singele. Aceasta înseamnă expresia de aici «vrednic va fi de osîndă» sau, altfel spus, «vinovat va fi judecării» (Lev. XXIV.). Cel care are astfel de mînie în inimă și rostește cuvinte disprețuitoare împotriva aproapei, numindu-l «raca», vrednic este de o pedeapsă și mai grea, fiind dus în fața sinedriului. (Sinedriul sau soborul este cea mai mare instanță de judecată a po-rului evreu, alcătuită din 71 de membri, care au osîndit la moarte și pe Domnul Hristos). În sfîrșit, cel care, cu aceeași

inimă rea, numește pe altul «nebun» se face vinovat de o pedeapsă și mai mare, de a fi aruncat în gheenă, adică în iad. Iată cum învață Domnul Hristos să înlăturăm din sufletul nostru orice mînie, care duce la înjurături, ocări, chiar împotriva lui Dumnezeu și a celor sfinți și sfințite, precum și la răzburare și chiar omor. Aceasta înseamnă stingerea răului chiar de la rădăcină și constituie o virtute de bază a credinciosului, care îl duce la respectarea poruncii a treia din Decalog.

Se cîntă de către toți credincioșii cîntarea *Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot*.

4. P O R U N C A a p a t r a :

«ADU-ȚI AMINTE DE ZIUA ODIHNEI, CA SĂ O SFÎNȚEȘTI».

(ieșire XX, 8)

a. Din cuvîntul nostru de învățătură, privitor la cuprinsul poruncii a treia din Decalog «*Să nu îei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert*», am prins cu mintea noastră trei lucruri și anume : învățătura creștină că numele lui Dumnezeu este sînt, ca și El Însuși, învățătura despre felurile forme de luare în deșert a numelui lui Dumnezeu și adevărul, dovedit istoricește, despre pedeapsa aspră dată de Dumnezeu, celor ce-L batjocoresc.

b. Astăzi, vom țilcui porunca a patra din Decalog : «*Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești*».

c. Cum se vede, această poruncă am prezentat-o în forma ei cea mai scurtă, dar ea este scrisă în Sfînta Scriptură mult mai pe larg și, așa cum este înfățișată aici, cu introducerea, explicare și încheiere, ușor de ținut minte pentru orice credincios. Iată porunca a patra în întregime :

«*Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești. Lucrează șase zile, și-ți fă în acelea toate treburile tale, iar ziua a*

șaptea este odihna Domnului Dumnezeului tău : să nu faci în acea zi nici un lucru, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici sluga ta, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău, nici orice dobitoac al tău, nici străinul care rămîne la tine, că în șase zile a făcut Domnul cerul și pămîntul, marea și toate cele ce sînt într-însese, iar în ziua a șaptea s-a odihnit. De aceea a binecuvîntat Domnul ziua a șaptea și a sfințit-o».

Citind această poruncă în Sfînta Scriptură, credinciosul se întreabă : care este ziua de odihnă și cum trebuie să o sfințească ? Ce ne învață religia creștină despre munca din cele șase zile și despre rostul ei în viața credincioșilor ?

1) Primul cuvînt de învățătură va fi *Despre ziua de odihnă*. Ziua de odihnă, despre care se vorbește aici, în Vechiul Testament, în Legea morală, dată de Dumnezeu poporului evreu, prin Moise, poartă denumirea de *Sabat*, pe limba ebraică, sau *Simbătă*, pe limba română. Prin această poruncă deci poporul evreu a fost obligat să respecte *Simbăta* sau *Sabatul*, ca zi de odihnă, ca sărbătoare săptămînală, spre amintirea eliberării sale din robia Egiptului de către Dumnezeu «cu mîna tare și cu braț înalt» (Deut. V, 15). «De aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeul tău — spune Sfînta Scriptură poporului evreu — să păzești ziua odihnei (ziua *Sabatului*) și să o ții cu sfințenie». Fiindcă *Simbăta* sau *Sabatul* a fost și este o zi mare în istoria poporului evreu, și fiindcă respectarea ei este o poruncă divină, evreii au ținut-o și o țin și azi ca zi de sărbătoare. Am spus mai sus că *Sabat* la numărul singular, înseamnă *Simbăta*, adică ziua cea de la sfîrșitul săptămîinii, ziua dinaintea duminicii. Adăugăm însă aici, și aceasta este de ținut minte, că cuvîntul *Simbăta*, pus la numărul plural *simbetele*, înseamnă *săptămîină* în limba iul aramaic, în care a vorbit Domnul Hristos și în limbajul grecesc, în care a fost scris Noul Testament. De aceea cuvintele : «într-una a simbetelor», folosite de Sfinții Apostoli și Evangheliști, ca să arate ziua în care a înviat Domnul Hristos din morți, denumesc prima zi din săptămîină, adică prima

zi după ziua de *Simbătă*, cu care se încheie săptămîna la evrei. Această zi, «într-una din simbețe», cum se vede, este *Duminică*. Duminică deci a înviat Domnul Hristos (cf. Ioan XXI, 1; Matei XXVIII, 1-2; Marcu XVI, 1-2; Luca XXIII, 54-56; XXIV, 1). Pentru aceasta, creștinii țin *Duminică*, în loc de *Simbăta* ca zi de *sărbătoare* în fiecare săptămînă, și, o dată pe an, la Paști. Creștinii deci prăznuesc Duminică, spre poimenirea celei mai mari minuni săvîrșite de Domnul Hristos asupra Sa Însuși, *Învierea din morți*, care le-a adus izbăvirea de robia păcatului, preînchipuită în Vechiul Testament de izbăvirea evreilor din robia egipteană.

Duminică mai are mare însemnătate pentru creștini și pentru faptul că tot într-o zi de duminică S-a pogorit Duhul Sfînt peste Apostoli (Fapte II, 1 ș.u.).

Creștinii țin Duminică în loc de Simbăta chiar din timpul Sfinților Apostoli (cf. Fapte XX, 7) și Istoria bisericească ne dă mărturie grăitoare despre continuitatea prăznuirii acestor zile de sărbătoare, prin oficierea Sfintei Liturghii. *Sfîntul Iustin Martirul* (sec. al II-lea d.H.), de exemplu, mărturisește că *Duminică*, (numită de el cu numele ei păgîn «ziua soarelui»), creștinii se adună laolaltă, în orașe și sate, în același loc și iau parte la Sfînta Liturghie. Ținînd seama de vechimea sărbătoririi zilei de duminică, de către creștini, precum și de extinderea creștinismului în imperiul roman, împăratul Constantin cel Mare, în anul 321, a hotărît ținerea duminicii ca zi de sărbătoare în tot imperiul roman. Iată, deci, că înlocuind ziua de odihnă *Simbăta*, prevăzută în Testament pentru poporul evreu, cu *Duminică*, prevăzută în Noul Testament, avînd puternice temeiuri scripturistice și istorice, creștinii nu calcă porunca a patra din Decalog, ci, fiind sub imperiul mesianic, noutestamentar, îndeplinesc cuvîntul lui Dumnezeu, cuprins în Noul Testament, cu privire la aceasta. Tot zile ale Domnului sînt și celelalte sărbători rînduite de Sfînta noastră Biserică și vom vedea, mai către

sfîrșitul acestui cuvînt de învățătură, cum trebuie creștinii să prăznuiască aceste zile.

2) *Despre datoria de a munci în timpul celor șase zile ale săptămînii*. Porunca a patra din Decalog cuprinde și îndatorirea credincioșilor de a munci fără preget, timp de șase zile pe săptămînă. Aceasta este o îndatorire sfîntă, poruncă de Dumnezeu și trebuie împlinită cu sfințenie. Sfînta Scriptură, poruncind credinciosului să lucreze șase zile și să-și facă în aceste zile toate treburile, arată temeiul acestei porunci și spune că Însuși Dumnezeu a lucrat în cele șase zile, făcînd lumea văzută: *cerul și pămîntul, marea și toate cele ce sînt într-însule*. Motivarea aceasta, a porunci de a lucra șase zile pe săptămînă, ne învață că Dumnezeu a binevoit — ca totdeauna — să Se dea pe Sine pildă de urmat, pentru credincioși, de a lucra neîncetat, toată durata vieții, nu numai în anumite momente, pentru ca întru sudoarea feței lor, iar nu întru sudoarea feței altora, să-și dobîndească pîinea cea de toate zilele (cf. Fac. III, 17-19). Dumnezeu a creat lumea în șase zile, deși, în atotputernicia Sa, putea s-o creeze dintr-o dată. El a făcut lumea treptat-treptat, și pentru alte motive, și anume, ca să arate credincioșilor, nu numai datorită de a lucra personal, fără încetare, dar să lucreze într-o ordine plăină de prevedere și de înțelepciune. Facerea lumii într-adevăr este o pildă despre atotputernicia, atotprevederea și atotînțelepciunea lui Dumnezeu. El a făcut rînd pe rînd lumina, aerul, apa și pămîntul, toate neapărat trebuitoare, pentru ca să poată încolți ierburile și plantele, din care apoi aveau să se hrănească toate celelalte viețuitoare: peștii, păsările și animalele de tot felul (cf. Fac. I și II).

Prin actul facerii lumii, în șase zile, Dumnezeu S-a arătat pe Sine a fi: atotputernic, desăvîrșit, înțelept și, în plus, S-a arătat purtător de grijă față de făpturile Sale, ca un Părinte bun. Este și aceasta o învățătură morală divină pentru credincioși, ca să poarte de grijă față de bunurile materiale

și spirituale pe care le creează ei, întru sudoarea frunții lor, spre a nu se irosi și împuțina.

d. Ajungând aici cu tilcuirea poruncii a patra din Decalog, să ne amintim cele spuse, spre a le păstra mai bine în minte.

Porunca aceasta ne învață că noi, creștinii, avem îndatorirea de a ține ca sărbătoare săptămînală Duminica, (iar nu Sîmbăta), așa cum ne învață cuvîntul lui Dumnezeu, cuprins în Noul Testament și în scrierile Sfinților Părinți. Mai învățăm de aici îndatorirea de a munci fără întrerupere timp de șase zile pe săptămîină, de luni pînă sîmbătă, în mod înțelept, spre a ne dobîndi, personal «piinea noastră cea de toate zilele».

e. Această poruncă privitoare la îndatorirea creștinilor de a ține Duminica, ne mai învață să sfințim această zi, precum a sfințit-o Dumnezeu. Aducîndu-ne aminte și de îndatoririle de a sfinți numele lui Dumnezeu, îndatorirea învățată în tilcuirea rugăciunii *Tatăl nostru*, precum și de porunca a treia a Decalogului, poruncă exprimată într-o formă negativă, de a nu lua numele lui Dumnezeu în deșert, adăugînd la acestea și cuprinsul poruncii a patra, tilcuiță azi, să reținem, de asemenea :

f. *Duminica este ziua cea mare și sîntă pentru toți creștinii*, potrivit Sfințelor Scripturi și de aceea, trebuie s-o sfințim și noi, creștinii, precum și Dumnezeu a sfințit-o.

g. Întrebarea care încoțeste în mod firesc în mintea creștinilor este : *Cum trebuie sfințită Duminica și cum trebuie sfințită orice zi de sărbătoare, însemnată cu roșu în Calendarul Bisericii Ortodoxe ?* Răspunsul la această întrebare ni-l dă însăși învățătura Sfintei noastre Biserici, prin cea dinții poruncă a sa : *Să ascultăm cu evlavie Sfînta Liturghie în fiecare Duminică și sărbătoare*. Mai pe larg spus, Duminica și în sărbătorile creștinești ortodoxe, trebuie să dăm răgaz trupului și minții, să se odihnească și să se reculeagă din vâl-

mășagul treburilor și grijilor pentru cele ale trupului. Duminica și sărbătorile sînt momente de destindere pentru creștinii, spre a se întrema din nou, ca să fim și mai apti pentru continuarea lucrului, începînd cu ziua de luni, dimineața. Este necesară și firească această destindere trupească și sufletească, așa precum necesară și firească este destinderea unui arc pentru aruncarea de săgeți, ca să nu se slăbească. Creștinii să ia aminte ca această zi de răgaz, destinată de Însuși Dumnezeu cu acest scop, s-o folosească cu grijă pentru ale sufletului, cu fapte de milostenie, ca ajutorarea aproapelui căzut în nenorocire, cercetarea bolnavilor, cu îndelungă pioasă și ziditoare de suflet, sporire în virtute, citire din Sfînta Scriptură. Aceasta înseamnă a se sfinți ziua a șaptea de către un creștin.

Povăluim totodată pe creștinii, să ia aminte la două lucruri importante, în legătură cu ținerea sărbătorilor, Duminica și celelalte sărbători, și anume : *că în vreme de răgaz, adică în aceste zile de sărbătoare, ispitele diavolești sînt mult mai mari, spre pierzarea sufletului și a trupului chiar ; în al doilea rînd, să mai ia aminte că pentru înăpăstirea binelui social nu există răgaz, nu există vacanță, nu există pretext de abținere de la acest fapt*. De aceea, creștinii trebuie să se ferească de păcatul lăcomiei în mîncare și băutură, de excese de tot felul, în aceste zile, de toate faptele trupului (vezi Galateni V, 19-21), și să aibă mereu mintea atînită la *roadele duhului* (vezi Galateni V, 22-26). Fericitul Augustin, (†430), constata, plin de amărăciune, că oamenii, atîta timp cît muncesc cu încordare, cît sînt ocupați, sînt sfinți, iar cînd sînt în răgaz, adică în nelucrare totală, ajung la pierzare sufletească (Homines in occupationibus sancti, in otio pereunt). Să nu fie!

Cu privire la înăpăstirea binelui social, adică a unui fapt săvîrșit în folosul obștii, Domnul Hristos ne învață că avem îndatorirea să-l săvîrșim și Duminica, și în orice zi de sărbătoare. Aceasta este o virtute creștină, iar nu un păcat în-

potriva poruncii a patra. A ne abține de la înfăptuirea bine-lui aproapelui, sub pretextul că este Duminica sau sărbătoare, înseamnă a cădea în păcatul «fățarnicilor» (cf. Luca XIII, 15 ș.u.), care învinuiau pe Domnul Hristos că a săvârșit minuni de vindecări de boli în ziua Simbetei. Săvârșind aceste minuni, Simbăta, Domnul Hristos ne învață că sintem datori să alinăm suferințele aproapelui în orice zi și în orice moment al zilei, fie ea zi de lucru, fie ea zi de sărbătoare. Domnul Hristos a muștrat aspru pe cei ce citeau împotriva Lui, cum că săvârșește binele față de aproapele, și Simbăta. «Și zicînd el acestea, s-au rușinat toți cei ce erau împotriva Lui și toată mulțimea se bucura de faptele strălucite săvârșite de El» (Luca XIII, 17).

Cu privire la muncă, fie cu trupul, fie cu mintea, pe care trebuie să o desfășoare creștinul în timpul celor șase zile de lucru din săptămînă, cuvîntul Sfintei Scripturi este poruncitor, chiar din primele pagini: «Întru sudoarea feței tale îți vei mîncă pîinea ta» (Fac. III, 19). Aceasta ne învață, pe de o parte, că trebuie să piară gîndul vreunui credincios, de a trăi din munca aproapelui, oricine ar fi el, și pe de altă parte, de a munci în timpul celor șase zile, cu conștiință, cu răbdare, cu încordare, adică «cu sudoare» ca nu cumva să trans-forme ziua de lucru în «zi de sărbătoare». O vorbă înțeleaptă a poporului nostru spune: *Tredaba fă-o cum se cade și sezi atunci cînd se șade*.

Biserica Domnului Hristos învață pe credincioșii săi să-și împodobească viața lor cu două perle neprețuite, *munca și rugăciunea*, așa cum ne spune și porunca a patra din Decalog. Munca leagă pe credincios de pămînt, de patrie și de valorile ei, iar rugăciunea îl leagă de ceruri, adică de Dumnezeu și de sfinții Săi.

Se cîntă troparul, glas al VIII-lea, «Înviat-ai din mor-mînt...», de la sfîrșitul Utreniei de Duminică, cînd sînt de rînd glasurile V-VIII.

5. Porunca a cincea:

«CINSTEȘTE PE TATĂL TĂU ȘI PE
MAMA TA».

(Ieșire XX, 12)

a. Am tilcuit pînă acum primele patru porunci din Decalog. Aceste patru porunci ale Legii morale divine ale Sfintei Scripturi constituie prima parte a Decalogului și înmănușează într-un frumos buchet îndatoririle creștinilor față de Dumnezeu, așa cum le-a descoperit El Însuși: îndatorirea de a-L cunoaște (porunca I), de a-L iubi, de a ne închina Lui și a nu sluji la idoli, fie materiali, fie morali, (porunca a II-a), de a-I pomeni numele Său cu tot fiorul sufletului nostru (porunca a III-a) și de a cinsti ziua Domnului, adică Duminica, zi închinată Lui (porunca a IV-a). Toate aceste îndatoriri cuprind pe scurt *datoria creștinilor de a iubi pe Dumnezeu din toată inima, din tot sufletul și din tot cugetul* (cf. Luca X, 27). Și spune Domnul Hristos despre această poruncă: «Aceasta este marea și înfrîngătoare poruncă» (Luca X, 38).

Celelalte șase porunci divine constituie partea a doua a Legii morale și cuprind datoriile creștinilor față de aproapele. Aceste îndatoriri au fost redactate de Domnul Hristos prin porunca de a iubi pe aproapele nostru, care este la fel ca prima poruncă de a iubi pe Dumnezeu (cf. Luca X, 39-40).

Cei mai mari binefăcători ai noștri, în viața aceasta pămîntescă, după Dumnezeu, sînt *părinții noștri* și de aceea, cea dintîi poruncă din cele șase, care vorbesc despre iubirea față de oameni, vorbește despre datoria de a cinsti părinții.

b. Această îndatorire este înscrisă așa în Sfînta Scriptură: «Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pămîntul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da ție» (Ieșire XX, 12). Această poruncă o vom explica azi.

c. Datoriile copiilor față de părinți. *Cinstirea părinților*, adică sentimentul de respect profund, pe care trebuie să-l

avem față de ei, până la sfârșitul zilelor noastre, este o vi-tute firească, înscrisă în sufletul omului, ba chiar în viața tuturor viețuitoarelor necuvântătoare. Sentimentul acesta de respect față de părinți se arată în mai multe forme :

1) *Prin iubirea nelimitată față de ei*, iubire care poate merge până la jertfa vieții noastre, pentru că ei ne-au născut, ne-au crescut și ne-au fost primii educatori și învățători ;

2) *Prin ascultarea față de ei*, ceea ce înseamnă primirea cu bunăvoință a sfaturilor lor și împlinirea acestor sfaturi. Sfânta Scriptură ne poruncește : «Copii, ascultați de părinții voștri în Domnul că aceasta este cu dreptate» (Ef. VI, 1). Îndatorirea aceasta esențială a copiilor față de părinți, pen-tru un credincios, are un caracter sfânt și de aceea, Sfântul Pavel spune că porunca aceasta este creștină și supranatu-rală, adică, «în Domnul», Iisus Hristos, Dumnezeu. Apostolul, ca să fie pe deplin convingător, după ce spune că aceasta este o poruncă creștină, supranaturală, adaugă și motivarea rațională a ei, spunând că «aceasta este cu dreptate», adică ascultarea și supunerea copiilor față de părinți este înteme-iată, în același timp, alt pe dreptul divin, cit și pe dreptul natural sau firesc, izvorit tot din Dumnezeu. Vrînd să arate cit de importantă și utilă este datoria copiilor de a-și cinși părinții, Sfântul Pavel o învestește deci cu toată autoritatea divină și umană ;

3) *Prin purtarea cu toată cuviința față de ei, fără să-i su-păram cu ceva*, toldeaua vorbind bine cu ei și despre ei. Sfin-ta Scriptură, oglindind cele ale vieții obștești, scrie că unii oameni calcă în picioare îndatorirea aceasta sfântă și de aceea, ea cere o aspră pedeapsă pentru astfel de oameni : «Este cîte un neam de oameni care blestemă pe tatăl său și nu binecuvîntează pe maica sa... Ochiul care-și bate joc de părințele său și nu ia în seamă ascultarea (ce este dator) ma-ici sale, glăsuiește Sfînta Scriptură, să-l scoată corbii, care sălășluiesc lîngă un curs de apă, iar puii de vultur să-l mî-nce» (Pilde XXX, 11,17) ;

4) *Ajutîndu-i la nevoie cu cele materiale și spirituale, min-giindu-i în necazuri și înșeninîndu-le bătrînețile lor*. Despre îndatorirea aceasta, Sfînta Scriptură glăsuiește așa : «Fiule, sprîjînd-l pe tatăl tău la bătrînețe și nu-l mîhni în viața lui. Și chiar de i se va împuțina mintea lui, ai îndurare și nu-l disprețui, cînd tu ești în putere» (Înțelepciunea lui Isus Sirah III, 12-13) ;

5) *Rugîndu-ne lui Dumnezeu pentru sănătatea și ajutorul lor, cînd sînt în viață, iar după moarte, pentru odihna sufle-telor lor*, împlinindu-le voința cea din urmă, ca pe un testa-ment scump și păstrîndu-le buna amintire.

După ce am înțeles ce înseamnă a cinși pe părinți, adică după ce am înțeles partea întîi a poruncii, acum să ne dăm seama și de rostul făgăduinței unei vieți îndelungate pe acest pămînt, pentru cei ce-și cinstesc părinții, adică să aflăm și înțelesul pății a doua a poruncii : «Ca să-ți fie bine și să tră-iești ani mulți pe pămîntul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da fie».

Cum se vede, aceste cuvinte arată răsplata dată de Dum-nezeu celor ce-și respectă părinții, după învățătura dumne-zească arătată mai sus. Prin aceste cuvinte, Dumnezeu face poporului evreu două mari făgăduințe : una, că îi va da în stăpînire țara Canaanului, adică Palestina, spre care se în-drepta acest popor, ieșind din robia Egiptului, și alta, că cei ce se vor purta cu părinții după învățătura Domnului vor avea viață îndelungată. Dumnezeu adaugă făgăduința feri-cirii pe pămînt și a vieții îndelungate, pentru a îndemna și mai mult la împlinirea acestei porunci, fiindcă tocmai prin aceasta se asigură buna orînduire în familie și în orice fel de viață obștească. Adaosul acesta ține seama însă, și de dorința firească înscrisă în sufletul oricărui om, de a simți folosul, fie de ordin sufletec, etern, fie de ordin pămîntesc, vremelnic, pe care îl are, prin împlinirea oricărei porunci sau legi morale educative.

Adevărul acesta se reflectă și în felul de gîndire pe care îl aveau evreii în perioada mozaică, și de aceea, Legea mo-

Datoriile părinților față de copii. Sfânta Scriptură este plină de învățături despre îndatoririle morale ale copiilor față de părinți, dar, în același timp, ea este plină și de învățături despre datoriile morale ale părinților față de copii. Sfânta Scriptură poruncește părinților :

1) Să-și iubească copiii, să se îngrijească de buna lor stare trupească, de hrană, de îmbrăcăminte și de sănătatea lor (cf. I Tim. V, 8) ;

2) Să le asigure un mijloc de a câștiga cele trebuitoare pentru trai, adică prin muncă proprie, de îndată ce copiii sînt apti și pregătiți pentru aceasta. Părinții care se oferă să le asigure copiilor lor hrană, îmbrăcăminte, locuință, menaj, bani de cheltuială, mai ales pentru distracții pierzătoare de suflet, chiar cînd odraslele lor sînt în stare să-și satisfacă toate nevoile pentru trai, săvîrșesc un păcat grav, împotriva învățăturii dumnezeiești și omenești și, cu știință și voință, sînt dușmani ai copiilor lor, încurajînd parazitismul social. Sfîntul Apostol Pavel biciuiește aspru pe cei ce voiesc să trăiască fără să facă nimic, și sînt o povară pentru ceilalți membri ai obștii creștine, de la care așteaptă milă. Și aici, Apostolul se dă pe sine exemplu de urmat și spune : «Nici n-am mîncat de la cineva pîinea în dar, ci cu muncă și cu trudă, am lucrat noaptea și ziua ca să nu împovărăm pe nimănui dintre voi» (II Tes. III, 8) ;

3) Să dea copiilor o creștere bună, pentru a-i face cetățeni vrednici ai patriei pămîntești și ai patriei cerești. Îndeoșezi, credincioșii trebuie să se îngrijească de buna creștere a copiilor, și în cele religioase și morale (cf. Ef. VI, 4).

Totdeauna însă, părinții să țină minte că cea mai vrednică metodă de a-și educa odraslele este pilda vie a lor, de buna comportare în viață.

d. Ajunși aici, la sfîrșitul tîlcuirii poruncii a V-a din Decalog, să ne întoarcem privirea înapoi, peste cele spuse, și să reținem că a cinsti pe părinți înseamnă a-i iubi, a asculta de ei, a nu-i supăra cu ceva și a ne purta față de ei cu

zaică, divină, cuprinde o vorbire potrivită perioadei istorice corespunzătoare. Cercetînd cuprinsul legislației mozaice, dată poporului evreu, observăm că aceasta rezumă fericirea la bunurile temporale. Numai mai tîrziu, Legea iudaică are accente de spiritualizare, care atinge o treaptă foarte înaltă, în vremea profeților. În Legea mozaică deci, concepția era că fericirea constă în bunuri temporale, dobîndite aici pe pămînt, iar nefericirea, în lipsa acestor bunuri. De aceea, Moise anunță, ca răsplată pentru cei ce respectă Legea, bunuri temporale, iar pentru cei ce nu o vor respecta, pedeapsa cu pedepse materiale, în viața pămîntească, trecătoare. Un exemplu grăitor pentru aceasta este cuprinsul capitolului al XXVI-lea din cartea Levitic, unde sînt înșirate toate foloasele cu caracter material, temporal, pe care le vor dobîndi împlinitorii Legii (v. 1-13), și toate pedepsele pe care le va abate Dumnezeu spre cei ce vor călca în picioare Legea (v. 14-33 ș.u.). Cel care îplinea Legea se numea *drept*, iar cel care nu o respecta se numea *nedrept*. Răsplata celui *drept* și pedeapsa celui *nedrept* constau în atribuirea de bunuri pămîntești, bunuri materiale, sau în lipsa acestor bunuri. Se înțelege că motivarea stării de fericire, pe care o dă Mîntuitorul în Predica de pe munte, se referă la dobîndirea bunurilor cerești, de dincolo de zare, la bunurile spirituale și eterne, și la aceasta, se vor adăuga și bunurile și foloasele cele pămîntești (cf. Matei VI, 33). Aceasta, pentru că Legea Nouă este desăvîrșirea Legii Vechi (cf. Matei V, 17 ș.u.).

La învățătura divină despre cinstirea pe care sînt datorii s-o dea copiii trebuie s-o dea și *părinților sufletești*. Aceasta pe care copiii trebuie s-o dea și *Cununie, preoții*, care se îngrijesc de mîntuirea lor sufletească, *învățătorii*, care le luminează și îmbogățesc mintea cu învățături folositoare pentru viață și, în general, toți oamenii care într-un fel oarecare poartă grijă de binele și fericirea lor.

toată cuviința, a-i ajuta la nevoie, mîngîindu-i în necazuri și inseninîndu-le bătrînețile lor, a ne ruga lui Dumnezeu pentru ajutorarea lor, cînd sînt în viață, iar după moarte, pentru odihna sufletelor lor.

Să mai reținem de asemenea, că Sfînta Scriptură poruncește și părinților de a-și îndeplini datorită față de copii, și anume : de a-i iubi, a le asigura cele trebuincioase traiului, a le da un mijloc de a-și cîștiga și ei singuri cele trebuitoare traiului, de a-i educa bine, alt pentru a deveni buni cetățeni ai patriei, cit și buni credincioși ai Bisericii.

e. Acum, aruncîndu-ne privirea înapoi, peste toate lecțiile tînuțe, privitoare la legea morală a Vechiului Testament, ne mai amintim că am învățat și datoria morală de a cinsti pe Dumnezeu, de a cinsti numele Său, de a cinsti ziua a șaptea, Duminica.

f. Cinstirea care se dă lui Dumnezeu și celor ale Sale este mai mare decît cinstirea care se dă părinților (cf. Matei X, 37). Una este o cinstire absolută, numită adorare, și alta este o cinstire mai mică, o cinstire relativă, dar ambele sînt porunci dumnezeiești și, după cuvîntul Sfîntei Scripturi, pe una trebuie s-o facem, iar pe cealaltă să n-o lăsăm (cf. Matei XXIII, 23), adică avem și îndatorirea de a cinsti pe Dumnezeu, și îndatorirea de a cinsti pe părinți, bine înțelegînd atît lîtera, cit și duhul poruncii divine, scrisă în Cartea Sfîntă așa : «*Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta, ca să-ți fie bine* » și *să trăiești ani mulți pe pămîntul pe care Domnul Dumnezeu tău ți-l va da ție*».

g. Porunca aceasta a fost rostită de Dumnezeu, prin glasul lui Moise, cam cu 3300 de ani înainte de zilele noastre și, cu toate acestea, ea este tot plină de autoritate și este obligatorie, și pentru credincioșii de azi. La *autoritatea divină* a acestei porunci, se mai adaugă și *autoritatea legislației umane*, care prevede îndatorirea morală a copiilor de a-și cinsti părinții, după cuviință și, în plus, se mai adaugă și *opinia publică* însăși, care dezaprobă și dojenește aspru pe cel care își necinstește părinții, și laudă pe cei ce împlin-

nesc porunca a V-a a Decalogului. Cit de bine tîm minte credincioșii Bisericii noastre pilda frumoașă, de iubire de părinți, pe care ne-a dat-o *Mitropolitul Moldovei, Iacob Sturmat*, (1792—1803). Istoria Bisericii Române spune, din tradiție, că pe acest mitropolit distins, l-a vizitat maică-sa în port de tăranță din Ardeal, în timpul ospătului din ziua a doua de Paști, la Mitropolia din Iași, și el a așezat-o în fruntea mesei, plină de boieri ieșeni.

În mintea și în inima credincioșilor este în permanență vie pilda Domnului Hristos Însuși, despre împlinirea acestei porunci, cînd, de pe Sfînta Cruce, a încredințat pe Sfînta Sa Maică ucenicului Său preaiubit, Ioan, ca să aibă grijă de ea (Ioan XIX, 26—27).

Să nu uităm pedepșa cumplită pe care o primesc de la Dumnezeu cei care săvîrșesc păcatul lipsei de respect și de supunere către părinți. Absalom, de exemplu, fiul regelui David, călcînd în picioare porunca a V-a a Legii, s-a răsculat cu armată împotriva tatălui său, ca să-i ia domnia, dar pentru aceasta a fost ucis de generalul Ioab (cf. II Regi XVII-XVIII).

Biserica noastră predică fără încetare învățătura despre cinstirea părinților, iar necinstirea și necunoștința față de părinți le denumește păcate grele și anume *păcate strigătoare la cer*, și cel ce va săvîrși acest păcat să aibă o moarte cruntă. «*Cel ce va bate pe tată sau pe mamă să fie omorît*. Cel ce va grăi de rău pe tatăl său sau pe mama sa, acela să fie omorît», spune în Sfînta Scriptură (Ies. XXI, 15—16).

Înseși Legiunile Bisericii creștine slăruie asupra gravității păcatului de necinstire și de necunoștință și prevăd că unii credincioși care s-au făcut vinovați de acest păcat *să fie anatemă*, adică să fie excluși din obștea creștină și să fie socotiți ca păgîni (cf. Matei XVIII, 17). Canonul al XVI-lea al Sinodului local, ținut în anul 340, la Gangra, o localitate în Asia Mică, în Turcia de azi, spune așa : *Dacă cineva din fiii părinților, mai cu seamă de credincioși, s-ar depărta și*

n-ar da cuvenitul respect părinților săi, motivînd cu cinstirea de Dumnezeu și relevînd mai mult aceasta, să fie anima tema.

Să ne amintim pururea că cinstirea părinților este poruncă divină, iar necinstirea lor este un păcat.

Se cîntă de toți credincioșii stihul Doxologiei: *Doamne, la Tine am scăpat, învață-mă să fac voia Ta, că Tu ești Dumnezeuul meu*, pe glasul al V-lea.

6. P o r u n c a ș a s e a :

«SĂ NU UCIZI!».

(Ieșire XX, 13)

a. Tilcuind porunca a V-a a Decalogului, «*Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta*», ne-am fixat în mintea noastră următoarele îndatoriri morale și materiale față de scumpii noștri părinți: *datoria de a-i iubi pînă la jertfa de sine, datoria de a-i asculta, datoria de a nu-i supăra cu ceva și a ne purta față de ei cu toată cuviința, datoria de a-i ajuta, la nevoie, cu toate cele trebuitoare traiului, mîngîindu-i în necazuri și înseninîndu-le bătrînețile lor, datoria de a ne ruga lui Dumnezeu pentru sănătatea și ajutorarea lor, cît sînt în viață, iar după moarte, să ne rugăm pentru odihna sufletelor lor, săvîrșind pentru pomenirea lor toată slujba după rînduiala Sfintei noastre Biserici Ortodoxe.*

b. Să trecem acum la tilcuirea poruncii a șasea a Decalogului: «*Să nu ucizi*» (Ies. XX, 13).

c. Gîndul de a ucide și actul uciderii îngrozesc pe orice om cu mintea întreagă și de aceea, credincioșii trebuie să se împotrivească acestor păcate cu cea mai mare putere chiar, «*pînă la sînge*» (cf. Evr. XII, 4).

Învățătura noastră creștină ne spune că Dumnezeu este Creatorul vieții noastre omenești și viața este cel mai mare bun al omului și cel mai mult prețuit de el. De aceea, fiecărui om, și fiecărei vieuitoare, în general, îi este drag să

trăiască cît mai mult cu putință pe pămînt. Dumnezeu, fiind Creatorul vieții omenești, numai El are dreptul absolut asupra omului, adică dreptul de viață și de moarte asupra lui. Fiind darul cel mai de preț din partea lui Dumnezeu, credinciosul are datoria și dreptul sfînt, de a păstra și a îngriji viața, atît a sa, cît și a aproapelui său, atît cît a fost ea hărăzită de Dumnezeu să fie pe pămînt.

Mai știm din Sfînta Scriptură și din Sfînta Tradiție că viața aceasta pămîntească este timpul în care credinciosul trebuie să-și agonisească mîntuirea, adică fericirea veșnică, pentru viața viitoare, prin mijloacele rînduite de învățătura Domnului Hristos, și, în plus, mai știm că omul, ca ființă rațională, are chipul lui Dumnezeu în el, adică mintea, simțămîntul și voința. A ridica viața aproapelui cu știință și voință, adică a-și ucide pe semenul său, fără nici un drept, înseamnă a-l lipsi de putința de a se mîntui și, în același timp, a săvîrși un sacrilegiu, fiindcă înseamnă a ucide însuși chipul lui Dumnezeu în om, cu toate că acest lucru nu se poate, pentru că sufletul, cu cele trei funcții ale sale, este nemuritor. Păcatul uciderii aproapelui înseamnă ridicarea vieții aproapelui, prin folosirea armelor, prin bătăie și rănire, care îl duc la moarte etc.

Mai sînt însă și alte procedee care produc moartea aproapelui, despre care dau multe mărturii atît istoria bisericească universală, cît și istoria lumii :

- 1) Istovirea aproapelui printr-o muncă ce-i întrece puterile trupesti și astfel îi grăbește sfîrșitul ;
- 2) Purtarea cu asprime față de el, ceea ce îl amărăște și, de asemenea, îi poate scurta viața ;
- 3) Lăsarea lui să moară de foame, fie că nu i se dau cele trebuincioase traiului, fie că nu i se dă puțința să și le cîștige singur ;
- 4) Orice faptă care-i primejduiește și-i nimicește viața. Uciderea înseamnă apoi avortul, cu bună știre și cu voie.

Toate păcatele enumerate mai sus și încă altele, constituie *uciderea trupei*, dar mai există încă altă ucidere, numită *ucidere sufletească*, pentru că se exercită asupra celor trei laturi ale sufletului omenească: *minte, sentiment și voință*. Prin *uciderea sufletească* înțelegem determinarea a-proapelui nostru de a săvârși păcate multe și grave, determinare pe care o exercităm prin pilda cea rea pe care i-o dăm noi, prin vorbele și faptele noastre rele. Cu alte cuvinte, uciderea sufletească înseamnă a aduce pe aproapele nostru în starea de a păcătuți, adică de a călca Legea morală. Noi devenim autorii morali ai păcatelor săvârșite de aproapele nostru, sîntem pierzători sau ucigători de suflete. Primul ucigător de suflete a fost diavolul, ispitind pe Adam și Eva să calce Legea divină, în toate mădularele ei. Diavolul «de la început a fost ucigător de oameni — spune Sfînta Scriptură — și nu a stat într-o adevăr, pentru că nu este adevăr întru el» (Ioan VIII, 44). Cel care îndemnă pe aproapele să păcătuiască, sau făcîndu-se ocazie de păcat pentru aproapele său, prin vorbe și fapte nedemne de un om, săvîrșește voia diavolului, devine sminteală pentru el și, prin aceasta, el cade sub grea osîndă divină. Mîntuitorul spune: «Și cine va sminti pe unul din aceștia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se lege de gît o piatră de moară și să fie aruncat în mare» (Marcu IX, 42). Trebuie să înțelegem deci că cel ce săvîrșește păcatul și cel ce face pe aproapele să păcătuiască sînt numiți de morala creștină *omori de suflete*, fără să credem însă că sufletul, în esența sa intimă, chip al lui Dumnezeu, este pieritor (cf. Iacob I, 15; Rom. VI, 23 etc.). Păcatul și viciul aduc și moartea fizică a omului, dar aici este vorba de moartea spirituală, adusă de păcat, despre care vorbește cu multă profunzime Sfîntul Apostol Pavel, în Epistola către Romani.

Porunca aceasta mai prevede și oprirea de a săvîrși păcatul *sinuciderii*, pe lîngă oprirea omorului trupesc și sufletesc. Sinuciderea, adică nimicirea cu bună știință și voie a vieții proprii, este un păcat împotriva Legii divine, dar și

împotriva firii. Viața noastră este dată de Dumnezeu și n-avem dreptul să ne-o ridicăm noi înșine.

d. Înțîlșînd mai pe scurt cele spuse în legătură cu porunca a șasea din Decalog, «*Să nu uciți*», trebuie să păstrăm în minte învățătura divină că viața noastră pămîntească este bunul cel mai de preț, pentru că ea este temelia vieții viitoare și prilej și loc de luptă și alergare pentru dobîndirea cununilor cerești. De aceea n-avem voie să lipsim de acest bun prețios pe aproapele nostru, ucigîndu-l, și nici nu avem dreptul să ne lipsim pe noi înșine de viață, pe care ne-a dat-o Dumnezeu, ci să l-o redăm la sfîrșit, cît mai înfrumusețată, prin practicarea virtuților.

e. Punînd față în față cele două feluri de ucidere, uciderea trupei și uciderea sufletească, observăm că uciderea fizică se săvîrșește cu fapte, adică printr-un act material, pe cînd uciderea spirituală se săvîrșește cu sfatul, cu îndemnul, cu pilda rea a vieții proprii.

f. Oricum, pentru că prin uciderea de orice fel se dis-truge chipul lui Dumnezeu în om, pentru că se încalcă dreptul asupra vieții, drept care aparține numai lui Dumnezeu, pentru că se răpește dreptul firesc, la viață, al fiecăruia, pentru că se încalcă în picioare porunca dragostei față de aproapele, pentru că se vatămă și drepturile societății asupra omului, pentru că face să fie lipsită societatea de o putere de nuncă în folosul ei, uciderea este un *păcat strigător la cer, adică un păcat grav, împotriva lui Dumnezeu, împotriva firii omului și împotriva societății*.

Cuvintele acestea *strigătoare la cer* sînt cuvintele din Sfînta Scriptură (Facere IV, 10), unde citim că glasul sîngelui lui Abel, ucis de fratele său Cain, strigă din pămînt către Dumnezeu, adică la cer, să-i răzbu-ne moartea sa, pedepsind pe Cain. Păcatele strigătoare la cer sînt alit de grele deci, încît ele cer, mai mult ca altele, o răzbunare de la Dumnezeu, chiar în lumea aceasta, pe lîngă pedepsirea lor de către legile omenești.

g. Din cele ce am învățat cu privire la gravitatea păcatului *uciderii* — adică uciderea aproapelui — și cu privire la gravitatea păcatului *sinuciderii* — adică ridicarea vieții proprii — credincioșii trebuie să ia aminte la mai multe îndatoriri morale creștine:

1) Să se ferească de săvârșirea acestui păcat ca de foc, adică precum, în mod instinctiv, automat, ei fug de văpaia sau jericul focului, tot așa, să se ferească de acest groaznic păcat, care i-ar înlătura de la demnitatea de a mai purta numele de om, adică de creaturi în care Dumnezeu Și-a întipărit chiar chipul Său.

2) Ca să nu ajungă niciodată la săvârșirea acestui păcat, credincioșii trebuie să smulgă din sufletul lor primele și ultimele seminte din care încolțesc rădăcinile acestui păcat: *mândria*, *zavistia*, adică *pizma* sau *ura* împotriva aproapelui, *lăcomia* de a dobândi bunurile altora, *mânia* împotriva aproapelui etc. Sfânta Scriptură ne arată, pe de o parte, că aceste păcate sînt cauza uciderii, iar pe de altă parte, ne dă și porunci, ca să dezlăcuim aceste păcate din suflet, spre a nu ajunge să săvârșim cel mai cumplit păcat, omorul. Exemplu: primul omor din lume l-a săvârșit Cain, ucigașul fratelui său Abel. Cain a săvârșit omorul din pizmă și minie împotriva fratelui său și, la rîndul lor, aceste păcate s-au născut din păcatul mîndriei și al lăcomiei, așa cum se naște mugurul din ramură. Domnul Hristos, cercetătorul păcatului în adîncul lui, tilcînd această poruncă morală divină «Să nu ucizi», (Matei V, 21—26), ne poruncește să distrugem sentimentul de *mînie*, atît din sufletul nostru, cît și din sufletul aproapelui, împăcîndu-ne cu el înainte de a lua drumul judecătii, pentru ca să nu lăsăm să crească și să se dezvolte sentimentul *urii* sau al miniei împotriva aproapelui, ca nu cumva să ajungem la gîndul *crimei*. Învățătura Domnului Hristos osîndește nu numai omorul, adică fapta materială în sine, prin care se ridică viața aproapelui, ci osîndește însuși sentimentul miniei și al urii împotriva aproapelui, sentimente care duc la ucidere (cf. Matei V, 22). Sfîntul Apostol

Pavel, tilcînd această învățătură pentru credincioșii din Efes, ca și pentru noi cei de azi, ne spune că înlăturarea miniei este lucrarea credincioșilor care au dobîndit sfințenia și urmăresc sfințenia în același timp, sfințenia prin care se îndepărtează de moravurile păgînilor. Și ne mai învață că dacă noi creștinii ne-am găsi într-o împrejurare în care am fi cuprinși de o minie sfință, legitimă, în care s-a găsit de multe ori Apostolul (cf. I Cor. V; II Cor. II; Gal. III, 1; VI, 1), apoi, aceasta să nu dureze mult și să se stingă în aceeași zi, chiar înainte de asfințitul soarelui. «Miniați-vă și nu greșiți, spunea apostolul, să nu apună soarele peste minia voastră» (Ef. VI, 26). Cum este Sfîntul Pavel foarte profund în judecățile pe care le scrie, și aici, este tot așa, și explică trebuința de a înlătura în mod rapid ura și minia din suflet, spunîndu-ne că, întreținînd ura și minia împotriva aproapelui nostru, noi comitem păcatul de a deschide poarta sufletului, ca să intre diavolul în noi, cum a făcut Cain, și ajungem la catastrofa de a ucide pe fratele nostru. «Nici nu dați loc diavolului» (Ef. IV, 27) adaugă el, ca încheiere a poruncii morale, de a nu se sălășlui minia în sufletul nostru.

Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan are, de asemenea, cuvinte de osîndă față de păcatul urii și al miniei împotriva aproapelui, pentru că acest păcat este sămînța uciderii fratelui nostru, gîndindu-se și el tot la uciderea lui Abel de către fratele său Cain.

«Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni și știți că orice ucigaș de oameni nu are viață veșnică, dăinuie în el» spune Sfîntul Ioan (I Ioan III, 15). Cuvintele acestea arată portretul sau chipul trupestc și sufletelesc urît al celui ce-și urăște pe fratele său. Uritorul de oameni este un *ucigaș de oameni* și, totodată, el nu se mai poate bucura de sfințenie, aici pe pămînt, cu atît mai puțin în ceruri (cf. Rom. I, 29; Gal. V, 21 etc.), pentru că în el nu mai rămîne harul sfințeniei, care duce la viața veșnică. Uci-gașul pierde harul divin. Viața cu har nu mai este «dăinu-

loare în el» spune Sfântul Apostol. Astfel de chipuri se găsesc și printre creștini, spune Sfântul Apostol Ioan (cf. II, 19), și sint numiți *filii ai diavolului* (I Ioan III, 8—10). Creștinii, spune Sfântul Apostol, se recunosc după sfințenia lor, se numesc fii ai lui Dumnezeu (II, 3—7) și aceasta trebuie s-o dovedească prin iubirea față de frați (III, 11—15).

3) Ca temei și imbold în plus, spre a nu călca porunca șasea din Decalog, credincioșii, după ce au luat aminte la ceea ce au spus Sfinții Apostoli, trebuie să se înfioare și de cumplitele pedepse ce îi așteaptă pe ucigași. Pedapsa ce așteaptă pe ucigaș este cumplită: în viața pămîntească ei vor avea de îndurat, pe lângă pedepsele fizice ale închisorii, chinurile groaznice ale mustrării de conștiință, ca și Cain, mustrări, care, dacă nu apar îndată la unii ucigași, apar mai tirziu, către bătrînețe, iar dincolo, în viața cealaltă îi așteaptă pedapsa chinurilor veșnice. Ucigașul este pedepsit și fizic și psihic.

Pedapsa pe care o prevăd canoanele Bisericii, pentru ucigași, constă în îndepărtarea lor din obștea creștină, în oprirea de la împărțirea cu Sfintele Taine. Canonul 56 al Sfântului Vasile cel Mare prevede că *cel ce a ucis de voie și după aceasta s-a căit va fi neîmpărțit timp de 20 de ani*. Acești 20 de ani se vor împărți în multe perioade: 1) de plingere, în afară de biserică; 2) de sedere în biserică în prima parte a Sfintei Liturghii (a Catehumenilor) 3) în cea de a treia perioadă, se adună împreună cu cei căzuți de la credință și se roagă; 4) în perioada a patra, ei dobîndesc dreptul de sedere cu credincioșii la un loc; 5) în perioadă a cincea, ei au îngăduința de a se împărțiși.

Ceea ce strică fătul prin meșesugire (adică întrerupe sarcina și avortează), spune Sfântul Vasile, *suferă pedeapsa uciderii*. Deci și femeile care întrerup și își întrerup sarcina, în afara cazurilor prevăzute de lege, sînt ucigașe.

Biserica, prin canoanele ei, oprește înmormîntarea sinucigașilor după rînduielele creștinești, pentru că ei însuși, le bună voie, rup legătura cu Dumnezeu și cu cele ale Sale,

prin actul săvîrșit. Se aplică această pedeapsă sinucigașului, bineînțeles, dacă atunci cînd s-a sinucis, a fost în deplină sănătate mintală.

4) Este o îndatorire a fiecărui credincios să ducă o luptă împotriva miniei îndreptate împotriva aproapei, spre a nu ajunge la crimă, păcatul firos. Este o luptă pentru a se birui pe sine însuși, adică a liniști pornirile diabolice împotriva fratelui său. În lupta aceasta Biserica noastră ne arată și mijloacele pe care să le folosim: *rugăciunea, în special rugăciunea Sfîntului Elrem Sirul, spovedirea și împărțirea, citirea Sfintei Scripturi, slujbele divine săvîrșite în biserică* («pentru înmulțirea dragostei și dezrădăcinarea urii și a toată răutatea», «pentru cerere și cîștigarea celor de trebuință și de folos») etc.

Se cîntă primul stih din Doxologia mare: «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bună voie*».

7. P o r n c a a ș a p t e a

«SĂ NU FII DESFRINAT!».

(Ieșire XX, 14)

a. Porunca a șasea a Decalogului, cum am văzut, ne-a dat învățături despre păcatul cel mai mare pe care-l poate săvîrși cineva față de aproapele și față de sine însuși, și, odată cu aceasta, de aici am învățat mijloacele pe care ni le arată Biserica, pentru ca să nu ajungem să înfăptuim acest păcat, și nici să suferim pedepsele trupești și sufletești, care-i așteaptă pe ucigași. Să ne reamintim învățătura principală, desprinsă din înțelegerea poruncii divine «Să nu ucizi»: *uciderea este păcat împotriva lui Dumnezeu, împotriva firii omului și împotriva societății*.

b. Azi vom învăța cuprinsul poruncii a șaptea: «Să nu fii desfrînat!»

c. Ca și porunca a șasea a Decalogului, și această poruncă este exprimată tot într-o formă negativă, ca toate poruncile, de altfel, pînă la sfîrșitul Legii morale. Această poruncă deci țintește să facă educația moral-religioasă a creștinilor, printr-un îndemn de oprire de la săvîrșirea unui păcat grav: *desfrîul*. Pentru un credincios este o rușine nu numai a săvîrși acest păcat, dar este rușine și a pronunța Sfînta Scriptură, vorbind despre acest păcat, folosește, pentru denumirea lui, cuvinte alese, potrivite cu bunul simț, fără să vatăme simțul moral al cititorului și fără să izbească auzul credinciosului, cuvinte care să-i urîțească vocabularul. Ea folosește pentru denumirea acestui păcat cuvintele: *desfrînare*, *adulter* (cf. Matei V, 27; Marcu VII, 21—22; Faptele XV, 20; Rom. XIII, 13; I Cor. VI, 13; Gal. V, 19; Ef. V, 3 etc.). Cuvintele *desfrîu* și *desfrînare*, cu care se denumește acest păcat, redau imaginea unui cal bine hrănit, fără friu, un cal care aleargă și zburdă, fără ca trupul lui să mai poată fi stăpînit și condus de stăpînul său și, în zburdalniile lui, el poate fi periculos pentru cei pe care îi întilnește în cale. Așa este și cel ce săvîrșește păcatul desfrînării: cu porniri trupești nestăpînite de friul rațiunii, fără nici o putere de control, fără rușine de oameni, care îl numesc «desfrălat» și «imoral», și fără frică de Dumnezeu, pentru călărea acestei porunci a Decalogului. Desfrînarea este un păcat atît *trupesc*, cît și *sufletec*.

Mai amănunțit, desfrînarea este lăsarea bărbatului sau femeii în voia pofteilor trupului, pofte care se atîță în noi prin simțurile noastre. Această pofță «izvorăște dinlăuntru, din inima omului și, împreună cu alte multe păcate care ies dinlăuntru, pîngărește sau «spurcă pe om», spune Sfînta Scriptură (Marcu VII, 23). De aceea, cum vom vedea ceva mai departe, Domnul Hristos ne poruncește să înlăturăm mai întîi pofța care duce la păcatul desfrînării, pofța urzită în gîndul și inima noastră.

Orice împreunare trupească dintre bărbat și femeie, în afara căsătoriei, este un păcat. Acest păcat, înainte de a fi

săvîrșit cu trupul, este săvîrșit cu gîndul. Păcatul acesta are două trepte și de aceea, poartă două denumiri: *desfrînarea*, atîcînd cînd se săvîrșește de persoane necăsătorite și *preadesfrînarea*, atîcînd cînd se săvîrșește de persoane căsătorite, soț sau soție, care își calcă astfel credința conjugală pe care și-o datorează unul altuia, de la punerea «cununilor» pe cap în Biserică, pînă la sfîrșitul vieții.

Desfrînarea și preadesfrînarea sînt păcate din cele mai grave, fiindcă răpesc omului curăția trupească și sufletească, vatămă sănătatea trupească, impietresc inima și îndepărtează pe credincios de Dumnezeu. Pe de altă parte, păcatul desfrînării mai îndeamnă pe cel care îl săvîrșește, și la alte păcate: minciuna, furtul, mînia, omorul.

Pentru aceste motive, învățătura creștină pune acest păcat în lista păcatelor păgînești, ca: slujirea la idoli, uciderile și altele ca acestea, dar în capul acestei liste este pusă desfrînarea care înlătură pe făptași de la împărăția lui Dumnezeu (cf. Gal. V, 19—21).

Învățătura divină ne spune însă că Dumnezeu a statouit încă de la crearea primei familii și așezarea ei în rai (cf. Fac. II, 24), ca act firesc, împreunarea trupească dintre bărbat și femeie, numai căsătorii împreună. Orice abatere de la această dragoste curată, fie și numai cu gîndul, cum vom vedea îndată, înseamnă încălcarea poruncii a șaptea.

Mîntuitorul Hristos întărește porunca aceasta și îi arată înțelesul ei mai adînc, de altfel, așa cum tilcuieste El toate poruncile morale ale Legii Vechiului Testament. Tilcuiind această poruncă, Domnul Hristos ne învață că nu numai actul în sine al desfrînării este un păcat, ci însăși pofța păcătoasă sau gîndul de a păcătui, fie al bărbatului, fie al femeii, este un păcat, fiindcă acestea sînt cauza păcatului contra cas-tității, adică contra curăției trupești și sufletești sau contra neprihănirii. De aceea, atît pofța păcătoasă, cauza acestui păcat, cît și păcatul în sine sînt pedepsite de Biserică așa cum vom vedea mai jos (cf. Matei V, 27-30).

d. Gîndurile pe care le-am desprins din tîlcuirea poruncii a șaptea «*Să nu fii desfrînat*», se pot restringe în cîteva cuvinte : desfrînarea este un păcat trupesc și sufletec, adică un păcat care întinează și trupul și sufletul credinciosului. El aduce dezonoare din partea oamenilor și pedeapsă din partea lui Dumnezeu și este cauza multor păcate : cugetele necurate, distrugerea vieții familiale, nepăsare față de nevoile semenilor noștri etc.

e. Privite împreună, păcatul desfrînării și al preadesfrînării, săvîrșite de călătorii poruncii a șaptea din Decalog «*să nu fii desfrînat*», precum și păcatul uciderii și al sinuciderii, săvîrșite de cei ce calcă porunca a șaptea a Decalogului, «*să nu uciizi*», se observă o asemănare esențială între ele : atît unele, cît și altele încalcă datoria moral creștină a iubirii față de Dumnezeu, față de aproapele și față de sine însuși. Aceste încălcări ale datoriiilor morale creștine au nuanțe diferite : desfrînarea și preadesfrînarea, devenite viciu, în comparație cu sinuciderea, sînt acte de sinucidere lentă, trupească și sufletească, aproape inconstentă ; tot așa, desfrînarea și preadesfrînarea, care aduc după ele lovirea și vătămarea onoarei apropiatului, sînt acte de ucidere morală a semenului nostru.

f. Osîndirea acestor păcate este formulată expres și de morală creștină. Biserica noastră Ortodoxă le grupează în rîndul păcatelor grele, dar ținînd seama și de nuanțele deosebite ale dintre ele, ne învață că *păcatul desfrînării și păcatul preadesfrînării sînt păcate capitale, adică păcate care sînt capul altor răutăți ieșite din inima omului, dar păcatul uciderii și al sinuciderii sînt păcate strigătoare la cer, așa cum am învățat în tîlcuirea poruncii a șasea din Decalog.*

g. Am învățat porunca a șaptea din Decalog, «*Să nu fii desfrînat*», precum și tîlcuirea ei, pentru ca să ne gîndim mult la răutatea păcatului desfrînării, să ne curățim simțirea de pofta lui, și să ne întărim voința de a lupta împotriva lui. Să ne gîndim că săvîrșirea păcatului desfrînării aduce cele mai mari nenorociri în familia creștină și că aceste ne-

norociri se răsfrîng atît asupra soților, cît și asupra copiilor. Păcatul desfrînării aduce boli, rispa bunurilor materiale, cîștigat prin munca ambilor soți, aduce distrugerea familiei, aduce ura reciprocă înversunată dintre soț și soție, ură care merge pînă la crimă sau sinucidere, aduce pieirea bucuriei vieții de mai tirziu a celor ce săvîrșesc acest păcat, adică aduce o bătrînețe nefericită.

De aceea, păcatul desfrînării sau adulterul este pedepsit atît de legile civile, cît și de legile bisericești. Sfînta Scriptură ne spune că desfrînații nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu (I Cor. VI, 9), adică fericirea veșnică, în viața viitoare, dar și aici pe pămînt, desfrînații sînt pedepsiți de Dumnezeu și «*dulcelea*» acestui păcat se transformă în cea mai mare amărăciune sufletească, pentru că «*fapta aceasta este rea înaintea Domnului*» (II Regi, XI, 27). Regele, profetul și psalmistul David a săvîrșit păcatul adulterului cu o femeie străină, numită Batseba, soția lui Urie, ucis de către David. Iată cum pofta păcătoasă, de a săvîrși adulterul, îl împinge pe David la crimă. Din această nelegiuire s-a născut un copil. Pentru uciderea lui Urie și pentru păcătuirea lui cu Batseba, David a fost aspru mustat de Dumnezeu prin profetul Natan și pedepsit cu moartea copilului născut din nelegiuire (vezi II Regi XII).

Biserica noastră, prin Canoanele 58, 59, 62, 79 ale Sfîntului Vasile cel Mare, ca și prin canoanele altor sfinți părinți, oprește de la Sfînta Împărtășanie pe desfrînați, mulți ani în sir și le prescrie multe trepte de canonisire și pocăință. Pentru ca să nu ajungă la aplicarea pedepselor acestora, Biserica arată credincioșilor ei și mijloacele prin care să se ferească de acest păcat. Ea îi învață pe credincioși să lupte împotriva acestui păcat prin post și *rugăciune, meditația și examinarea zilnică a conștiinței, prin participarea la sfintele slujbe*, prin *Sposedanie și Împărtășanie*. La aceasta se mai adaugă îndepărtarea de la tovărășia cu cei desfrînați, după cuvîntul Sfintei Scripturi, care spune : «*Nu vă lăsați înșelați. Tovărășiile rele strică obiceiurile bune*» (I Cor. XV, 33).

Credinciosul nu trebuie să uite nici o clipă însă că unul dintre cele mai eficiente mijloace pentru înlăturarea păcatului desfrînării este munca încordată, zilnică, cu brațele sau cu mintea, muncă unită cu rugăciunea care-l ajută să nu poftască și să nu se dedea la plăceri vinovate.

Toate povătuirile Bisericii noastre, de a fugi de păcatul desfrînării, țintesc la păstrarea sănătății trupesti și sufletești a credincioșilor și mai ales la întărirea familiei creștine, clădită de Dumnezeu pe dragoste conjugală, care nu trebuie să piară nici chiar după ce a pierit unul din soți, pe iubirea copiilor, pe castitate, pe pace și armonie. Toate aceste valori familiale sînt nimicite prin păcatul desfrînării. Iată ce ne învață un scriitor creștin, *Asterie*, episcop al Amasiei, oraș din Pont, în Asia Mică, în Turcia de azi, episcop, care trăiește spre sfîrșitul secolului al IV-lea, vorbind despre familie și înlăturarea păcatului desfrînării:

«Un bărbat înțelept, păzitor al dragostei conjugate, nu uită nici chiar cînd a plecat din viață, soția, ci-și iubeste copiii ca pe un depozit comun al mamei și al naturii, în care parcă vede pe cea plecată. Unul dintre copii are aceeași voce ca mama, altul seamănă mult cu ea, celălalt a fost format cu aceeași deprinderi și fel de a se purta ca și mama sa. Și astfel tatăl, avînd multe icoane vii și puternice ale soției sale, își închipuie că viețuirea împreună cu ea este nemuritoare; de aceea, nici un gînd de plăcere nu-i mai trece prin minte».

Căsătoria este instituită pentru două temeiuri: dragostea și nașterea de copii, iar nici una din ele nu se păstrează împreună cu adulterul.

Se cîntă sau se rostește stihira de la lauda din *Duminica Fiului risipitor*, glasul al VIII-lea: *Cheltuind în desfrînări și risipind averea pîrîntescă m-am făcut străin, sălășluindu-mă în orașul vicleanilor cetățeni, iar neputînd răbda mai mult locuința cu dînșii, întorcîndu-mă strig Ție, înduratăului Dumnezeu: greșit-am la cer și înaintea Ta și nu sînt vrednic să mă chem fiul Tău; fă-mă ca pe unul din argații Tăi, Dumnezeu, și mă miluiește.*

8. P o r n a a o p t a :

«SĂ NU FURI!».

(Ieșire XX, 15)

a. Porunca a șaptea din Decalog, «*Să nu fii desfrînat*», tilcuiță mai înainte, ne învață că desfrîmarea este un păcat greu, care face parte din grupa păcatelor capitale, numite așa, pentru că ele sînt capul sau rădăcina altor păcate. Din păcatul desfrînării izvorăsc: minciuna, furtul, omorul, sinuciderea, ura etc.

b. Azi vom tilcui porunca a opta din Decalog, «*Să nu furi*» (Ieșire XX, 15), și vom învăța în ce constă păcatul furtului și cum trebuie să ne ferim de el.

c. Această poruncă dumnezeiască, «*Să nu furi*», se poate formula mai popular: să nu umbli cu hoții în viață. Este o poruncă dumnezeiască, dar și omenească și de aceea, furtul este pedepsit de toate legile omenești și dumnezeiești.

Este știut că prin furt se înțelege luarea sau însușirea pe nedrept a bunurilor materiale sau spirituale, străine, fie particulare, fie obștești. Poartă denumirea de *furt*, și sînt osîndite ca atare de morala creștină, foarte multe fapte săvîrșite în societate. Vom cita cîteva din aceste fapte, care poartă denumirea de *furt*:

Luarea pe ascuns a lucrurilor străine;

Luarea cu sila, cu forța și pe față, a lucrurilor altuia, adică prădăciunea;

Luarea bunurilor străine, prin mijloace viclene, adică înșelăciune, așa cum sînt: falsificarea de acte, cumpărarea de lucruri cu bani falși, primirea unui rest de bani mai mare decît se cuvine, de la un castier care a făcut o greșeală, fără de voie, vînzarea de bunuri materiale cu măsuri false, oprirea unei părți din cantitatea de marfă vîndută, cu aparență de exactitate la cîntar și măsură, spre a și-o însuși etc.;

Vînzarea celor trebuitoare traiului, cu prețuri duble, triplete sau de multe ori mai mare, care poartă numele de speculă, mai ales în momente de criză și lipsuri materiale;

Luarea de dobândă mare, numită *camătă*, pentru banii împrumutați semenului nostru, căzut în nevoi;

Oprirea plății cuvenite muncitorilor, care au fost și sînt în slujba celor avuți (cf. Iac. V, 1-4);

Luarea de bani sau alte daruri, pentru lucruri pe care cineva este îndatorat de slujba sa să le facă sau pentru a le face altfel de cum cere legea, păcat numit de legile civile *miță* sau «*cîștig nepermis*»;

Nereschimbarea lucrului luat cu împrumut;

Neîmplinirea datoriei cerută de slujba pe care o are cineva, adică primirea unei simbrii fără muncă deplină, păcat numit *chiul* în limbajul comun;

Trăirea din cerșetorie, sau din ajutorul semenilor, fie chiar al părinților, atunci cînd cineva poate să-și cîștige banul prin muncă. La toate cele de mai sus, se mai adaugă și multe alte acte, care poartă numele de *furt*.

Judecînd mai profund păcatul numit *furt*, adică judecîndu-l pe toate fețele lui, putem spune că cel ce săvîrșește furtul calcă porunca lui Dumnezeu și aceasta înseamnă lipsa de iubire față de El, nesocotește datoria de a iubi aproapele, indiferent de ce sînge, credință și stare ar fi, pentru că, deposedîndu-l de bunurile sale, este condus de sentimentul de ură împotriva lui și uită cu totul datoria morală de înțajitorare între frați. În plus, prin furt, credinciosul își desco-peră păcatul lăcomiei și al egoismului, iar, în cazul cînd cel sănătos săvîrșește furtul, «din lipsă de mijloace de trai», își descoperă și viciul lenei, adică al lipsei de poftă de a munci.

La toate acestea, mai putem adăuga că săvîrșirea furtului înseamnă și nesocotirea totală a virtuții cardinale — sociale, dreptatea, care ne poruncește să nu vătămăm pe nimeni în viață, să dăm fiecăruia ceea ce este al său și să trăim în mod cînstit.

d. Doctrina creștină osîndește aspru furtul și lenea, care fac parte din cele șapte păcate capitale, despre care am amintit mai sus. Lenea, de cele mai multe ori, este cauza furtului,

iar furtul este urmarea acestei cauze. Precum lenea se tîmăduiește prin muncă, tot așa și furtul se lecuiește tot prin muncă, după principiul cunoscut că, înlăturînd cauza, înlăturăm efectul. De asemenea, păcatul furtului este în strînsă legătură cu lăcomia de avere, tot un păcat capital, altă rădăcină a furtului.

e. Fiind un păcat greu, datoria creștinului este să fugă de el, îndepărtîndu-și orice gînd de a-și însuși pe nedrept lucrurile străine. Înlăturarea acestui păcat se dobîndeste prin mai multe mijloace, dintre care pomenim aici cîteva: *rugăciunea, unită cu citirea Sfintei Scripturi, cercetarea conștiinței, munca zilnică, dobîndirea unei ocupații în viață etc.*

1) Înainte de a comite păcatul furtului, se zămislăște în suflet pofta de a-și însuși un lucru străin, adică ispita, izvo-rită din pofta ochilor. Domnul Hristos ne-a învățat, în rugăciunea «Tatăl nostru», să cerem de la Dumnezeu și ajutorul de a nu fi biruiți de ispita de a fura. Aceasta ne-a învățat prin penultima cerere: «Și nu ne duce pe noi în is-pită». Primul păcat al furtului, ne spune Sfînta Scriptură, a fost săvîrșit de strămoșii noștri, Adam și Eva, în rai, pentru că s-au folosit de pomul oprit. *Fericitul Augustin* spune că aceasta a fost *hojfe*, dar și *lăcomie*, pentru că cei dinții o-ameni au dorit mai mult decît le-ar fi trebuit, să fie mulțu-miți. Adam și Eva au ajuns aici în urma ispitei, pe care pu-teau s-o învingă cu ajutorul lui Dumnezeu și să nu se învo-iască cu ispita diavolească și să nu dorească ceea ce nu era al lor. *Scritorul Tertulian*, arătînd că în crima strămoșilor noștri se cuprîndea păcatul contra tuturor poruncilor Deca-logului, spune că Adam și Eva s-au făcut părtași mincinosu-lui diavol și au dorit lucru străin: «Dacă n-ar fi dorit lucrul oprit — spune Tertulian — n-ar fi gustat din el». Cu puterea rugăciunii, deci, putem scăpa și de ispita diavolească, de a fura (cf. Marcu IX, 29).

2) *Cercetarea conștiinței*, de asemenea este un mijloc im-portant pentru credincioși, atît pentru a înlătura pofta de a

fura, cât și pentru a-i determina să repare nedreptatea săvârșită prin furt, însoțită de căință și de hotărârea de a nu mai păcătui. Tot în Sfânta Scriptură citim pilde despre rolul de judecător al conștiinței, care osîndește furtul sub orice formă, și nu ne dă pace pînă nu ne mărturisim și reparăm călcarea poruncii a opta «*Să nu furi*». Zahau, de exemplu, n-a mai putut suporta muștrările conștiinței, pentru averea lui mare, însușită prin silnicii, și aleargă înaintea Domnului Iisus Hristos, își mărturisește nedreptățile făcute ca slujitor al statului, și, copleșit de osînda conștiinței morale, spune: «Iată, jumătate din averea mea, Doamne, o dau săracilor și, dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit» (Luca XIX, 8).

3) *Munca zilnică*, de asemenea, este cel mai bun leac împotriva păcatului de a fura. Munca are o mare valoare morală pentru credincios. Ea îl transformă sufletește, în sensul că îl face să prețuiască bunurile create personal, cu sudoarea frunții, îi dă satisfacții mari și, odată cu aceasta, munca îi zămislește în suflet prețuirea și respectul față de lucrurile străine, dobîndite de semenul său tot cu aceeași trudă. Starea aceasta sufletească, dobîndită prin muncă, îl determină pe credincios să nu întindă mîna la un lucru străin, să și-l însușească. Sfânta Scriptură și Sfînta Tradiție ne spun că «Pruncul Iisus își ducea viața ca un copil model *rugîndu-se, muncind, învățînd și ascultînd*. Ajuta cu drag pe Preasfînta Născătoare de Dumnezeu la treburile casei, iar ocrotitorului Său vremelnic, dreptul Iosif — care era de meserie dulgher — i-a dovedit nu odată cu cîtă tragere de inimă și în demnare îi poate fi de folos în atelier».

La cele de mai sus, în scopul de a îndepărta cu desăvîșire păcatul furtului, mai adăugăm îndatorirea credincioșilor de a-și îndruma, a-și ajuta și a-și obliga copiii să aibă o ocupație în viață, spre a-și agonisi singuri cele ale traiului. Tot studiul Sfintei Scripturi ne dovedește că meșteșugurile — munca productivă peste tot — era ținută cu mare cinste la

evrei. «Cine nu-l învață pe fiul său o meserie, îl învață să fure», spuneau înțelepții poporului evreiesc.

Morala creștină osîndește nu numai furtul săvîrșit în dauna aproapelui, ci și furtul săvîrșit din avutul obștesc, bisericesc sau al statului. Credinciosul care săvîrșește astfel de furt este lipsit de iubirea față de Dumnezeu și cele ale Sale și este lipsit, în același timp, de iubire față de patrie și bunurile sale și își primește pedeapsa atît dumnezeiască, cît și omenească.

Sfîntul Apostol Pavel numără furtul printre păcatele care îl lipsesc pe făptuitor de împărăția lui Dumnezeu (I Cor. VI, 10), iar Canonul 61 al Sfîntului Vasile poruncește că cel ce a furat să fie oprit 1-2 ani, cu pocăință, de la *împărtășirea Sfîntenilor*, adică de la Sfînta Împărtășanie (termen folosit de Pidalion).

Să ținem minte cuvîntul de învățătură al Sfîntului Pavel, care ne poruncește ca să înlocuim trîndăvia și furtul cu o muncă activă a fiecăruia, alit pentru sine, cît și pentru ajutorarea fraților celor din nevoi, în orice parte de pe pămînt s-ar găsi: «Cine a furat să nu mai fure, ci mai virtos să se ostenească lucrînd cu mîinile sale, lucru cinstit, ca să aibă să dea și celui ce n-are» (Ef. IV, 28).

Se cîntă sau se citește stihira de la Laude din Triod (*Duminica izgonirii lui Adam din rai*): «Adam cu plîngere a strigat...».

9. Porunca nouă:

«SĂ NU MĂRTURISEȘTI STRIMB ÎMPOTRIVA APROAPELUI TĂU!».

(Ieșire XX, 16)

a. Din tilcuirea poruncii a opta a Decalogului, «*Să nu furi*», am desprins mai multe învățături morale, care se pot prezenta pe scurt, așa: Furtul este un păcat greu, osîndit de legile dumnezeiești și omenești. Prin furt, se vatămă virtutea

dreptății, care trebuie să stea la baza societății, și virtutea iubirii față de aproapele și față de obște.

Păcatul furtului împiedică pe credincioși să intre în împărăția cerurilor (cf. I Cor. VI, 10).

Datoria creștinului este să-și cîștige cele trebuincioase numai prin muncă cinstită, iar nicidecum să-și însușească, pe nedrept, lucruri străine.

b. Azi, vom învăța cele ce se desprind din porunca a noua a Decalogului, «*Să nu mărturisești strîmb împotriva a proapelui tău!*», adică vom învăța despre păcatul minciunii și datoria de a spune adevărul.

c. Păcatul minciunii, oprit de însuși Dumnezeu prin porunca a noua a Decalogului, se poate privi din mai multe puncte de vedere și anume : *Care sînt felurile sau chipurile în care se înfățișează minciuna ? Care sînt urmările acestui păcat, săvîrșit de un credincios în obștea creștină ? Pedapsa dumnezeiască și omenească pentru săvîrșirea păcatului minciunii.*

1) *Mijloacele prin care se săvîrșește minciuna sînt : vorba, scrisul, fața, gestul și chiar tăcerea.* De pildă, cineva știe că ceea ce se spune despre altul nu este adevărat, și totuși, nu arată adevărul, ci tace, zâmbește, sau face un semn de întărire al celor spuse.

Precum mijloacele prin care se săvîrșește minciuna sînt multe, tot așa și *chipurile* sau *felurile* prin care noi grăim minciuna sînt multe și variate. Limba, «mic mădular este», dar dacă nu este stăpînită și se folosește ca unealtă a minciunii, devine «foc și lume a fărădelegii, spurcă tot trupul și aruncă în foc drumul vieții», spune Sfînta Scriptură (Iac. III, 5-6). Dăm cîteva chipuri de săvîrșire a păcatului minciunii :

Unul spune minciuna pe care a auzit-o de la altul și a crezut-o ca pe un adevăr ; acesta este un *purdător de minciuni* ;

Altul, glumind și vorbind fără rost, grăește mii de minciuni în fiecare zi ; acesta este un *mincinos* ;

Altul făgăduiește mii de lucruri, după aceea, uită de cuvîntul dat, de făgăduința făcută și nu săvîrșește nimic cu toate că nu are motive de dezvinovățire, ci singura cauză pentru nesocotirea făgăduielii este lenea sau schimbarea gîndului, ca nestatornic în cuvînt ; acesta este un *făgăduitor de minciuni* ;

Altul plăsmuiește, adică inventează minciuna ; acesta este un *plăsmuitor de minciună*. Dacă plăsmuiește minciuna, birînd pe aproapele său, el se numește *cleveitor*, iar dacă plăsmuiește măruri mincinoase împotriva a proapelui său, cu scopul de a vătăma cîntea, bunul renume și vaza de care se bucură aproapele său în mijlocul celorlalți, se numește *marlor mincinos*. Mărturia mincinoasă, împotriva a proapelui, făcută în fața instanțelor de judecată, sub prestare de jurămint, se numește *sperjur* și se pedepsește atît de legile bisericesti, cît și de legile omenești ;

Alte forme de minciună : *năravul unora de a adăuga cîte ceva la adevărul lucrurilor*, adică de a înflori meru lucrurile, încît nu se mai poate ști care este adevărul. De asemenea, năravul unora de a se lăuda cu lucruri pe care nu le au, sau a tălmăci pe cele avute, spre a înșela pe alții ;

Viclenia sau vorba cu două înțelesuri, din care nu se poate deosebi adevărul și prin care se urmărește înșelarea cuiva ;

Prefăcătoria (falsitate), care ascunde minciuna sub chipul prieteniei, al dragostei și al binefacerii, spre a înșela și a păgubi pe alții ;

Lingșirea, care înseamnă lăudarea cuiva pentru însușiri, despre care lăudătorul știe bine că acela nu le are, dar face aceasta pentru a cîștiga foloase pe care nu le merită ;

Fățărnicia (ipocrizia), adică primirea fără gînd curat a părerilor și spuselor altuia, pentru a cîștiga foloase deosebite de pe urma acestui lucru. Cei cuprinși de fățărnicie, una gîndesc și alta spun și fac. De păcatul fățărniciei se fac vinovați și cei care se arată că țin rînduieile bisericesti, pe cînd de fapt nu le țin. Pe vremea Mîntuitorului, cădeau în

păcatul fățărniciei îndeosebi fariseii și cărturarii și de aceea, minciuna prin fățărnicie se mai numește și *fariseism*.

2) *Care sînt urmările cele rele ale acestui păcat?* Minciuna, în variatele ei forme, arătate mai sus, aduce un mare rău în societate semenului nostru, împotriva căruia este ti-cluită minciuna, dar ea aduce un rău și mai mare celui ce o spune, și, în același timp, minciuna pricinuiește pagubă și celui ce o ascultă.

Cel ce grăiește minciuni este urît de toată obștea, nu i se dă nici o cinste și este socotit un om fără cuvînt. Mincinosul cere împrumut, dar nimeni nu are încredere în el; făgăduiește multe, dar toți se îndoiesc de el. Cuvîntul omului mincinos este bănuît și este pus la îndoială, și chiar cele semnate de el sînt neluate în seamă; însuși jurămîntul lui nu este crezut. Mincinosul uneori spune și adevărul, dar nimeni nu-l mai crede.

Cel ce ascultă minciuna și se întemeiază pe ea, în dobîndirea de foloase materiale și spirituale, acela se ostenește în zadar și fără folos, și, de multe ori, își primejduiește viața și își pierde însuși sufletul său.

3) Ca și păcatele celelalte, minciuna este pedepsită de Dumnezeu, fiindcă ea calcă în picioare însăși porunca Sa, înscrisă în Decalog, și cuvîntul Sfintei Scripturi ne spune că cei care batjocoresc poruncile lui Dumnezeu sînt aspru pedepsiți: «Nu vă amăgiți: Dumnezeu nu se lasă batjocorit» spune Sfînta Scriptură (Gal. VI, 7), iar în altă parte spune: «Dumnezeul nostru este și foc mistuitor» (Evr. XII, 29). Dumnezeuul nostru este preamilos, dar El ne învață cît de tre-nezeul nostru este adevărul, pentru viețuirea cea bună a oame-buincios este adevărul, pentru pacea și buna înțelegere a rudenilor nilor laolaltă, pentru pacea și buna înțelegere a rudenilor și a prietenilor, pentru buna sporire a oricărei uniri și tovă-rășii și pentru buna stare a fiecărui om, și de aceea, El, nu numai că a legiuit să nu grăim minciuni unul către altul, dar a și pedepsit în chip înfricoșător pe unii mincinoși, ca să dea exemplu, să înspăimînte inimile oamenilor ca să se în-

depărteze de păcatul minciunii. Anania și Safira, de exemplu, care au mințit pe Sfinții Apostoli, cu scopul de a-și opri o parte din prețul cu care au vîndut țarina lor, au fost pedepsiți cu moartea (cf. Faptele V).

Mincinoșii sînt pedepsiți de Dumnezeu și de oameni, și în viața aceasta, dar sînt pedepsiți și în viața viitoare de Dumnezeu. Dacă uneori mincinoșii scapă de pedeapsa oamenilor, ei nu pot scăpa nicidecum, mai tîrziu, de muștrările conștiinței și de pedeapsa lui Dumnezeu, în viața veșnică. Sfînta Scriptură spune că mincinoșii, împreună cu desfrînații și cu alți păcătoși, în viața viitoare nu vor scăpa de «lezerul (cazanul) care arde, cu foc și cu pucioasă, care este moartea a doua» (Apoc. XXI, 8). Mincinoșii și în special sperjuri sînt pedepsiți de canoanele Bisericii, cu oprirea de la Sfînta împărțășanie pe timp limitat.

d. Adunate la un loc, gîndurile de mai sus, în legătură cu porunca a noua din Decalog, spre a se fixa mai bine în minte, se pot reda așa: minciuna se săvîrșește de cele mai multe ori cu vorba, dar și cu scrisul, cu fapta și chiar cu gestul și cu chipul feței.

Minciuna îmbracă foarte multe forme, care de care mai înșelătoare: mărturia mincinoasă, jurămîntul strîmb, cleve-tirea sau calomnia, răspîndirea zvonurilor false, denaturarea adevărurilor, viclenia, prefăcătoria sau ipocrizia, linguiș-rea etc.

Minciuna se pedepsește aspru, atît de legile omenești cît și de legile dumnezeiești; atît în viața aceasta pămîntească, cît și în viața de dincolo.

e. Comparînd pe cel ce calcă porunca a noua, adică pe cel ce iubește minciuna, cu cel ce grăiește adevărul, observăm mari deosebiri între unul și altul, în ceea ce privește felul cum sînt priviți ei în societate. Grăitorul de adevăr trăiește în lume cu cinste, este mulțumit, fericit și bine vă-zut, pe cînd cel mincinos trăiește în necinste și în rușine.

Iubitorul de adevăr este un fiu al lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este adevărul, cum ne spune însuși Hristos, zicînd:

«Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6). Mincinosul este fiul diavolului, pentru că fața minciunii este diavolul, care a urzit minciuna și a suflat-o la urechile strămoșilor noștri, Adam și Eva.

f. *Minciuna este un păcat mare, care înseamnă tăinuirea cu știință și voiață a adevărului, pentru a rădăci și păgubi pe aproapele.* Prin minciună se întunecă în om chipul lui Dumnezeu, Care este Adevărul veșnic și se întîpărește chipul diavolului, care este tatăl minciunii.

g. Cunoscind toată urîtenia formelor sub care se înfățișează minciuna, cunoscînd urmările cele rele pe care le aduce minciuna în societate, cunoscînd pedepsele care îl așteaptă pe mincinos, atît după legile omenești, cît și după învățătura creștină, credincioșii trebuie să-și impună îndatorirea de a se lepăda de acest păcat și de a grăi adevărul, în vorbă, în scris, în gesturi, toată viața. Grăind numai adevărul, credinciosul își alipește sufletul său de Dumnezeu, Care este Adevărul suprem, dovedește că se ostenește să se aseme-ne cu Dumnezeu, prin virtute, așa cum au făcut sfinții, și mai dovedește, prin faptă, că are mereu în minte porunca lui Dumnezeu «Să nu mărturisești schimb împotriva aproape-lui tău!», precum și porunca dată de Domnul Hristos, de a spune numai adevărul, poruncă rostită prin cuvintele: «*Ci cuvîntul vostru să fie: Ceea ce este da, da și ceea ce este nu, nu; iar ceea ce e mai mult decît aceasta, de la cel rău este*» (Matei V, 37).

La porunca de a nu minți și de a spune adevărul, învățătura creștină mai adaugă îndatorirea de a păstra nedescoperite anumite lucruri, în cazuri excepționale de viață, fără a se considera călcarea a poruncii a noua din Decalog. Cîtăm câteva cazuri în care credincioșii au îndatorirea de a păstra tăcerea: *datoria discreției*, adică a păstrării secretelor de stat incredintate de mai-marii noștri spre a nu fi destăinuite; *abținerea unui medic* de a-i comunica unui bolnav incurabil iminentul sfîrșit tragic; *datoria duhovnicului* de a nu da în vileag niciodată păcatele mărturisite la taina spovedaniei.

În afară de aceste cazuri excepționale, credinciosul trebuie să grăiască numai adevărul, care îi umple sufletul de lumină și veselie divină și să fugă de minciună, care-l face fiul diavolului și-i umple sufletul de întuneric și necaz în viață, pentru că minciuna este repede descoperită. Înțelepciunea poporului nostru spune în legătură cu scurta durată a minciunii: «Cu minciuna prînzești, dar nu cînezi» și «minciuna are picioare scurte».

Gîndul credincioșilor să fie una cu gîndul și inima Sfințului Apostol Pavel, care poruncește: «*Pentru aceea lepădînd minciuna, grăii adevărul fiecare cu aproapele său, căci unul altuia sîntem mădulare*» (Ef. IV, 25).

Se cîntă rugăciunea «Împărate ceresc, Mîngîietorul, Du-hul adevărului...»

10. P O R U N C A A Z E C E A :

«SĂ NU DOREȘTI... NIMIC DIN CITE ARE
APROAPELE TĂU».

(Ieșire XX, 17)

a. Porunca a zecea din Decalog ne învață să ne lepădăm de minciună, să grăim adevărul, fiecare cu aproapele său, căci unul altuia sîntem mădulare, așa cum spune Sfințul Apostol Pavel (cf. Ef. IV, 25). Creștinii, ca oameni noi, dezbrăcați de haina omului vechi, alcătuiesc un singur trup tainic al Bisericii, în înțeles de obște, pe toată fața pămîntului și de aceea, fiecare, unul altuia sîntem mădulare. Acest fapt explică și motivul pentru care trebuie să grăim numai adevărul unul față de altul în societate, să nu ne înșelăm unul pe altul prin minciuni, așa precum nici mădularele trupului nu se înșală unele pe altele, ci toate lucrează în cea mai desăvîrșită armonie și ajutorare reciprocă. Sfințul Ioan Gură de Aur, tîlcuind această imagine a obștii creștine, spune:

«Ce oare? Dacă ochiul ar vedea un șarpe sau o fiară sălbatică, înșală el piciorul? Nu-l arată el îndată, așa înclî, piciorul, aflînd pericolul de la ochi, nu sare mai departe peste șarpe? Sau gura, cînd primește ceva actu, înșală ea stomacul, spunîndu-i minciuna că este dulce?».

Iată deci pilda de slujire cu sinceritate a adevărului, pe care ne-o dă însăși alcătuirea dumnezeiască a trupului nostru, vrednică de luat în seamă de însuși trupul tainic al Bisericii, adică de obștea creștină.

b. Astăzi, vom tilcui porunca a zecea, și ultima, a Decalogului, formulată pe scurt așa: «*Să nu dorești... nimic din câte are aproapele tău*» (Ieșire XX, 17), scoțind de aici învățăturile morale.

c. Textul complet al acestei porunci divine, așa cum este scris în Sfânta Scriptură, este următorul: «*Să nu dorești casa aproapei tale; să nu dorești femeia aproapei tale, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui, și nici unul din dobitoacele lui și nimic din câte are aproapele tău*».

Cum se vede, porunca aceasta divină ne oprește de la zămisirea poftelor, dorințelor sau năzuințelor noastre cele vătămătoare pentru aproapele nostru, fiindcă acestea ținlesc la dobândirea a tot ceea ce are el. Sfânta Scriptură ne învață că poftele rele ne vin din lume, ele sînt rădăcina tuturor păcatelor, ele au pierdut pe strămoșii noștri, Adam și Eva, și tot ele pierd și azi pe mulți credincioși, îi înstrăinează de Dumnezeu și-i apropie de diavol și de toate lucrurile lui. Tot Sfânta Scriptură ne învață că în lume sînt trei feluri de pofte vinovate, urzite de diavol, care-l atrag pe om: *pofta trupului și pofta ochilor și trufia vieții*. Această ultimă poftă, trufia vieții, are aici înțelesul de îngîmfare sau înfumurare vinovată, pe care o zămislesc în sufletul credinciosului bogățiile sau averea, mai pe scurt, este păcatul numit *parada bogățiilor*. Porunca a zecea ne oprește de a ne dezlănțui vreauna din aceste pofte împotriva aproapei noastre, ne oprește deci de a zămisli rădăcina păcatelor, în sufletul nostru. Călcarea acestei porunci înseamnă propriu-zis săvîrșirea unui șir de păcate.

Poftirea femeii altuia, de exemplu, înseamnă săvîrșirea păcatului desfrînării. Cuvîntul Domnului Hristos spune: «Ori cine se uită la o femeie, poftind-o, a și săvîrșit adulter în

inima lui» (Matei V, 28). Este un păcat izvorît din pofta trupului.

Poftirea sau rîvnirea la casa aproapei, la ogorul lui, la slujitorii lui, adică la casnicii lui, la țarina lui, la animalele lui și la toate lucrurile aproapei noastre, înseamnă săvîrșirea păcatului lăcomiei de avere, care duce la *trufia vieții*, despre care am vorbit, înseamnă pășirea spre săvîrșirea *păcatului nedreptății sociale*, de a răpi bunurile aproapei, fără nici un drept, păcat osîndit și oprit de porunca a opta, «*Să nu furi*», înseamnă, în același timp, săvîrșirea unui păcat grav din punct de vedere social, izvorît din *pofta ochilor* despre care, de asemenea, am vorbit. Sfânta Scriptură osîndește aspru pe cel ce săvîrșeste păcatul *cu ochiul* și pe cel ce săvîrșeste păcatul *cu mîna*, întinzînd-o spre bunurile altuia, spre a și le însuși pe nedrept, spunînd că cei ce săvîrșesc acestea vor fi aruncați în gheenă, adică în iad și de aceea, ea poruncește să fie înlăturate mădularile care duc pe om la astfel de păcate; adică să fie scos și aruncat ochiului care duce la păcat, să fie tăiată mîna întinsă spre furt (Matei V, 29—30), să fie tăiat, de asemenea, și piciorul care aleargă spre aceste păcate (Marcu IX, 45). Altfel spus, Domnul Hristos, prin porunca de a înlătura cele trei mădulare scumpe, ochiul drept, mîna dreaptă și piciorul, care ne-ar duce în ispită și apoi ne-ar face să săvîrșim păcatul, ne învață, în mod intuitiv, să dezlădăcinăm toate cele trei feluri de pofte spre păcat din sufletul nostru. Sfânta Scriptură ne oferă multe pilde de încălcarea acestei porunci divine și de grele osînde trimise de Dumnezeu peste capul celor ce au săvîrșit păcatul acesta, dar vom cita numai un singur caz de răpire a ogorașului unui om sârman de către un rege, atotstăpînit de *trufia vieții*. Regele Ahab și soția sa Izabela au pofțit și au răpit unicul ogoraș al sârmanului Nabot, unicul ogoraș moștenit de la părinții săi, iar pe el, pentru că s-a împotrivit, l-au omorît cu pietre și «sîngele lui a fost lins de cîini». Dumnezeu a mustrat aspru pe regele Ahab, prin profetul Ilie, spunîndu-i: «În locul unde au lins cîinii sîngele lui Nabot,

acolo vor lunge citinii și singele tău», și așa a fost (cf. III Regi XXI, 14—19; XXII, 38).

d. Cum se vede, porunca a zecea din Decalog oprește în susțirea lucrurilor altuia, ca și porunca a opta, dar, mai mult decît altă, această poruncă oprește și pofta după aceste lucruri, adică dorirea sau rîvnirea lor. Este știut că dacă cineva dorește ceva, cu siguranță că atunci va căuta să-și însușească ceea ce dorește. Această poruncă oprește deci toate cugetele, dorințele și poftele cele necurate ale inimii, fiindcă din ele se nasc apoi tot felul de fapte rele, așa cum ne spune însuși Domnul Hristos (cf. Matei XV, 19). Poftele cele bune, care ne duc la virtute, sînt mult lăudate de Sfînta Scriptură și răsplătite (cf. Matei XXV, 34—40; Luca X, 42; XIX, 9 etc.).

e. Cele spuse de porunca a zecea, și anume, de a ne abține de la însușirea lucrurilor altuia, ne duc cu gîndul la porunca a opta din Decalog, care ne oprește de a fura lucrurile aproapelui nostru, dar această poruncă privește fapta și în adîncul ei, nu numai în exteriorul ei și anume, ea nu îngăduie nici să dorim cele ce sînt ale aproapelui nostru, nici să le poftim în sufletul nostru, fiindcă pofta naște păcatul, iar păcatul, odată săvîrșit aduce moartea (Iac. I, 15), care este «plata păcatului» (Rom. VI, 23).

f. *Așadar, porunca a zecea cere stîrpirea din rădăcină a pricinilor răului, care sălășluiesc în sufletul omului, și se cuvine în pofta zămislițoare de păcat.*

g. De aici urmează o datorie foarte importantă pentru credincioși, de a se lepăda de înseși poftele rele, nu numai de faptele rele pe care le-au săvîrșit. Biserica noastră ne oferă multe mijloace ajutătoare și educative în această luptă: rugăciunea de cerere către Dumnezeu, spre a ne feri de ispite și a ne povățui spre tot lucrul cel bun, postul, trupește sufleteasc, spre a se omorî poftele trupesti și a se înălța vultrește sufletul, ca să fie mereu unit cu Dumnezeu, *Sfînta împărtășanie*, primită cel puțin de patru ori pe an, la sfîrșitul celor patru posturi rînduite de Biserică, *cîntecul Sfintei Scripturi*, *examinarea zilnică a conștiinței morale*, care ne este

cel mai sincer sfătuitor și cel mai apropiat judecător al faptelor și gîndurilor noastre.

Sfînta Scriptură ne spune că poftele cele rele aduc stricăciune și putreziciune morală credinciosului. Ele sînt numite *poftele amăgitoare sau poftele înșelării*, deoarece, pentru moment, ele făgăduiesc fericirea, după care jinduște tot omul, dar împlinirea acestor poftes rele aduce ruină și pierzare sufletească. Poftele cele rele, ne spune Sfînta Scriptură, sînt zămisliri ale omului cel vechi, ale omului dinaintea Botezului, adică ale omului natural, trupeș, copleșit de păcat, lipsit de harul divin, așa cum a coborît el din Adam, în contrast cu omul cel nou «care este făcut după chipul lui Dumnezeu în dreptatea și sfințenia adevărului» (Ef. IV, 24). Poftele și păcatele săvîrșite înainte de a intra în sînul Bisericii creștine sînt denumite de Sfînta Scriptură *viețuirea de mai înainte a omului celui vechi* și precum o haină veche și zdrențuită trebuie dată la o parte și înlocuită cu altă haină nouă, tot așa trebuie să lepădăm viețuirea păcătoasă de mai înainte, adică poftele, păcatele și vicile și să îmbrăcăm haina nouă, curată și frumoasă a virtuților creștine, așa cum ne poruncește Sfîntul Pavel: «Să vă dezbrăcați, față cu viețuirea voastră de mai înainte, de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare» (Ef. IV, 22).

Meditînd mai mult asupra acestei porunci, de a nu pofti nimic vătămător împotriva aproapelui nostru, nu numai de a păcătui împotriva lui, și comparînd-o cu formulările celorlalte porunci ale Decalogului, observăm că porunca a zecea este cea mai desăvîrșită, în ceea ce privește arătarea *respectului față de aproapele*, fiindcă ea nu oprește numai lucrurile din afară, ci și pe cele din lăuntrul omului, adică pe cele rele care se nasc în mintea și în voia omului, de a face rău altuia. Deci, prin această poruncă se *împlinește desăvîrșirea creștinească*, așa cum spune Mărturisirea noastră Ortodoxă. Cine păzește porunca aceasta îndeplinește suma tuturor virtuților: *iubirea față de Dumnezeu, iubirea și drept-*

tatea față de aproapele și merge pe calea mântuirii, împlinind deci și iubirea față de sine însuși.

Îndeplinind suma virtuților creștine, care cuprind în primul rând lupta pentru stăpânirea poftelor dinlăuntru, credincioșii luptă în mod direct, *pentru pacea a toată lumea*, așa cum se roagă Biserica, pentru că pofta nestăpânită, împotriva a tot ceea ce are aproapele, este cea dintâi pricină a spargerii armoniei dintre indivizi, dintre familii și chiar dintre state, aducând certuri, judecăți, crime și războaie.

Să nu poftim nimic deci din cele ce sînt ale aproapei, să ne mulțumim cu ceea ce ne-am agonisit noi înșine prin muncă cinstită, fără să mai rîvnim la bunurile altora și să dăm slavă lui Dumnezeu pentru toate.

Se cîntă stihira «Și acum», de la «Ușile pocăinței»: *În calea mîntuirii, îndreptează-mă, de Dumnezeu Născătoare, că cu păcate grozave mi-am spurcat sufletul și cu lenevire viața mea toată o am cheltuit, ci cu rugăciunile Tale, izbăvește-mă de toată necurăția.*

D. SCHIȚE DE PLANURI

1. FERICIRILE

a. **Pregătirea apercipivă:** Domnul Hristos ține o cuvîntare pe o colină din Galileea, cam la trei kilometri de Capernaum, în care dă ascultătorilor mai multe învățături religioase-morale, directe. Colina aceasta poartă numele de *Muntele Fericirilor*, fiindcă cea dintîi învățătură dată este învățătura despre dobîndirea fericirii, aici pe pămînt, și în ceruri;

— Cuvîntarea de pe munte este prescurtarea întregii învățături creștine (Matei V—VII);

— Cele nouă fericiri, la rîndul lor, sînt prescurtarea întregii cuvîntări de pe munte (Matei V, 3—12);

— Domnul Hristos începe predica Sa cu *Fericirile*, fiindcă cunoștea setea de fericire și dorința întregii omeniri, de a o dobîndi.

b. Anunțarea temel:

Azi, vom învăța cele nouă *Fericiri*, așa cum ne-a învățat Mîntuitorul.

c. Tratarea:

Se citesc din Sfînta Scriptură cele nouă «Fericiri», din Evanghelia după Matei V, 3—12.

1) «Feriți-vă cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor.

2) Feriți-vă cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia.

3) Feriți-vă cei blînzii, că aceia vor moșteni pămîntul.

4) Feriți-vă cei ce flămînzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura.

5) Feriți-vă cei milostivi, că aceia se vor milui.

6) Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.

7) Feriți-vă făcătorii de pace, că aceia sînt fiii lui Dumnezeu se vor chema.

8) Feriți-vă cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor.

9) Feriți-vă veți fi cînd vă vor ocoli și vă vor prigoni și vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea» (Matei V, 3—12).

d. Recapitularea:

Se rostesc încă o dată, «Fericirile» și se subliniază că fiecare din ele prevede o răsplătă dumnezeiască pentru o valoare morală, atribuită unui credincios: *sărăcia cu duhul, plîngerea pentru păcatul săvîrșit, blîndețea, dorința fierbinte de dreptate, milostenia, curățenia sufletească, acțiunea de pace, păstrarea credinței în Hristos.*

e. Asocierea:

Se compară «Fericirile» cu «Decalogul». Cele zece porunci ale Decalogului sînt prima treaptă a desăvîrșirii credinciosului (cf. Matei V, 17), pe cînd «Fericirile» sînt cea de a doua treaptă a desăvîrșirii morale, în care se împlinesc

între totul Legea divină, și se desăvârșește Legea Vechiului Testament.

f. Generalizarea :

Fericirile sînt cele nouă cîi, pe care creștinul trebuie să meargă, pentru a ajunge la fericirea veșnică ; sînt nouă virtuți prin care putem dobîndi fericirea.

g. Aplicarea :

— Desăvîrșirea morală și fericirea sînt strîns legate, după învățătura creștină, și de aceea, ca să fim fericiți, trebuie să luptăm pentru cucerirea desăvîrșirii morale, prin ascultarea și împlinirea cuvîntului lui Dumnezeu.

— *Fericiți sînt cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și-l păzesc* (Luca XI, 28).

2. ÎNCERCAREA FERICIRILOR

a. **Pregătirea aperiectivă :** Mîntuitorul Hristos spune că fericirea omului nu stă în bogăție, în glorie, în plăceri și în altele de felul acesta.

Avînd astfel de socotință pentru natura fericirii, unii oameni luptă pentru dobîndirea bogăției, gloriei, plăcerilor etc., ca să ajungă la fericire, alt prin mijloace îngăduite, cîi, mai ales, prin mijloace neîngăduite, împotriva apropielii.

b. **Anunțarea temei :** După ce am învățat care sînt cele nouă cugetări despre fericire, roștile de Domnul Iisus Hristos, să învățăm care este înțelesul fiecărei Fericiri.

c. Tratatul :

1) **Sărăcia cu duhul** înseamnă *smerenia*. Aceasta este prima virtute ce se cere creștinului, opusă păcatului mîndriei. Cei smeriți nu se mulțumesc niciodată cu virtuțile pe care le au, cu binele pe care l-au făcut, ci năzuiesc mereu spre mai bine, spre desăvîrșire. Însuși Domnul Hristos S-a dat pe Sine pildă de smerenie (Matei XI, 29 ; Ioan XIII, 14—15 etc.).

Răsplata celor smeriți, mereu în luptă pentru desăvîrșirea morală, este împărăția cerurilor, adică fericirea veșnică, pe care ei o gustă, launtric, chiar aici pe pămînt.

2) **Cei ce plîng**, despre care vorbește Fericirea a doua, sînt cei ce-și plîng păcatele săvîrșite de ei, se întristează și le pare rău că au săvîrșit cele rele. Aceștia vor fi mîngiați, adică «va șterge Dumnezeu toată lacrima de la ochii lor» (Apoc. VII, 14—17) ; cf. Zahau (Luca XIX) ; tîlharul de pe cruce (Luca XXIII, 39—43).

3) **Cei blînzi vor moșteni pămîntul**. Blîndețea se traduce prin iubire și bunătațe față de orice om, fie chiar dușman (cf.: Iosif în Egipt, Daniil în Babilon). Cei răi vor fi osîndiți în viața veșnică, iar cei buni și blînzi sînt plăcuți lui Dumnezeu și oamenilor (cf. Matei XI, 29) și dăinuiesc în tîină pe pămînt.

4) **Dreptatea**, despre care vorbește Fericirea a patra, este o cale către fericire. Dreptatea înseamnă înțelegerea tuturor virtuților, adică plinirea poruncilor lui Dumnezeu, după care trebuie să năzuiască un creștin. Cel ce plinește dreptatea va fi răsplătit de Dumnezeu, parțial, aici pe pămînt, și pe deplin, în ceruri (cf. Matei XXV, 34 ș.u.).

5) **Milostenia**, pomenită cu Fericirea a cincea, este altă cale spre fericire și spre răsplata divină. Cei milostivi sînt răsplătiți aici pe pămînt, de cugetul și conștiința lor, iar în ceruri de însuși Dumnezeu (Matei XXV).

6) **Curăția inimii**, despre care vorbește Fericirea a șasea, va conduce la vederea lui Dumnezeu și la unirea cu El. Înțelesul acestei Fericiri este apropiat de înțelesul Fericirii întii. Cei curați cu inima, adică cei nevinovați, fără viclesug (Ioan I, 47 ; Matei XVIII, 3—4) vor fi «văzători de Dumnezeu» ca sfinții și îngeri.

7) **Făcătorii de pace** sînt numiți fii ai lui Dumnezeu, pentru că ei luptă să se întroneze pacea pe pămînt, pacea pe care a adus-o Domnul Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Făcătorii de pace pe pămînt poartă cel mai de cinste nume în obște creștină.

8) *Cei prigoniți pentru dreptate* sînt cei ce au suferit chinuri și moarte pentru virtuțile arătate în viață. Statornicia în dreapta credință este încă o cale în dobîndirea fericirii.

9) *Credința în Iisus Hristos*, ca Fiu al lui Dumnezeu și Mîntuitorul nostru, a adus prigoane și mucenici în Istoria creștinismului, dar cei care au îndurat, cu nădejde, aceste suferințe trupesti, trecătoare au fost întăriți de făgăduința divină că vor dobîndi fericirea cea veșnică în ceruri și au fost pătrunși de învățătura Domnului Hristos, pentru a nu-și pierde sufletul, care este mai de preț decît trupul (Matei X, 28—31).

d. **Recapitularea** : Cele nouă Fericiri, cum s-a văzut, cuprind nouă virtuți creștine, descoperite de Domnul Hristos, strîns unite între ele : *smerenia*, adică recunoașterea sărăciei duhovnicești personale și gîndul spre desăvîrșire neîncetată ; *căința* sau *plînsul* pentru păcatele și slăbiciunile pe care le constată credinciosul scrupulos ; *blîndețea*, adică înlăturarea oricărei supărări sau minii împotriva aproapelui ; năzuința de a se introduce *dreptatea*, și în afară, adică în obșlea creștină ; *milostenia*, adică iubirea aproapelui, dovedită prin fapte bune față de trupul și față de sufletul aproapelui ; *curăția inimii*, adică scoaterea răului din inima omului, spre a aduce pacea pe pămînt ; *prigonirea* pentru credință, în general, și pentru împlinirea poruncilor Mîntuitorului Hristos, Care a venit ca «lumea viață să aibă» (Ioan X, 10), n-a deznaăjdăduit pe creștini, care și-au continuat lupta pentru desăvîrșirea lor morală și pentru desăvîrșirea obștii în care au trăit și trăiesc.

e. **Asocieria** : Comparînd învățătura creștină despre fericire, arătată mai sus, cu învățătura despre fericire a lumii vechi, observăm că înțelepții acestei lumi socoteau că fericirea omului este ceva care se găsește în afara sufletului omenesc: bogăție, supraprețuirea din partea celor din afară, plăceri etc.

f. Gîndindu-ne mereu la cele nouă virtuți sau căi pentru dobîndirea desăvîrșirii morale, pe care ni le arată învățătura Domnului Hristos, putem scoate învățătura, cu totul nouă, față de socotința și înțelepciunea lumii antice și anume că : *Fericirea este o stare sufletească proprie, este mulțumirea deplină pe care o simțim atunci cînd ne îndeplinim întru totul îndatoririle cerute de Biserica și de patrie, în așa fel, încît nici conștiința noastră, nici conștiința altora să nu ne mai poată muștra*. Alfel spus, fericirea nu trebuie căutată în afară de noi înșine, în ceva material, ci în noi înșine. Starea aceasta de fericire este creația noastră, ajutată de Harul și puterea lui Dumnezeu.

g. **Aplicarea** : Cele nouă Fericiri cuprind, cum am văzut, nouă virtuți creștine. Aceste nouă virtuți sînt, propriu-zis, nouă porunci morale divine, date de Mîntuitorul, și, alfel spus, ele constituie o scară a desăvîrșirii, cu nouă trepte, pe care trebuie să le urce cei ce cred în Dumnezeu.

Fericirile au fost numite și *Cartea legămîntului* împărtășiei cerurilor, adică, împlinind poruncile cuprinse în ele, creștinii sînt cu adevărat cetățeni ai cerului.

Trebuie să ne gîndim la învățătura Sfintei Scripturi, care ne spune că, de îndată ce împlinim toate faptele cele bune cuprinse în *Fericiri*, avem ca răsplată împărțirea cerurilor, adică fericirea veșnică, dar vom avea fericirea și în lumea aceasta, primind bunuri vremelnice, cu voia lui Dumnezeu. În felul acesta, gustăm și fericirea cerească, anticipat, dublată de o fericire pămîntească (cf. Matei VI, 33).

3. PORUNCILE BISERICESTI ȘI ÎNVĂȚĂTURILE CARE SE CUPRIND ÎN ELE

a. **Pregătirea apercceptivă** : Biserica noastră a pus la îndeplinirea credincioșilor multe învățături dumnezeiești, pe care să le asculte, să le îndeplinească și să le aibă totdeauna ca ajutoare duhovnicești, în dorința și calea lor spre mîntuire și desăvîrșire.

Alături de cele zece porunci (*Decalogul*), tilcuite mai înainte, alături de cele nouă *Fericiri*, de asemenea, tilcuite mai înainte, mai sînt și *Poruncile bisericesti*; o triadă deci de ajutoare morale ale credinciosului care vrea să urce pe scara desăvîșirii morale.

b. *Anunțarea temei*: Azi, vom învăța *Poruncile bisericesti* și învățăturile folositoare de suflet cuprinse în ele.

c. *Tratarea*:

a) Poruncile bisericesti sînt în număr de nouă:

- 1) *Să ascultăm cu evlavie Sfînta Liturghie în fiecare Duminică și sărbătoare*;
- 2) *Să ținem toate posturile de peste an*;
- 3) *Să cinstim fețele bisericesti*;
- 4) *Să ne spovedim și să ne cuminecăm în fiecare din cele patru posturi mari de peste an, ori, dacă nu putem, cel puțin o dată pe an, în Postul Sfîntelor Paști*;
- 5) *Să ne rugăm pentru ocîrmuritorii noștri*;
- 6) *Să ținem posturile pe care le-ar ordoni Episcopul sau Mitropolitul locului, în vreme de primejdii, de boală sau necazuri*;
- 7) *Să nu citim cărțile ereticilor*;
- 8) *Să nu înstrăinăm, nici să folosim, spre scopuri străine, lucrurile bisericesti sau averea Bisericii*;
- 9) *Să nu facem nunți și ospețe sau alte petreceri, în timpul posturilor*.

b) Învățăturile cuprinse în aceste porunci:

Porunca I tilcuiește porunca a patra din *Decalog*, care ne îndeamnă să ne aducem aminte de ziua Domnului. Ea ne arată cum să prăznuim — noi creștinii — zilele de sărbătoare: prin participarea la Sfintele slujbe, rînduite de Sfînta noastră Biserică Ortodoxă: *Utrenie, Liturghie, Predică, Rugăciunea de seară*.

Porunca a II-a învață pe credincioși să păzească toate posturile de peste an, înscrise în Calendarul Bisericii noastre, alit pentru înfrînarea poftelor rele, cit și pentru propă-

șirea în virtute și chiar pentru sănătatea sufletească. De multe ori, cîcînd porunca aceasta, sîntem silîți să păm sîntul medicului, înlăturînd păcatul lăcomiei și îmbuibării în mîncare și băuturi, și să luăm aminte bine la ceea ce ne spune știința medicală în studii ca acestea: *alimentația și longevitatea*.

Porunca a III-a arată îndatorirea creștinilor de a da cinstea cuvenită ierarhiei bisericesti, mijlocitoare către Dumnezeu pentru ei, și mai ales duhovnicilor (cf. I Cor. IV, 1; I Tes. V, 12).

Porunca a IV-a învață pe creștini să-și mărturisească păcatele la duhovnic, în Taina Spovedaniei, spre a se putea împărtăși, adică să primească «medicamentul nemuririi» duhovnicesci (cf. I Ioan I, 9).

Cu alit mai mult trebuie să se spovedească și să se împărtășească cei bolnavi truște, după ce au primit Taina Sfîntului Maslu.

Porunca a V-a se desprinde din porunca iubirii față de aproapele, adică față de orice om, chiar față de vrăjmași. Mai mare îndatorire este însă de a iubi și de a cinsti pe cei ce îngrijesc de binele nostru vremelnic și veșnic, adică ocîrmuritorii Statului și ai Bisericii (cf. I Tim. II, 1—3; Rom. XIII, 1—9).

Porunca a VI-a învață pe creștini să împlinească o jertfă trupească și sufletească, postînd și înălînd rugăciuni lui Dumnezeu, ca să înlătore nenorocirea care se abate asupra noastră, din cînd în cînd, ca o încercare a tăriei credinței și nădejdei noastre în Dumnezeu (cf. Fapte XII, 5). Postul și rugăciunea, în vreme de nenorocire, arată seriozitatea credincioșilor în vreme de grea cumpănă, cînd trebuie înlăturate orice gînduri și fapte nedemne de astfel de momente și sînt dovezile participării noastre trupesti și sufletești la simțămîntele generale, create de eventuale catastrofe ale naturii.

Porunca a VII-a învață pe creștini să păstreze unitatea dreptei credințe, după cuvîntul Domnului «să păzească toate

cîte v-am poruncit vou» (Matei XXVIII, 20). Învăţându-i să nu citească cărţile ereticilor, Biserica face o operă de educaţie moral-religioasă a credincioşilor ei, ferindu-i de ispita de a şovăi în credinţa cea dreaptă.

Porunca a VIII-a — dublată şi de legislaţia Statului — tălmăceşte porunca din Decalog : «Să nu furi».

Porunca a IX-a tilcuieşte porunca a doua bisericască de a ţine posturile cu toată cuviinţa, adică să nu facem ospeţe sau petreceri, cu îmbuibare în mîncare şi băutură, strigăle şi chiuituri, la care se ajunge, de obicei, cu prilejul nuntilor, onomasticilor, botezurilor etc.

d. Recapitularea :

Cele nouă Porunci bisericeşti, cum am văzut, prin învăţăturile cuprinse în ele, sînt mijloace educative-divine, pentru credincioşi. Ascultarea Sfintei Liturghii, păzirea Posturilor rînduite de Biserică, respectul arătat faţă de feţele bisericesti şi faţă de ocîrmuitorii Statului, spovedirea şi împărtăşirea, rugăciunile pentru ocîrmuitorii Bisericii şi ai Statului, abţinerea de la înstrăinarea, irosirea şi furturile averii bisericesti, a averii obştii sînt călăuze moral-religioase, absolut necesare şi utile pentru viaţa credincioşilor. Sînt pilarii de susţinere a credincioşilor şi puncte cardinale de orientare religios-morale.

e. **Asocierea :** Poruncile bisericeşti ne duc cu gîndul la Simbolul Credinţei, iar acesta ne duce cu gîndul la originea divină a Bisericii (cf. Matei XVI, 18 ; XVIII, 17). Aceste porunci, ca şi celelalte rînduiri bisericesti, au deci origine divină şi cei ce le împlinesc îşi arată credinţa lor în Biserică, împărăţia lui Dumnezeu pe pămînt, şi îşi dovedesc mărturisirea lor de credinţă.

f. **Generalizarea :** (*Cred*) *Şi într-una sîntă, sobornicească şi apostolească Biserică* (Art. IX).

g. **Aplicarea :** Articolul acesta din Crez îndatorează pe credincioşi să împlinească cele nouă Porunci bisericeşti, dovedind prin aceasta că ei respectă învăţătura Domnului Hristos.

tos, întemeietorul şi Capul Bisericii (cf. Matei XVIII, 17 ; Ef. V, 23).

Cele nouă Porunci bisericeşti, mai îndaloresc pe credincioşi să respecte şi să împlinească şi rînduiriile Statului nostru, de a iubi şi respecta pe conducătorii ei şi a păzi avutul obştesc, pe de o parte, spre a fi plăcuţi lui Dumnezeu, ca drept credincioşi ai Săi, iar pe de altă parte, de a fi iubiţi de ocîrmuitorii statului, ca buni cetăţeni ai patriei.

4. O LECŢIE DE CÎNTARE BISERICĂSCĂ : SFINTE DUMNEZEULE

a. **Pregătirea apercceptivă :** La Sfînta Liturghie, la slujba înmormîntării, la rugăciunile de dimineată şi în multe alte servicii divine, se cîntă sau se rosteşte *Sfînte Dumnezeule*.

b. **Anunţarea temei :** Azi, vom învăţa, aici în biserică, cîntarea *Sfînte Dumnezeule*.

c. Tratarea :

1) *Se cîntă întreg Sfînte Dumnezeule*, ca model, atrăgător, de către preot, după Liturghierul pe note psaltice sau vocale, de Prof. I. Popescu-Pasărea sau de Prof. Nic. Lungu.

2) *Se rosteşte* textul cîntării, cu sentimentul şi dicţiunea cuvenită : *Sfînte Dumnezeule, Sfînte tare, Sfînte fără de moarte, miluieşte-ne pe noi*.

3) *Tilcuirea cîntării :* dogmatic, moral, istoric :

— Cuprinsul acestei cîntări a fost descoperit de Dumnezeu, cu mult înainte de Naşterea Domnului Hristos (cf. Psalmul XXXII, 5 ; XXXV, 10 ; Is. VI, 3).

— Cîntarea «Sfînte Dumnezeule» arată adevărul dumnezeirii celor Trei Persoane ale Sfintei Treimi : Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh.

Sfînte Dumnezeule I se atribuie Tatălui ; *Sfînte tare* I se atribuie Fiului şi Cuvîntului, pentru că, înălţînd pe cel împotriva noastră, diavolul cel tare, a desfiinţat prin Cruce pe cel care are puterea morţii şi ne-a dăruit viaţa şi tăria şi puterea de a călca peste diavol ; *Sfînte fără de moarte* I se

atribuie Duhului celui Sfânt, cel de viață Făcătorul, prin Care toată făptura ia viață, și, cu putere și strigare, zice : *Miluieste-ne pre noi* ; aceasta, pentru că El este Mîngietorul, Duhul adevărului, Cel Care miluiește și Care totdeauna se revărsă peste fiii Bisericii, îi miluiește și îi face nemuritori, duhovnicește, prin Botez.

Se rostește de trei ori *Sfinte* fiindcă acest întreit *Sfinte* se potrivește și pentru fiecare dintre cele trei Persoane, și pentru toate laolaltă, pentru că fiecare este și *Sfînt* și *tare* și *fără de moarte* ;

4) *Memorizarea* textului de către credincioși ;

5) *Melodia* : Se învață cîntarea, fragmentar, după ce, la început, a executat-o preotul, în întregime, frumos. Se învață cele patru unități componente.

d. *Recapitularea* : Se învață exact întreaga cîntare, controlîndu-se viguros cîntarea în comun și făcîndu-se corecările.

e. *Asocierea* : Se iau din nou în discuție cele patru elemente ale cîntării și se arată că primele trei cuprind dumnezeirea și egalitatea celor trei Persoane, arătînd deci raportul dintre Ele. Aceste trei ziceri sînt un imn de laudă lui Dumnezeu, închinat în trei fețe.

Ultima parte *miluiește-ne pre noi* este o rugăciune de cerere, pentru tot sufletul creștinesc, arătînd mila lui Dumnezeu, izvorită din iubirea față de noi.

f. *Generalizarea* : *Sfintele Dumnezeule este o rugăciune de laudă și, în același timp, o rugăciune de cerere, îndrăgă de credincioși către Dumnezeu*, fie rostită cu vorba sau în gînd, fie cîntată în biserică sau acasă, în orice moment.

g. *Aplicarea* : Îndemnul de a rosti această rugăciune, împreună cu *Tatăl nostru*, zilnic.

Povățuirea ca, în biserică, prima parte, rugăciunea de laudă, să se cînte mai forte, iar ultima parte, rugăciunea de cerere, să se cînte «pîno», cu toată evlavia creștină ;

Să se cînte și cu inima, nu numai cu gura.

CUPRINSUL

Cuvînt înainte	Pag.
5	
Partea întâia	
1. Obiectul și istoria cateheticii. Catehetul.	9
1. Noțiuni introductive :	
a. Ce este Catehetica	11
b. Legătura dintre Catehetică și celelalte ramuri ale Teologiei	12
c. Folosul studierii Cateheticii	14
d. Împărțirea Cateheticii	15
2. Istoria Cateheticii. Miniștrilor și Sfinții Apostoli — modele de învățători	16
3. Catehumenatul. Catehizarea în primele veacuri	18
4. Școli catehetice	25
a. Școli catehetice din Răsărit	26
1) Școala catehetică din Ierusalim	26
2) Școala catehetică din Alexandria	26
3) Școala catehetică din Cezareea Palestinei	28
4) Școala catehetică din Antiohia	29
5) Școala catehetică din Edesa Siriei	31
b. Școala catehetică apuseană — Africa	31
c. Școli catehetice minăstirești	32
5. Literatura catehetică	33
a. În Răsărit :	
1) Literatura catehetică în epoca Părinților Apostolici	34
2) Literatura catehetică din epoca apologetică-polemică	35
3) Literatura catehetică după epoca apologetică	37
a) Clement Alexandrinul	37
b) Sfinții Ciprian	37
c) Sfinții Ciril al Ierusalimului	37
d) Sfinții Grigorie de Nyssa	43

	Pag.
b. În Apus :	
1) Sfântul Niceta de Remesiana	44
2) Fericitul Augustin	47
c. Literatura catehetică în B.O.R.	49
6. Scopul catehizării : instrucția religioasă și educația creștină	49
a. Cultivarea inteligenței și a memoriei	50
b. Cultivarea inimii	51
c. Cultivarea voinței	52
7. Materia Catehezelor. Criteriile alegerii ei	54
a. Materia catehezei	54
b. Criteriile alegerii	54
c. Izvoarele catehezei	55
d. Temele catehezelor	56
8. Ascultătorii catehezelor. Educația religioasă-catehetică în Biserica	58
9. Persoana catehetului. Calitățile sale	62
a. Însușirile spirituale ale catehetului	63
b. Însușirile fizice ale catehetului	66

Partea a doua

METODICA ȘI DIDACTICA GENERALĂ A CATEHETICII	69
1. Principii generale și principii speciale ale Catehetei	71
a. Noțiuni generale de principii didactice	72
b. Principii didactice generale	77
c. Principii speciale ale catehizării	78
2. Metode și forme de învățămînt catehetic :	78
a. Metode de învățămînt catehetic	83
b. Forme de învățămînt catehetic	87
3. Alcătuirea unei cateheze. Momentele logico-psihologice ale unei cateheze	87
a. Alcătuirea unei cateheze	87
b. Momentele logico-psihologice ale catehezei	89
4. Planul unei cateheze	93
5. Tratatul unei cateheze avînd ca temă o parabolă	96
6. Tratatul unei cateheze avînd ca temă o faptă de istorie biblică	99
7. Tratatul unei cateheze cu caracter dogmatic și moral	100
a. Metodica unei lecții de Dogmatică	100
b. Metodica unei lecții de Morală	103

Partea a treia

PLANURI ȘI CATEHEZE DE ORIENTARE, ALCATUITE DE PROFESOR	105
A. Schițe de plan	107
1. Simbolul credinței	107
2. Articolul I din Simbolul credinței	109
B. Planuri de cateheze dezvoltate	113
1. Cateheză despre Taina Botezului	113
2. Despre învierea morților	121
3. Iubirea creștinului față de Dumnezeu	125
4. Vindecarea celor zece leproși	131
5. Cateheză la praznicul Buneivestiri	137
6. Cuvînt catehetic despre Sfînta Cruce	146
7. Cateheză despre har și sfințele taine	152
8. Cateheză despre Sfînta Scriptură	160
C. Planuri de cateheze complete	168
«Rugăciunea domnească»	
1. «Tatăl nostru care ești în ceruri»	168
2. «Sfîntească-se numele Tău»	177
3. «Vie împărăția Ta»	183
4. «Fie voia Ta, precum în cer așa și pe pămînt»	191
5. «Piinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi»	196
6. «Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri»	203
7. «Și nu ne duce pe noi în ispită»	209
8. «Ci ne izbăvește de cel rău»	214
9. «Că a Ta este împărăția și puterea și slava, în vecii vecilor. Amin»	218
Cele zece porunci divine (Decalogul)	225
1. «Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, care te-a scos din pămîntul Egiptului și din casa robiei. Să nu ai alți dumnezei alături de mine!»	229
2. «Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în cer, sus, și din cîte sînt pe pămînt, jos, și din cîte sînt în apele de sub pămînt!»	235
3. «Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepeдеpsit pe cel ce ia în deșert numele Lui»	242

	<u>Pag.</u>
4. «Adu-ți aminte de ziua odihnei, ca să o sfințești» . . .	248
5. «Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta»	255
6. «Să nu ucizi!»	262
7. «Să nu fii desfrinat!»	269
8. «Să nu furi!»	275
9. «Să nu măturaseși strîmb împotriva aproapelui tău!» . .	279
10. «Să nu dorești nimic din cîte are aproapele tău» . . .	285
D. <i>Alte schițe de planuri</i>	290
1. <i>Fericirile</i>	290
2. <i>Tîlcuirea Fericirilor</i>	292
3. <i>Poruncile bisericеști și învățăturile care se cuprind în ele</i> .	295
4. <i>O lecție de cîntare bisericеască: Sîntele Dumnezeule</i> . .	299

Lector : Diac. MILEA ȘTEFAN
 Tehnoredactor : BOGDAN VALENTIN

Dat la cules 16.IV.1978. Bun de tipar 12.XI.1978.
 Apărut 1978. Format 16 (68X86) Broșat. Coli de tipar 19.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
 AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

